

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Diplomová práce

2023

Bc. Alena Panovská

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

**Přístup médií k informování o terorismu
a jeho proměna v letech 2010–2020**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Alena Panovská

Studijní program: Žurnalistika

Vedoucí práce: doc. PhDr. Alice Němcová Tejkalová, Ph.D.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 2. května 2023

Alena Panovská

Bibliografický záznam

PANOVSKÁ, Alena. *Přístup médií k informování o terorismu a jeho proměna v letech 2010–2020*. Praha, 2023. 161 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Alice Němcová Tejkalová, Ph.D.

Rozsah práce: 184 899 znaků

Abstrakt

Teroristické útoky jsou velmi specifickou událostí nejen pro veřejnost a bezpečnostní složky, ale také pro média. Tato diplomová práce si klade za cíl popsat a vysvětlit způsob chování médií a pachatelů teroristických činů, zvláště i ve vzájemném vztahu, a jejich adaptaci na změny v oblasti technologie, regulace, etiky a žurnalistické profese mezi lety 2010 a 2020.

Pro zjednodušení a lepší přehlednost komplikovaného tématu, jehož segmenty jsou velmi úzce provázány, vymezuje několik zásadních oblastí, v nichž došlo k proměně. Stěžejním tématem je proměna přístupu médií k problematice informování o teroristických útocích a souvislost mezi mírou informování o těchto činech a jejich dalším uskutečňováním, ale neopomíjí ani postoj veřejnosti či veřejných institucí. Práce navazuje na publikace zabývající se vztahem obou subjektů, snaží se však problematiku zkoumat s větším důrazem na praxi a v širším kontextu. Pro Českou republiku je terorismus tématem spíše vzdáleným (ačkoliv i zde veřejností prostupují obavy z této hrozby), protože bylo doposud zpracováno především v zahraničí. Tato práce kombinuje poznatky z českých i zahraničních zdrojů, a to jak odborné literatury, tak i internetových zdrojů, dokumentů nebo závěrečných prací. Obohacením jsou informace získané z rozhovorů s osobnostmi, které mají s tématem práce osobní zkušenost.

Abstract

Terrorist attacks are a very specific events not only for the public and security forces, but also for the media. This thesis aims to describe and explain the way the media and the perpetrators of terrorist acts behave, severally and in relation to each other, and their adaptation to changes in technology, regulation, ethics and the journalistic profession between 2010 and 2020.

In order to simplify and explain a complicated topic, whose segments are very closely intertwined, this thesis identifies several key areas of transformation. The central theme is the change in the media's approach to the issue of reporting on terrorist attacks and the link between the level of reporting on these acts and their subsequent implementation, but it does not neglect the attitude of the public or public institutions either. The work builds on publications dealing with the relationship between the two subjects, but tries to examine the issue in a more practical manner and in broader context. For the Czech Republic, terrorism is a rather distant topic (although public fears of this threat permeate the country as well), which is why it has so far been dealt with mainly abroad. This thesis combines findings from Czech and foreign sources, both in the academic literature, as well as Internet sources, documents and theses. Information obtained from interviews with personalities who have personal experience with the topic of the thesis is an enrichment.

Klíčová slova

Terorismus, média, přístup, proměna, teroristické útoky

Keywords

Terrorism, media, approach, transformation, change, terrorist attacks

Title/název práce

Media approach towards informing about terrorism and its change between 2010 and 2020

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní docentce Alici Němcové Tejkalové za odborné vedení a vstřícnost, a své rodině za podporu.

Obsah

1	Úvod	4
2	Metodologie	6
2.1	Konstrukce vzorku a použité materiály	7
2.2	Vymezení časového období	8
2.3	Kvalitativní výzkum	9
2.3.1	Studie	9
2.3.2	Strukturovaný a polostrukturovaný rozhovor	10
3	Teoretická část	13
3.1	Definice terorismu	13
3.1.1	Teror	13
3.1.2	Terorismus	15
3.2	Metody používané teroristickými organizacemi	18
3.3	Média a zobrazování násilí	23
3.3.1	Historie informování o terorismu	27
3.4	Participativní a občanská žurnalistika jako fenomén	32
4	Studie proměny přístupu médií k terorismu v letech 2010 – 2020	37
4.1	Terorismus v médiích	39
4.1.1	Prostor věnovaný terorismu	43
4.2	Využívání médií radikály	50
4.2.1	Obsah vytvářený teroristy	53
4.2.1.1	Videa brutálních poprav zajatců	53
4.2.1.2	Propagandistické materiály	55
4.2.1.3	Komunikační prostředek	57
4.3	Technologie	59

4.3.1	Internet	62
4.3.1.1	Online zpravodajství a jeho aspekty	64
4.3.1.1.1	Online reportáže	66
4.3.1.2	Fenomén sociálních sítí	68
4.4	Regulace obsahu souvisejícího s terorismem a její úskalí	72
4.4.1	Kodexy	72
4.4.2	Možnosti regulace nových médií	76
4.4.2.1	Nová iniciativa v regulaci online platform	78
4.4.2.2	Umělá inteligence	80
4.5	Role médií při útocích a po nich	81
4.5.1	Sociální sítě - nejrychlejší zdroj informací	83
4.5.1.1	Hashtag jako multifunkční nástroj	83
4.5.1.1.1	#JeSuisCharlie	84
4.5.1.1.2	#JeSuisAhmed	85
4.5.1.1.3	#PorteOuverte a další podobné iniciativy	87
4.5.2	Pachatelé versus oběti – média jako agenda-setter	90
4.5.2.1	„Umírání znovu a znovu“ – zobrazování obětí teroristických činů	91
4.5.2.2	Ústup od celebritizace pachatelů útoků	93
4.5.3	Média proti terorismu	97
4.5.3.1	Vlastní pátrání	97
4.5.3.2	Média jako pojistka bezpečnosti	98
4.5.3.3	Boj uživatelů sociálních sítí proti terorismu	99
5	Závěr	100
6	Summary	102
	Použitá literatura	105
	Odborná literatura	105

Online zdroje	116
Dokumenty	128
Rozhovory	129
Teze diplomové práce	131
Přílohy	135
Příloha č. 1: Rozhovor s bývalým zahraničním zpravodajem České televize ve Francii Petrem Zavadilem (otázky byly respondentovi na jeho žádost zaslány písemně 29. prosince 2022, odpovědi byly obdrženy 5. března 2023.)	136
Příloha č. 2: Rozhovor s šéfredaktorem online zpravodajství České televize Karlem Tinlem (KT) a šéfedítorem online zpravodajství ČT Alešem Měříčkou (AM) uskutečněný dne 1. února 2023 ve 13 hodin v budově České televize. Délka záznamu: 42 minut.	142
Příloha č. 3: Rozhovor s Milanem Vodičkou, bývalým zahraničním redaktorem MF DNES ve Spojených státech amerických a vedoucím zahraniční rubriky, 8. února 2023 v sídle MF DNES. Délka záznamu 47 minut.	148
Příloha č. 4: Rozhovor s mluvčím Vojenského zpravodajství Janem Pejškem ze 30. listopadu 2022.	153

1 Úvod

Tato diplomová práce navazuje na tradici výzkumu médií a terorismu, jakožto dvou subjektů s velmi specifickým vzájemným vztahem. Impulsem pro výběr tohoto tématu diplomové práce bylo zjištění, že jde o oblast v českém prostředí nepříliš prozkoumanou. Logickým vysvětlením je skutečnost, že terorismus je pro obyvatele České republiky zdánlivě velmi vzdálený. I přesto, že přímo terorismus zasáhne jen velmi malý počet lidí (v porovnání s dalšími příčinami úmrtí – dopravními nehodami či nevyhlášenými chorobami), průzkumy veřejného mínění ukazují, že ve společnosti panují obavy. Podle výzkumu agentury Median pro Český rozhlas z roku 2019¹ byl strach Čechů z útoků Islámského státu v Evropě druhým nejčastějším, hned po strachu z nedostatku pitné vody.

Důsledkem toho však pro média představuje záruku čtenosti či sledovanosti, čehož využívají často neadekvátní mediální produkci. Například v rámci tří českých nejnavštěvovanějších internetových stránek (Aktuálně.cz, Novinky.cz a iDNES.cz) bylo v letech 2009-2015 téma terorismu (podle klíčových slov „terorismus“, „terorista“ či „teroristický“) zmiňováno v průměru ve 12 článcích denně,² ve stejném období zazněla v rámci televizního zpravodajství každý den alespoň jedna zpráva s touto tematikou.³ Kromě samotných útoků se média věnují také varování (nejčastěji vládních institucí nebo bezpečnostních složek) před zvýšeným rizikem útoku (například 10. února přinesla TV Nova ve své reportáži v Televizních novinách varování Ministerstva zahraničních věcí ČR před cestami do Švédska kvůli tamějším demonstracím proti pálení Koránu⁴), sledují dohry

¹ Strach z budoucnosti. Češi se bojí nedostatku pitné vody, teroristických útoků i migrace, ukázal průzkum | iROZHLAS [online]. 2019 [cit. 14.04.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/pruzkum-median-nedostatek-pitne-vody-obavy-cesi-budoucnost-teroristicke-utoky_1901010936_tec

² Vnímání terorismu: jaký vliv má narativ a jeho šíření | Ústav mezinárodních vztahů [online]. 2017 [cit. 10.01.2023]. Dostupné z: <https://www.iir.cz/vnimani-terorismu-jaky-vliv-ma-narativ-a-jeho-sireni>

³ Tamtéž

⁴ Švédsko: Zvýšená možnost teroristických útoků | Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. [cit. 20.02.2023]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/cestujeme/aktualni_doporuceni_a_varovani/svedsko_zvysena_moznost_teroristickyh.html

útoků již proběhlých (například soudní procesy⁵) nebo informují o zmaření připravovaných pokusů.

Mueller a Stewart považují neustálou pozornost, která je terorismu věnována, za připomínku, že „teroristé tam venku stále jsou,“⁶ spolu s narativem evokujícím, i přes relativně nízký počet obětí ročně, dojem vážného ohrožení globálního systému, za primární příčinu toho, že obavy veřejnosti z terorismu neklesají.⁷ Bagatelizace a podceňování hrozeb je stejně nebezpečné jako jejich přílišné zdůrazňování. Přitom počet džihadistických teroristických útoků uskutečněných v Evropě se v roce 2017 po nárůstu trvajícím od roku 2010 začal snižovat. Navíc podle databáze Global Terrorism Database, která eviduje útoky po celém světě už od roku 1970, „téměř 60 % útoků nevykazuje žádné lidské oběti a u celých 91 % z těch, kdy došlo k úmrtí, se počet pohybuje od 1 do 10.“⁸

Tato práce zkoumá pozadí za jednoduchou frází „teroristé potřebují publicitu, média potřebují publikum“.⁹ Vzhledem ke skutečnosti, že přímou zkušenost s terorismem má velmi málo lidí, jsou média hlavním informačním zdrojem veřejnosti.¹⁰ Mediální narativ je tedy významným faktorem, který určuje, jak je terorismus ve společnosti vnímán. Tuto zodpovědnost média nesmí brát na lehkou váhu a stylem referování by měla reflektovat vážnost tématu. To se týká jak intenzity referování, tak například volby jazykových prostředků.

⁵ Začal soud se strůjci teroristických útoků z Paříže, Abdeslam se označil za vojáka IS | ČT24. [online]. [cit. 20.02.2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3366704-v-parizi-zacina-soud-s-utocniky-na-bataclan-a-stadion-v-saint-denis>

⁶ MUELLER, John, STEWART, Mark G. American Public Opinion On Terrorism Since 9/11: Trends And Puzzles. Prepared for National Convention of the International Studies Association, Atlanta, Georgia, 2018.

⁷ Tamtéž

⁸ Vnímání terorismu: jaký vliv má narativ a jeho šíření | Ústav mezinárodních vztahů [online]. 2017 [cit. 10.01.2023]. Dostupné z: <https://www.iir.cz/vnimani-terorismu-jaky-vliv-ma-narativ-a-jeho-sireni>

2020 GTD Heat Map | Global Terrorism Database [online]. 2021 [cit. 14.04.2023]. Dostupné z: https://www.start.umd.edu/gtd/images/START_GTD-Heatmap_2020.jpg

⁹ BOARU, Gheorghe, DAVID, Adrian-Cristian. TERRORISM AND MASS MEDIA TERRORISM. *Annals: Series on Military Sciences* [online]. Academy of Romanian Scientists Publishing House, 2020, 12(2), 93-113 [cit.14.04.2023]. ISSN 2066-7086. Dostupné z: <https://www.aos.ro/wp-content/anale/MTVol12Nr2Art.7.pdf>

¹⁰ HELLMUELLER, L., V. HASE a P. LINDNER. Terrorist Organizations in the News: A Computational Approach to Measure Media Attention Toward Terrorism. *Mass communication & society* [online]. Philadelphia: Routledge, 2022, 25(1), 134-157 [cit. 14.04.2023]. ISSN 1520-5436. Dostupné z: doi:10.1080/15205436.2021.1936068

Při psaní této práce jsem se odchýlila od teze, a sice ve struktuře a použité literatuře. Praktická část je rozčleněna do kapitol podle oblastí, které jsem zkoumala. Je zahrnuta kapitola o prezentaci terorismu v médiích, využívání médií radikály, problematice regulace, technologickém pokroku a roli médií při referování o teroristických činech. Zvláštní pozornost je věnována novým médiím, jakožto podstatnému faktoru proměny vzájemného vztahu obou subjektů, avšak není opomenuto ani zapojení médií do pátrání po pachatelích činů, nová iniciativa v oblasti regulace sociálních sítí nebo rozbor obsahu vytvářeného teroristy. Oproti tezi je studie výrazně rozčleněna a byl pozměněn název kapitoly 3.3.1 na „Historie informování o terorismu“. Název „Terorismus v médiích“ nově nese kapitola 4.1, která více pojednává o současném mediálním obrazu radikálů. Literaturu jsem volila na základě relevance k tématu a její aktuálnosti, proto jsem některé publikace uvedené v tezi nahradila jinými, dle mého názoru s větším přínosem k tématu.

2 Metodologie

Hlavním cílem této práce je zjistit a popsat, jaký postoj vůči terorismu jakožto významnému fenoménu média zaujímají a jak se jejich přístup měnil v průběhu vymezeného období. Téma jsem si zvolila proto, že dle mého názoru je jeho probádanost nedostačující v poměru k míře, jakou ovlivňuje společnost. Tato diplomová práce by měla přispět k lepšímu poznání vzájemného vztahu médií a terorismu a jeho proměny.

Za cíl si kladu popsat téma co nejkomplesněji, zdráhám se tedy prostého výčtu největších útoků nebo ploché analýzy mediálních textů. Namísto toho představuji několik oblastí (technologie, internet, sociální sítě, filozofie atd.), které dohromady utváří celkový obraz mediálního přístupu k problematice terorismu.

Podrobně se věnuji dvěma hlavním subjektům, neopomím však ani roli nedobrovolných aktérů a svědků těchto činů, kteří jsou často jediným zdrojem informací z místa dění, což se výrazně podepsalo na přístupu obou hlavních subjektů. Nabízím také stručnou historii jejich vzájemného působení a vypichuji momenty a fenomény, které byly nebo jsou určující pro jeho budoucí vývoj. Nesoustředím se na jednostranné popsání vlivu terorismu na média a jejich chování, ale také na to, jak teroristické organizace i jednotlivci reagovali na mediální produkci, jinými slovy, zda kupříkladu existuje souvislost mezi mírou informování o těchto činech a jejich dalším uskutečňováním. Práce nerozlišuje mezi

Českou republikou a zahraničím, používá a srovnává zdroje z obou oblastí, avšak vzhledem k četnosti teroristických útoků v zahraničí a jejich absenci v českém prostředí, je těžiště studie logicky situováno do mezinárodního prostoru.

Záměrem této studie je zodpovědět několik výzkumných otázek (VO) klíčových pro pochopení tématu, a sice:

VO1: Jak se mediální produkce měnila či vyvíjela ve vymezeném období?

VO2: Změnil se přístup médií k terorismu v reakci na nějakou událost?

VO3: Ovlivňuje mediální produkce chování teroristů?

Odpovědi na tyto otázky jsou obsaženy v závěru práce, který nabízí taktéž shrnutí ostatních získaných poznatků.

2.1 Konstrukce vzorku a použité materiály

Pro sestavení komplexního obrazu jsem použila několik zdrojů, zahrnula jsem poznatky z článků publikovaných v médiích, odborných článků, odborných publikací, statistik, oficiálních dokumentů, videomateriálů, rozhovorů a závěrečných prací.

V teoretické části jsem vycházela převážně z publikací, které se zaměřují na hlavní předměty zájmu této práce – média a terorismus. Vzhledem k tomu, že se druhé jmenované téma České republiky nedotýká přímo, a není mu u nás věnovaná přílišná pozornost ani v oblasti odborné literatury, jedná se v naprosté většině případů o zahraniční publikace. Některé z nich se věnují pouze jednomu z témat, jiné zkoumají jejich vzájemný vztah. Z tuzemského prostředí jsem použila poznatky ze závěrečných bakalářských a diplomových prací, které se zabývaly podobnou tematikou. Kromě toho jsou v této části zahrnuty informace získané z textů publikovaných v souvislosti s tehdy aktuálními událostmi, a to jak odborných, tak mediálních.

V rámci výzkumné části je nejvýznamnější částí práce studie vybraných materiálů publikovaných v online prostředí, akademických článků a studií a také odborných publikací na téma terorismu. Všechny materiály byly vybírány na základě relevance k tématu s cílem poukázat na některé důležité jevy v přístupu médií. Pro vyváženost jsem do výběru zařadila média veřejnoprávní i soukromá, česká i zahraniční. V části srovnávající zájem českých médií o téma terorismu ve vymezeném období na základě

statistických dat byly využity výroční zprávy České televize či analýzy zpravodajství českých televizí společnosti MediaTenor. Tyto analýzy publikuje Česká televize na svých webových stránkách od roku 2013, o rok později do srovnání televizí (ČT, TV Nova a FTV Prima) přibyl také Český rozhlas. Kromě toho jsem využila také Analýzu mediální reprezentace „terorismu“ ve zpravodajském pořadu Události České televize zpracovanou PhDr. Tomášem Trampotou, PhD. z Institutu komunikačních studií a žurnalistiky Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Ta byla zadána pouze v roce 2016 v reakci na vysoký počet teroristických útoků a jejich obětí.

Pro objasnění některých skutečností či doplnění podstatných informací jsem využila poznatky získané z polostrukturovaných (případně strukturovaných) rozhovorů s osobnostmi z různých oblastí, které se k tématu váží. Zatímco rozhovory jsem vedla pouze s respondenty z České republiky a závěrečné práce jsem taktéž použila pouze tuzemské, u všech ostatních použitých zdrojů naopak výrazně převažují zahraniční materiály.

2.2 Vymezení časového období

Po krátkých rešerších na toto téma jsem zvolila časové období od roku 2010 do roku 2020. Tento časový úsek zahrnuje nejzásadnější teroristické útoky, které se udály, kromě 11. září 2001. Tomu se však věnovalo již mnoho publikací i závěrečných prací a tento text by tak nepřinesl mnoho nového. Zároveň by časové rozmezí ohraničené útoky na Spojené státy americké bylo příliš dlouhé, což by znemožnilo podrobnější zkoumání, a přirozeně zvýšený zájem věnovaný této tragédii by ještě více odvedl pozornost od útoků menšího rozsahu a s menším počtem obětí, ale větším vlivem na chování médií. Vysvětlení vzájemného propojení médií a terorismu je přitom ústředním motivem celé práce.

Dané období začíná bombovými útoky v moskevském metru, pokračuje přes výbuchy na Bostonském maratonu a vrcholí v letech 2015 – 2017, kdy teroristické řádění v Evropě dosáhlo maxima. Tyto roky jsou pochopitelně v práci zmiňovány nejčastěji ne kvůli počtu obětí, ale protože byly také pomyslným vrcholem interakce médií a radikálů. Přestože hlavní dění se odehrává kolem samotných útoků, věnuje tato práce pozornost i jiným událostem či zajímavým fenoménům, jako jsou drastická videa brutálních poprav Islámského státu nebo snahy novinářů o investigativní žurnalistiku. Mimo vymezené

období, avšak s jasným záměrem ukázat i postoj veřejnosti, je vložena zmínka o případu Shamimy Begumové z roku 2023.

2.3 Kvalitativní výzkum

Vzhledem k povaze tématu této práce jsem zvolila kvalitativní způsob výzkumu, pouze částečně podpořený údaji o časové dotaci v rámci zpravodajských relací a dalšími statistikami. Tento způsob výzkumu odpovídá vytyčenému cíli práce – analýze stavu, vysvětlení skutečností a zasazení do kontextu.

Na ideálním způsobu provedení kvalitativního výzkumu nepanuje mezi jednotlivými autory shoda. Metodolog John W. Creswell definuje kvalitativní výzkum jako „proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému, při němž výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách“¹¹. Kvalitativní výzkum se však dá popsat i pomocí negativní definice jako protiklad výzkumu kvantitativního, tedy zásadním odlišovacím znakem je nepoužívání statistických či jiných kvantifikačních metod.¹² Toto vymezení je však kritizováno pro přílišné zjednodušení.

2.3.1 Studie

Právě kvůli komplexnosti tématu jsem si jako metodu výzkumu zvolila případovou studii, při níž jde o „zachycení složitosti případu a popis vztahů v jejich celistvosti“¹³. Zkoumání jednotlivých případů však není tak detailní a větší důraz kladu na porozumění širších souvislostí a zasazení do kontextu, hledání styčných bodů a zvýraznění odlišností

¹¹ CRESWELL, John W. *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches*. Thousand Oakes: Sage Publications, 1998 – str. 12

¹² GLASER, Barney, G. STRAUSS, Anselm L. *The discovery of grounded theory*. New York. Aldine, 1967. 271 stran. ISBN: 0202302601, 9780202302607

¹³ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, 437 stran. ISBN 978-80-262-0982-9. – str. 102

konkrétních událostí. Studie má exploratorní charakter – snaží se odhalit struktury, popsat působící vztahy a připravit půdu pro další zkoumání.¹⁴

V porovnání klasifikací dvou významných metodologů Stakea (1995) a Yina (1994) má tato práce blíže ke konceptu druhého jmenovaného, podle něžž je případová studie „strategií pro zkoumání předem určeného jevu v přítomnosti v rámci jeho reálného kontextu, a to zvláště, když hranice mezi jevem a kontextem nejsou zcela jasné“¹⁵. Yin (1994) také připouští možnost využití všech výzkumných strategií a zdůrazňuje, že v případě zájmu o odpovědi na otázky „jak“ a „proč“ a neschopnosti ovlivnit průběh události, je případová studie nejvhodnější strategií výzkumu.¹⁶

2.3.2 Strukturovaný a polostrukturovaný rozhovor

Tři ze čtyř rozhovorů jsem vedla osobně a měly podobu polostrukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami; dotazování Petra Zavadila (Příloha č.1) proběhlo písemně, formou strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Usilovala jsem o to, aby byly otázky relevantní, neutrální a jasné, přesně zacílené bez formulací vnucujících požadovanou odpověď; tak, jak doporučuje Kerlinger.¹⁷

Podle významného teoretika a metodologa Davida Silvermana není rozhovor neutrálním nástrojem sběru dat, ale spíše aktivní interakcí mezi tím, kdo rozhovor vede a tím, kdo odpovídá.¹⁸ Podobně také Sedláková upozorňuje, že rozhovor je „sociální interakcí, ve které je znovu vytvářena a stvrzována sociální realita. (...) V sociální komunikaci dochází k mnoha okamžikům překladu, k situacím, kdy dotazovaný může pochopit otázku jinak, než ji tazatel zamýšlel, nebo naopak bude jeho odpověď interpretována odlišně (např. s použitím jiného jazykového kódu nebo pod vlivem odlišných zkušeností či kontextu

¹⁴ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, 437 stran. ISBN 978-80-262-0982-9. – str. 35

¹⁵ YIN, Robert K. *Case study research: design and methods*. 3rd ed. Thousand Oaks: Sage, 2003. 181 stran. ISBN 0-7619-2553-8.

¹⁶ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, 437 stran. ISBN 978-80-262-0982-9. – str. 108

¹⁷ KERLINGER, Fred N., CHMELÁŘ, Vilém. *Základy výzkumu chování: pedagogický a psychologický výzkum*. Praha: Academia, 1972, 705 stran.

¹⁸ SILVERMAN, David. *Interpreting qualitative data: methods for analysing talk, text and interaction*. 2nd ed. London: Sage Publications, 2003, xiii, 325 s. ISBN 0-7619-6865-2.

komunikačního procesu)¹⁹. Pro minimalizaci vzniku takových misinterpretací a nerozumění je v rozhovorech často využívána sondáž sloužící „k prohloubení odpovědí v určitém směru“²⁰, a to především při otázkách, které se týkají postupů či složitějších jevů, nebo také názorů respondentů. Při některých rozhovorech byly také použity simulační otázky²¹, které respondentovi pomohly k vizualizaci dané situace a vybavení si více detailů. Jednalo se především o otázky týkající se osobních zkušeností dotčených.

Důvodem pro zahrnutí rozhovorů do výzkumu je skutečnost, že přináší nové poznatky a „aktualizuje“ ty již známé. Respondenti byli vybráni tak, aby reprezentovali co nejširší škálu oblastí – z mediální sféry jsem vedla rozhovor s Karlem Tinlem (Příloha č. 2), Alešem Měřičkou (Příloha č. 2) a Petrem Zavadilem, zastupujícími redaktorskou i manažerskou složku veřejnoprávního média (Česká televize), a Milanem Vodičkou (Příloha č. 3) za médium soukromé (Mladá fronta DNES) a Jan Pejšek (Příloha č. 4) byl vzhledem k povaze tématu zvolen pro přiblížení práce bezpečnostních služeb. Rozhovory probíhaly od konce listopadu 2022 do začátku února 2023 v Praze s pořízením audiozáznamu, s nímž všichni dotazovaní vyjádřili souhlas.

Rozhovor s mluvčím Vojenského zpravodajství Janem Pejškem nechává nahlédnout detailněji do práce tajných služeb a jejich postupů při krizových situacích, jakými teroristické útoky bezesporu jsou. Před nástupem na současnou pozici Pejšek působil 11 let na Ministerstvu obrany ČR. Rozhovor se uskutečnil dne 30. listopadu 2022 a trval 22 minut. Přestože sám Pejšek zdůrazňuje, že situace v českém prostředí, kde útoky nejsou běžnou záležitostí, je jiná, než například ve Francii či Velké Británii, jsou jeho postřehy i vzhledem k jeho dlouholetým zkušenostem z resortu obrany cenným náhledem do fungování bezpečnostních složek.

Polostukturovaný rozhovor s šéfredaktorem on-line zpravodajství České televize Karlem Tinlem a vedoucím redaktorem zpravodajského portálu ČT24 Alešem Měřičkou, uskutečněný dne 1. února 2023 v budově Zpravodajství České televize na Kavčích horách

¹⁹ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014, 539 stran. ISBN 978-80-247-3568-9. – str. 156

²⁰ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, 437 stran. ISBN 978-80-262-0982-9. – str. 174

²¹ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014, 539 stran. ISBN 978-80-247-3568-9. – str. 222

v délce 42 minut, se soustředil primárně na rutiny redakce on-line zpravodajství veřejnoprávního média během teroristických útoků. Tyto respondenty jsem oslovila především proto, že portál ČT24 si u diváků vybudoval pozici důvěryhodného a vyhledávaného zdroje nejen v agendě denního zpravodajství, ale i během krizových situací, což potvrdilo v posledních letech několik událostí (koronavirová pandemie, vládní krize, teroristické útoky, úmrtí královny Alžběty II. atd.). Oba respondenti mají předchozí zkušenosti ze soukromého sektoru, což jim umožňuje porovnat situaci v různých typech médií. Hlavními tématy rozhovoru bylo fungování redakce webu ČT24 při teroristických útocích, filozofie v oblasti některých kontroverzních otázek a zhodnocení změny přístupu k tématu.

S vedoucím zahraniční rubriky MF Dnes Milanem Vodičkou jsem 8. února v sídle MF Dnes na pražském Smíchově (délka záznamu 47 minut) probírala jeho vzpomínky na působení na postu zahraničního zpravodaje ve Spojených státech amerických, během něhož se ocitl v bezprostřední blízkosti k útokům 11. září, konkrétně útoku na sídlo ministerstva obrany (Pentagon). Následně jsme se přesunuli k jeho působení v redakci v Praze. Stejně jako při rozhovoru s Karlem Tinlem a Alešem Měříčkou jsem s Milanem Vodičkou probírala jeho přístup k problematice terorismu či jeho pohled na nové trendy.

Při dotazování bývalého zahraničního zpravodaje České televize ve Francii Petra Zavadila jsem použila metodu strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami, respondent odpovídal písemnou formou. Otázky byly sestaveny na základě rešerše, respondent byl požádán o co nejobsáhlejší odpovědi. Tohoto respondenta jsem zvolila proto, že jako zahraniční zpravodaj ve Francii působil v době útoku na Charlie Hebdo a Bataclan, tedy událostí, na které se v této práci zaměřuji.

Kompletní přepisy uvedených rozhovorů jsou zahrnuty v příloze.

3 Teoretická část

Vzhledem ke skutečnosti, že terorismus je již po staletí nástrojem jednotlivců i organizovaných skupin k dosažení vytyčených cílů, je úspěšnost teroristických činů přímo či nepřímo závislá na ohlasu, který tyto činy vyvolají. Zásadním předpokladem pro vyvolání znatelného a k účelům teroristů použitelného ohlasu je v dnešní informační společnosti činnost médií. Přesto je vzájemný vztah médií a agresorů (v případě této práce teroristických organizací či samostatných útočníků tzv. „osamocených vlků“²²) málo prozkoumaným a popsáným, obzvlášť v českém prostředí.

3.1 Definice terorismu

3.1.1 Teror

Slovo „teror“ jako základ „terorismu“ je odvozeno od latinského slova „terrere“, což znamená děsit, pouštět hrůzu či vyvolávat strach.²³ V praxi se často setkáváme s nejasnostmi v používání pojmů „teror“ a „terorismus“ a jejich zaměňováním a směřováním. Významným impulsem pro započetí diskuse nad těmito pojmy a jejich jasným vymezením byly zářijové útoky na Spojené státy americké v roce 2001.

Bezprostředně po nich vyhlásil tehdejší prezident USA George Walker Bush tzv. „válku proti teroru“ („war on terror“)²⁴, dnes je však tento pojem užívaný jen velmi zřídka, navíc převážně ne v souvislosti s terorismem, a nahradilo ho sousloví „boj s terorismem“. Význam „teroru“ se posunul do jiné oblasti, nyní tento termín reprezentuje spíše hrůzovládu, útlak ze strany různých skupin (např. vůči menšinám) či politické represe. Politická filozofka a publicistka německo-židovského původu Hannah Arendt ho

²² **Osamocený vlk** je pojem označující člověka, který organizuje teroristické útoky sám, bez pomoci teroristické organizace – HAMM, Mark. *Lone Wolf Terrorism in America* | U.S. Department of Justice, 2013. Dostupné z: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/lone-wolf-terrorism-america>

²³ MAKARIUSOVÁ, Radana. *Terorismus, globální terorismus a éra al-Káidy*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013, 185 stran. ISBN 978-80-86855-95-0. – str. 11

²⁴ HOLLOWAY, David. *9/11 and the War on Terror*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2008, x, 197 stran. ISBN 0-7486-7077-7. Dostupné z: doi:10.1515/9780748632411 – str. 4

definovala jako „všezahrnující termín jakéhokoliv hrůzného útlatku“²⁵. Podle ní „teror tyranů, despotů a diktátorů, teror revolucí a kontrarevolucí, většiny proti menšině, teror vycházející z demokratických systémů a systémů vlády jedné strany, teror v různých formách ze strany jednotlivců, kteří podlamují vlády států, dokumentujeme od starověku až do současnosti.“²⁶

V rámci pojmu „teror“ rozlišujeme dva další různé pojmy – „teror shora“²⁷ a „teror zdola“²⁸, a právě toto rozdělení je pro správné pochopení terminologie esenciální. Společným znakem jsou oběti – v obou případech bývá teror namířen zejména proti civilnímu obyvatelstvu.

„Teror shora“ byl ve světě uplatňován ze strany legitimních autorit po celá staletí, a to nejen na území jednotlivých státních útvarů. Jako příklad teroru shora na půdě téměř celé Evropy můžeme uvést inkvizici v období sahající od středověku až po raný novověk. Církev jakožto legitimní autorita umučila na starém kontinentě tisíce nevinných obětí.²⁹ Systematický „teror zdola“, jenž je podle definice Bowdena činem vykonaným nestátními aktéry, a pro nějž se vžil název terorismus, je však fenoménem v mezinárodních vztazích poměrně novým.

Rozdíl mezi terorem a terorismem tedy popisuje Radana Makariusová následovně: „Teror je páčán aktérem, jenž je v daný moment a situaci autoritou. Terorismus je páčán aktérem, který v daný moment a situaci bojuje proti autoritě.“³⁰

²⁵ ARENDT, Hannah. In. BOWDEN, Brett, DAVIS, Michael T. *Terror, From Tyrannicide to Terrorism*. University of Queensland Press, 2008, str. 1

²⁶ ARENDT, Hannah. „Ideology and Terror: A Novel Form of Government.“ *The Review of Politics*, vol. 15, no. 3, 1953, str. 303–327. JSTOR, Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1405171>. - str. 304

²⁷ MAKARIUSOVÁ, Radana. *Terorismus, globální terorismus a éra al-Káidy*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013, 185 stran. ISBN 978-80-86855-95-0. – str. 12

²⁸ BOWDEN, Brett, DAVIS, Michael T. *Terror, From Tyrannicide to Terrorism*. University of Queensland Press, 2008, str. 11 In: MAKARIUSOVÁ, Radana. *Terorismus, globální terorismus a éra al-Káidy*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013, str. 12

²⁹ THOMSETT, Michael C. *The Inquisition, The History*, McFarland & Company, Inc. Publishers, 2010. In: MAKARIUSOVÁ, Radana. *Terorismus, globální terorismus a éra al-Káidy*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013, str. 12

³⁰ MAKARIUSOVÁ, Radana. *Terorismus, globální terorismus a éra al-Káidy*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013, 185 stran. ISBN 978-80-86855-95-0. – str. 13

3.1.2 Terorismus

Terorismus je v rámci moderních mezinárodních vztahů poměrně novým fenoménem, jeho jasná, jednoznačná a všeobecně přijímaná definice zatím neexistuje. Útoky proti civilnímu obyvatelstvu se odehrávaly i ve stoletích předcházejících, až ve druhé polovině 19. století se však začalo hovořit o „terorismu“. Důvodem je skutečnost, že tento termín se váže, jak již bylo zmíněno výše, k iniciativě nestátních aktérů, kteří právě až v průběhu 19. století začínali projevovat snahu o významnější participaci v mezinárodních vztazích. V klasifikaci moderního terorismu se setkáváme s metaforou vln.³¹ Podobnost spočívá ve vzednutí vlny za určitých okolností, dosažení vrcholu, na němž po určitý časový úsek spočine a její následné roztržení, pokles či úpadek spojený s prolínáním s vlnami vedlejšími i následujícími. Jan Eichler vyčleňuje ve své knize *Terorismus a války na počátku 21. století* vývojové vlny čtyři:³²

1. národní terorismus spočívající v anarchismu (2. pol. 19. století – 1. světová válka)
2. národní terorismus neanarchický (přelom 19. a 20. století – současnost)
3. mezinárodní terorismus (60. léta 20. století – současnost)
4. globální terorismus (11. září 2001 – současnost)

Prvotní výrazné snahy o definici terorismu se však začaly objevovat ve století dvacátém. Za spouštěč těchto pokusů se dá považovat drama, které se odehrálo během letních olympijských her v Mnichově v roce 1972. 5. září v půl páté ráno pronikla skupina osmi mladých Palestinců oblečených do sportovních kombinéz se sportovními taškami do olympijské vesnice a přepadli spící členy izraelské výpravy v jejich pokojích.³³ Vzhledem k proklamované otevřenosti a přátelství, které měly dát zapomenout na stínem zahalené nacistické hry v Berlíně v roce 1936 a měly symbolizovat změnu k novému, lepšímu Německu, bylo pro útočníky velmi snadné se k izraelským olympionikům dostat. Členové palestinské organizace Černé září dva Izraelce zastřelili a jedenáct drželi jako rukojmí, za

³¹ MAKARIUSOVÁ, Radana. *Terorismus, globální terorismus a éra al-Káidy*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013, 185 stran. ISBN 978-80-86855-95-0. – str. 38

³² EICHLER, Jan. *Terorismus a války na počátku 21. století*. Praha: Karolinum, 2007, 352 s. ISBN 978-80-246-1317-8. – str. 152 - 156

³³ Olympijské hry v Mnichově 1972: Co se tehdy stalo - Aktuálně.cz [online], 2021 [cit. 18.09.2022]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/olympijske-hry-v-mnichove-1972-co-se-tehdy-stalo/r~d5a3aa56d00911eb878fac1f6b220ee8/>

kteří požadovali propuštění 234 Palestinců vězněných v Izraeli. Vyjednávání zabralo dlouhé hodiny. Mediální pozornost se rázem z dění na sportovištích, na nichž se soutěžilo o cenné kovy, přesunula na Connollystrasse a teroristy. Do Mnichova se tehdy u příležitosti olympijských her sjelo na šest tisíc novinářů, číslo do té doby naprosto nevídané. Policejní zásah na letišti ve Fürstenfeldbrucku skončil fiaskem, když o život vedle sedmi teroristů přišlo i všech jedenáct izraelských rukojmí, ještě větší rozruch a nepochopení však způsobila situace, která ještě prohloubila tragičnost celé události. Ve své knize *Jeden den v září* o ní píše britský novinář Simon Reeve: „U hlavní brány letiště, kde se sbíhaly desítky novinářů a zvědavců, kteří odtamtud nemohli nic vidět ani slyšet, předstoupil před shromážděné z nejasných důvodů jakýsi muž s oficiálním olympijským kloboukem na hlavě. Vykřikl, že všechno dobře dopadlo a rukojmí jsou na svobodě.“³⁴ Zpráva se pochopitelně rychle rozšířila v médiích po celém světě, vydala ji například i agentura Reuters. V Izraeli vyšel dokonce druhý den ráno „deník *Jerusalem Post* s titulkem „Rukojmí v Mnichově jsou na svobodě. Němci políčili na Araby na vojenském letišti“³⁵. Pravda se ukázala až o tři hodiny později, Reuters reagoval opravnou zprávou ve znění „Všichni izraelští rukojmí zajatí arabskými ozbrojenci zabití.“³⁶

Rozpolcenost a s ní spojená absence přesné definice terorismu plyne mimo jiné i z jeho různorodosti. V praxi rozlišujeme terorismus demonstrativní, jehož prostřednictvím na sebe chtějí extremisté strhnout co největší pozornost veřejnosti, přičemž oběti na životech zpravidla nebývají primárním záměrem, avšak může k nim dojít (např. pro účely únosu letadel), častěji jde o braní rukojmích; dále pak terorismus destruktivní vyznačující se zabíjením... či ničením symbolů (např. náboženství, kultury apod.); či terorismus sebevražedný, jehož cílem bývá zabití co největšího počtu lidí při sebeobětování.³⁷

³⁴ REEVE, Simon. *Jeden den v září: Mnichov: vyličení masakru na mnichovských olympijských hrách v roce 1972, politického zákulisi a tajné odvetné akce*. Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-753-6. – str. 127

³⁵ Olympijské hry v Mnichově 1972: Co se tehdy stalo - Aktuálně.cz [online]. © [cit. 18.09.2022]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/olympijske-hry-v-mnichove-1972-co-se-tehdy-stalo/r~d5a3aa56d00911eb878fac1f6b220ee8/>

³⁶ Tamtéž

³⁷ CHLUPÁČOVÁ, Kamila. *Homegrown terrorismus*. Praha, 2016, s. 26. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra mezinárodních vztahů. Vedoucí diplomové práce PhDr. Radana Makariusová, PhD.

Jádro většiny definic (např. Eichler 2007, Bowden a Davis 2008), obsahuje podobné jmenovatele – shoda panuje na úmyslu, násilí a politické motivaci. K ní je však zpravidla přidružována také motivace náboženská a ideologická. Častá shoda panuje i na namíření útoků proti civilním (jinak také nevojenským) cílům, nicméně například Ratner považuje násilí „namířené proti civilním cílům za válečný zločin nebo zločin proti lidskosti, nejedná se však o terorismus“³⁸. Rozdílnosti můžeme pozorovat ve vymezování záměrů – zde nabízí definice širokou škálu možností od dosahování publicity a ovlivňování veřejnosti přes vyvolávání strachu, až po dosahování politických cílů.

Definice terorismu se liší jak v pojetí jednotlivých politologů či filozofů, tak i organizací. Velmi výstižnou, vzhledem k výše popsaným skutečnostem, se jeví definice Ministerstva zahraničí Spojených států amerických z roku 1983, které „v hlavě 22 v úvodu dokumentu „Patterns of Global Terrorism“ popsal terorismus jako „politicky motivované násilí vykonané proti nevojenským cílům subnacionálními skupinami nebo utajovanými aktéry, a to obvykle za účelem ovlivnění veřejnosti“³⁹. S jinou definicí však na stejném území operuje například FBI (Federální úřad pro vyšetřování) a další úřady. V rezoluci Rady bezpečnosti OSN z roku 2004 je definice terorismu zakotvena takto: „Zvláště nebezpečný jev, který zasévá strach mezi obyvatelstvem, (...) zasaňuje obyvatelstvo a na vládách nebo na mezinárodních organizacích si vynucuje, aby přijímaly určitá opatření, nebo je naopak nepřijímaly.“⁴⁰

S tímto názorem se víceméně ztotožňuje i expert na terorismus Bruce Hoffman, který vysvětluje terorismus jako „úmyslné vytvoření nebo zneužití strachu pomocí násilí nebo hrozby násilím s cílem dosáhnout politické změny“⁴¹ Definice profesora komunikačních studií Jonathana Matusitze Hoffmanovo pojetí kopíruje, zdůrazňuje však, že „je mířeno na

³⁸ RATNER, Steven. *Accountability for Human Rights Atrocities in International Law*, Oxford, 2009 In: WESTRA, Laura. *Faces of State Terrorism, Studies in Critical Social Sciences*, IDC Publishes, 2012, str. 5

³⁹ RUBY, Charles L. *The Definition of Terrorism. Analyses of social issues and public policy* [online]. Boston, USA and Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2002, 2(1), 9-14 [cit.13.03.2023]. ISSN 1529-7489. Dostupné z: doi:10.1111/j.1530-2415.2002.00021.x - str. 10

⁴⁰ EICHLER, Jan. *Terorismus a války v době globalizace*. 2.dopl.vyd. Praha: Karolinum, 2010. s. 167. ISBN 978-80-245-2171-8 – str. 167

⁴¹ HOFFMAN, Burce. *Inside Terrorism*. 2. vyd. New York: Columbia University Press, 2006. 456 s. ISBN 978-0-2311-2699-1. str. 40

nebojové jednotky (např. civilisty) a jeho cílem je dosáhnout co největší dosažitelné publicity pro skupinu, případ nebo jedince“⁴².

V posledních letech však přibýlo případů nábožensky motivovaných. S tím pracuje Audit národní bezpečnosti Ministerstva vnitra ČR, který byl usnesením vlády schválen 14. prosince 2016. Podle něj lze „za terorismus označit takové jednání, které je politicky, nábožensky či jinak ideologicky motivováno a užívá násilí či jeho hrozby zejména s cílem vyvolat strach“⁴³.

3.2 Metody používané teroristickými organizacemi

Válka, kterou Usáma bin Ládín vyhlásil Spojeným státům americkým již v roce 1996, do útoku 11. září 2001 prakticky neexistovala, a stejně tak málo existoval bin Ládín pro světová média a občany jiných zemí. Bezprostředně po útocích se však stal nejznámějším člověkem planety, jeho podobu a slova bylo možné vidět či slyšet na každé televizní stanici, v každém rozhlasovém vysílání, ve všech novinách. A bin Ládínovi následovníci rychle pochopili, že není zaručenější způsob, jak ovládnout prime time⁴⁴, než spáchat brutální a maximálně šokující čin.

Terorismus můžeme de facto vnímat jako komunikační proces, poněvadž každá teroristická akce je v podstatě zakódovanou zprávou⁴⁵, již se teroristé snaží šířit k co nejširšímu publiku. Vycházíme-li z předpokladu, že základním cílem teroristů je opravdu získání publicity a šíření strachu, jsou pro ně média šířící informace klíčovým hráčem. Média jako taková tedy teroristé využívají jako nástroj k naplnění svých strategií a dosažení vytyčených cílů. Podle novinářky a politoložky Brigitte Nacos se novináři „stávají nevědomými spolupachateli“⁴⁶. V rámci teorie symbolické komunikace se často

⁴² MATUSITZ, Jonathan. *Terrorism and Communication: A Critical Introduction*. 1. vyd. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2013. 520 s. ISBN 978-1-4522-4028-2. - str. 4

⁴³ Audit národní bezpečnosti. Ministerstvo vnitra České republiky, odbor bezpečnostní politiky a prevence kriminality. Praha, 2016. [cit. 18.02.2023]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/audit-narodni-bezpecnosti>

⁴⁴ Prime time je v Cambridge Dictionary definován jako časový úsek, během něž je médium konzumováno největším počtem lidí. (Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/prime-time>)

⁴⁵ MATUSITZ, Jonathan. *Terrorism and Communication: A Critical Introduction*. 1. vyd. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2013. 520 s. ISBN 978-1-4522-4028-2. str. 35

⁴⁶ NACOS, Brigitte. *Mass-Mediated Terrorism*. 2. vyd. Lanham: Rowman & Littlefield Publishing Group, 2007. 264 s. ISBN 978-0-7425-5380-4. str. 38

objevuje přirovnání k divadlu.⁴⁷ Gabriel Weimann a Conrad Winn vnímají moderní terorismus jako „divadlo hrůzy“⁴⁸ (v originále *The Theatre of Terror*) a popisují ho jako „snahu o šíření sdělení prostřednictvím organizovaného násilí.“⁴⁹ Podle Weimanna funguje moderní terorismus, jeho plánování a realizace na podobném základě jako divadelní inscenace. Teroristé připravují scénář, scénu, rekvizity, vybírají účinkující a jednotlivé role a řídí děj.⁵⁰

Vztah médií a teroristů je často označován za symbiotický.⁵¹ Teroristé totiž nejsou jediní, kdo z šíření obsahů s touto tematikou profituje. Překvapivost, nebezpečí a násilí jsou základními předpoklady pro atraktivitu zpráv. Média tak krátce po teroristických útocích zaznamenávají zvýšenou čtenost či návštěvnost. Automaticky tak chrlí velké množství nových zpráv, které nejen že vyvolávají paniku, ale mohou mimo jiné také vyvinout tlak na vyjednaváče, vládu či další zúčastněné osoby, ohrozit policejní zásahy, a tím i životy případných rukojmí, nebo dokonce odkrýt teroristům bezpečnostní strategii země.⁵² Výstižně tento začarovaný kruh popisuje Alexander Spencer: „Je všeobecně přijímáno, že mezi terorismem a médii je téměř symbiotický vztah, jelikož terorismus poskytuje médiím strhující a dramatické příběhy, které pomáhají prodat zpravodajský produkt, a média zase poskytují teroristickým skupinám prostředek pro šíření jejich zprávy a vytváření strachu mezi veřejností.“⁵³

⁴⁷ JENKINS, Brian M. INTERNATIONAL TERRORISM: Trends and Potentialities. *Journal of international affairs* [online]. NEW YORK: School of International Affairs, Columbia University, 1978, 32(1), 115-123. ISSN 0022-197X.-str, 4

⁴⁸ WEIMANN, Gabriel. The Theater of Terror: The Psychology of Terrorism and the Mass Media. *Journal of aggression, maltreatment & trauma* [online]. 2004, 9(3-4), 379-390. ISSN 1092-6771. Dostupné z: doi:10.1300/J146v9n03_08 – str. 380

⁴⁹ Tamtéž

⁵⁰ WEIMANN, Gabriel. The Psychology of mass-mediated terrorism. 2008. *American Behavioral Scientist*, 52(1): 69-86, str. 71

⁵¹ WILKINSON, Paul. The media and terrorism: A reassessment. *Terrorism and political violence* [online]. Taylor & Francis Group, 1997, 9(2), 51-64 [cit. 15.02.2023]. ISSN 0954-6553. Dostupné z: doi:10.1080/09546559708427402

⁵² PALETZ, David L. And John Boiney. *Researchers' Perspectives*. In: PALETZ, David L. (ed.) a Alex P. SCHMID: *Terrorism and the Media*, 1992, 1. vyd. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1992. 250 s. ISBN 0-8039-4483-7. - str. 10

⁵³ SPENCER, Alexander. *Terrorism and the Media* [online]. Swindon, 2012. Arts and Humanities Research Council. 27 s., Dostupné z: <http://www.ahrc.ac.uk/documents/project-reports-and-reviews/ahrc-public-policy-series/terrorism-and-the-media/> - str.6

Ačkoliv ze vzájemného vztahu profitují obě strany, jak média, tak teroristé, se vzájemnou závislostí je to odlišné. Publikování senzačních a exkluzivních zpráv o útocích, nebezpečí terorismu apod. sice významně zvyšuje tržby mediálních domů a organizací, nicméně, i vzhledem ke své ojedinělosti, není hlavním motorem jejich činnosti. Nevídané události, jakými teroristické útoky jsou, bývají pro média spíše nárazovou šancí se zviditelnit a vydělat, a nejsou tedy na těchto událostech existenčně závislá. U teroristů tomu však vždy bylo opačně. Například již zmiňovaný Mnichov v roce 1972 byl pro Černé září ideální příležitostí. Díky šesti tisícům novinářů ve městě a informačním agenturám poskytujícím zpravodajský servis po celém světě bylo zřejmé, že se požadavky teroristů na propuštění palestinských vězňů rychle dostanou na příslušná místa v Izraeli. Zároveň díky tomu, že informace prosáky na veřejnost, vytvářeli na izraelské představitele tlak i lidé, a to jak přímo v zemi, tak všude po světě.

Právě v tom vidím zásadní rozdíl mezi pozicemi médií a teroristů v tomto jinak symbiotickém vztahu. Zatímco média se mohou rozhodnout, co budou dále šířit, teroristé média nezbytně potřebují. Ačkoliv se tuto potřebu snaží obcházet vytvářením vlastních mediálních kanálů – webových stránek či účtů na sítích, které však bývají z důvodu utajení velmi obtížně přístupné a velmi brzy po útoku zablokované - jsou to nakonec vždy média ve veřejném prostoru, která rozhodují, kam až a k jakému počtu příjemců se zpráva dostane.

I to se však s nástupem digitálních síťových médií změnilo. Podle Weimannova výzkumu se v současné době přibližně 90 procent veškerých internetových aktivit teroristů uskutečňuje skrze sociální média.⁵⁴ K rekrutování nových přívrženců, instruktážím i koordinaci akcí však slouží i blogy či internetové stránky provozované extremisty. Digitální média jsou pro teroristy mnohem přívětivějším prostředím než média tradiční. Zaprvé umožňují rychlou a efektivní komunikační cestu, která překonává časové i prostorové bariéry (v dnešní době lze kontaktovat téměř kohokoliv kdekoliv na světě), zadruhé teroristé nepotřebují k šíření či předávání zprávy příjemcům novináře jako prostředníka, čímž se lépe vyhnou případné cenzuře obsahu (o problematice přejímání informací ze sociálních sítí více v kapitole Fenomén sociálních sítí). Internet je také často

⁵⁴ CBC News. Terrorist groups recruiting through social media. [online] 2012 [cit. 1.3.2023] Dostupné z: <https://www.cbc.ca/news/science/terrorist-groups-recruiting-through-social-media1.1131053//>

platformou, na níž se teroristické organizace ke svým činům hlásí, nejčastěji formou prohlášení či videí. Ta jsou buďto umístována přímo na webové stránky, nebo jsou zaslána do redakcí, které je následně zveřejňují. Výhodnými se digitální média pro teroristy stala také díky své dostupnosti (téměř každý dnes vlastní chytrý telefon a většina obsahu na internetu je přístupná zdarma), ale především kvůli velmi problematické regulaci (kontroverzemi provázejícími zobrazování násilí v médiích se podrobně zabývá následující kapitola, příklad z práce je pak uveden v části „Umírání znovu a znovu“ – zobrazování obětí teroristických činů). I proto se názory na správnost jednání médií ve vztahu k teroristickým akcím napříč komunitou mediálních teoretiků i novinářů různí. Ač se nejedná o většinu, část z nich se domnívá, že teroristé na médiích a jejich činnosti závislí nejsou, a i bez jejich pomoci dokáží svá poselství veřejnosti předat.⁵⁵

V souvislosti s globalizací a masifikací společnosti se zrodil termín „masmediální terorismus.“⁵⁶ Klíčovým faktorem zde je symboličnost teroristického aktu a jeho atraktivita pro média. V médiích, zvláště pak těch bulvárních, bohužel často platí pravidlo „čím brutálnější čin, tím větší mediální pozornost“. Průzkum Davida Paletze sice proběhl už v roce 1992, ale jeho výsledky na relevanci neztrácejí. Dvacet editorů světových médií potvrdilo vysokou zpravodajskou hodnotu terorismu. Jako hlavní důvod uvedli neočekávanost událostí a fakt, že obětí teroristického útoku se může stát každý civilista. Důležitými faktory jsou i násilnost, dramatickost, potažmo krvavost činů.⁵⁷ Brutalita sice veřejnost šokuje a vyvolává v ní strach. Zároveň ale Patrick Lee Plaisance hovoří o lidské fascinaci vším, co obsahuje motiv kriminality, utrpení, tragických ztrát a zničených životů.⁵⁸ A výstižné doplnění jeho slov poskytuje citát „if it bleeds, it leads“⁵⁹, jehož autor

⁵⁵ WEIMANN, Gabriel. *New Terrorism and New Media*. [online]. Washington, DC, 2014. Wilson Center. 17 s. [cit. 05.10.2023],. str. 14 Dostupné z https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/STIP_140501_new_terrorism_F.pdf

⁵⁶ BOARU, Gheorghe, DAVID, Adrian-Cristian. TERRORISM AND MASS MEDIA TERRORISM. *Annals: Series on Military Sciences* [online]. Academy of Romanian Scientists Publishing House, 2020, 12(2), 93-113 [cit.14.04.2023]. ISSN 2066-7086. Dostupné z: <https://www.aos.ro/wp-content/anale/MTVVol12Nr2Art.7.pdf>

⁵⁷ MAXOVÁ, Barbora. Úloha médií v krizovém vyjednávání s teroristickými organizacemi. Praha, 2016. 62 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Václav Moravec, Ph.D. – str. 11

⁵⁸ PLAISANCE, Patrick Lee. Violence. In: *The handbook of mass media ethics*. Editor Lee Wilkins, Clifford G. Christians. New York: Routledge, 2008, xiv, 398 s. ISBN 9781410615480.

⁵⁹ NOVOTNÝ, Filip. *Mediální obraz sebevražd českých známých osobností v tištěných médiích*. 2015. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce Lábová, Alena. – str. 10

je sice neznámý, ovšem v článku amerického New York Magazine se objevoval například už v roce 1989.

Zpráva šířená médii, ale i na sociálních sítích, může některé jedince mobilizovat a radikalizovat. I to je důvod, proč v posledním desetiletí výrazně vzrostl počet akcí tzv. osamocených vlků (v angličtině „lone wolf attacks“)⁶⁰, tedy osob, které pochází například z 2. či 3. generace přistěhovalců, jsou již plně asimilováni s kulturou dané země, a často nejsou zpravodajskými službami považováni za bezpečnostní riziko. Tito jedinci jednájí sami a jejich kroky je velmi těžké předpokládat, poněvadž své sympatie či přesvědčení nemusí demonstrovat veřejně. Před fenoménem osamocených vlků varovalo ve své Zprávě o vývoji extremismu Ministerstvo vnitra ČR už v roce 2013. I v akcích osamocených vlků hraje často velkou roli touha proslavit se. „Nemusí jít ale jen o jejich osobu, ale třeba i o ideologii, kterou hlásají,“⁶¹ upozorňuje politolog Miroslav Mareš. Podle něj se tento fenomén objevil už i v České republice. V rozhovoru pro iDnes.cz v roce 2013 připomněl případ bombového útočníka Vladimíra Štěpánka, jenž spáchal mezi lety 1999 a 2003 devatenáct bombových útoků. Své metody postupně zdokonaloval, nejčastěji se zaměřoval na železniční tratě, vlakové soupravy či památníky, poprvé útočil v nemocnici v pražských Vysočanech. Systematicky se vracel na místa, na nichž se předchozí útok nezdařil, k Pomníku obětem komunismu pod Petřínem se s bombou vrátil dokonce třikrát. Policie po něm pátrala téměř pět let, nakonec byl dopaden při jednom z návratů na místo činu. Jedinou obětí byl nakonec on sám, třináct dní poté, co se při zatýkání pokusil o sebevraždu a poranil se nožem na krku, zemřel, aniž by prozradil cokoli ze své motivace.⁶²

Výše popsané skutečnosti opravdu nahrávají tomu, že primárním cílem teroristů není politika, ale publicita. S mocí nabytou díky publicitě se totiž následně lépe vyjednává ona politická změna. Margaret Thatcherová, bývalá britská premiérka, dokonce ve svém

⁶⁰ Hamm, Mark, and Ramón Spaaij. *The Age of Lone Wolf Terrorism*, Columbia University Press, 2017. *ProQuest Ebook Central*, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?docID=5275998>. – str. 2

⁶¹ Dorazil k nám fenomén „osamocených vlků“, varuje zpráva o extremistech. | iDNES.cz [online]. 2013 © [cit. 10.09.2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/extremiste-osameli-vlci.A130512_153044_domaci_hv

⁶² Říkal si „Mrzák“. Kutil, z něhož se stal vysoce nebezpečný pachatel. Aneb výbušniny v rukou nespokojenců, vyděračů či závistivců. Terorismus, III. díl | PrahaIN. PrahaIN [online]. © 2022 [cit. 19.09.2022]. Dostupné z: <https://www.prahain.cz/krimi/rikal-si-mrzak-kutil-z-nehoz-se-stal-vysoce-nebezpecny-pachatel-aneb-vybusniny-v-rukou-nespokojencu-vyderacu-ci-zavistivcu-terorismus-iii-dil-5933.html>

projevu v roce 2016 označila publicitu za „kyslík teroristů“⁶³. V podobném duchu hovořil i válečný zpravodaj Terry Anderson, jenž byl mezi lety 1985-1991 vězněn libanonskou militantní skupinou Hizballáh. „Moje zkušenost novináře i zajatce mi dovolila z bezprostřední blízkosti zjistit, jak teroristi manipulují s médii a jaký mají vliv na pokrývání událostí médii. Odpověď je jednoduchá: nedávejme teroristům, co chtějí. Nedávejme jim publicitu. Neodpovídejme na jejich požadavky a jejich akce. Pokud nemohou očekávat publicitu, odejdou.“⁶⁴ Teroristé, jejichž činy zastrašují lidi po celém světě, pak podle Nacosové logicky požadují, aby k nim jak novináři, tak představitelé států a organizací přistupovali jako k oficiálním politickým aktérům.⁶⁵

3.3 Média a zobrazování násilí

Otázka regulace médií je třaskavým tématem po celém světě, nehledě na státní zřízení či charakter média. Snaha o regulaci sdělovacích prostředků totiž odporuje ideji médií jako hlídacího psa demokracie. Svoboda projevu zakotvená ve Všeobecné deklaraci lidských práv i v ústavách demokratických států je jedním ze základních principů žurnalistiky a na jakékoliv její narušení je pohlíženo jako na zpochybnění demokratických principů.

I přes to, že je svoboda slova právně garantována, čelí média neustálým tlakům, a to jak politickým, tak ekonomickým. V případě teroristických činů se k těmto dvěma navíc přidávají faktory bezpečnostní a faktor veřejného zájmu. Všechny tyto důvody k regulaci či ovlivnění médií však nejsou v souladu, ba právě naopak, často jsou antagonické a aplikují je jiné složky společnosti. Ekonomický zájem uplatňuje na médium například vlastník či vydavatel a jeho cílem je zvyšování zisku, pročež bude pravděpodobně usilovat o zveřejnění co největšího počtu senzačních a poutavých informací či fotografií (včetně těch brutálních). To vede ke komodifikaci zpravodajského materiálu, jenž následně více či méně pozbývá svého původního významu (tj. funkce informační) a stává se zbožím, jehož hlavní charakteristikou je zpeněžitelnost. Média, především pak ta bulvární, jsou často v krizových situacích s vidinou velkého zisku ochotna kupovat obrazové materiály např.

⁶³ Speech to American Bar Association. *Margaret Thatcher Foundation*. [online]. 2016. [cit. 10.09.2022]. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/106096>

⁶⁴ NACOS, Brigitte. *Mass-Mediated Terrorism*. 2. vyd. Lanham: Rowman & Littlefield Publishing Group, 2007. 264 s. ISBN 978-0-7425-5380-4. - str. 20

⁶⁵ Tamtéž

od svědků, přímo z místa činu nebo od freelance fotografů⁶⁶ za velmi vysoké částky, čímž ještě přispívají k honbě za senzacími a brutalitami. Trefně tuto situaci popsal britský mediální teoretik a jedna z nejvýznamnějších postav komunikačních studií Denis McQuail při své přednášce na Katedře žurnalistiky Univerzity Palackého v Olomouci v roce 2014: „Současný mediální svět zažívá období krize, a to hned na několika úrovních. Nejmarkantněji je to znát na práci samotných žurnalistů, kteří jsou vystaveni každodennímu ekonomickému tlaku. Díky nynějšímu nastavení trhu se z mediálních obsahů stávají produkty.“⁶⁷

Ačkoliv je snaha o „politickou změnu“ či „dosažení vytyčených politických cílů“ často zmiňována přímo v definici terorismu, nejsou politické tlaky uplatňovány přímo na média, nýbrž jsou média spíše prostředníky k doručování požadavků a nároků k příslušným autoritám.

Při informování o terorismu může novinář čelit různým etickým otázkám i dilematům. Etika jako disciplína zkoumá podle Arna Anzenbachera lidské jednání ve vztahu k svědomí a základním hodnotám dobra a zla. Předmětem jejího zájmu a zkoumání je podle rakouského filozofa morálka, jíž rozumíme historický soubor hodnot, ideálů a představ, specifikující mravní nárok určitého společenství.⁶⁸ Novinářská etika, jež je klasifikována jako druh aplikované etiky, se zabývá různými aspekty žurnalistické práce - regulací médií, chováním novinářů nebo právě zmiňovanými etickými dilematy. Eticky sporných oblastí je v současné žurnalistice mnoho, Václav Moravec mezi nejčastější řadí osobní účast na zprávě a střet zájmů a s nimi spojená otázka objektivity; plagiátorství, narušování soukromí, práce se zdroji nebo zobrazování násilí.⁶⁹

Jak již bylo předesláno v předcházející kapitole, otázka ve znění parafráze nejslavnější shakespearovské otázky, tedy zda „informovat, či neinformovat“, je v tomto případě pro novináře kritická a od odpovědi na ni se odvíjí nejen jejich další práce. Nenaleznou ji však

⁶⁶ Freelance fotograf neboli fotograf na volné noze

⁶⁷ Média jsou v krizi, říká mediální guru Denis McQuail | NEWTON Media. Pohled do médií, který vám dá smysl | Newton Media [online]. Dostupné z: <https://www.newtonmedia.cz/media-jsou-v-krizi-rika-medialni-guru-denis-mcquail/>

⁶⁸ ANZENBACHER, Arno. Úvod do etiky. Přeložil Karel ŠPRUNK. Praha: Academia, 2001, 292 stran. ISBN 80-200-0917-5.

⁶⁹ MORAVEC, Václav. Etika a česká média. 10 let v českých médiích. Praha: Portál pro Newton Information Technology, 2005, str. 50

ani v již zmíněné Listině základních práv a svobod a mnohdy ani v etických kodexech institucí (podrobnější rozbor kodexů jednotlivých mediálních organizací v kapitole Regulace obsahu souvisejícího s terorismem a její úskalí), jichž jsou členy. Listina základních práv a svobod, jež je součástí Ústavy České republiky, sice na jedné straně zaručuje v prvních třech bodech článku 17 svobodu slova a právo na informace (1), „právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice států“ (2), a nepřipouští cenzuru (3); na straně druhé však v bodě 4 uvádí možnost omezit svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace „zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti“⁷⁰.

Pokud novinář nenalezne oporu či návod pro své jednání v žádném z regulačních či samoregulačních pramenů, řídí se zpravidla dle vlastního uvážení a vlastních morálních standardů. Ty jsou však velmi individuální. I v tomto případě se dá odkázat k práci Denise McQuaila, jenž ve své knize *Žurnalistika a společnost* definoval pojem morální odpovědnost. Ta podle něj „nastává ve chvíli, kdy ve skutečnosti nutně nenacházíme příčinný vztah mezi nějakými jevy, ale dá se předvídat, že vznikne určitá spojitost mezi publikováním zprávy (nebo naopak jejím nepublikováním) a škodlivými dopady, jako je například sebevražda, zdravotní problémy nebo poškození pověsti.“⁷¹

V případě sebevražd už dokonce více než 100 studií⁷² z různých koutů světa potvrdilo, že medializace sebevražd, zvláště pak u známých osobností, vede ke zvýšení nápodobných aktů. Například po sebevraždě jihokorejské herečky Džin-šil Čoi, po němž se strhla „mediální srmršť“, se prokázal 64% nárůst stejného jednání mezi veřejností.⁷³ Naopak zodpovědné a precizní pokrytí těchto událostí s absencí známek senzacechtivosti či

⁷⁰ Listina základních práv a svobod Ústavy ČR. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

⁷¹ MCQUAIL, Denis. *Žurnalistika a společnost*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, 254 s. ISBN 978-80-246-3093-9 - .Str. 47

⁷² Prevence sebevražd: zdroj pro mediální profesionály, aktualizace z roku 2017. Světová zdravotnická organizace a Mezinárodní asociace pro prevenci sebevražd. (2017). Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/258814>

⁷³ LEE, JeSuk, Weon-Young LEE, Jang-Sun HWANG a Steven John STACK. To What Extent Does the 35 Reporting Behavior of the Media Regarding a Celebrity Suicide Influence Subsequent Suicides in South Korea?. *Suicide and Life-Threatening Behavior* [online]. 2014, vol. 44, issue 4, s. 457-472 [cit. 04.10.2022]. DOI: 10.1111/sltb.12109.

přehnané pozornosti obětem může riziko dalších dobrovolných odchodů ze života snížit.⁷⁴ Příručka Světové zdravotnické organizace (anglicky World Health Organization, zkráceně WHO) vydávaná pro profesionální novináře za účelem zlepšení prevence sebevražd doporučuje vyhnout se prioritnímu umístění zpráv o sebevraždách a jejich nadměrnému opakování. V případě novin navrhuje vkládat články o tomto tématu dovnitř listu a na stránce spíše dolů, nikoliv na horní polovinu titulní strany. U televize a rádia je postup podobný, podle WHO by zprávy o dobrovolném ukončení života měly být divákům sdělovány ve druhé až třetí třetině relací, nikdy na její úvod.⁷⁵ Dalším doporučením, které je vztahitelné i na referování o teroristických útocích, je nepopisovat použité metody či místo, na němž se akt odehrál. Taková doporučení však neplatí pouze u sebevražd. Vzhledem k tomu, že vychází z faktu, že je přirozenou tendencí člověka (zvláště dětí a mladistvých) imitovat své okolí⁷⁶, dají se aplikovat i v dalších případech. Ačkoliv je role médií u prevence sebevražedného jednání objektivně významnější než u prevence teroristických aktů, jsou zákonitosti zodpovědného informování velmi podobné.

Největší rozpory budí zveřejňování audiovizuálních materiálů. Velké mediální organizace, které se zabývají i obrazovým servisem, mají pro tuto činnost zvláštní kodexy. Hovoříme například o Americké národní asociaci novinářských fotografů (NPAA) nebo v českém prostředí České tiskové kanceláři (ČTK).

Kodex pro práci s fotografií ČTK obsahuje otázky, s jejichž pomocí mají fotožurnalisté zodpovědněji rozhodovat, zda-li pořídit eticky sporný snímek (případně zda jej pak má redakce zveřejnit). Láb a Lábová upozorňují, že je nutné vyhodnotit, zda:⁷⁷

1. Je snímek nezbytný pro lepší pochopení zpravodajské události?
2. Převažuje společenský dopad snímku negativní aspekty jeho zveřejnění?

⁷⁴ Recommendations – Reporting on Suicide [online]. 2020 [cit. 07.10.2022]. Dostupné z: <https://reportingonsuicide.org/recommendations/>

⁷⁵ Prevence sebevražd: zdroj pro mediální profesionály, aktualizace z roku 2017. Světová zdravotnická organizace a Mezinárodní asociace pro prevenci sebevražd. 2017. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/258814>

⁷⁶ BANDURA, Albert. Self-efficacy: the exercise of control. New York: W.H. Freeman and Company, 1997, ix, 32, 604 s. ISBN 9780716728504

⁷⁷ LÁBOVÁ, Alena a Filip LÁB. *Soumrak fotožurnalistu?: manipulace fotografií v digitální éře*. Praha: Karolinum, 2009, 155 stran. ISBN 978-80-246-1647-6. – str. 150

3. Není vydání snímku motivováno pouhou senzacechtivostí a je poselství snímku natolik silné, že vyvažuje dopad snímku na zobrazené osoby či jejich rodinné příslušníky?

Těmito zásadami by se měli řídit nejen profesionálové, ale i občanští žurnalisté a fotožurnalisté, kteří se rozhodnou o událostech informovat (o občanském fotožurnalismu více v kapitole 3.4).

3.3.1 Historie informování o terorismu

Stejně jako se průběžně vyvíjí terorismus, proměňuje se i způsob jeho vnímání a referování o něm. Podle Makariusové se moderní terorismus jako fenomén začíná rozvíjet ve 2. polovině 19. století. „První projevy aktivních radikálních skupin, jejichž činnost můžeme z dnešního pohledu nazvat teroristickou, zaznamenáváme v Rusku a z Ruska se poté šíří do Evropy i USA.“⁷⁸ Těžiště se následně „usadilo“ v tzv. rozvrácených státech⁷⁹, například Afghánistán, Irák, Sýrie či Pákistán. S ohledem na globalizaci a často proklamovanou nenávist vůči Západu však aktuálně riziko teroristických útoků vysoké po celém světě, Spojené státy americké a Evropu nevyjímaje.

Počátek éry globálního terorismu je spjat s datem, které si pamatuje celý svět. Teroristické útoky, které provedla islámská organizace al-Káida řízená Usámou bin Ládinem 11. září 2001, se staly zlomovým momentem, kdy si lidé ze západního světa uvědomili nebezpečí, které jim hrozí, a především to, že jim toto nebezpečí může hrozit kdekoliv a kdykoliv. Německý novinář Udo Ulfkotte ve své knize *Hrozba terorismu* píše, že nic není po 11. září tak, jak bývalo.⁸⁰ V tento den uneslo 19 příslušníků al-Káidy čtyři dopravní letadla amerických společností American Airlines a United Airlines. Dva stroje narazily 17 minut po sobě do věží Světového obchodního centra v New Yorku, tzv. Dvojčat. Další letadlo narazilo do budovy Ministerstva obrany USA ve Washingtonu D. C. přezdívané Pentagon a čtvrté se zřítilo do pole poblíž města Shanksville v Pensylvánii, pravděpodobně v důsledku toho, že se posádka pokusila o převzetí kontroly a stroj se po boji v kabině

⁷⁸ MAKARIUSOVÁ, Radana. *Terorismus, globální terorismus a éra al-Káidy*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013, 185 stran. ISBN 978-80-86855-95-0. – str. 37

⁷⁹ **Rozvrácené státy** - státní jednotky, které nejsou do různé míry schopny naplňovat své základní funkce; podle Waisové jde o státy, v nichž se „rozpadá soudní systém i legitimní monopol na násilí, občané se spoléhají na alternativní ekonomické struktury, což podporuje růst organizovaného zločinu, obchodu s drogami a zbraněmi, korupci apod. a zdroje státu, včetně oficiální rozvojové pomoci, jsou rozkrádány vládnoucí elitou“ –WAIŠOVÁ, Šárka. *Slabé státy: selhání, rozpad a obnova státnosti*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 295 s. ISBN 978-80-7380-069-7.

⁸⁰ ULFKOTTE, Udo. *Hrozba terorismu – Islamisté a jejich tajná síť*. 1. vydání, Ikar, Praha, 2003. ISBN: 80-249-0162-5

pilota stal neovladatelným.⁸¹ Celkem si útoky vyžádaly téměř tři tisíce obětí ve věku od dvou do 85 let, čímž učinilo z 11. září jeden z nejtragičtějších dnů v historii.⁸²

Tato událost je významná i z pohledu médií a referování o terorismu, jelikož je jednou z prvních, kdy hlavním zdrojem informací nebyli profesionální reportéři, ale občané. Stuart Allan vidí celou událost jako výzvu „stát se médii“⁸³, protože tíha informování se rázem přenesla z novinářů, kteří se na místa po útoku uzavřená nedostali, na očitě svědky, kteří na nich byli naopak uvězněni. Podle expertky na sociální média Janet L. Johnsonové se 11. září stalo „budíčkem“, co se týče způsobu získávání informací. „11. září změnilo internet a způsob, jak vyhledáváme a potřebujeme informace. Lidé uveřejňovali své vlastní příběhy na webové stránky, které bychom dnes nazvali blogem. Reportéři tyto webové stránky sledovali a dělali rozhovory s očitými svědky. Zdrojem informací byli kromě tradičních zpravodajských médií občané, ne reportéři.“⁸⁴ Chytré telefony sice ještě neexistovaly, internet měl 500 milionů uživatelů a Facebook či Twitter, z dnešního pohledu hlavní informační kanály při mimořádných událostech, nebyly ještě další tři respektive pět let na světě.⁸⁵

Okamžik, který změnil svět, zaznamenala jediná kamera, čistě náhodou. Jules Naudet spolu s bratrem Gedeonem právě natáčeli záběry do dokumentu o newyorských hasičích, když nad sebou uslyšeli hřmění letadla.⁸⁶ Jules díky pohotovému obrácení kamery vzhůru natočil okamžik, kdy Boeing 767 společnosti American Airlines narazil do budovy Světového obchodního centra. Mezi lidmi zavládla panika, avšak převládal názor, že se jedná pouze o nehodu. I prezident George W. Bush, když se o tragédii dozvěděl, řekl: „Je

⁸¹ September 11th Fast Facts. CNN [online]. Atlanta: Turner Broadcasting System, Inc, Time Warner, 2015 [cit. 12.09.2022]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2013/07/27/us/september-11-anniversary-fast-facts/>

⁸² Tamtéž

⁸³ ALLAN, Stuart Reweaving the Internet: Online news of September 11, In: Stuart ALLAN (eds.). Journalism after September 11. 1st publ. London: Routledge, 2002. Communication and society. ISBN 0-415-28800-2.

⁸⁴ JOHNSON, Janet. How the Internet Changed after 9/11—Citizen Journalism, Social Media and Mobility. In: MediaRhetoric.com: The clearest way into the Universe is through a forest wilderness. John Muir.[online]. USA, 2011 [cit. 27.09.2022]. Dostupné z: <http://www.mediarhetoric.com/blog/how-the-internet-changed-after-911-citizenjournalism-social-media-and-mobility>

⁸⁵ ROSEN, Rebecca J. 10 Years Can Be a Long Time: The World Wide Web on 9/11. The Atlantic [online]. 2011 [cit. 07.10.2022]. Dostupné z: <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2011/09/10-years-can-be-a-long-time-the-world-wide-web-on-9-11/244795/#.Tmz1-971CqR.bitly>

⁸⁶ 9/11 makers 'refused to film the dying'. The Guardian [online]. 2002 [cit. 27.09.2022]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/media/2002/sep/12/september112001.usnews>

to chyba pilota. Je neuvěřitelné, že by to někdo udělal. Ten člověk musel dostat infarkt.“⁸⁷ Zpravodajské organizace nejprve přinášely zprávy o výbuchu. V 8:49 přerušila televize CNN reklamu titulkem „Katastrofa ve Světovém obchodním centru“⁸⁸. Že nešlo o nehodu, ukázal v 9:03 let 175 společnosti United Airlines, který narazil do jižní věže centra. Vzhledem ke zvýšené pozornosti televizních stanic už mohli lidé u obrazovek sledovat tento útok v přímém přenosu.⁸⁹ Z minut bezprostředně po útoku již existuje záznamů více. Bratři Naudetovi se s hasiči vydali do lobby severní věže, nicméně Jules, jenž měl na starosti kameru, některé výjevy nezaznamenal z „autocenzurních důvodů“. Dle jeho slov přímo před ním uhořeli dva lidé, jejichž utrpení odmítl natočit z respektu k umírajícím.⁹⁰

Na tuto tragédii navázaly 11. března 2004 teroristické útoky v Madridu, které přesně 911 dní po činu v USA (na symboliku čísel 9 a 11 bylo často poukazováno) ukázaly, že ani v bezpečí není ani Evropa. Výbuch třinácti časovaných bomb ve čtyřech vlacích, v nichž v ranní špičce cestovaly tisíce lidí, si vyžádal 191 obětí a podle amerického bezpečnostního odborníka Geoffa Craigheada šlo o „nejvražednější teroristický činem v historii kontinentální Evropy.“⁹¹ K masakru se přihlásila al-Kájdá, a sice ve videu zveřejněném na internetu.⁹²

Za pouhých 16 měsíců následovaly bombové útoky v Londýně, které bývají odborníky společně s vlnou tsunami v Indickém oceánu z roku 2004 považovány za skutečný zrod občanského žurnalismu.⁹³ 7. července 2005 explodovaly čtyři nálože na stanici Edgware Road, v tunelech poblíž stanic Aldgate a King's Cross a v patrovém autobuse na Tavistock

⁸⁷ The 9/11 Commission Report. The National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States. [online]. 2004. [cit. 07.01.2023]. Dostupné z: <https://www.9-11commission.gov/report/911Report.pdf>

⁸⁸ 9/11 makers 'refused to film the dying'. The Guardian [online]. 2002 [cit. 27.09.2022]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/media/2002/sep/12/september112001.usnews>

⁸⁹ Tamtéž

⁹⁰ Tamtéž

⁹¹ CRAIGHEAD, Geoff. *High-Rise Security and Fire Life Safety*. Butterworth-Heinemann. Third edition. 2009. s. 109. ISBN 9781856175555

⁹² EICHLER, Jan a kol. *Evropská bezpečnost 25 let po skončení studené války*. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica, 2016. s. 46. ISBN 978-80-245-2171-8

⁹³ JOHNSON, Janet. How the Internet Changed after 9/11—Citizen Journalism, Social Media and Mobility. In: MediaRhetoric.com: The clearest way into the Universe is through a forest wilderness. John Muir.[online]. USA, 2011 [cit. 27.09.2022]. Dostupné z: <http://www.mediarhetoric.com/blog/how-the-internet-changed-after-911-citizenjournalism-social-media-and-mobility>

Square. Vzhledem k přísným bezpečnostním opatřením se profesionální novináři nemohli na daná místa dostat, což vedlo k dramaticky zvýšené aktivitě tzv. náhodných novinářů (accidental journalists), jak je nazývá Johnsonová, tedy lidí, kteří se ocitnou v neočekávané situaci a cítí potřebu ji sdílet.⁹⁴ „Pár minut po výbuchu jsme obdrželi první fotografie. Během hodiny jich bylo padesát,“⁹⁵ řekla k situaci Helen Boaden, ředitelka zpravodajství BBC, které v ten den obdrželo kolem 30 videozáznamů a asi tisícovku fotografií pocházejících z mobilních telefonů a týkajících se události. Jedním ze symbolů se stala fotografie Adama Staceyho, kterou jeho kamarád umístil na svůj blog. Zrnitý snímek⁹⁶ mladého muže uvězněného spolu s dalšími lidmi v zakouřeném a potemnělém metru zhlédlo za pár hodin přes 21 tisíc lidí (během dalších dvou let ji vidělo přes 150 tisíc uživatelů) a časopis Time ji ocenil jako nejlepší fotku roku 2004.⁹⁷

„Každý, kdo zpochybňuje moc sociálních sítí, by se měl podívat na včerejší aktivitu na Twitteru, mikroblogovací službu, která má více než šest milionů uživatelů po celém světě.“⁹⁸ Tak reagovala novinářka britského deníku The Telegraph Claudine Beaumont na útoky v Bombaji 26. listopadu 2008, které všudypřítomnost terorismu potvrdily. Členové pákistánské organizace tu během osmi útoků kulometry a granáty zabili celkem 165 lidí a dalších více než 300 zranili. Nejzrůsňavější útok v Indii trval až do rána následujícího dne a cíli se staly především turistické destinace. Kvůli nepřehlednosti situace byla média nucena používat jako zdroj svědectví očitých svědků, a to jak ve formě příspěvků ze sítě Twitter, tak rozhovorů s nimi, v některých případech se jednalo o živá telefonní spojení.⁹⁹ Tím se novináři vystavili riziku zveřejnění nepravdivých informací. Jen několik okamžiků

⁹⁴ JOHNSON, Janet. How the Internet Changed after 9/11—Citizen Journalism, Social Media and Mobility. In: MediaRhetoric.com: The clearest way into the Universe is through a forest wilderness. John Muir.[online]. USA, 2011 [cit. 27.09.2022]. Dostupné z: <http://www.mediarhetoric.com/blog/how-the-internet-changed-after-911-citizenjournalism-social-media-and-mobility>

⁹⁵ ALLAN, Stuart a Einar THORSEN (eds.). Citizen journalism: global perspectives. New York: Peter Lang, 2009. Global crisis and the media, vol. 1. ISBN 978-1-4331-0295-0.

⁹⁶ Images of 7 July: Tunnel horror. BBC NEWS | UK | [online]. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/5102860.stm

⁹⁷ READING, Anna. Mobile Witnessing: Ethics and the Camera Phone in the 'War on Terror'. UiT [online]. 2010 [cit. 28.09.2022]. Dostupné z: <https://uit.no/Content/241181/Mobile%20Witnessing%20Globalisations%2009.pdf>

⁹⁸ BEAUMONT, Claudine. Mumbai attacks: Twitter and Flickr used to break news. The Telegraph [online]. 2008 [cit. 28.09.2022]. Dostupné z: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/india/3530640/Mumbai-attacks-Twitterand-Flickr-used-to-break-news-Bombay-India.html>

⁹⁹ At Least 100 Dead in India Terror Attacks. The New York Times [online]. 2008 [cit. 28.09.2022]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2008/11/27/world/asia/27mumbai.html>

po zahájení útoků byly příspěvky z Twitteru (tzv. „tweety“) podle odhadů zveřejňovány rychlostí asi 80 tweetů za každých pět sekund.¹⁰⁰ O rychlosti této platformy svědčí i slova bývalé regionální editorky Southeast Asia CNN Nehy Viswanathan: „Ještě před tím, než jsem o něčem slyšela ve zprávách, viděla jsem to na Twitteru.“¹⁰¹ Nejčastějším motivem bylo informování o aktuálním děním v okolí uživatelů, ujištění o vlastní bezpečnosti či žádosti o pomoc (včetně svolávání dárců krve do jedné z nemocnic).¹⁰² Informace se objevovaly taktéž na Wikipedii, kde během několika minut vznikla průběžně aktualizovaná stránka věnovaná masakru.¹⁰³ Síť Flickr, umožňující sdílení fotografií, využili lidé, kteří vyrazili do ulic Bombaje s mobilními telefony a fotoaparáty. Jejich obrazové materiály byly následně převzaty zpravodajskými agenturami a médii a kolovaly po internetu.¹⁰⁴

V důsledku přebírání neověřených zpráv se internetem šířilo velké množství misinformací, které na svých stránkách zveřejnila například i BBC. Jednalo se například o zprávu, že indická vláda ve strachu z možného narušení bezpečnostních opatření požádala o dočasné zablokování sociální sítě.¹⁰⁵ BBC následně čelila ostré kritice za to, že se na informace z Twitteru spoléhala jako na relevantní zdroj bez důkladného ověřování. Britský deník The Independent dokonce její chování označil za „hraní ruské rulety s jejich redakční integritou“¹⁰⁶. Na rozdíl od CNN však poté nemusela BBC řešit vypršení licence na živé

¹⁰⁰ BUSARI, Stephanie. Tweeting the terror: How social media reacted to Mumbai. CNN [online]. 2008 [cit. 28.09.2022]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2008/WORLD/asiapcf/11/27/mumbai.twitter/>

¹⁰¹ Tamtéž

¹⁰² BEAUMONT, Claudine. Mumbai attacks: Twitter and Flickr used to break news. The Telegraph [online]. 2008 [cit. 28.09.2022]. Dostupné z: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/india/3530640/Mumbai-attacks-Twitterand-Flickr-used-to-break-news-Bombay-India.html>

¹⁰³ HRDLIČKOVÁ, Lucie. Proměna etiky médií s nástupem občanského žurnalismu. Praha, 2018. 112 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Václav Moravec, Ph.D., Ph.D. - str.49

¹⁰⁴ Mumbai attacks: citizen journalism round-up | Jessica Reed | The Guardian. [online]. 2008 [cit. 29.09.2022]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2008/nov/27/mumbai-terror-attacks-india>

¹⁰⁵ BUSARI, Stephanie. Tweeting the terror: How social media reacted to Mumbai. CNN [online]. 2008 [cit. 28.09.2022]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2008/WORLD/asiapcf/11/27/mumbai.twitter/>

¹⁰⁶ HRDLIČKOVÁ, Lucie. Proměna etiky médií s nástupem občanského žurnalismu. Praha, 2018. 112 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Václav Moravec, Ph.D., Ph.D. - str. 50

vysílání, jelikož zařízení a materiály občanských žurnalistů pravidlům o vysílacích licencích nepodléhají.¹⁰⁷

3.4 Participativní a občanská žurnalistika jako fenomén

K rozvoji občanské a participativní žurnalistiky vedlo několik vzájemně provázaných procesů. Ty přispěly ke vzniku nových médií, také označovaných jako média digitální – Tomáš Mrkvička ve Slovníku mediální komunikace¹⁰⁸ připouští možnost považovat oba pojmy za synonyma. Nová média přináší rozšíření možností jak pro tvůrce obsahu, tak pro jeho příjemce (o stírání rozdílů mezi těmito dvěma původními protipóly se zmíním později v této kapitole). Definice nových médií je vzhledem k novosti pojmu neustálená a jak podotýká Jakubowitz, k rozlišení starých a nových médií je nutný referenční bod.¹⁰⁹ Mrkvička nová média popisuje jako „komunikační prostředky využívající k přenosu mediovaného sdělení nebo k uchovávání informací počítačové technologie.“¹¹⁰ V případě podmíněnosti digitální formou je tedy možné je označovat i jako média síťová. Ta se podle Jiráka a Köpplové vyznačují tím, že propojují interpersonální a masovou komunikaci a publikum se díky nim stává interaktivním.¹¹¹ Hlavní rysy nových médií nejsou vnímány stejně – dle Denise McQuaila jde o interaktivitu.¹¹² Naproti tomu teoretik digitální kultury Lev Manovich definuje pět znaků, které digitální média charakterizují: numerická reprezentace (vše je matematicky popsatelné jako digitální kód), modularita (celek je složen z jednotlivých částí, které lze upravovat samostatně), automatizace (generování či

¹⁰⁷ Citizen Journalists Provided Glimpses of Mumbai Attacks. The New York Times [online]. 2008 [cit. 28.09.2022]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2008/11/30/world/asia/30twitter.html>

¹⁰⁸ MRKVIČKA, Tomáš In: REIFOVÁ, Irena a kolektiv. Slovník mediální komunikace. Praha: Portál, 2004, 328 s. ISBN 80-717-8926-7. – str. 134

¹⁰⁹ JAKUBOWICZ, Karol. Nová ekologie médií: konvergence a mediamorfóza. Zlín: Verbum, 2013, 334 s. ISBN 978-80-87500-38-5.

¹¹⁰ MRKVIČKA, Tomáš In: REIFOVÁ, Irena a kolektiv. Slovník mediální komunikace. Praha: Portál, 2004, 328 s. ISBN 80-717-8926-7., s. 134

¹¹¹ JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. Masová média. Praha: Portál, 2009, 416 s. ISBN 978-80-7367-466-3. s. 95

¹¹² MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 1999, 447 s. ISBN 8071782009.

vyhledávání objektů probíhá automaticky), variabilita (lze je proměňovat a upravovat) a transkódování (skládají se z vrstvy kulturní a digitální, ty se navzájem ovlivňují).¹¹³

„Vítejte ve světě konvergované kultury, kde se setkávají stará a nová média, kde se kříží občanská a korporátní média a kde producenti a uživatelé jsou ve vzájemné nepředvídatelné interakci.“¹¹⁴ Základním pojmem, který musíme v kapitole věnované občanské a participativní žurnalistiky zmínit, je Jenkinsem popisovaná konvergence. Ačkoliv existuje mnoho pohledů na to, co vše vlastně konvergence zahrnuje a jaké jsou její typy, jednou z nejkompexnějších a nejlépe uchopitelných z pohledu laika je definice právě Henryho Jenkinse, uznávaného světového odborníka na nová média. Podle něj je konvergence „tok obsahu přes různé mediální platformy, spolupráce různých částí mediálního průmyslu a přesouvání mediálních publik, která jdou téměř kamkoliv, aby našla požadovaný typ zábavy. Konvergence je pojem, který dokáže vyjádřit technologické, průmyslové, kulturní a sociální změny podle toho, kdo právě hovoří a co si myslí, že říká. Ve světě mediální konvergence je převyprávěn každý důležitý příběh, prodá se každá značka a každý zákazník je proveden škálou mediálních platforem.“¹¹⁵ Reifová a kolektiv nabízejí ve své publikaci techničtější pojetí: „Konvergence médií je průběžné sbližování médií z hlediska přípravy, distribuce a vnímání obsahů. Výsledkem procesu konvergence médií, který je podmíněn rozvojem technologií, je současný nebo následný výskyt stejných mediovaných sdělení v různých technologických formách“¹¹⁶ Základní premisou konvergence je koexistence starých i nových médií v jednom prostoru a jejich vzájemné ovlivňování, nikoliv zanikání. S tím souvisí další z pojmů - remediace. Tento výraz z knihy *Remediation: Understanding new Media* Jaye D. Boltera a Richarda Grusina popisuje proces, kdy se staré a nové technologie v médiích vzájemně ovlivňují. Nová média navazují na ta již existující, přebírají a rozvíjejí jejich vlastnosti.¹¹⁷ Podle autorů je

¹¹³ MANOVICH, Lev. *The language of new media*. London, England: The MIT Press, 2001, 254 s. ISBN 978-0-262-63255-3., str. 49

¹¹⁴ JENKINS, Henry. *Convergence culture: where old and new media collide*. New York: New York University Press, 2008, xi, 351 s. ISBN 978-0-8147-4295-2. – str. 2

¹¹⁵ JENKINS, Henry. *Convergence culture: where old and new media collide*. New York: New York University Press, 2008, xi, 351 s. ISBN 978-0-8147-4295-2. – str. 2- 3

¹¹⁶ REIFOVÁ, Irena a kolektiv. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004, 328 s. ISBN 80-717-8926-7., str. 111

¹¹⁷ BOLTER, Jay David a GRUSIN, Richard. *Remediation: Understanding New Media*. Cambridge, MA: MIT Press, 1999.

remediace základním principem digitálních médií a v zásadě navazují na tvrzení Marshalla McLuhana, že „obsahem každého média je jiné médium“¹¹⁸.

S rozvojem nových médií a probíhající konvergencí pozorujeme také vznik nových aktérů v rámci mediální sféry. Výraz *producer*¹¹⁹ (česky *produžitel*) mediálního teoretika Axela Brunse vznikl spojením dvou zdánlivě opozičních aktérů – *producer* (*producent*) a *user* (*uživatel*) a označuje aktéra nového, hybridního.¹²⁰ Stírání hranice mezi rolemi producentů a uživatelů obsahu je symbolem nových médií nabízejících tvořit a přijímat obsah prakticky souběžně, což kontrastuje se starším pojetím publika jako pasivního recipienta. Nové technologie přinesly původním uživatelům daleko větší nezávislost a možnost práce s informacemi, jejich vyhledávání či šíření. Profesionální žurnalisté se tak nově musí vyrovnávat s konkurencí v podobě svého vlastního aktivního publika.¹²¹ Ruku v ruce s nezávislostí by však měla přicházet také obezřetnost a zodpovědnost nejen při tvoření, ale i při samotném pohybu v mediálním prostoru, a to jak u občanských žurnalistů, tak u těch profesionálních. Nebezpečí dezinformací, podněcování násilí, nesnášenlivosti, upevňování stereotypů či vyvolávání paniky – to jsou typická úskalí doprovázející „boom“ blogů a dalších forem žurnalistiky v rukou amatérů.

Pro úplnost je nutné vysvětlit, že participativní a občanská žurnalistika nejsou synonyma, ačkoliv jsme často svědky jejich svévolného zaměňování. Rozhodující je přítomnost (či absence) profesionálního regulačního prvku. V případě participativní žurnalistiky jsou platformy kontrolovány profesionály, což přináší větší kontrolu nad případnými dezinformacemi či jinak závadným obsahem, na druhé straně však tato praxe představuje větší riziko *gatekeepingu*¹²² a *agenda-settingu*¹²³ (nastolování agendy) ze strany redakce.¹²⁴

¹¹⁸ MCLUHAN, Marshall. *Understanding media: Extension of man*. 1st Ed. McGraw Hill, NY: McGraw-Hill, 1964.

¹¹⁹ BRUNS, Axel. *Gatewatching: Collaborative Online News Production*. New York: Peter Lang Publishing, 2005, 330 s. ISBN: 0-8204-7432-0

¹²⁰ MORAVEC, Václav. *Média v tekutých časech: konvergence audiovizuálních médií v ČR*. Praha: Academia, 2016, 188 s. ISBN 978-80-200-2572-2. – str. 75

¹²¹ BOWMAN, Shayne a Chris WILLIS. *We Media: How audiences are shaping the future of news and information* [online]. In: Stanford, California: The Media Center at the American Press Institute, 2003 [cit. 29.09.2022]. Dostupné z: https://www.hypergene.net/wemedia/download/we_media.pdf

¹²² **Gatekeeping** – pojem Kurta Lewina označující „rozhodování o výběru témat a událostí, které budou zpracovány na mediální obsahy“ – ŠKODOVÁ, Markéta In: REIFOVÁ, Irena a kolektiv. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004, 328 s. ISBN 80-717-8926-7., s. 70

V občanské žurnalistice je celý proces tvorby i šíření v rukách amatéra, což znamená nulový stupeň „odborné“ kontroly nad obsahy vypuštěnými do éteru. Zprávy přímo od občanů představují pro redakce zdroj obsahu, který je často dostupný rychleji než z oficiálních kanálů a mnohdy exkluzivní, zároveň je ale obtížně ověřitelný. Zkušenosti s tím má i americká CNN, která v říjnu 2008 převzala ze své platformy iReport bez ověření falešnou informaci, že měl zakladatel a výkonný ředitel Applu Steve Jobs srdeční infarkt.¹²⁵ Způsobila tím masivní propad cen akcií Applu.¹²⁶ Na iReport, první platformu svého druhu, kterou založila americká televize CNN v roce 2006¹²⁷, postupně navázaly i další mediální organizace – v zahraničí síť MSNBC s projektem FirstPerson, Reuters nebo The New York Times¹²⁸, v českém prostředí pak Česká televize, která v roce 2016 uvedla do provozu platformu iReportér¹²⁹. Zapojení publika do tvorby mediálního obsahu s sebou přineslo otázku finančního ohodnocení občanů. Ani jedno z výše představených médií své přispěvatele finančně neodměňuje, naproti tomu portál iDNES.cz ve své rubrice Očima čtenářů zveřejňoval fotografie od občanů opatřené „razítky“ s informací o ceně, za jakou je koupil¹³⁰ (což se jevilo jako etický problém například u fotografií z místa nehody na náměstí Kinských v Praze, kde zemřela jednadvacetiletá dívka).

¹²³ **Agenda-setting** – v obecné rovině prosazování určitých témat do veřejného diskurzu a současně vylučování dalších témat z tohoto diskurzu; v mediálních studiích jde o „hypotézu o účinku médií na obsahy myšlení a veřejného a politického diskurzu“ – JIRÁK, Jan In: REIFOVÁ, Irena a kolektiv. Slovník mediální komunikace. Praha: Portál, 2004, 328 s. ISBN 80-717-8926-7., s. 16

¹²⁴ BOWMAN, Shayne a Chris WILLIS. We Media: How audiences are shaping the future of news and information [online]. In: . Stanford, California: The Media Center at the American Press Institute, 2003 [cit. 29.09.2022]. Dostupné z: https://www.hypergene.net/wemedia/download/we_media.pdf

¹²⁵ DAVISSON, Amber L. a BOOTH Paul (eds.). Controversies in digital ethics. New York: Bloomsbury Academic, 2016, 380 s. ISBN 978-150-1310-560.

¹²⁶ False web report plays havoc with Apple stock | Reuters [online]. 2008 [cit. 14.09.2022]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-apple-jobs-idUSTRE49250A20081003>

¹²⁷ CNN Special Reports - 2006 Year in Review| CNN [online]. 2007 [cit. 17.02.2023]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/SPECIALS/2006/yir/ireport/>

¹²⁸ MSNBC Launches FirstPerson Citizen Journalism Site | Writers Write [online]. 2007 [cit. 17.02.2023]. Dostupné z: <https://www.writerswrite.com/msnbc-launches-firstperson-citizen-journalism-301071688>

¹²⁹ JANÁSOVÁ, Vendula. iReportéři České televize - natáčej videa a staň se hvězdou. Praha, 2021. 109 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Mgr. Martin Lokšík

¹³⁰ ZVELEBILOVÁ, Kristýna. Vybrané etické problémy občanské a participativní žurnalistiky. Praha, 2016. 91 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí práce PhDr. Václav Moravec, Ph.D. – str. 41

Obrazový materiál (zejména videomateriál) se stal s nástupem digitalizace (především rozvojem sociálních sítí) velmi žádaným obsahem od veřejnosti. S rozšířením digitálních fotoaparátů a jejich lepší dostupností se začal rozvíjet také amatérský fotožurnalismus.¹³¹ Mezi nejvýznamnější události, kdy záběry od amatérů sehrály významnou roli, patří útoky na World Trade Center 11. září 2001, bombové útoky v Londýně (2005), hurikán Katrina (2005), nouzové přistání na řece Hudson (2009) nebo Arabské jaro v roce 2010.¹³² V současnosti je občanské reportérství již běžnou součástí zpravodajství s vysokou informační hodnotou. Vzhledem k nedostatečné regulaci občanské žurnalistiky je však jeho využívání stále kontroverzní a bez jasných mantinelů, což ukázaly mimo jiné i teroristické útoky (více v praktické části). Soukromí a právo na ochranu jednotlivce či skupiny je sice zaručováno kodexy mediálních organizací (např. Kodex pro práci s fotografiemi ČTK, Kodex Syndikátu novinářů ČR apod.) i Listinou základních práv a svobod (Článek 10)¹³³, největší prostor je však v případě občanského žurnalistu ponechán na jednotlivcích. Občanští fotožurnalisté by se proto měli řídit stejnými zásadami jako profesionálové. Je klíčové si před publikací (obrazových) informací z události, která si vyžádala zraněné či dokonce oběti na životech, uvědomit, že vlivem necitlivé publikace takových materiálů může dojít k viktimizaci obětí a pozůstalých.¹³⁴ Prvotní fází tohoto procesu, tzv. primární viktimizací je samotný čin, vážné psychické následky si však dotyčný může odnést i z následné „sekundární viktimizace“, která může být výsledkem vyšetřováním, opakovaného popisování události a medializací případů. Záběry by měly být zveřejněny pouze v případě, že jsou nezbytné k pochopení situace.

¹³¹ LÁBOVÁ, Alena a Filip LÁB. Soumrak fotožurnalistiky?: manipulace fotografií v digitální éře. Praha: Karolinum, 2009, 155 s. ISBN 978-80-246-1647-6.

¹³² ZVELEBILOVÁ, Kristýna. Vybrané etické problémy občanské a participativní žurnalistiky. Praha, 2016. 91 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí práce PhDr. Václav Moravec, Ph.D. str. 13

¹³³ Článek 10, Listina základních práv a svobod Ústavy ČR. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

¹³⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a VITOUŠOVÁ, Petra. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese. Praha: Grada, 2007, 192 s. ISBN 978-80-247-2014-2. str. 12-16

4 Studie proměny přístupu médií k terorismu v letech 2010 – 2020

Společným znakem teroristických událostí je skutečnost, že se jedná o neočekávané události vyžadující nasazení značných technických i personálních kapacit, jejich trvání je však případ od případu odlišné. V případě Charlie Hebdo totiž událost neskončila samotným útokem na redakci satirického deníku, nýbrž pokračovala následující dva dny vraždami dalších pěti lidí a držením rukojmích v židovském obchodě Hyper Cacher; incidentu v Bataclanu předcházelo (nebo probíhalo souběžně) pět útoků v centru Paříže a zásah v hudebním klubu trval až do brzkých ranních hodin druhého dne.¹³⁵

V závislosti na časovém ohraničení události se také mění obsah, který diváci u zpravodajských médií hledají, ale i typy médií, z nichž informace čerpají. „Je rozdíl, jestli informujeme o události, která už proběhla a je ohraničená, nebo o stále probíhající. Útoky, které probíhají více hodin nebo dokonce dní jsou nejnáročnější v tom, že na síť a do zpravodajství stále působí příliv nových věcí. Diváci mají pocit, že jsou vtaženi a chtějí vědět, co se děje právě teď, jdou po základních informacích. Typicky tedy sledují vysílání nebo textový online,¹³⁶ popisuje první typ útoků šéfredaktor online zpravodajství České televize Aleš Měřička. Online reportáže umožňují redakci přinášet divákům informace v reálném čase s využitím textu, fotografií, videí a příspěvků ze sociálních sítí. Zároveň mají některá média, zvláště pak ta veřejnoprávní, v této souvislosti snahu plnit roli „gatekeepera“: „V těchto okamžicích se objevuje spousta dezinformací. Lidé mají ve zpravodajskou ČT24 důvěru, věří nám i v tom, že tyto dezinformace dokážeme vyfiltrovat. Ano, je tam editoriální zásah a zpoždění, ale v článcích můžeme nabídnout přímo tweety, které jsou důvěryhodné,¹³⁷ říká o problematice šéfredaktor online zpravodajství České televize Karel Tinl (o trendu online reportáží podrobněji v části s názvem Online reportáže). Média navíc věnují pozornost také dohře událostí, velmi sledované jsou soudní

¹³⁵ Paris attacks: What happened on the night - BBC News. BBC [online]. 2015 [cit. 02.03.2023]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-34818994>

¹³⁶ Rozhovor s šéfredaktorem online zpravodajství ČT Karlem Tinlem a šéfredaktorem online zpravodajství ČT Alešem Měřičkou, 1. února 2023 (Příloha č. 2, str. 145)

¹³⁷ Rozhovor s šéfredaktorem online zpravodajství ČT Karlem Tinlem a šéfredaktorem online zpravodajství ČT Alešem Měřičkou, 1. února 2023 (Příloha č. 2, str. 145)

procesy s pachateli teroristických činů a jejich pomocníky. Tomáš Trampota (2017) ve své Analýze mediální reprezentace terorismu ve zpravodajském pořadu Události České televize konstatuje, že „důležitým leitmotivem zejména v období března – dubna (2016) bylo stíhání podezřelých pachatelů teroristických útoků. Česká televize opakovaně a relativně detailně informovala o identitě předpokládaných pachatelů stíhaných v Belgii.“¹³⁸

Druhý typ teroristického útoku představuje nižší nároky na rychlost, těžiště však nachází ve větší informační nasycenosti. „U útoků, kde útočník už byl zadržen nebo zneškodněn, se vlastně už jen vracíme zpátky, mapujeme, co se stalo, jaký je to typ útoku, jestli je tam česká stopa, jaké jsou příběhy obětí a podobně,“¹³⁹ potvrzuje Měříčka. Specifikem událostí jako jsou teroristické útoky je menší uplatňování normy objektivit¹⁴⁰ (zvláště pak v případě veřejnoprávních médií), na rozdíl od referování o politických či společenských tématech je v případech násilných činů očekávána podpora „základních hodnot společnosti a podpora stability sociálního řádu“¹⁴¹.

Jedná se o vizuálně atraktivní události, které přitahují pozornost publika. Potřeba vizuálního (či audiovizuálního) ztvárnění však vede k vytváření stereotypního zobrazování terorismu; nejčastěji jde o obrazy těžce vyzbrojených příslušníků bezpečnostních složek (méně často však jejich zásahy, neboť vzhledem k neočekávanosti událostí se samotné akce málokdy podaří zachytit), chaosu (například prchajícího davu), zraněných nebo obětí na ulicích, piety nebo prohlášení politiků, jejich odsouzení činů nebo vyjádření soustrasti. Výrazné rozdíly v přístupu k informování o terorismu zaznamenáváme mezi veřejnoprávními a soukromými médii. Důvod je zřejmý a mnohokrát popsán – zaměření na zisk profiluje soukromá média směrem k senzacechtivosti, honbě za exkluzivitou a expresivité.

¹³⁸ TRAMPOTA, Tomáš. Analýza mediální reprezentace „Terorismu“ ve zpravodajském pořadu Události České televize. 2017 | Institut komunikačních studií a žurnalistiky. [online]. [cit. 06.03.2023]. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1348.pdf?v=1>

¹³⁹ Rozhovor s šéfredaktorem online zpravodajství ČT Karlem Tinlem a šéfedítorem online zpravodajství ČT Alešem Měříčkou, 1. února 2023 (Příloha č. 2, str. 145)

¹⁴⁰ TRAMPOTA, Tomáš. Analýza mediální reprezentace „Terorismu“ ve zpravodajském pořadu Události České televize. 2017 | Institut komunikačních studií a žurnalistiky. [online]. [cit. 06.03.2023]. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1348.pdf?v=1>

¹⁴¹ Tamtéž

4.1 Terorismus v médiích

Pozornost, jakou média věnovala teroristickým útokům ve sledovaném období, se lišila podle několika kritérií, která se mění v čase i prostoru a souvisí s pojmem „práh mediální pozornosti“¹⁴². Podmínek pro samotnou iniciativu vzniku zprávy a její následný vstup do mediálního prostoru je několik a nejsou univerzální. Každé médium upřednostňuje kritéria jiná, což se odvíjí od jeho typu či charakteru události. Jinak posuzují význam zprávy média veřejnoprávní, jinak soukromá, rozdílů nalezneme také v pojetí médií tištěných, audiovizuálních či online. To potvrzuje i Karel Tinl: „Ve veřejnoprávním médiu je třeba si uvědomit určité limity, například Zákon o ČT, který jasně definuje, co je úloha onlinu v rámci veřejnoprávního média. Tento zákon nehovoří například o exkluzivitě obsahu pro online platformu, což dodržujeme, ale v některých dalších veřejnoprávních médiích v Evropě to platit nemusí.“¹⁴³ Vzhledem k nahodilosti a jedinečnosti každého útoku se však dá zjednodušeně říci, že ani ve stejném čase a stejném místě nebudou tato kritéria totožná, a jejich generalizace je tudíž velmi obtížná.

Zásadním předpokladem pro to, aby událost překročila mediální práh, je její rozsah a význam, jenž úzce souvisí s blízkostí a relevancí. Podle bývalého zahraničního zpravodaje a vedoucího zahraniční rubriky MF Dnes Milana Vodičky celá věc funguje na principu „čtverce vzdálenosti – „událost musí být větší, čím dál je od místa, kde o ní člověk čte, aby upoutala jeho pozornost“¹⁴⁴. A přidává příklad z praxe: „Je to velmi cynické. V novinách jsme nedávno měli článek o tom, že v Pákistánu zemřelo 101 lidí, ale až po dvou dnech. Kdyby zahynulo tolik lidí v Lipsku, byla by toho plná média hned. A až třetí den, i když z prostorových důvodů, jsme psali o tom, co to vlastně znamená, že Tálibán se vrací a podobně.“¹⁴⁵ Fungování tohoto principu v praxi dokládá i studie porovnávající reakci veřejnosti na útoky v Paříži a útoky v Sýrii na sociální síti Twitter. Při srovnání použití označení #PrayforParis a #PrayforSyria ve stejném období v listopadu

¹⁴² GANS, H. J. Deciding What Is News. Constable. 1980 In: SEDGWICK, Mark. „Jihadism, Narrow and Wide: The Dangers of Loose Use of an Important Term.“ *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, no. 2, 2015, pp. 34–41. [cit. 10. 04. 2023]. *JSTOR*, Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/26297358>

¹⁴³ Rozhovor s šéfredaktorem online zpravodajství ČT Karlem Tinlem a šéfredaktorem online zpravodajství ČT Alešem Měříčkou, 1. února 2023 (Příloha č. 2, str. 142)

¹⁴⁴ Rozhovor s vedoucím zahraniční rubriky MF Dnes Milanem Vodičkou, 8. února 2023 (Příloha č. 3, str. 150)

¹⁴⁵ Rozhovor s vedoucím zahraniční rubriky MF Dnes Milanem Vodičkou, 8. února 2023 (Příloha č. 3, str. 150)

2015 je patrné, jak se proměňuje zájem o událost v souvislosti s tím, v jaké vzdálenosti se odehraje. Zatímco zmínky o pařížských útocích výrazně převažovaly u Severoameričanů a Evropanů (až v 80 procentech), uživatelé z Blízkého východu, Severní Afriky nebo jižní Asie v prakticky stejné míře reflektovali dění v Sýrii.¹⁴⁶

Dalším kritériem, o němž jsem se již zmínila, a jehož splněním má událost blíže k překročení mediálního prahu, je blízkost a s ní spojená relevance. Právě prostorová blízkost je jednou ze zpravodajských hodnot („news values“), které poprvé definoval Walter Lippmann ve své knize *Public Opinion* v roce 1922.¹⁴⁷ Zde o blízkosti hovoříme v mnoha významech – může se jednat o blízkost kulturní, ideologickou nebo již zmiňovanou geografickou. V takovém případě platí, že čím dál od čtenářů se událost stane, tím větší musí být její rozsah, aby je zaujala. V jiné míře budou česká média informovat o útoku ve Francii a v Afghánistánu, přičemž hraje roli jak kulturní, tak geografická blízkost. Jako konkrétní příklad může posloužit srovnání pozornosti, jakou česká internetová média (iDNES.cz, Aktuálně.cz a Novinky.cz) věnovala útokům v Pěšáváru v prosinci 2014, v Paříži v listopadu 2015 a v Bruselu 2016 v následujícím měsíci.¹⁴⁸ Zatímco útok v Pákistánu reflektovala česká média vlažně a počet zpráv nepřekročil pět denně, u bruselského atentátu vydržela zvýšená pozornost (přes 40 zpráv denně) prvních pět dní. Ovšem masakru v Paříži věnovala média první týden prudce zvýšenou pozornost (až 90 zpráv denně) a jejich zájem o dění ve Francii vydržel až na výjimky po všechny dny v následujícím měsíci.¹⁴⁹ Roli však samozřejmě hraje také počet obětí či počet médií, která mohou událost pokrývat. Milan Vodička k tomu dodává: „V některých zemích už jsme si zvykli na to, že útoky jsou tam téměř každotýdenní záležitostí.“¹⁵⁰

¹⁴⁶ O'LOUGHLIN, Ben, et al. Twitter and global political crises: Cycles of insecurity in# PrayforParis and# PrayforSyria. *Middle East Journal of Culture and Communication*, 2017, 10.2-3: 175-203.

¹⁴⁷ JIRÁK, Jan In: REIFOVÁ, Irena a kolektiv. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004, 328 s. ISBN 80-717-8926-7., str. 76

¹⁴⁸ FAJMONOVÁ, Veronika. Vnímání terorismu: jaký vliv má narativ a jeho šíření | Ústav mezinárodních vztahů - Expertise to impact. Ústav mezinárodních vztahů - Expertise to impact [online]. Copyright © 2023 IIR [cit. 23.03.2023]. Dostupné z: <https://www.iir.cz/vnimani-terorismu-jaky-vliv-ma-narativ-a-jeho-sireni>

¹⁴⁹ FAJMONOVÁ, Veronika. Vnímání terorismu: jaký vliv má narativ a jeho šíření | Ústav mezinárodních vztahů - Expertise to impact. Ústav mezinárodních vztahů - Expertise to impact [online]. Copyright © 2023 IIR [cit. 23.03.2023]. Dostupné z: <https://www.iir.cz/vnimani-terorismu-jaky-vliv-ma-narativ-a-jeho-sireni>

¹⁵⁰ Rozhovor s vedoucím zahraniční rubriky MF Dnes Milanem Vodičkou, 8. února 2023 (Příloha č. 3, str. 150)

Preference útoků v blízkosti daného média způsobuje výrazné zkreslení mediálního narativu. Podle mapy¹⁵¹ vypracované Global Terrorism Database leželo v roce 2020 těžiště teroristických útoků především v Afghánistánu, Iráku, Sýrii, Libanonu a Izraeli; často útoky probíhaly také v Nigérii, Mali a Burkině Faso. Tyto oblasti vykazují tradičně nejvyšší intenzitu teroristické aktivity. Na evropském území byla v roce 2020 intenzita útoků nízké, maximálně střední hodnoty. Jako logické vysvětlení se jeví fakt, že Evropa tou dobou procházela pandemií Covidu-19, přičemž města zatížená lockdowny nebyly pro teroristy vhodným prostředím. Překvapivý však může být pohled na mapu z roku 2015.¹⁵² I v tomto roce, který je považován za „průlomový“ (v negativním slova smyslu), co se týče teroristické aktivity na území starého kontinentu, je Evropa z hlediska intenzity útoků daleko za výše zmíněnými zeměmi.

I se vzdáleností se navíc dá pracovat – lépe řečeno, událostem se dá přiblížit. Médii v tom pomáhají zahraniční zpravodajové, kteří v případě významných událostí informují často z bezprostřední blízkosti a svými živými vstupy, rozhovory se svědky a informacemi o detailech obohacují zpravodajský servis, který tak nemusí spoléhat pouze na agenturní zprávy. „Zahraněční zpravodaj má samozřejmě zřídka přímé zdroje informací v bezpečnostních složkách v zemi působnosti, ale měl by se dobře orientovat v tom, kteří místní novináři mají k těmto zdrojům nejlepší přístup, a sledovat právě jejich nejčerstvější informace. Ve chvíli, kdy zahraniční zpravodaj dorazí na místo, a pokud útok právě probíhá, jako to v mém případě bylo u Bataclanu, obvykle se musí zařadit k ostatním novinářům, kteří mají vymezený prostor pro práci v bezpečné vzdálenosti od místa dění. (...) Také je to místo, kam chodí někteří očití svědkové, aby se s novináři podělili o to, co viděli. Jejich důvěryhodnost musí zpravodaj posoudit sám a na základě toho se o tyto poznatky případně podělit s diváky. Po celou dobu je také ve spojení s domovskou redakcí. (...) Obecně platí, že je vždy přínosné a cenné mít zpravodaje přímo na místě, protože si může povšimnout detailů, které mají výpovědní hodnotu, ale nejsou nezbytně v hledáčku velkých mezinárodních agentur, od kterých přebírají záběry zpravodajské televize na

¹⁵¹ 2020 GTD Heat Map | Global Terrorism Database [online]. 2021 [cit. 14.04.2023]. Dostupné z: https://www.start.umd.edu/gtd/images/START_GTD-Heatmap_2020.jpg

¹⁵² 2015 GTD Heat Map | Global Terrorism Database [online]. 2016 [cit. 14.04.2023]. Dostupné z: https://www.start.umd.edu/gtd/images/START_GlobalTerrorismDatabase_2015TerroristAttacksConcentrationIntensityMap.jpg

celém světě a které se logicky soustředí na zachycení těch nejpodstatnějších věcí,¹⁵³ popisuje své zkušenosti dlouholetý zpravodaj České televize ve Francii Petr Zavadil. Výpovědi očitých svědků jsou ceněným zdrojem, nicméně zpravodajové a redaktoři musí vyhodnocovat jejich důvěryhodnost. Riziko úmyslného vypouštění dezinformací je v krizových situacích vysoké, protože v nastalém chaosu klesá schopnost informace ověřovat a zasazovat do kontextu. „Z osobní zkušenosti si vybavuji situaci krátce po atentátu v Saint-Etienne-du-Rouvray, kdy tři vrazi zabili v tamním kostele kněze a těžce zranili dalšího člověka. Jakýsi člověk tam obcházel novináře, včetně nás, a ujišťoval nás, že má konkrétní informace o pachatelích v době, kdy ještě policie žádné podrobnosti o jejich totožnosti nezveřejnila. V tomto případě stačila krátká rešerše jeho jména na internetu, než jsme zjistili, že jde o člověka, který působí na francouzské dezinformační scéně s napojením na krajní pravici. Kromě napojení útočníků na IS se žádná z informací, které se nám snažil dodat, nepotvrdila,¹⁵⁴ líčí Zavadil. Význam zpravodajů potvrzuje ve své analýze i Trampota. „Česká televize díky síti vlastních zahraničních zpravodajů byla schopna aktuálně reagovat na neočekávané teroristické útoky a vysláním vlastních zahraničních zpravodajů přinášet aktuální a nezprostředkované informace. Tato funkce je v české mediální krajině nezastupitelná (v podobné míře ji je schopen naplňovat jen Český rozhlas, a částečně ČTK).“¹⁵⁵ I to v konečném součtu ČT umožnilo věnovat se tématu nejintenzivněji z českých televizních stanic.¹⁵⁶

Relevance v praxi zpravidla spočívá například ve zjištění, zda má daný útok tzv. „českou stopu“, tj. zda mezi zraněnými či oběťmi nejsou čeští státní příslušníci nebo zda nemá jinou spojitost s Českou republikou. „Pokud se teroristický útok odehrává v zemi, kam často míří čeští turisté, je vždy důležité oslovit český zastupitelský úřad.“¹⁵⁷ Nezřídkakdy novináři pátrají i po dalších detailech původu útočníka, v případě migrantů po jejich cestě do dané země, po jejich kontaktech; bulvární média mají obecně větší tendenci rozebírat do podrobností osobní život teroristů. Výsledkem jsou emočně vypjaté reakce příbuzných

¹⁵³ Rozhovor s bývalým zahraničním zpravodajem ČT ve Francii Petrem Zavadilem (Příloha č. 1, str. 136)

¹⁵⁴ Rozhovor s bývalým zahraničním zpravodajem ČT ve Francii Petrem Zavadilem (Příloha č. 1, str. 140)

¹⁵⁵ TRAMPOTA, Tomáš. Analýza mediální reprezentace „Terorismu“ ve zpravodajském pořadu Události České televize. 2017 | Institut komunikačních studií a žurnalistiky. [online]. [cit. 06.03.2023]. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1348.pdf?v=1>

¹⁵⁶ Tamtéž

¹⁵⁷ Rozhovor s bývalým zahraničním zpravodajem ČT ve Francii Petrem Zavadilem (Příloha č. 1, str. 136)

obětí, senzační podrobnosti ze života pachatelů poté, co vyjde najevo jejich totožnost. „Ve všech těchto případech si zpravodaj musí položit klíčovou otázku, zda má objevený detail dostatečný zobecňující přesah, který ukazuje například na nějaký trend. Abych uvedl konkrétní příklad, podstatnou informací může být napojení útočníka na nějakou zastřešující teroristickou organizaci (např. Islámský stát), protože ukazuje na to, jakým způsobem tato organizace funguje a jaká je její momentální síla. Naopak za nepodstatný detail by se dala považovat například pohlavní orientace útočníka nebo jeho rodinné poměry, což jsou podrobnosti, ze kterých se dají snadno vyvozovat mylné nebo dokonce nebezpečné závěry. Vnímám skutečnost, že podobné detaily současná média zaznamenávají a předávají čím dál víc a čím dál častěji. Příčin to má zřejmě mnoho a samozřejmě se to týká především komerčních subjektů,“¹⁵⁸ vysvětluje Zavadil. Časté je také hledání a následné „vytěžení“ českých obyvatel žijících v postiženém městě.¹⁵⁹ To má především psychologický efekt, a sice lepší ztotožnění čtenářů.

Práce zahraničního zpravodaje pomáhá médiím naplnit další kritérium – dostatek materiálů a jejich dostupnost, to vše navíc v rychlém časovém sledu. S rozvojem internetu, jenž je v tomto ohledu nejvšestrannější – nabízí všechny druhy mediálních obsahů od textu přes fotografie a videa po grafiky a živé vysílání – se zvyšoval důraz na nutnost vizuální atraktivitu události; s rostoucím počtem útoků a jejich „zevšedněním“ zase stoupala potřeba „ozvláštnění“. Tím mohou být v případě teroristických útoků zajímavosti ze života útočníků, i když od zaměření na agresory se po vlně útoků v roce 2016 upouští. Do popředí se tak dostávají oběti, přeživší, jejich příbuzní a další zasažení lidé.

4.1.1 Prostor věnovaný terorismu

Významným faktorem je i prostor, který má dané médium k dispozici. Největší roli hraje faktor fyzického prostoru u médií tištěných, která musí s obsahem pracovat proporčně – jeden delší obsah zkrátí obsah jiný. Tento fakt také výrazně mění strategii a chování

¹⁵⁸ Tamtéž

¹⁵⁹ Na místa útoků často chodím. V pátek jsem ale zůstala doma, asi osud, tvrdí Češka v Paříži. [Lidovky.cz [online]. 2015 [cit. 06.03.2023]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/svet/na-mista-utoku-casto-chodim-v-patek-jsem-ale-zustala-doma-tvrdi-ceska.A151114_104004_ln_zahranici_jzl

tištěných médií. V důsledku jsou zmínky o některých událostech publikovány s odstupem i několika dnů, zároveň tisk upouští od zpráv a přechází spíše ke kontextuálním článkům, které divákům nabízí rozšiřující, tzv. backgroundové informace, a dalším spíše publicistickým útvarům. „My svým způsobem děláme časopis na každý den. Neděláme klasické zprávy říkající, že v Táboře spadla věž, je tam tolik mrtvých, místo toho napíšeme, že to byla 36. věž, která v Česku spadla za poslední dva roky a tak dále,“¹⁶⁰ upřesňuje Milan Vodička.

Některým televizím přineslo v tomto ohledu jistou úlevu zavedení kontinuálního vysílání, jež významně rozšířilo možnosti věnovat se tématům mimo zpravodajské relace. Česká televize představila svůj zpravodajský kanál ČT24 v roce 2005, až do roku 2012 bylo však vysílání ČT24 složeno z bloků, jejichž dramaturgie nebyla jednotná, což zástupce šéfredaktora pro zpravodajství František Lutonský označil za „brzdu“¹⁶¹ v případě nutnosti přechodu na mimořádné vysílání. Kanál ČT24 poskytuje při výjimečných událostech mimořádné vysílání (podbarvené žlutě), při rozhodování o jeho spuštění hraje roli několik faktorů: „Zohledňujeme zpravodajské priority. Mezi ty patří teritoriální blízkost, na kolik se událost dotýká Česka, na kolik se to dotýká běžného obyvatele, na kolik je to zajímavé, míra negativity ve zprávě, globálnější dopad,“¹⁶² doplňuje Lutonský. V případě potřeby spolupracuje vysílání také s webem ČT24: „Někdy postupujeme tak, že vysílání se události věnuje, ale následně se domluvíme, že v jednu ráno to ukončí a převezme to už jen web, který pokrývá dění po zbytek noci textově. Ve tři hodiny ráno totiž na televizi moc lidí nekouká, i tak jim ale chceme ten servis poskytnout.“¹⁶³ Internetové zpravodajství navíc umožňuje divákům konzumovat obsah nezávisle na čase jeho publikace (v případě televize odvysílání) a nepotýká se s omezením fyzického prostoru jako média tištěná. Vysokou adaptabilitu prokázala zpravodajská ČT24 v únoru 2022, kdy po vpádu ruských vojsk na Ukrajinu zavedla noční vysílání, díky čemuž se vysílání opět prodloužilo. Toto opatření

¹⁶⁰ Rozhovor s vedoucím zahraniční rubriky MF Dnes Milanem Vodičkou, 8. února 2023 (Příloha č. 3, str. 149)

¹⁶¹ Rozhovor s Františkem Lutonským, 26. 11. 2019 In: MRZENA, David. Vývoj mimořádného vysílání na ČT24 v letech 2013 až 2020. Praha, 2020. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra Žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce Mgr. Veronika Macková. – str. 14

¹⁶² Rozhovor s Františkem Lutonským, 26. 11. 2019 In: MRZENA, David. Vývoj mimořádného vysílání na ČT24 v letech 2013 až 2020. Praha, 2020. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra Žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce Mgr. Veronika Macková. – str. 22

¹⁶³ Rozhovor s šéfredaktorem online zpravodajství ČT Karlem Tinlem a šéfredaktorem online zpravodajství ČT Alešem Měříčkou, 1. února 2023 (Příloha č. 2, str. 143)

trvá od února 2022 a z personálních důvodů bylo v průběhu několikrát upraveno, a to především ve způsobu jeho odbavování (např. snížení počtu pracovníků na polovinu).

Právě výrazný věnovaný prostor však může působit kontraproduktivně. Trampota konstatuje, že „při výskytu razantní teroristické události má Česká televize tendenci věnovat události velkou část hlavní zpravodajské relace. To někdy vede k zařazování i podružných a méně důležitých informací“¹⁶⁴. Zároveň při intenzivním „chrlení“ zpráv se stejnou tematikou dochází k „otupění“ diváků. Z výjimečné události se vlivem informačního přesycení stává událost běžná, jako tomu bylo například během pandemie Covidu-19. Vodička situaci přirovnává k planému poplachu. „Podobně jsou na tom zprávy ve stylu, že v Somálsku bude hladomor. Je to stejné, jako když bude na plovárně někdo pořád křičet ‚někdo se topí‘. Párkrát zareagujete, ale pak už člověk ani nezvedne oči a někdo se vážně utopí.“¹⁶⁵ Otupělost se následně odrazí v zájmu publika, což je jeden z hlavních faktorů ovlivňující produkci především komerčních médií. Proto ve statistikách níže můžeme pozorovat odlišnou filozofii v přístupu veřejnoprávních médií, která věnují útokům podobnou „porci“ času, a soukromých médií, která věnovaný čas odvozují od zájmu publika promítnutého do návštěvnosti a čtenosti.

Zajímavý vhled do statistik nabízí Analýzy zpravodajství českých televizí v průběhu sledovaného období, díky nimž můžeme porovnat prostor, jaký tématu terorismu věnovaly Česká televize, TV Nova, FTV Prima a Český rozhlas.

Když v roce 2010 otřásl moskevským metrem dvě exploze, které měly na svědomí čečenské teroristky, zpravodajský kanál ČT24 spustilo speciální vysílání. Na rozdíl od většiny ostatních českých médií navíc Česká televize operativně vyslala do Ruska zvláštní zpravodaje, jelikož „v důsledku rusko-českých diplomatických sporů bylo místo stálého

¹⁶⁴ TRAMPOTA, Tomáš. Analýza mediální reprezentace „Terorismu“ ve zpravodajském pořadu Události České televize. 2017 | Institut komunikačních studií a žurnalistiky. [online]. [cit. 06.03.2023]. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1348.pdf?v=1>

¹⁶⁵ Rozhovor s vedoucím zahraniční rubriky MF Dnes Milanem Vodičkou, 8. února 2023 (Příloha č. 3, str. 150)

zpravodaje v Moskvě několik měsíců v roce 2010 neobsazeno.¹⁶⁶ Kromě Moskvy se téma ve zpravodajství ČT objevil ještě v souvislosti s bojem Spojených států proti terorismu.¹⁶⁷

O rok později se téma bezpečnosti začalo díky útokům na letišti Domodědovo v Rusku a řádění Anderse Breivika v Norsku, při němž zemřelo 77 lidí, převážně dětí a mladistvých, prosazovat do zpravodajství výrazněji, dokonce podle Výroční zprávy ČT ubíralo v rámci pořadu Polední události prostor tuzemské politice.¹⁶⁸ Dalšími zásadními událostmi bylo zneškodnění nejhledanějšího teroristy Usámy bin Ládina americkými vojáky v Pákistánu a 10. výročí útoků na Spojené státy americké 11. září.¹⁶⁹

V dubnu 2013 terorismus opět zasáhl Spojené státy. Útok na účastníky Bostonského maratonu byly v onom měsíci nejčastěji prezentovanou událostí zahraničního zpravodajství, jeho podíl na celkovém objemu zpravodajství byl 15 %.¹⁷⁰ V Událostech byl útok devátou nejvíce medializovanou událostí roku se stopáží 1 hodina 19 minut. Více prostoru dostaly v Událostech červnové povodně, Klausova amnestie, občanská válka v Sýrii nebo rekonstrukce dálnice D1, na minutu stejný čas věnovala ČT metylalkoholové kauze. V celkovém srovnání tří největších českých televizí lze pozorovat největší zaměření na téma u Událostí ČT (10,4% podíl), dále u FTV Prima, kde činilo 9,7 % a nakonec u TV Nova (6,8 %).¹⁷¹ Kromě Bostonu se do zpravodajství dostala i série teroristických útoků ve Volgogradu v Rusku, které vzbudily pozornost zejména vzhledem k v té době blížícím se

¹⁶⁶ Výroční zpráva o činnosti České televize v roce 2010. Dostupné z: https://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/vyrocni_zpravy/zprava2010.pdf?ver=1.03 – str. 62

¹⁶⁷ Analýza zpravodajských pořadů českých televizí 2010. Mediatenor. Dostupné z: https://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/vyrocni_zpravy/prilohy_10/53.pdf - str. 15

¹⁶⁸ Výroční zpráva o činnosti České televize v roce 2011. Dostupné z: https://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/vyrocni_zpravy/zprava2011.pdf - str. 4

¹⁶⁹ Výroční zpráva o činnosti České televize v roce 2011. Dostupné z: https://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/vyrocni_zpravy/zprava2011.pdf - str. 5-6

¹⁷⁰ Analýza zpravodajských pořadů českých televizí 2013. Mediatenor. Dostupné z: https://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/vyrocni_zpravy/prilohy_13/analyza-zpravodajstvi-ceskych-televizi.pdf - str. 24

¹⁷¹ Analýza zpravodajských pořadů českých televizí 2013. Mediatenor. Dostupné z: https://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/vyrocni_zpravy/prilohy_13/analyza-zpravodajstvi-ceskych-televizi.pdf - str. 7

zimním olympijským hrám v Soči. Přímo z Volgogradu reportoval ve dvou posledních dnech roku ruský zpravodaj Miroslav Karas.¹⁷²

Rok 2015 byl z hlediska terorismu a jeho medializace průlomový. Útoky muslimských radikálů a zprávy o Islámském státu byly druhou nejdéle prezentovanou událostí v hlavních zpravodajských relacích České televize, Českého rozhlasu i FTV Prima, na obrazovkách TV Nova dokonce nejvíce prezentovanou. Televizní noviny přitom kladly důraz na emotivní ztvárnění událostí.¹⁷³ V souhrnu všech sledovaných zpravodajských pořadů ČT¹⁷⁴ plnily informace o teroristech obrazovky celkem 88 hodin a 40 minut, po uprchlické krizi nejvíce ze všech témat.¹⁷⁵ Teroristická tematika plnila zpravodajství v průběhu celého roku – 7. ledna se terčem radikálů stala redakce satirického časopisu Charlie Hebdo, 15. listopadu pak došlo k sérii útoků na Stade de France, v pařížských ulicích a klubu Bataclan. Útoky islamistů ve Francii byly ve sledovaných televizích nejčastěji, resp. druhou (ČT) nejčastěji sledovanou událostí, v Hlavních zprávách Českého rozhlasu se však nenachází ani mezi desítkou nejsledovanějších témat. Kromě nich se média věnovala také boji s terorismem v Sýrii.¹⁷⁶

V roce 2016, během něž se odehrály útoky například v Bruselu, Nice, Istanbulu nebo Berlíně, byl terorismus v Evropě druhou nejsledovanější mediální událostí (po uprchlické krizi) v hlavních zpravodajských relacích tří nejsledovanějších televizních stanic (ČT, TV Nova a FTV Prima) a třetím nejsledovanější událostí Hlavních zpráv Českého rozhlasu.¹⁷⁷ Ve všech relacích České televize v roce 2016 byly teroristické útoky islamistů třetí nejdéle medializovanou událostí, prezentovány byly celkem 52 hodin. Více prostoru dostala pouze

¹⁷² Výroční zpráva o činnosti České televize v roce 2013. Dostupné z: https://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/vyrocn_i_zpravy/zprava2013-2.pdf?v2 – str. 79

¹⁷³ Analýza zpravodajství českých televizí a ČRo 2015. Mediatenor. Dostupné z: https://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/vyrocn_i_zpravy/prilohy_15/zpravodajstvi.pdf - str. 6

¹⁷⁴ Zahrnuty jsou tyto pořady: Události, Události, komentáře, Události v regionech Praha, Události v regionech Brno, Události v regionech Ostrava, Zprávy ve 23, Ekonomika ČT24, Horizont ČT24, Události v kultuře

¹⁷⁵ Analýza zpravodajství českých televizí a ČRo 2015. Mediatenor. Dostupné z: https://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/vyrocn_i_zpravy/prilohy_15/zpravodajstvi.pdf - str. 6

¹⁷⁶ Analýza zpravodajství českých televizí a ČRo 2015. Mediatenor. Dostupné z: https://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/vyrocn_i_zpravy/prilohy_15/zpravodajstvi.pdf - str. 33

¹⁷⁷ Analýza zpravodajství českých televizí a ČRo 2016. Mediatenor. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1352.pdf?v=1> - str. 6

uprchlická krize (127 hodin) a vystoupení Velké Británie z Evropské unie (58,5 hodiny).¹⁷⁸ Hojně se téma teroristických útoků vyskytovalo primárně v pořadech Události; Zprávy; Události, komentáře; Horizont ČT24 a 90'ČT24, kromě zpravodajství nabízely tyto pořady také rozhovory s experty, analýzy a rozbory a další kontextuální informace. V rámci zahraničního zpravodajství bylo téma útoků se stopáží téměř 80 hodin sedmým nejčastějším, přičemž dalších 47 hodin 43 minut bylo věnováno protiteroristickým opatřením.¹⁷⁹ Zajímavé je srovnání konkrétních incidentů a jejich pokrytí v hlavních relacích oněch čtyř významných českých médií: zatímco v Událostech (ČT), Televizních novinách (TV Nova) a Hlavních zprávách Radiožurnálu (ČRo) bylo útokům ve Francii vymezeno kolem hodiny a půl (1:42 (ČT), 1:31 (ČRo) a 1:21 (TV Nova)), FTV Prima událost prezentovala pouze 40 minut, tedy poloviční čas. Naproti tomu poskytla téměř hodinu (56 minut) útokům v Belgii, kterým naopak Nova i ČRo nevěnovaly příliš pozornosti. Česká televize pokrývala obě události přibližně stejnou měrou (stopáž v Událostech se u útoků v Belgii vyšplhala na 1 hodinu 31 minut).¹⁸⁰

Teroristické útoky islamistů byly během roku 2017 jednou ze tří nejčastěji prezentovaných mediálních událostí ve vysílání ČT24 s celkovou stopáží 39 hodin.¹⁸¹, v rámci Událostí byly nejprezentovanější (489 minut)¹⁸². Odráželo to i množství útoků – jen Velká Británie zažila tři (dva v metropoli a jeden na koncertu v Manchesteru). Další oběti si vyžádaly útoky ve Stockholmu, Sankt-Petěrburgu nebo Paříži. Oproti relacím ostatních sledovaných médií věnovaly Události teroristickým útokům téměř dvojnásobný prostor.¹⁸³ Kromě samotných útoků však reportéři České televize informovali přímo z místa dění o terorismu také v jiné, netradiční souvislosti, a sice když turecké úřady obvinily dvojici Čechů

¹⁷⁸ Analýza zpravodajství českých televizí a ČRo 2016. Mediatenor. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boos/document/1352.pdf?v=1> - str. 1

¹⁷⁹ Analýza zpravodajství českých televizí a ČRo 2016. Mediatenor. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boos/document/1352.pdf?v=1> - str. 35

¹⁸⁰ Analýza zpravodajství českých televizí a ČRo 2016. Mediatenor. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boos/document/1352.pdf?v=1> - str. 36

¹⁸¹ Analýza zpravodajství českých televizí a ČRo 2017. Mediatenor. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boos/document/1352.pdf?v=1> - str. 1

¹⁸² Analýza zpravodajství českých televizí a ČRo 2017. Mediatenor. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boos/document/1352.pdf?v=1> - str. 1

¹⁸³ Tamtéž

z podpory terorismu¹⁸⁴. Blízkovýchodní zpravodaj zase přibližoval divákům boj s Islámským státem. Události tohoto roku byly pro online redakci významné i z jiného důvodu: „Právě při teroristických útocích začala webová redakce úspěšně využívat nový formát speciální stránky, která umožňuje kombinovat on-line textový přenos o nejnovějším dění s televizním živým vysíláním ČT24. „Speciál“ nabízí čtenářům i nejnovější reakce ze sociálních sítí a souhrn známých faktů, přináší další články k tématu atp.,“¹⁸⁵ konstatuje Výroční zpráva ČT.

Teroristickému útoku ve Štrasburku v prosinci 2018, při němž nebo na jehož následky zemřelo 5 lidí, věnovala ve své hlavní zpravodajské relaci největší prostor FTV Prima, ostatní sledovaná média dala přednost vztahům mezi USA, Ruskem a Severní Koreou.¹⁸⁶ Česká televize pokrývala incident dvěma zpravodajskými štáby¹⁸⁷, v pořadu Události byly útoky až 14. nejčastějším zahraničním tématem s celkovou stopáží 2 hodiny 17 minut.¹⁸⁸

V roce 2019 se útokům na Novém Zélandě nebo Srí Lance věnovala především online redakce.¹⁸⁹ Vzhledem k tomu, že útoky neměly žádnou „českou stopu“ a byly pro české publikum vzdálené a nepříliš relevantní, jejich pokrytí nebylo v poměru k ostatním rokům příliš rozsáhlé.

V roce 2020 byly teroristické útoky v Událostech prezentovány celkem 1 hodinu a 11 minut a uzavíraly desítku nejsledovanějších událostí roku.¹⁹⁰ S podobnou intenzitou se

¹⁸⁴ Výroční zpráva o činnosti České televize v roce 2017. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1333.pdf?v=1> – str. 40

¹⁸⁵ Výroční zpráva o činnosti České televize v roce 2017. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1333.pdf?v=1> – str. 43

¹⁸⁶ Analýza zpravodajství českých televizí a ČRo 2018. Mediatenor. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1443.pdf?v=1> – str. 35

¹⁸⁷ Výroční zpráva o činnosti České televize v roce 2018. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1435.pdf?v=1> – str. 39

¹⁸⁸ Analýza zpravodajství českých televizí a ČRo 2018. Mediatenor. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1443.pdf?v=1> – str. 33

¹⁸⁹ Výroční zpráva o činnosti České televize v roce 2019. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1618.pdf?v=1> – str. 35

¹⁹⁰ Analýza zpravodajství českých televizí a ČRo 2020. Mediatenor. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1883.pdf?v=1> – str. 6

tématem zabývaly Hlavní zprávy FTV Prima, zhruba o polovinu méně pak Hlavní zprávy Českého rozhlasu.¹⁹¹

4.2 Využívání médií radikály

V 60 a 70. letech bylo charisma hojně studováno¹⁹² jako jeden z předpokladů moci; jeho významem se zabýval mimo jiné i Max Weber (1958), jenž popsal, že základním kamenem charismatu je jedinečnost či výjimečnost a definoval tři typy legitimní moci – tradiční, racionální a charismatickou.¹⁹³ Právě na ní si většina teroristických vůdců zakládá svůj kult, ať už jejich výjimečnost pramení z rétorických schopností, vzdělanosti nebo hluboké oddanosti víře. S narůstajícími ambicemi však teroristé přestali spoléhat pouze na své charismatické vůdce a začali k rozšiřování svých řad a v rámci boje za své ideje využívat i další nástroje. Sjednocení všech Západem utlačovaných muslimů světa v boji pro nevěřícím, jak začaly islamistické teroristické skupiny svůj „globální džihád“¹⁹⁴ prezentovat, se ukázalo být vzhledem k diaspoře této skupiny po celém světě složitým úkolem. Několik pokusů militantních vyznavačů Islámů ztroskotalo na neschopnosti komunikace a nedostatečné podpoře širšího muslimského obyvatelstva.¹⁹⁵ Roztříštění dříve jednotvárnější rétoriky militantních skupin, změna organizační struktury¹⁹⁶ a zaměření na využití médií k rekrutizaci nových členů, šíření myšlenek a propagandistických materiálů nebo vyhrožování Západu změnilo tvář terorismu i jeho výsledky. Významnou součástí války se stala také psychologie. Už v roce 1969 brazilský revolucionář Carlos Marighella ve své příručce *Minimanual of the Urban Guerrilla* (1969), která ovlivnila kromě guerillových také mnohá teroristická hnutí, nabádá k zapojení prostředků masové

¹⁹¹ Analýza zpravodajství českých televizí a ČRo 2020. Mediatenor. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1883.pdf?v=1> – str. 10

¹⁹² TUCKER, Robert C. The Theory of Charismatic Leadership. *Daedalus*, vol. 97, no. 3, 1968, pp. 731–756. Dostupné z: *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/20023840>

¹⁹³ WEBER, Max, Wright Ch. MILLS a Hans Heinrich GERTH. *Essays in sociology*. New York: Oxford University Press, 1958, 490 s

¹⁹⁴ HEGGHAMMER, Thomas. „Global Jihadism after the Iraq War“. *Middle East Journal*, Vol. 60, No. 1 (Winter, 2006), pp. 12–13.

¹⁹⁵ The Open Fronts and the Individual Initiative | Inspire Magazine (Fall 2010), str. 17

¹⁹⁶ RUDNER, Martin. "Electronic Jihad": The Internet as Al Qaeda's Catalyst for Global Terror. *Studies in conflict and terrorism*, 2017, Vol.40 (1), p.10-23 – str. 46

komunikace při vedení psychologické války proti nepříteli.¹⁹⁷ Významné pozornosti teroristů se začal těšit internet jako velmi dynamicky se rozvíjející médium s potenciálem propojit celý svět. A že to s jeho využitím myslí teroristé opravdu vážně, dokazuje třeba výrok Anwara al-Awlakiho, amerického imáma usmrčeného v Jemenu při útoku dronu na rozkaz tehdejšího prezidenta Spojených států Baracka Obamy: „Internet se stal výborným médiem pro šíření výzev k džihádu a pro sledování kroků mudžahedínů“.¹⁹⁸

Jak už bylo zmíněno v teoretické části, vztah teroristů a médií je bilaterální; obě strany se navzájem využívají. V této rovině zaznamenáváme mnohem větší posun právě na straně teroristů, kteří v průběhu let zdokonalovali své způsoby využití médií, a to jak ve smyslu mediálních organizací, které o problematice terorismu informovali, tak i médií ve smyslu platform (například YouTube, Twitteru, ale i internetu jako celku). Teroristé přešli od, svým způsobem, „pasivního“ postoje, kdy o sobě převážně pouze nechávali informovat, k sofistikované aktivní tvorbě obsahů s požadovanou tematikou. V těchto případech, kdy za tvorbu obsahů nejsou zodpovědní profesionální novináři, je daleko těžší regulovat, jaké informace a v jakém vyznění „prosáknou“ na veřejnost. Tím spíše, když teroristé k jejich šíření využívají kromě známých mainstreamových médií také své vlastní informační kanály, ať už jde o rádio, tisk, televizní stanici nebo weby. Některé zcela otevřeně přiznávají příslušnost ke konkrétní organizaci, v jiných případech je však těžké odhalit, kdo dané kanály ovládá.

Jak ve své práci uvádí Miškechová, například Al-Kájda vlastní mediální divizi as-Sahab Foundation for Islamic Media Publication a je spojena s minimálně dvěma dalšími mediálně komunikačními zprostředkovateli (al-Fajr Media Center a Global Islamic Media Front). Díky svým průnikům do vysílání arabské televizní stanice al-Džazíra, která organizaci věnovala prostor pro šíření propagandy, se navíc al-Kájda stala výborným příkladem adaptace komunikační strategie teroristických organizací na nová média.¹⁹⁹ Vlastní média využívají i regionální pobočky al-Kájdy, například v Jemenu, (al-Malahim),

¹⁹⁷ MARIGHELLA, Carlos. Minimanual of th Urban Guerilla [online] [cit. 4.3.2023]. Dostupné z: <http://www.marxists.org/archive/marighella-carlos/1969/06/minimanual-urban-guerrilla/index.htm>

¹⁹⁸ AL-AWLAKI, Anwar. 44 Ways to Support Jihad. In: RUDNER, Martin. "Electronic Jihad": The Internet as Al Qaeda's Catalyst for Global Terror. Studies in conflict and terrorism, 2017, Vol.40 (1), p.10-23 – str. 55

¹⁹⁹ BOCKSTETTE, Carsten. Terrorists Exploit Information Technologies. Per Condordiam, roč. 1, č. 3, s. s. 13-14.

Iráku (al-Furqan) nebo v oblasti Severní Afriky (al-Andalus).²⁰⁰ Libanonský Hizballáh, který jako první teroristická organizace zřídil za účelem prosazování svých cílů a šíření propagandy vlastní televizní stanici, ovládá satelitní televizi al-Manar²⁰¹. Dalším příkladem je Dabiq²⁰², propagandistický časopis Islámského státu pojmenovaný po vesnici v severní Sýrii, distribuovaný od července 2014 do října 2016. Dabiq byl určen anglicky mluvícímu obyvatelstvu, které si mělo skrze jeho obsah uvědomit podstatu islámského fundamentalismu, a byl oficiální „hláskou trouby“ organizace. Internetový časopis Inspire, vydávaný Al-Kájdou od 11. července 2010, je určen pro západní džihádistické publikum, kterému, nejenže vstěpuje své ideje a snaží se pro ně získat sympatie, ale také mu poskytuje tipy pro boj proti nepříteli. V online magazínu se v průběhu let objevily instrukce, jak z kuchyňských pomůcek vyrobit bombu, která „zabije minimálně deset lidí“²⁰³, jak co nejefektivněji zaútočit na budovu i s pomocí chemických zbraní nebo jak si obstarat střelnou zbraň²⁰⁴, jak vykolejit vlak, ale také tryzna za Usámu bin Ládina po jeho zavraždění²⁰⁵ či výzvy k útokům na americká letadla.²⁰⁶ V listopadovém (2016) vydání dalšího propagandistického časopisu Rumiya byla obsažena výzva k útokům osobními či nákladními automobily během veřejných událostí s nízkým stupněm zabezpečení,

²⁰⁰ Interview: How Al-Qaeda Functions Online [online] [cit. 07.04.2023]. Dostupné z: <http://www.rferl.org/content/al-qaeda-online/24920902.html>

²⁰¹ Ringo of the ISIS Beatles gang reveals he saved Jihadi John's life before he executed Westerners | Daily Mail Online. [online]. 2019 [cit. 07.04.2023]. Dostupné z: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-7151739/Ringo-ISIS-Beatles-gang-reveals-saved-Jihadi-Johns-life-executed-Westerners.html>

²⁰² Dabiq. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20180924224956/https://svetovanabozenstvi.cz/nabozenstvi/islamsky-stat-dabiq/>

²⁰³ Al Qaeda Releases First-Ever English Terror Magazine | ADL [online]. 2010 [cit. 12.03.2023]. Dostupné z: <https://www.adl.org/resources/news/al-qaeda-releases-first-ever-english-terror-magazine#.U0MLjVfQt-0>

²⁰⁴ Al Qaeda's Inspire Magazine Publishes Calls for Attacks in the U.S. | ADL [online]. 2011 [cit. 12.03.2023]. Dostupné z: <https://www.adl.org/resources/news/al-qaedas-inspire-magazine-publishes-calls-attacks-us#.U0MLIVfQt-0>

²⁰⁵ AQAP Releases Sixth Issue of Inspire Magazine | ADL [online]. © 2011 [cit. 12.03.2023]. Dostupné z: <https://www.adl.org/resources/news/aqap-releases-sixth-issue-inspire-magazine#.U0MLmlfQt-0>

²⁰⁶ Al Qaeda English Magazine Calls for Explosives on U.S.-Bound Aircraft | ADL [online]. 2010 [cit. 12.03.2023]. Dostupné z: <https://www.adl.org/resources/news/al-qaeda-english-magazine-calls-explosives-us-bound-aircraft#.U0MLkFfQt-0>

například trhů nebo slavností.²⁰⁷ Měsíc poté najel muž tuniského původu kamionem do davu během adventních trhů v Berlíně a 12 lidí zabil.²⁰⁸

4.2.1 Obsah vytvářený teroristy

Jak již bylo zmíněno, hlavním polem, na němž v současné době teroristické organizace uplatňují svou mediální strategii, je internet, který umožňuje šíření obsahů věřícím i nevěřícím po celém světě. V portfoliu jejich mediálních výstupů se setkáváme s několika typy obsahů, které se liší svým zaměřením, ale také určením.

4.2.1.1 Videá brutálních poprav zajatců

Velmi četným je obsah, jehož úkolem je šířit strach a ukázat sílu. Ten organizace distribuují tak, aby se dostal k co největšímu počtu lidí, a je určen především veřejnosti a protivníkům. Nejznámějším příkladem jsou výhrůžná videa Al-Kájdý a Islámského státu, na nichž jsou často ukazováni zajatci. Krutější variantou jsou pak videa zobrazující popravy těchto zajatců, často velmi krutým a nehumánním způsobem. Na vizuální ztvárnění je kladen velký důraz – předchází pečlivá příprava scénáře, jsou akcentovány detaily a rekvizity (mezi nejčastější patří vlajky či zbraně), osoby ve videu mají své jasně dané role, přičemž lze pozorovat snahu o synchronizaci a demonstraci síly.²⁰⁹ Všechny tyto atributy jsou podle Weimanna běžnou součástí mediálních strategií moderních teroristů²¹⁰

Třetího února šokovalo svět video, na němž islamisté popravili jordánského pilota Maáze Kasásbu. Jeho letadlo se v prosinci 2014 zřítilo nedaleko města Rakká na severu Sýrie poté, co ho bojovníci Islámského státu (ISIS) údajně sestřelili. Islamisté pilota drželi v zajetí a výměnou za něj požadovali po jordánské vládě propuštění Sadžídy Rišáviové, extremistky, která byla za spoluúčasť na atentátech na ammánské hotely v roce 2005

²⁰⁷ Fighting ISIS on social media won't stop them from using it | Global risk insight [online]. 2017 [cit.09.03.2023]. Dostupné z: <https://globalriskinsights.com/2017/02/isis-loves-social-media/>

²⁰⁸ Berlin terrorist attack of December 2016 | European Union Agency for Criminal Justice Cooperation [online]. 2018 [cit. 16.04.2023]. Dostupné z: https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/2018-06/2016-12_Berlin-terrorist-attack.pdf

²⁰⁹ WEIMANN, Gabriel. The Theater of Terror: The Psychology of Terrorism and the Mass Media. Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma. 2005, roč. 9, č. 3-4, - str. 381 In: MIŠKECHOVÁ, Tereza. Terorismus a internet. Brno, 2013. 85 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Kabinet informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Pavla KOVÁŘOVÁ

²¹⁰ Tamtéž

odsouzena k trestu smrti. Islamisté šestadvacetiletého nadporučíka oblečeného v typické oranžové vězeňské uniformě upálili zaživa v kleci. „Záznam dlouhý 22 minut byl vyvěšen na twitterovém účtu, který používají radikálové z IS.“²¹¹

Předmětem první nahrávky poprav zajatce teroristy se stalo stětí novináře Nicholase Berga v roce 2004. Prvky ve videu byly podobné jako v pozdějších záznamech - Berg byl oblečen do oranžové vězeňské uniformy znázorňující úbory vězňů ve věznicí Guantanamo a dekapitován samozvaným vůdcem al-Kájdy v Iráku Abú Musabem al-Zarqawim. S názvem „Abu Mu'sab al-Zarqawi zabíjí Američana“ bylo video umístěno na internet.²¹²

Praxe umístění záběrů z poprav nepřátel na sociální síte v tu dobu již nebyla novinkou, radikálové z IS ji použili už v případě amerického novináře Jamese Foleyho, jehož na videu z 20. srpna 2014 jeden z bojovníků IS podřízl. Následovaly popravy novináře Stevena Sotloffa, britského humanitárního pracovníka Davida Hainese nebo uneseného Francouze Hervého Gourdela v září 2015, v říjnu a listopadu téhož roku pak ještě záběry brutálních vražd unesených humanitárních pracovníků Alana Henninga a Petera Kassiga. V následujících měsících pak mohli lidé po celém světě pozorovat, jak se oběťmi Islámského státu stali japonský novinář Kendži Goto, jeho krajan Haruna Jukawa nebo dva údajní agenti ruské tajné služby.²¹³ Na Twitteru se objevovaly spekulace, že některé z těchto zajatců (mimo jiné i Kasásbu, Fowleyho, Sotloffa, Henninga nebo Kassiga) má na svědomí „Džihádista John“, jehož se později i díky britskému přízvuku podařilo identifikovat jako Mohammeda Emwaziho. Ten byl členem prominentní skupiny čtyř bojovníků Islámského státu známé jako Beatles²¹⁴ – odsud přezdívka „John“ po jednom ze členů známé liverpoolské skupiny Johnu Lennonovi. Emwazi byl zabit v listopadu 2015 po

²¹¹ Islamisté upálili zajatého pilota. Jordánci v odvetě popraví extremistku | ČT24 — Česká televize. [online]. 2015 [cit. 04.01.2022]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1499552-islamiste-upalili-zajateho-pilota-jordanci-v-odvete-popravi-extremistku>

²¹² MIŠKECHOVÁ, Tereza. Terorismus a internet. Brno, 2013. 85 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Kabinet informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Pavla KOVÁŘOVÁ – str. 38

²¹³ Islamisté zveřejnili nové video. Upalují na něm zaživa jordánského pilota | Lidovky.cz [online]. 2015. [cit.04.01.2023]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/svet/islamiste-zverejnili-nove-video-upaluji-na-nem-zaziva-jordanskeho-pilota.A150203_181611_in_zahranici_ele

²¹⁴ Islamic State: Profile of Mohammed Emwazi aka 'Jihadi John' - BBC News [online]. 2015 [cit. 14.02.2023]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/uk-31641569>

útoku bezpilotního letounu.²¹⁵ Jeho totožnost a motivace byly posléze odhaleny dalším členem skupiny, Alexandrou Koteym, známým jako „Ringo“ jenž během kurdského zajetí poskytl rozhovor britskému Daily Mail.²¹⁶ Vystává otázka, zda taková mediální pozornost věnovaná teroristům není v rozporu s deklarovaným umírněním pozornosti věnované pachatelům násilných činů. Exkluzivní rozhovory, které činí z radikálů „mediální hvězdy“ jsou totiž právě tím obsahem, který může teroristickým organizacím sloužit jako propaganda a přilákat pozornost nových stoupců. Možným řešením může být více dokumentární pojetí, jako třeba v případě izraelského koprodukčního dokumentu *Můj terorista*²¹⁷ (My terrorist, 2002), popisující příběh izraelské letušky Julie, která v roce 1978 přežila teroristický útok Liberální fronty pro osvobození Palestiny na leteckou posádku v Londýně (dokument odvysílala i Česká televize).

Videa zachycující zabíjení rukojmích však nepublikuje pouze Islámský stát jako organizace. V červnu 2016 otrásko Francií dvanáctiminutové video, na němž radikál Larossi Abballa zabíjí za výkřiků „Allahu akbar“ policejního důstojníka a jeho partnerku za přítomnosti jejich tříletého potomka, a vyhrožuje útokem na fotbalové Euro.²¹⁸

4.2.1.2 Propagandistické materiály

Propaganda je druhým typem obsahu, který vedle zstrašujících videí teroristické organizace šíří. Podle oxfordského slovníku je propaganda „informace, zejména neobjektivní nebo klamavé povahy, užívané k prosazování politických cílů nebo stanovisek“.²¹⁹ Aby byla propaganda účinná a zapůsobila na co nejširší okruh lidí, uchylují se propagandisté často k manipulacím. Podle Miškechové mezi ně patří například konspirace, posouvání významu, dezinformace, důraz na emoce, přenášení odpovědnost za

²¹⁵ Islamic State: Profile of Mohammed Emwazi aka 'Jihadi John' - BBC News [online]. 2015 [cit. 14.02.2023]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/uk-31641569>

²¹⁶ Ringo of the ISIS Beatles gang reveals he saved Jihadi John's life before he executed Westerners | Daily Mail [online]. 2019 [cit. 04.01.2023]. Dostupné z: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-7151739/Ringo-ISIS-Beatles-gang-reveals-saved-Jihadi-Johns-life-executed-Westerners.html>

²¹⁷ *Můj terorista* | Česká televize [online]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1185304026-muj-terorista/>

²¹⁸ Who was French police killer Larossi Abballa? - BBC News [online]. 2015 [cit. 16.04.2023]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-36526067>

²¹⁹ „[I]nformation, especially of a biased or misleading nature, used to promote a political cause or point of view.“ Definition of propaganda | Oxford Dictionaries [online]. [cit. 30.09.2022]. Dostupné z: <http://oxforddictionaries.com/definition/english/propaganda?q=propaganda>

násilí na nepřítele a jeho demonizace a diskreditace.²²⁰ Vedle toho však organizace na internetu šíří i explicitní výzvy k jednání nebo projevy významných osobností. Videozáznamy s projevy Usámy bin Ládina, Aymana al-Záwahrího nebo Abú Bakra al-Baghdádího přejímala často i světová média, internet však teroristům „umožňuje zpřístupnit tyto nahrávky neomezeně, v jejich plné délce a bez kritických komentářů a redukce třetích stran.“²²¹ Televizní stanice používají záběry z propagandistických videí v reportážích s danou tematikou v poměrně velké míře, kromě projevů jde také o videa výhrůžných vzkazů nebo poprav. „Je otázkou, zda by nebylo vhodnější propagandistický materiál Islámského státu produkováný za účelem manipulace zcela vynechat,“²²² podotýká Trampota ve své analýze mediální reprezentace terorismu.

Kromě „bojeschopných“ mužů a žen cílí islamistická propaganda také na ty nejslabší – děti. Hamás se o náležitou výchovu mládeže ve věku od 8 do 16 let snaží prostřednictvím elektronického časopisu s názvem al-Fateh, jehož hlavními tématy jsou podněcování nenávisti, delegitimizace Izraele a oslava mučedníků padlých v boji proti západnímu nepříteli.²²³ Hamás se navíc propagandu snaží spojovat se zábavou – provozuje například videosharingový web AqsaTube, na němž mohou děti zhlédnout i hudební videoklipy s džihádistickou tematikou. Podobnou cestou se vydalo i radikální hnutí Hizballáh, z jehož produkce vzešlo několik videoher, které vycházejí z reálných situací. Děti se při jejich hraní ocitají například uprostřed boje v Libanonu, mají za úkol zabít amerického prezidenta Bushe, či se setkávají s podobiznami padlých radikálů.²²⁴ Europol ve své zprávě o terorismu v Evropské unii v roce 2020 upozornil na to, že „vzhledem ke zvýšenému

²²⁰ MIŠKECHOVÁ, Tereza. Terorismus a internet. Brno, 2013. 85 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Kabinet informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Pavla KOVÁŘOVÁ – str. 36

²²¹ MIŠKECHOVÁ, Tereza. Terorismus a internet. Brno, 2013. 85 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Kabinet informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Pavla KOVÁŘOVÁ – str. 38

²²² TRAMPOTA, Tomáš. Analýza mediální reprezentace „Terorismu“ ve zpravodajském pořadu Události České televize. 2017 | Institut komunikačních studií a žurnalistiky. [online]. [cit. 06.03.2023]. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1348.pdf?v=1>

²²³ Fateh – The Hamas Web Magazine for Children: Incitement to Terror, Annihilation and SelfDestruction. Institute for Monitoring Peace and Cultural Tolerance in School Education, 2009, s. 1, 12. In: MIŠKECHOVÁ, Tereza. Terorismus a internet. Brno, 2013. 85 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Kabinet informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Pavla KOVÁŘOVÁ

²²⁴ ŠISLER, Vít. Ideologie a extremismus ve hrách [online] [cit. 05.03.2023]. Dostupné z: <http://www.level.cz/index.php/component/content/article/55-clanky/4954-ideologie-a-extremismus-ve-hrach>

používání internetu během pandemie hrály online komunity důležitou roli při šíření násilného extremismu²²⁵ a varoval před nebezpečím radikalizace právě touto cestou.

4.2.1.3 Komunikační prostředek

Třetím nejzásadnějším způsobem využití médií radikály je komunikace s příznivci. Kromě iniciování jejich aktivit však existují i zvrácené formy, kterými mohou stoupenci radikálního islámu vyjádřit svou sounáležitost s příslušníky teroristických organizací. Příkladem může být dění na sociální síti Twitter, které popsal server Vocativ.²²⁶ Ten přinesl informaci o tom, že přívrženci Islámského státu na Twitteru dokonce hlasují o způsobu usmrcení Kasásby. Serveru se nepodařilo zjistit, zda diskuzi vyvolali stoupenci ISIS, nebo přímo oficiální propaganda hnutí. Příspěvky s hashtagem Suggest a Way to Kill the Jordanian Pilot Pig (v překladu „Navrhněte jak zabít to jordánské prase pilota) však plnily Twitter už dva dny po Kasásbově zajetí, samotný hashtag měl přes tisíc sdílení („retweetů“). Lidé na Twitteru explicitně navrhovali různé kruté způsoby zabití, objevilo se i video údajné matky zahynulého syrského mladíka, v němž volá po usmrcení pilota „nabodnutím na kůl, nikoli střelbou z milosti nebo milostným nožem“²²⁷. Naprostá většina těchto tweetů byla správou sociální sítě smazána nebo byly účty jejich autorů zablokovány. Twitteru v tomto ohledu nelze upřít snahu – jen od poloviny roku 2015 do začátku roku 2017 bylo na této síti zablokováno přes 360 tisíc účtů podezřelých z terorismu.²²⁸ A na konci roku 2016 Facebook, Microsoft, Twitter and YouTube oznámily záměr spojení sil v boji proti teroristickému obsahu.²²⁹

V opozici k této debatě vzniklo hnutí reprezentující hashtag #WeAreAllMoaz, tedy „Všichni jsme s Moazem“ nebo „Všichni jsme Moaz“ vyjadřující podporu jak pilotovi, tak

²²⁵ Terorismus v EU: počty útoků, obětí a zatčení v roce 2020 | Evropský parlament. [online]. 2021 [cit.11.04.2023]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20210628STO07262/terorismus-v-eu-pocty-utoku-obeti-a-zatceni-v-roce-2020>

²²⁶ Crowdsourcing Terror: ISIS Asks for Ideas on Killing Jordanian Pilot - Vocativ. Vocativ | Vocativ – See the world through new eyes [online]. 2014 [cit.05.03.2023]. Dostupné z: <https://www.vocativ.com/world/isis-2/suggestions-kill-pilot/>

²²⁷ Tamtéž

²²⁸ Fighting ISIS on social media won't stop them from using it | Global risk insight [online]. 2017 [cit.09.03.2023]. Dostupné z: <https://globalriskinsights.com/2017/02/isis-loves-social-media/>

²²⁹ Facebook, Microsoft, Twitter and YouTube team up to fight terrorist propaganda - Los Angeles Times [online]. 2016 [cit. 11.04.2023]. Dostupné z: <https://www.latimes.com/business/technology/la-fi-tn-internet-terrorism-20161205-story.html>

jeho rodině. Celkem měl tento hashtag přes 200 tisíc sdílení na Twitteru i mimo něj, zapojila se třeba i jordánská královna Rania nebo korunní princ Husejn.²³⁰

Internet neslouží pouze ke komunikaci mezi vedením teroristických organizací se stoupenci, ale také mezi podporovateli navzájem. K tomu slouží především sociální sítě, blogy a diskuzní fóra, na nichž uživatelé sdílí s ostatními své názory a přesvědčení, šíří propagandistické nebo instruktážní materiály či se sdružují do skupin v jednotlivých městech. Oblíbenou sítí pro takové aktivity je Facebook, v posledních letech ale také Twitter.²³¹ Dalšími aktivitami, pro něž teroristé využívají platformu online prostředí, avšak již přímo nesouvisí s mediální scénou, je kyberterorismus a zajištění financování. Severoatlantická aliance (NATO) podle Everarda definuje kyberterorismus jako „kybernetický útok využívající či zneužívající počítače a komunikační sítě za účelem narušení a destrukce, což má za následek vytvoření strachu a zastrašení společnosti pro dosažení ideologických cílů“²³².

Informace z médií, data o dopravě, infrastrukturu, zabezpečení či mapy mohou být pro teroristy cennou pomocí i při plánování útoků. Výcviková příručka al-Kajdy nalezená v Afghánistánu uvádí, že „při úplném využití veřejných zdrojů a bez uchýlování se k nelegálním prostředkům je možné získat minimálně 80 % všech požadovaných informací o nepříteli“²³³ Bezpečnostní riziko představuje například Google Earth, jejichž prostřednictvím mohou teroristé získávat údaje i o armádních a dalších objektech, jako například při útocích v Bombaji 2008 nebo o rok dříve při ochraně britského vojenského objektu v irácké Basře.²³⁴ Zároveň média se schopností informovat v reálném čase (tedy rozhlas, televize a internet) mohou teroristé potenciálně využívat i během útoků. Živá vysílání nebo aktivita lidí na sociálních sítích s četností přesahující až 80 tweetů každých

²³⁰ Tamtéž

²³¹ ZELIN, Aaron Y. The State of Global Jihad Online. A Qualitative, Quantitative, and Cross-Lingual Analysis. Washington Institute for Near East Policy, 2013

²³² „A cyberattack using or exploiting computer or communication networks to cause sufficient destruction or disruption to generate fear or to intimidate a society into an ideological goal.“ – EVERARD, Paul. NATO and Cyber Terrorism, in Responses to Cyber Terrorism, ed. Centre of Excellence Defence against Terrorism, Ankara, Turkey, NATO Science for Peace and Security Series, E: Human and Societal Dynamics, vol. 34. Washington, DC: IOS Press, 2008, str. 119.

²³³ THOMAS, Timothy L. Al Qaeda and the Internet: The Danger of „Cyberplanning“. U.S. Army War College. 2003, roč. 33, č. 1, s. 118.

²³⁴ Terrorists may use Google Earth, but fear is no reason to ban it | Technology | The Guardian. [online]. 2009 [cit. 14.03.2023]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/technology/2009/jan/29/read-me-first-google-earth>

pět vteřin²³⁵ zásobuje pachatele čerstvými informacemi o rozsahu akce, počtu obětí nebo zásahu bezpečnostních složek, přičemž jejich akci mohou tyto informace ohrozit. V takových případech mohou bezpečnostní složky požádat o zvýšenou opatrnost při zobrazování např. místa činu nebo probíhajícího zásahu.

4.3 Technologie

Mimořádné krizové situace, jimiž teroristické útoky nepochybně jsou, otevírají novou perspektivu, i co se týče technologií. Neočekávanost, krátké trvání a mimořádná obrazová atraktivita, jež jsou základními charakteristikami těchto událostí, zcela změnily nároky na technická zařízení a pojetí žurnalistiky. Vzhledem k tomu, že oblast technologií je jednou z nejvíce dynamicky se rozvíjejících odvětví a zároveň je tato oblast pro mediální sféru životně důležitá, je logické, že je technologický pokrok pro proměnu přístupu médií určující. Mezi nejvýznamnější znaky zpravodajské produkce v daném období spjaté s technologiemi a jejich vývojem patří: zvyšující se důraz na rychlost, aktivita publika a s ní spojené stírání rozdílů mezi producenty a konzumenty obsahu, rozšíření počtu platform, na nichž je obsah k dispozici a přesun těžiště z lineárních médií na nelineární.

Zdokonalující se optika, snadná manipulace a všudypřítomnost vedly k zařazení mobilních telefonů do zpravodajství a přispěly k rozvoji participativní a občanské žurnalistiky, čímž rozšířily okruh potenciálních tvůrců zpravodajských materiálů. V rámci prvně jmenovaného odvětví spustila média v Česku i po světě několik projektů, jejichž prostřednictvím se snaží zapojit diváky do tvorby zpravodajských obsahů a využít je jako informační zdroje. Průkopníkem v tomto směru byla CNN, která přišla jako první v srpnu roku 2006 s platformou iReport, jejíž založení bylo podníceno zkušenostmi z pokrytí bombových útoků v Londýně v roce předcházejícím i zemětřesení v Indickém oceánu v roce 2004.²³⁶ Už před CNN ale využíval informace od občanů třeba jihokorejský portál OhmyNews, založený v roce 2000, jehož motto zní „Každý občan je reportér“.²³⁷

²³⁵ WEINBERG, Tamar. *Microblogging Magic: How Twitter Can Transform Your Business*. In: *The New Community Rules: Marketing on the Social Web*. Sebastopol: O'Reilly Media, Inc, 2009, s. 127. ISBN 978-144-9379-285.

²³⁶ MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia, 2020, 467 stran. ISBN 978-80-200-3111-2. – str. 60

²³⁷ OhmyNews editor says “Every Citizen is a Reporter” – International Symposium on Online Journalism [online] 2005. [cit. 23.02.2023]. Dostupné z: <https://isoj.org/ohmynews-editor-says-every-citizen-is-a-reporter/>

V českém prostředí byl nejvýraznějším počinem již zmiňovaný projekt České televize iReportér, jehož provoz na webu i v mobilní aplikaci byl však ke konci roku 2022 z finančních důvodů ukončen.²³⁸ V tuzemsku pochopitelně občanští novináři neměli příležitost být svědky teroristických útoků, tématy příspěvků tak byly často nehody, záběry z široké škály akcí nebo počasí. V zahraničí, zvláště pak ve Francii a Německu, se však nahrávky pořízené svědky události dostávaly do zpravodajského vysílání i na internet během posledních let ve velké míře.²³⁹

Vzhledem ke snahám o informování z terénu, což je při teroristických útocích velmi časté a žádané, představují velký posun kupředu tzv. přenosové batohy, které umožňují skrze GSM síť vysílat živě prakticky odkudkoliv a do několika minut od příjezdu na místo. Ty jsou ve většině případů upřednostňovány před vstupy z mobilních telefonů. Jde o technická zařízení, propojující kameru s režií, umožňující okamžité vysílání. Jejich použití je zároveň daleko levnější než vysílání pomocí SNG (Satellite News Gathering) vozu využívajícího satelit. A přenosové batohy šetří i personální kapacity – k živému vstupu pomocí přenosového batohu není potřeba (minimálně) šestičlenná posádka jako u SNG vozů, redaktor jej v případě krajní nutnosti zvládne obsloužit sám.²⁴⁰

Významné obohacení již tak pestré škály zpravodajských audiovizuálních materiálů nabízejí záběry z vrtulníků a bezpilotních letounů. V případě uzavření přilehlých ulic po útocích představují tyto stroje často jedinou alternativu, jak získat přehled o situaci. Výjimkou již nejsou ani živé přenosy. S využíváním vrtulníků pro tyto účely se v České republice nesetkáváme, dříve však byly častěji k vidění ve Spojených státech amerických.²⁴¹ Využití dronů je nyní výrazně omezeno evropskou legislativou, jejíž

²³⁸ Proč nefunguje iReportér | Česká televize [online]. 2023 [cit. 23.02.2023]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/faq/nova-media/251/>

²³⁹ BRUŠTÍK, Antonín, 2021. In: PANOVSÁ, Alena. *Regionální zpravodajství České televize a jeho rozvoj od roku 2012*. Praha, 2021. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce Čenková, Jana.

²⁴⁰ Tamtéž

²⁴¹ When is it worth using a helicopter for a TV news report? | SeattleTimes. [online]. 2014 [cit. 21.02.2023]. Dostupné z: <https://www.seattletimes.com/opinion/when-is-it-worth-using-a-helicopter-for-a-tv-news-report/>

novelizace platná od 31. 12. 2020²⁴² přenáší větší zodpovědnost na provozovatele dronů. Létání je zakázáno nad místy, jako jsou letiště, národní parky, centra měst; obecně by se drony neměly pohybovat nad silnicemi, železničními tratěmi či místy s vyšší koncentrací lidí,²⁴³ což takřka znemožňuje nasazení dronů při potenciální mimořádné krizové události.

Technologický rozvoj se výrazně promítá také do základních metod práce novinářů a mobilní technologie nachází využití i u profesionálů. Redaktoři nejen veřejnoprávních médií a nejen v České republice pravidelně procházejí školeními na zvýšení efektivity práce s mobilními technologiemi.²⁴⁴ A někteří profesionálové (například redaktor serveru Aktuálně.cz Radek Bartoníček) je využívají i při reportážní činnosti. Díky programům jako je LiveU, je navíc možné prostřednictvím telefonů přímo živě vstupovat do vysílání. Spolehlivost těchto programů však není příliš vysoká a potýkají se s častými výpadky a „kostičkováním“.²⁴⁵

Mobilní telefony znamenaly i jistý posun v mediální filozofii. Jak upozorňuje McNair, „forma a obsah žurnalistiky jsou zásadně ovlivněny dostupnou technologií získávání, produkce a šíření zpráv. Nové informační a komunikační technologie poskytují možnosti nových vztahů mezi novináři a jejich publikem.“²⁴⁶ Výměnou za to, že divák obdrží informaci nejrychlejším možným způsobem, je ochoten slevit ze svých nároků na technickou kvalitu materiálu. Takový kompromis přináší větší začlenění záběrů a fotografií pořízených mobilními telefony do zpravodajství.²⁴⁷

Technologický vývoj však žurnalistiku nejen posouvá, ale také ohrožuje. Mc Nair varuje, že jakkoliv mohou být nové metody výhodou, mohou také zapříčinit „nechtěné změny

²⁴² Základní informace k regulačnímu rámci EU pro bezpilotní systémy - Úřad pro civilní letectví. Úřad pro civilní letectví - Bezpečně a s nadhledem [online]. [cit. 11.03.2023]. Dostupné z: <https://www.caa.cz/provoz/bezpilotni-letadla/zakladni-informace-k-regulacnimu-ramci-eu-pro-bezpilotni-systemy/>

²⁴³ Bepilotní letadla | Úřad pro civilní letectví. [online]. 2023 [cit. 12.03.2023]. Dostupné z: <https://www.caa.cz/provoz/bezpilotni-letadla/>

²⁴⁴ BRUŠTÍK, Antonín, 2021. In: PANOVSKÁ, Alena. *Regionální zpravodajství České televize a jeho rozvoj od roku 2012*. Praha, 2021. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce Čeňková, Jana.

²⁴⁵ Tamtéž

²⁴⁶ McNAIR, Brian. *Sociologie žurnalistiky*. Praha: Portál, 2004. 184 s. ISBN 80-7178- 840-6. – str. 127

²⁴⁷ PANOVSKÁ, Alena. *Regionální zpravodajství České televize a jeho rozvoj od roku 2012*. Praha, 2021. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce Čeňková, Jana.

běžných pracovních postupů a zpochybnit existující hranice vymezující žurnalistický prostor - proto je novináři mohou snadno vnímat jako ohrožení."²⁴⁸ Někteří odborníci (Cottle a Ashton 1999; Wallace 2009; Tolbert a Hall 2009; Meyer 2012) pak o trendu mobilní žurnalistiky hovoří jako o dekadenci a deprofesionalizaci²⁴⁹ žurnalistiky jako profese.

Například množství materiálů, které se často bezprostředně po útocích vyskytne v internetovém prostoru, je vnímáno velice kontroverzně. Na straně jedné bezpochyby přispívá k lepšímu přehledu a porozumění toho, co se na daném místě stalo, některé fotografie či záběry dokonce mohou pomoci bezpečnostním složkám s investigací případů. Na straně druhé však způsobuje přehlcení sítí, otevírá dveře šíření dezinformací a může vést k viktimizaci obětí a přeživších.

Vážnou hrozbou jsou také dezinformace, které se zdokonalující se technologií čím dál vážnější ohrožují objektivitu a důvěryhodnost médií. Právě chaos a panika nahrávají jejich šíření, které je usnadněno velkým dosahem internetu a sociálních sítí. Dávno se přitom nejedná pouze o záměrně vypuštěné mylné informace, technologie umožňují také úpravy fotografií a videí (tzv. „deep fake“²⁵⁰). Nebezpečí takovýchto informací dalo vzniknout několika fact-checkingovým platformám²⁵¹, které se specializují na odhalování a vyvracení dezinformací, často na poli politických debat a výroků.

4.3.1 Internet

Prostorem, v jehož využívání nastal nejvýraznější posun, je bezpochyby internet. Ten u mnoha organizací nahradil nebo postupně nahrazuje tradiční formy mediální komunikace. Důvodů je hned několik. Snadný způsob komunikace vyžadující pouze technické zařízení (které navíc člověk ani nemusí vlastnit - viz veřejné počítače v knihovnách apod.), široká dostupnost a propojenost s celým světem, obtížná regulace

²⁴⁸ McNAIR, Brian. Sociologie žurnalistiky. Praha: Portál, 2004. 184 s. ISBN 80-7178- 840-6. – str. 127

²⁴⁹ BLANKENSHIP, Justin C. LOSING THEIR "MOJO"?. *Journalism practice* [online]. ABINGDON: Routledge, 2016, **10**(8), 1055-1071 [cit. 21.02.2023]. ISSN 1751-2786. Dostupné z: doi:10.1080/17512786.2015.1063080

²⁵⁰ **Deep fake** – falešná, digitálně upravená videonahrávka či audionahrávka vyrobená pomocí umělé inteligence; typickým příkladem je použití hlasu nebo podoby určité osoby v situaci, která se neudála – Deepfake Definition & Meaning | Dictionary.com [online]. [cit. 14.04.2023]. Dostupné z: <https://www.dictionary.com/browse/deepfake>

²⁵¹ Mezi nejznámější fact-checkingové platformy patří PolitiFact, Washington Post Fact Checker nebo Snopes.

a kontrola, (domnělá) anonymita a multimedialita jsou jedny z těch nejzásadnějších. Velkou předností internetu je také jeho nelinearita. Na rozdíl od televize, která funguje na principu linearity, což znamená, že pro její sledování musí být člověk v určitý čas na určitém místě²⁵², si na internetu jakožto nelineárním médiu s funkcí time shiftu a place shiftu, uživatel sám vybírá dobu a místo konzumace obsahu, případně jen jeho část bez nutnosti nahrát pořad na vlastní zařízení.²⁵³ Pozornost si internet získal i díky tomu, že je nejrychleji rozvíjejícím se médiem – zrodil se v roce 1969 v rámci amerického armádního výzkumu,

o 18 let později bylo na síť připojeno 28 tisíc počítačů, ovšem netrvalo to ani dalších 19 let a na internetu se nacházelo deset miliard dokumentů.²⁵⁴

Média také mohou sledovat obsah internetových stránek a blogů spravovaných teroristy nebo teroristickými organizacemi. Z těchto zdrojů je možné vytěžit informace o nabádání k útokům nebo je díky návodům k výrobě zbraní možné získat představu o tom, jak teroristé útočí. Stránky pod kontrolou extremistických skupin jsou pochopitelně monitorovány tajnými službami či nezávislými projekty a objevuje se snaha o jejich blokaci či zneprístupnění (viz kapitola Regulace obsahu souvisejícího s terorismem a její úskalí). „Pokud by se něco stalo nebo chystalo, naším úkolem je to včas odhalit, zjistit co nejrelevantnější podklady a ve správnou chvíli to předat bezpečnostním orgánům. Následný zákrok proti pachatelům už by ale prováděly speciální jednotky k tomu cvičené, nikoliv agenti Vojenského zpravodajství,“²⁵⁵ popisuje modus operandi Vojenského zpravodajství jeho mluvčí Jan Pejšek. Stejně však mohou postupovat teroristé, kteří díky informacím z internetu (mapy, plány budov, satelitní snímky apod.) získávají přehled o svých cílech (viz kapitola Využívání médií radikály).

²⁵² KOZÁKOVÁ, Anna. Digitální komunikační technologie a konvergence audiovizuálních médií – Česká televize a internet. Praha, 2014. 97 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Martin Lokšík, - str. 11

²⁵³ JAKUBOWICZ, Karol. Nová ekologie médií: konvergence a mediamorfóza. 1. vyd. Zlín, 2013, str. 86

²⁵⁴ Vývoj médií od knihtisku po internet - MediaGram.cz. hlavní stránka - MediaGram.cz [online]. [cit. 12.03.2023]. Dostupné z: <https://mediagram.cz/dejepis/vyvoj-medii-od-knihtisku-po-internet>

²⁵⁵ Rozhovor s mluvčím Vojenského zpravodajství ČR Janem Pejškem, 30. listopadu 2022 (Příloha č. 4, str. 156)

4.3.1.1 Online zpravodajství a jeho aspekty

„Snaha o co nejvyšší aktuálnost (...) vytváří pocit, že i možnost zprostředkovávat informace o událostech v momentě, kdy k nim dochází, už nestačí a je opožděná,“²⁵⁶ konstatuje Tomáš Trampota ve své knize Zpravodajství. S postupem času a zdokonalováním technologií na přenos mediálních obsahů, ať už šlo o text, mluvené slovo či vizuální materiály, tento pocit ještě sílil. Důraz na rychlost přesunul těžiště z tištěných médií omezených uzávěrkou k médiím schopným přinášet informace průběžně a v co nejkratším čase. Nejvýznamnějším milníkem v tomto ohledu byl vznik internetových médií. Na tuzemské mediální scéně byla prvním audiovizuálním médiem, jež začalo zpravodajský servis nabízet i na internetu, Česká televize, a to v roce 1998, tedy dva roky po vzniku internetové stránky ČT.²⁵⁷ Tento online servis, pro nějž se stalo inspirací počínání britské BBC, byl jakýmsi předchůdcem portálu ČT24, který vznikl až o 7 let později. V roce 1999 se pak na základě zájmu občanů v zahraničí začalo připravovat internetové vysílání.²⁵⁸ Během útoku na Spojené státy americké 11. září 2001 se potvrdil význam zahraničního dosahu. „Internetové oddělení ČT kontaktovala Češka, která na místě pracovala. Redakce tedy zprostředkovala uživatelům aktuální chat z místa dění.“²⁵⁹ Servery iDNES.cz a Novinky.cz fungují od roku 1998 a v roce 2020 byly spolu se SeznamZpravy.cz nejnavštěvovanějšími českými zpravodajskými weby.²⁶⁰

Význam internetových médií byl zprvu mediálními organizacemi podceňován, záhy však pochopily, jaké příležitosti skýtá a především, že dokáže bořit hranice časoprostoru. Rázem se webové zpravodajství stalo nástrojem, kterým se některá média snažila demonstrovat svou sílu a rychlost. Zároveň však ten stejný důraz na rychlost odstartoval soutěž, jejímž

²⁵⁶ TRAMPOTA, Tomáš. Zpravodajství. Praha: Portál, 2006. 192 s. ISBN 80-7367-096-8. – str. 182

²⁵⁷ KOZÁKOVÁ, Anna. Digitální komunikační technologie a konvergence audiovizuálních médií – Česká televize a internet. Praha, 2014. 97 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Martin Lokšík – str. 16

²⁵⁸ KOZÁKOVÁ, Anna. Digitální komunikační technologie a konvergence audiovizuálních médií – Česká televize a internet. Praha, 2014. 97 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Martin Lokšík, - str. 17

²⁵⁹ KOZÁKOVÁ, Anna. Digitální komunikační technologie a konvergence audiovizuálních médií – Česká televize a internet. Praha, 2014. 97 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Martin Lokšík, - str. 18

²⁶⁰ Zpravodajské weby 2020: Na čele Novinky, v TOP 10 i nový web CNN Prima. Mediaguru. [online]. 2021 [cit. 27.03.2023]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2021/01/zpravodajske-weby-2020-na-cele-novinky-v-top-10-i-novy-web-cnn-prima/>

vlivem byla na vrchol žebříčku zpravodajských hodnot dosazena rychlost. Moravec upozorňuje, že „v časech internetové žurnalistiky se navíc prohloubila propast mezi zprávou a informací. Kdo přinese jako první nějakou ‚exkluzivní‘ zprávu, vítězí v konkurenčním souboji digitálních zpravodajských médií.“²⁶¹

Dalším z faktorů, které posunuly těžiště zpravodajství blíže k online servisu, je náročnost provozu a jeho financování. „Když se ve tři ráno něco stane, je daleko snazší nastartovat zpravodajství v onlinu, než nastartovat celé vysílání, na němž se podílí hodně profesí. Česká televize dělá hodně proto, aby v případě mimořádné události běželo vysílání co nejrychleji, což reflektuje třeba noční vysílání od zahájení války. Na webu ale stačí, když začne psát jeden člověk a základní zpráva vyjde do pár minut. Čili je důležité správně využívat technologie, když jsou potřeba,“²⁶² říká Karel Tinl. V případě vysílání České televize je ke spuštění mimořádného vysílání zapotřebí pět osob, pro plnohodnotné vysílání s hosty a aktuálními příspěvky však hovoříme o dvojnásobku. Internetové zpravodajství navíc skýtá výhodu, že jej novinář může provozovat s minimem technického vybavení a prakticky odkudkoliv. Zjednodušeně řečeno odpadá nutnost přesunu do sídla instituce, čímž je možné zahájit činnost ihned.

Své diváky si online zpravodajství našlo především díky své široké nabídce a všestrannosti. Jako jediné médium může publiku nabídnout všechny formy obsahu – text, audio, fotografie i video; navíc mu díky své nelinearitě umožňuje multiplatformizaci. „U ČT24 se v praxi osvědčil princip second-screenu²⁶³, kdy diváci sledují vysílání a zároveň k tomu sledují web,“²⁶⁴ upřesňuje Aleš Měřička.

²⁶¹ MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia, 2020, 467 stran. ISBN 978-80-200-3111-2. – str. 60

²⁶² Rozhovor s šéfredaktorem online zpravodajství ČT Karlem Tinlem a šéfredaktorem online zpravodajství ČT Alešem Měřičkou, 1. února 2023 (Příloha č. 2, str. 144)

²⁶³ **Multiscreening** - Tento trend zkoumali američtí výzkumníci ze společnosti Millward Brown ve své srovnávací studii už v roce 2012, kdy definovali tři typy multiscreeningu: meshing (souběžné sledování dvou souvisejících obsahů na různých zařízeních), stacking (sledování dvou spolu nesouvisejících obsahů) a shifting (návazné použití různých obrazovek) – U.S. Survey Finds TV Everywhere Hitting Mainstream, with 57% of Respondents Interested in Multiscreen Viewing, Quickplay media [online]. [cit. 20.02.2023]. Dostupné z: <https://www.businesswire.com/news/home/20120411005804/en/U.S.-Survey-Finds-TV-Everywhere-Hitting-Mainstream-with-57-of-Respondents-Interested-in-Multiscreen-Viewing>

²⁶⁴ Rozhovor s šéfredaktorem online zpravodajství ČT Karlem Tinlem a šéfredaktorem online zpravodajství ČT Alešem Měřičkou, 1. února 2023 (Příloha č. 2, str. 143)

4.3.1.1.1 Online reportáže

Dalším mezníkem byl vznik takzvaných online reportáží a přenosů. Ty ve stylu zpravodajství ze sportovních akcí popisují takřkajíc minutu po minutě, v rychlém časovém sledu pomocí jednoduchých vět, dění při mimořádných událostech. Jejich úspěch tkví v tom, že informace přinášejí s minimálním zpožděním, téměř v reálném čase, čímž čtenáře vtahují do děje a udržují ho „ve střehu“.

Online přenosy internetové zpravodajství dynamizují, ještě více však umocňují boj o to, „kdo bude první“. Vedle čtenosti a objemu produkce (tedy počtu zpráv) se rychlost stala jedním z měřítek úspěšnosti online média. Na proměnu hierarchie hodnot upozorňuje i Martin Lokšík: „Před profesionální precizností formálního provedení dostaly přednost bezprostřednost, autenticita, pohotovost a rychlost. Zprávou se stávají i technicky nekvalitní, amatérskou kamerou natočené záběry z mimořádných událostí.“²⁶⁵ I to se však u jednotlivých médií napříč spektrem liší, u veřejnoprávních institucí pozorujeme daleko větší zatížení na faktickou správnost a důvěryhodnost, jak potvrzuje Karel Tinl: „Slogany ‚Jsme nejrychlejší‘ nebo ‚Máme informace jako první‘ (...) nepatří do veřejnoprávní instituce. My vám to řekneme správně a dodáme k tomu absolutní kontext. Naším základním kamenem a klíčovým pojmem, který by měl definovat web ČT24, je důvěryhodnost, Ač to může znít jako klišé, tak to je to, na co koukáme jako první, ať děláme cokoliv. To je náš rozdíl oproti mnoha soukromým médiím, která často jako to zásadní prosazují rychlost.“²⁶⁶ Podobně na věc nahlíží editor belgického deníku *Le Soir* Marc Metdepenningen, jenž upozorňuje na prohlubující se rozdíly v přístupu novinářů. „Někteří novináři pracující na webu se domnívají, že by měli lidem dát vše, co vědí, co se děje, co se říká. Na druhou stranu jiní novináři publikují informace po přísném skenování a konfrontaci s etickými pravidly a standardy ke zveřejňování.“²⁶⁷

²⁶⁵ LOKŠÍK, M. Digitalizace regionálního zpravodajství České televize a jeho proměny: Aplikace digitálních technologií v produkci televizního zpravodajství. In KONČELÍK, J., Kópplová, B., Prázová, I., Vykoukal, J. Rozvoj české společnosti v Evropské unii III. Praha: MATFYZPRESS, 2004. s. 21-28. – str. 27

²⁶⁶ Rozhovor s šéfredaktorem online zpravodajství ČT Karlem Tinlem a šéfditorem online zpravodajství ČT Alešem Měříčkou, 1. února 2023 (Příloha č. 2, str. 142)

²⁶⁷ METDEPENNINGEN, Marc, 2017. In: HANIAKOVÁ, Tereza. Využití občanského žurnalismu redakcemi *Hospodářské noviny* a *Le Soir* při bruselském atentátu v březnu 2016. Praha, 2017. 60 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Roman Hájek. – str. 24

Individuální napříč mediální scénou je navíc i použití online reportáží v konkrétních případech. Smysl mají především tehdy, když samotný útok (popřípadě útoky) nebo zásah proti teroristům stále probíhá, případně pokud jsou pachatelé na útěku a hrozí, že by mohli zaútočit znovu. Některé útoky, například Nice, Bataclan nebo Charlie Hebdo probíhaly nebo byly aktuální několik hodin či dokonce dní. Při takových událostech je běžné, že nové informace nejsou publikovány v samostatných článcích, ale pouze v online reportáži. Články pak pouze shrnují dění za celý den nebo vychází při významné změně v případě. Podle typu útoku navíc redakce rozhodují, jaký typ informací je vhodné publikovat. Při stále probíhajících incidentech „působí příliv nových věcí a diváci mají pocit, že jsou vtaženi, chtějí vědět, co se právě teď děje, a jdou po základních informacích. Typicky tedy sledují vysílání nebo textový online.“²⁶⁸ Naproti tomu „u útoků, kde útočník už byl zadržen nebo zneškodněn, se vlastně médium vrací zpátky, mapuje, co se stalo, jaký je to typ útoku, jestli je tam česká stopa, jaké jsou příběhy obětí a podobně.“²⁶⁹

V rámci online reportáží se objevují textové zprávy (ze zpravodajských agentur), obrázky a videa z místa události, příspěvky ze sociálních sítí zahrnující prohlášení politiků a postřehy očitých svědků nebo zahraničních zpravodajů (i z tohoto důvodu média po svých redaktorech často chtějí, aby si spravovali své twitterové účty). Složení těchto druhů obsahu se liší podle jednotlivých médií i podle okolností útoku. Například v případě zahraničních útoků se média více spoléhají na oficiální zdroje či své vlastní zpravodaje, zatímco při útocích ve „své“ zemi mohou média využít znalosti důvěryhodných účtů na sociálních sítích a přebírat informace od nich. Obecně však mají komerční média větší tendenci využívat příspěvky „občanských žurnalistů“ ze sociálních sítí než média veřejnoprávní. Zároveň jsou tweety a další příspěvky ze sítí využívány nejhojněji krátce po útoku, kdy jsou uživatelé nejaktivnější ve sdílení.

Rozdílný přístup můžeme demonstrovat na příkladu pokrytí bruselských útoků v březnu 2016. Belgický deník Le Soir spustil online reportáž, která od 22. března trvala až do

²⁶⁸ Rozhovor s šéfredaktorem online zpravodajství ČT Karlem Tinlem a šéfedítorem online zpravodajství ČT Alešem Měříčkou, 1. února 2023 (Příloha č. 2, str. 145)

²⁶⁹ Tamtéž

1. dubna a obsahovala přes 3000 příspěvků.²⁷⁰ Server iHNed, internetová odnož Hospodářských novin, pokračovala v online reportáži pouze následující den a zaplnil ji 198 příspěvků.²⁷¹ Český server zahrnul více příspěvků z Twitteru, celkem tvořily 36 % online reportáže²⁷², Le Soir více využíval agentury a informace od svých zdrojů a tweety u něj tvořily 29% kontinuálu.²⁷³ Obsahy „občanských žurnalistů“ tvořily reportáže ze šesti (Le Soir), respektive devíti procent (iHNed).²⁷⁴ To dokazuje, že občanský žurnalismus je právě při online reportážích jedním z důležitých zdrojů informací, který současná internetová média zahrnují do svých reportáží zcela automaticky (s nutným ověřením), nedá se však generalizovat, která média ho používají nejvíce.

4.3.1.2 Fenomén sociálních sítí

Z etického hlediska jsou sociální sítě velmi kontroverzním tématem, a to především kvůli svému úzkému propojení s občanským žurnalismem. Základním principem sociálních sítí je interaktivita. Dávno před vznikem sociálních sítí, v roce 1940, významný sociolog, představitel chicagské školy, Robert Ezra Park uvedl, že „první reakcí jednotlivce na zprávy, je informaci dále sdílet s lidmi“²⁷⁵. A právě této přirozené reakce člověka sociální sítě využívají. Nabízejí mu vytvořit si svou „bublinu“, do které pustí jen ty, které chce; veřejně prezentovat své názory, zapojovat se do diskuzí, sdílet multimédia všeho druhu či pouze v tichosti sledovat životy jiných. Boydová a Ellissonová jim dále přisuzují, že jedinci umožňují „prohlížet a procházet seznam kontaktů vytvořených jím samotným nebo ostatními uživateli v rámci stejného systému“²⁷⁶.

²⁷⁰ HANIAKOVÁ, Tereza. Využití občanského žurnalismu redakcemi Hospodářské noviny a Le Soir při bruselském atentátu v březnu 2016. Praha, 2017. 60 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Roman Hájek. – str. 39

²⁷¹ HANIAKOVÁ, Tereza. Využití občanského žurnalismu redakcemi Hospodářské noviny a Le Soir při bruselském atentátu v březnu 2016. Praha, 2017. 60 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Roman Hájek. – str. 47

²⁷² Tamtéž, str. 46

²⁷³ Tamtéž, str. 28

²⁷⁴ Tamtéž, str. 54

²⁷⁵ MEIKLE, Graham. Citizen journalism, Sharing, and the Ethics of Visibility. In ALLAN, S. a E. THORSEN. Citizen journalism: global perspectives, v. 2., 2014, 171-184 s. - str. 177

²⁷⁶ BOYD Danah M. a Nicol B. ELLISON. Social Network Sites: Definition, History and Scholarship. Journal of Computer-Mediated Communication. 2007, 210-230 s. [online][cit. 25.01.2023]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x/epdf> - str. 211

Sociální sítě jsou dnes nejpoužívanějším komunikačním kanálem, podle serveru Statista.com vycházelo v lednu 2023 srovnání aktivních měsíčních uživatelů sociálních sítí následovně: Facebook (2,958 miliardy), YouTube (2,514 miliardy), WhatsApp a Instagram (shodně 2 miliardy) a WeChat (1,3 miliardy); u mladé generace velmi oblíbený TikTok se v žebříčku umístil na 6. místě (1,05 miliardy), na Východě používaný Telegram (700 milionů) na 9. místě a Twitter s 556 miliony uživateli až na 14. místě.²⁷⁷ Ze statistik vydaných společností Meta, která sdružuje sítě Facebook, Instagram a WhatsApp, vyplývá, že v roce 2022 bylo více než 77 % uživatelů internetu, což jsou zhruba 3 miliardy 590 milionů lidí, aktivních na minimálně jedné platformě společnosti Meta.²⁷⁸ Téměř tři čtvrtiny (72 %) uživatelů Facebooku navíc používají minimálně dvě platformy – 75% z nich zhlídí videoobsah na YouTube; skoro stejné procento (73 %) komunikuje přes WhatsApp; a podobná (78 %) je i míra využití sítě Instagram.²⁷⁹

Videosharingová platforma YouTube, která svou činnost započala v roce 2005 se postupně stala jedním z nejvyžívanějších způsobů distribuce propagandistických materiálů. O skutečnosti, že teroristé si YouTube oblíbili, hovoří i výzva k „invazi na YouTube“, která se v roce 2008 objevila na džihádistickém diskuzním fóru al-Faloja.²⁸⁰ Kvůli regulaci platformy zprovoznila teroristické organizace vlastní videosharingové stránky – AqsaTube a TubeZik (Hamás) nebo TamilTube (Tamilští tygři)²⁸¹ - avšak i poté zůstalo YouTube jedním z využívaných kanálů, jelikož má potenciál zasáhnout i publikum, které cíleně obsah s touto tematikou nevyhledává. Právě z YouTube se videa díky možnosti odkazů a sdílení stránek hojně šíří na sociální sítě.

²⁷⁷ Biggest social media platforms 2023 | Statista - The Statistics Portal for Market Data, Market Research and Market Studies [online]. 2023 [cit. 15.03.2023]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>

²⁷⁸ Meta Reports Fourth Quarter and Full Year 2022 Results [online]. 2023 [cit. 15.03.2023]. Dostupné z: https://s21.q4cdn.com/399680738/files/doc_news/Meta-Reports-Fourth-Quarter-and-Full-Year-2022-Results-2023.pdf

²⁷⁹ Meta (Facebook): Facts and Statistics (2023) - Investing.com [online]. 2023 [cit. 15.03.2023]. Dostupné z: <https://www.investing.com/academy/statistics/facebook-meta-facts/#facebook-impressive-statistics-in-2022>

²⁸⁰ WEIMANN, Gabriel. Terror on Facebook, Twitter, and Youtube. Brown Journal of World Affairs. 2010, roč. 16, č. 2, str. 52.

²⁸¹ WEIMANN, Gabriel. Al Qaeda Has Sent You a Friend Request: Terrorists Using Online Social Networking. Haifa University, 2011, Dostupné z: <http://95.211.138.23/wp-content/uploads/2012/08/2012-Terrorists-using-onlinesocial-networking.pdf>, str. 10.

Zatímco pro teroristické organizace (jakožto oficiální zdroj informací) je příznačnější využívání webů, videosharingových platforem či jiných médií, tzv. „osamělí vlci“ a přívrženci radikálních hnutí soustředí většinu svých aktivit právě na sociální sítě či diskusní fóra. To neznamená, že teroristické organizace nepoužívají sociální sítě ke komunikaci s konkrétními osobami pověřenými úkoly. Jsou si však vědomy, že při komunikování citlivých informací hrozí jejich únik, a tím pádem zmaření celé akce. Jednotlivcům sociální sítě poskytují (mnohdy falešný) pocit anonymity²⁸², což se podle provedených studií (Thompsen 1996, Santana 2014) projevuje na stylu vyjadřování či sdílení obsahů.²⁸³

Stoupající tendence využívání sociálních sítí v krizových situacích má několik důvodů. Jedním z nich je omezený rozsah, což činí z tweetů stručné a lehce „stravitelné“ sdělení vyžadující krátký čas ke konzumaci. K publikaci příspěvků navíc není potřeba zdoluhavého a komplikovaného postupu, což činí tento způsob komunikace ještě rychlejší. Rychlost je totiž dalším velmi důležitým atributem – Twitter i Facebook se pro mnoho lidí staly prvním místem, kde sdílí novinky ze svého okolí a mnohdy tak činí i oficiální instituce. Právě jejich přítomnost na sítích je dalším z důvodů jejich oblíbenosti. Od dřívějšího využívání čistě pro soukromé účely některé instituce dokonce učinily z Twitteru téměř oficiální kanál, jehož prostřednictvím oznamují své postoje či vydávají prohlášení. Vlivem algoritmů se však vytrácí další z předností, které k sociálním sítím přilákaly kromě mladých lidí i starší ročníky, a sice jednoduchost a přehlednost spočívající v chronologickém řazení a vedle ní i vysoký stupeň volitelnosti snížený pronikáním doporučeného obsahu. Ačkoliv jsou sociální sítě prostorem primárně určeným pro širokou veřejnost, podle výzkumu hraje i zde roli profesní autorita – příspěvky novinářů jsou v krizových situacích na Twitteru sdíleny více než příspěvky občanů.²⁸⁴

Rozdíly můžeme pozorovat v přístupu jednotlivých redakcí k obsahu volně dostupnému na sociálních sítích. Zatímco soukromá online média často embedují příspěvky přímo do

²⁸² Santana, A. D. Virtuous or vitriolic: The effect of anonymity on civility in online newspaper reader comment boards. *Journalism Practice* 8(1), 2014. st. 18-33

²⁸³ Thompsen, P. A. What's fueling the flames in cyberspace? A social influence model. *Communication and cyberspace: Social interaction in an electronic environment*, 1993, s. 293-311

²⁸⁴ LOTAN, Gilad., GRAEFF E., ANANNY M., GAFFNEY D., PEARCE I., BOYD D. The revolutions were tweeted: Information flows during the 2011 Tunisian and Egyptian Revolutions. *International Journal of Communication*, 5, 1375–1405, 2011. Dostupné z: <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/1246/643>

článků,²⁸⁵ veřejnoprávní Česká televize se snaží postupovat jinak: „Pokud jde o autentické video, obracíme se na majitele účtu a snažíme se od něj získat povolení ke sdílení a použití materiálů, zvláště pokud chceme některé fotografie použít plnohodnotně,“²⁸⁶ říká Měřička. Redakce se tím především snaží předejít šíření neověřených materiálů. Ověřování pravdivosti informací, a nově hlavně fotografií a videí, je však pro profesionální redakce čím dál těžší. To potvrzuje i Karel Tinl: „Vývoj fake news a deep fake (jakékoliv přejímání materiálů) ohrožuje. Dnes už si člověk nemůže být jistý, odkud videa pochází a měli bychom se reálně zamýšlet nad tím, jestli to, co vidíme, je realita. Minimálně do budoucna - zda si to natočíme sami, bude důležitý parametr toho, jestli dané video jako zpravodajské médium použijeme. (...) Do budoucna se obávám, že důvěřovat budete moct jen tomu, co si sám natočíte nebo vyfotíte.“²⁸⁷ Právě falešné informace nebo materiály jsou na sociálních sítích velkým problémem. Například analýza fotografií na Twitteru odhalila, že pětina z padesáti nejdílenějších obrázků během řádění hurikánu Sandy byla upravena.²⁸⁸

Ačkoliv jsou sociální sítě ve větší míře kritizovány pro erozi žurnalistických standardů, nalézt můžeme i pozitiva ve smyslu kultivace prostředí, která sítě ruku v ruce s všudypřítomností mobilních telefonů a jejich využití jako nástrojů ke sběru zpravodajských materiálů, přinesly. Před rozvojem sociálních sítí (především Twitteru) bylo běžnou praxí, že svědci mimořádných událostí nabízeli pořízené fotografie či záběry médiím. „Výkupy“ těchto materiálů provázely spory o to, zda je takové chování etické. Ještě větší kontroverze budilo zveřejňování cen, za něž se materiály od soukromých osob pořizovaly, jak bylo ilustrováno na příkladu nehody na náměstí Kinských, při níž zemřela mladá žena. Současná praxe zveřejňování záběrů na sociálních sítích však takové chování výrazně potlačila. „Dřív, když se lidé k něčemu připletli a natočili to, měli něco unikátního a snažili se to zobchodovat. Dnes má každý v kapse de facto 4K kameru, takže spousta věcí je natočena velkým množstvím lidí a pokud by to jeden chtěl prodat, dalších dvacet

²⁸⁵ Rozhovor s Milanem Vodičkou, 8. února 2023 (Příloha č. 3, str. 149)

²⁸⁶ Rozhovor s šéfredaktorem online zpravodajství ČT Karlem Tinlem a šéfedítorem online zpravodajství ČT Alešem Měřičkou, 1. února 2023 (Příloha č. 2, str. 148)

²⁸⁷ Rozhovor s šéfredaktorem online zpravodajství ČT Karlem Tinlem a šéfedítorem online zpravodajství ČT Alešem Měřičkou, 1. února 2023 (Příloha č. 2, str. 146)

²⁸⁸ How many fake Sandy pictures were really shared on social media? The Guardian [online] 2012 [cit. 23.02.2023]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/news/datablog/2012/nov/06/fake-sandy-pictures-social-media> In: MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia, 2020, 467 stran. ISBN 978-80-200-3111-2. – str. 220

nám to dá zadarmo,²⁸⁹ říká k tématu zpeněžování audiovizuálních materiálů Aleš Měřička. Zároveň v případech, jaký zmiňuje zpravodaj Petr Zavadil (případ dezinformátora v Saint-Etienne uvedený v rozhovoru na straně 137), umožňují sociální sítě zjišťovat informace o konkrétních lidech. Zvláště extremisticky naladění lidé často prezentují své názory veřejně na svých profilech.

4.4 Regulace obsahu souvisejícího s terorismem a její úskalí

Při regulaci obsahu souvisejícího s terorismem se regulátoři setkávají postupně s několika problémy, které mohou být buď legislativního, nebo technického charakteru. Tím primárním je jeho detekce, tedy identifikace obsahu jako nelegálního nebo závadného. Už to s sebou přináší velké kontroverze, neboť je velmi často naráženo na hranici svobody slova, kterou je velmi obtížné jasně stanovit. Zároveň je při regulaci zpochybňováno ctění demokracie. „Pokud bychom měli ze strachu z dalších teroristických útoků omezit naši vlastní svobodu užívání internetu, pak teroristům připíšeme vítězství a demokracii zasadíme ránu,“²⁹⁰ upozorňuje Weimann.

4.4.1 Kodexy

Jedním ze způsobů, jak zabránit pronikání obsahu souvisejícího s terorismem do médií, jsou kodexy. Aby však tuto funkci mohly plnit, musí obsahovat pravidla týkající se tohoto typu obsahu. Obecně se dá říci, že kodexy veřejnoprávních médií jsou postaveny striktněji než kodexy médií komerčních. Důvodem je omezení zákonem a právě samotná podstata komerčních médií – závislost na zisku. Kodexy soukromých médií jsou často velmi obecné a opomíjí důležité oblasti obsahu (např. drastické záběry, etiku, krizové situace apod.)

British Broadcasting Corporation (BBC) řídí své vysílání kodexem s názvem Editorial Guidelines, souborem profesních pravidel rozdělených do 19 kategorií, k němuž byly průběžně připojovány dodatky. Tématům spojeným s terorismem se věnují především

²⁸⁹ Rozhovor s šéfredaktorem online zpravodajství ČT Karlem Tinlem a šéfedítorem online zpravodajství ČT Alešem Měřičkou, 1. února 2023 (Příloha č. 2, str. 145)

²⁹⁰ WEIMANN, Gabriel. *Www.terror.net: How Modern Terrorism Uses the Internet*. US Institute of Peace, 2022. – str. 11

kapitoly číslo 5 (Harm and offence) a 11 (War, terror and emergencies). Právě kapitola 11, konkrétně bod 11.3.19, hovoří o regulaci vysílatele, přičemž říká, že „zákon o úředních tajemstvích ovlivňuje schopnost BBC podávat zprávy o záležitostech týkajících se bezpečnosti a zpravodajských záležitostí. Producenti obsahu musí manipulaci s materiálem, který splňuje tyto podmínky, konzultovat s právním poradcem“²⁹¹. Upřesnění následuje v bodě 11.3.20: „Poradní výbor pro obranu a bezpečnost médií poskytuje návod na informování o záležitostech, které, pokud by byly vysílány, mohou ohrozit národní bezpečnost. ...“²⁹² BBC však upozorňuje, že se nejedná o vymahatelný systém, a tudíž konečné rozhodnutí a s ním i zodpovědnost leží na ní. Vyzývá ale své členy ke konzultaci dané věci s nadřízeným či právním oddělením.²⁹³ V samotném úvodu kapitoly je také konstatováno, že novináři by měli „být citliví k emocím a obavám publika při reportování o záležitostech zahrnujících rizika a ztráty na životech, stejně jako lidské utrpení nebo úzkost.“²⁹⁴ BBC do svého kodexu zařadila i právo nezveřejnit některé informace, jedná se však o určitý druh cenzury, která musí být divákovi při nejmenším oznámena, v možných případech pak vysvětlena: „Měli bychom říci, zda jsou naše zprávy cenzurovány, sledovány či pod nátlakem neposkytujeme některé informace, a v případech, kdy to bude možné, bychom měli vysvětlit pravidla, podle kterých se řídíme a pracujeme.“²⁹⁵ Protože si BBC uvědomuje rostoucí zájem publika o násilné obsahy, vyzývá své redaktory a editory ke zvýšené opatrnosti a pečlivému zvažování při nakládání s takovými materiály, jako jsou například brutální záběry. „Při zobrazování násilí a jeho následků, ať už v televizi, rádiu či online, je nutné nalézt rovnováhu mezi požadavky na přesnost a nebezpečím ztráty soudnosti a citlivosti vůči poškozenému a dalšímu neopodstatněnému utrpení. Existuje pouze velmi malé množství okolností, které ospravedlňují vysílání okamžiku smrti.“²⁹⁶

²⁹¹ BBC Editorial Guidelines – section 11: War, Terror and Emergencies | BBC [online]. 2015 [cit. 10.09.2022]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/editorialguidelines/guidelines/war-terror-emergencies/guidelines/>

²⁹² Tamtéž

²⁹³ Tamtéž

²⁹⁴ Tamtéž

²⁹⁵ Tamtéž

²⁹⁶ BBC Editorial Guidelines – section 5: Harm and Offence | BBC [online]. 2015 [cit. 10.09.2022]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/editorialguidelines/guidelines/harm-and-offence/>

Kromě toho se BBC věnuje také volbě jazykových prostředků. Směrnice upozorňuje, že už samotný termín „terorismus“ je svým způsobem hodnotící a může „být bariérou pro správné pochopení textu.“²⁹⁷ BBC nabádá k minimálnímu používání tohoto výrazu, místo něhož by měli redaktoři označovat pachatele činů specifičtěji – tedy například „sebevražední atentátníci, bomboví útočníci, střelci, únosci či povstalci.“²⁹⁸

Ve stejném duchu je koncipován i Etický kodex České televize, přesněji jeho sedmnáctý článek s názvem Zobrazování násilí, avšak pozornost věnovaná jazykové stránce referování je zde výrazně menší než u BBC. Česká televize však uvádí konkrétnější odůvodnění použití drastických záběrů, upozorňuje především na postupnou otupělost neboli desenzitizaci vůči brutalitě a její následnou „normalizaci“: „Je nutné hledat rovnováhu mezi požadavkem pravdivosti, případně autentického uměleckého vyjádření a nebezpečím, že se diváci stanou vůči násilí otupělými. Šokující záběry jsou někdy nutné k tomu, aby diváci plně pochopili význam sdělení. Časté šokování diváků ovšem vede k tomu, že je potřeba prezentovat stále více násilí, aby se dosáhlo původního záměru.“²⁹⁹ S přihlédnutím k faktu, že velké množství událostí s tematikou násilí se odehrává za hranicemi České republiky, potažmo Evropy; a že jedním z hlavních kritérií zajímavosti zprávy pro publikum je její blízkost (kulturní i zeměpisná), deklaruje Česká televize, že „násilí páchané ve vzdálených zemích by mělo být zobrazováno podle stejných zásad jako násilí, k němuž dochází v bezprostřední blízkosti diváků. Lidský život a utrpení mají stejnou obecně platnou hodnotu bez ohledu na místo či čas“.³⁰⁰

V Článku 23.1 Kodexu Českého rozhlasu (ČRo) je rozhlasu uložena povinnost „posluchačům zprostředkovat informace o mimořádných událostech, které vážně ohrožují nebo narušují běžný život obyvatel doma i v zahraničí. Takovými událostmi jsou zejména válečné konflikty, teroristické činy, násilné střety, přírodní katastrofy, technologické nebo dopravní havárie (dále kritické situace). Rozhodnutí o zařazení informací o kritických

²⁹⁷ Editorial Policy Guidance Note – The Use of Language When Reporting Terrorism | BBC [online]. 2010 [cit. 17.04.2023]. Dostupné z: <http://downloads.bbc.co.uk/guidelines/editorialguidelines/pdfs/reporting-terrorism.pdf> - str. 2

²⁹⁸ Tamtéž

²⁹⁹ Kodex České televize: zásady naplňování veřejné služby v oblasti televizního vysílání – Čl. 17 Zobrazování násilí. 2003.

³⁰⁰ Kodex České televize: zásady naplňování veřejné služby v oblasti televizního vysílání – Čl. 17 Zobrazování násilí. 2003.

situacích do vysílání včetně času, který jim bude věnován, se řídí především vážností dopadů na komunitu v určitém místě nebo celé zemi. Český rozhlas proto nebude v tomto smyslu ve vysílání přikládat mimořádný význam událostem, které mají pouze individuální dopady do sféry poškozených osob (například běžná dopravní nehoda), není-li z hlediska veřejného zájmu jiný důvod takovou událost zprostředkovat (například upozornit na nebezpečný dopravní úsek).³⁰¹ V následujících odstavcích Článku 23 je dále zakotveno, že „v případě vážného ohrožení bezpečnosti, zdraví nebo majetku obyvatelstva musí Český rozhlas přednostně svým vysíláním napomáhat záchraně lidských životů, zdraví, majetkových hodnot a životního prostředí“³⁰² (23.2) a doporučený postup v případě krizových situací, který zahrnuje „přednostní věnování pozornosti prognóze a aktuálnímu vývoji události včetně následků, a až poté analýze příčin a důsledků, které jsou nebo mohou být vyvozovány.“³⁰³ Povinností veřejnoprávního vysílatele je „informovat v kritických situacích věcně, rychle, přesně, ale současně střídavě“ a bez převažujících emocí a vyvolávání paniky.³⁰⁴ (23.3)

V etickém kodexu novinářů mediální skupiny MAFRA³⁰⁵ však není o publikaci drastických záběrů ani žádném jiném tématu přímo souvisejícím s terorismem žádná zmínka. Věnuje se pouze nutnosti uvedení účelu, za nímž novinář či fotograf získává materiály, ochraně zdroje a zákazu manipulace fotografií. Tyto body jsou společné pro většinu etických kodexů komerčních médií, podobně hovoří i etický kodex Aktuálně.cz, jenž navíc zmiňuje, že „redaktoři by neměli zdůrazňovat rasový původ, náboženské vyznání či sexuální orientaci jedince, o kterém píší, pokud to není nezbytně nutné a není to důležitý kontext informací (např. rasově motivovaný útok)“.³⁰⁶ Redakční kodex Seznam

³⁰¹ Článek 23, Kodex Českého rozhlasu | Český rozhlas [online]. 2013 © 1997-2023. [cit. 13.01.2023] . Dostupné z: <https://rada.rozhlas.cz/kodex-ceskeho-rozhlasu-7722382>

³⁰² Článek 23, Kodex Českého rozhlasu | Český rozhlas [online]. 2013 © 1997-2023. [cit. 13.01.2023] . Dostupné z: <https://rada.rozhlas.cz/kodex-ceskeho-rozhlasu-7722382>

³⁰³ Článek 23, Kodex Českého rozhlasu | Český rozhlas [online]. 2013 © 1997-2023. [cit. 13.01.2023] . Dostupné z: <https://rada.rozhlas.cz/kodex-ceskeho-rozhlasu-7722382>

³⁰⁴ Článek 23, Kodex Českého rozhlasu | Český rozhlas [online]. 2013 © 1997-2023. [cit. 13.01.2023] . Dostupné z: <https://rada.rozhlas.cz/kodex-ceskeho-rozhlasu-7722382>

³⁰⁵ Etický kodex novinářů mediální skupiny MAFRA. | iDNES.cz [online]. 2013 [cit. 13.01.2023] Dostupné z: <https://redakcni.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=346756>

³⁰⁶ Etický kodex Aktuálně.cz. | Aktuálně.cz. [online]. 2013 [cit. 13.01.2023]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/eticky-kodex/>

Zpráv³⁰⁷ zase často operuje s pojmem „veřejný zájem“, jakákoliv zmínka o bezpečnosti, krizových situacích či drastických záběrech však i tady chybí. Etický kodex TV Nova není veřejně přístupný, zaměstnanci se řídí interními směrnicemi.

I v zahraničních soukromých médiích je situace podobná. Oceňovaný americký deník The New York Times má sice velmi propracované redakční směrnice³⁰⁸ zahrnující části o etice, reklamě, sociálních sítích či redakční integritě, zmínku o terorismu však nenajdeme ani v jedné, a ani zobrazování násilí či dalším tématům spojeným s extremismem tohoto typu není věnován odpovídající prostor.

A výjimkou není ani Le Monde³⁰⁹ nebo The Sun,³¹⁰ jejichž směrnice se více zabývají obecnými zásadami žurnalistické práce a obchodní stránkou (reklama, obchodní značka apod.).

4.4.2 Možnosti regulace nových médií

Internet a sociální sítě zakládají svůj úspěch na přístupnosti a velkému dosahu. Tyto dvě charakteristiky spolu s anonymitou a problematickou regulací z nich učinily snadný způsob získávání nových stoupců a verbování džihádistů do služeb Islámského státu, Al-Kájdý a dalších teroristických organizací. Obavy z toho, že se internet stane celosvětovým rekručním střediskem, donutil legislativní autority jednat o přísnější regulaci sítí. Reakce regulačních orgánů však musí být dostatečně rychlá a kopírovat rychlost pokroku ve využívání internetu extremisty, aby byla účinná.

V případě webových stránek spravovaných teroristy bývá dotčený web zablokován, případně odstraněn, což je však pouze částečné řešení, jelikož se jeho obsah může zakrátko objevit na nové stránce jako třeba v případě webu Aqsa Tube. Ten se podle zprávy

³⁰⁷ Redakční etický kodex | Seznam Zprávy. cz. [online]. [cit. 13.01.2023] Dostupné z: <https://o.seznam.cz/eticky-kodex/redakcni-eticky-kodex/>

³⁰⁸ Standards and Ethics | The New York Times [online]. [cit.03.03.2023]. Dostupné z: <https://www.nytc.com/company/standards-ethics/>

³⁰⁹ La charte d'éthique et de déontologie du groupe Le Monde. Le Monde [online]. 2010 [cit. 14.04.2023]. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/actualite-medias/article/2010/11/03/la-charte-d-ethique-et-de-deontologie-du-groupe-le-monde_1434737_3236.html#huit-anchor-principes-deontologi

³¹⁰ The Sun's editorial standards, policies and ethics | The Sun [online]. [cit. 14.04.2023]. Dostupné z: <https://www.thesun.co.uk/sun-editorial-standards-policies-ethics/>

izraelského The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center (ITIC) týden poté, co ho francouzský poskytovatel internetových služeb OVH odstranil na základě reportu BBC News, znovu objevil na internetu, tentokrát s pomocí ruské sítě 2X4.ru.³¹¹ Ještě složitější je boj proti obsahu souvisejícího s terorismem, jenž se šíří prostřednictvím elektronické komunikace. V tomto případě je velmi důležitá spolupráce mezi soukromými poskytovateli internetových služeb a bezpečnostními složkami.³¹² Používání systémů pro monitorování elektronické komunikace je totiž v praxi velmi výrazně omezeno legislativou zabráňující zásahům do soukromí. Americká FBI (Federal Bureau of Investigation) například v letech 1998 až 2005 používala program Carnivore, jenž však místo e-mailu podezřelých osob sledoval „veškerou komunikaci všech uživatelů využívajících služeb internetových poskytovatelů zapojených do programu“.³¹³ Podobnou úlohu sehrály programy PRISM, jemuž měly podle informací tajných služeb citlivá data odhalovat společnosti jako Facebook, Microsoft, Google či Apple³¹⁴ (což společnosti popřely³¹⁵), nebo Echelon, který Spojené státy, Velká Británie, Kanada, Austrálie a Nový Zéland využívaly ke sběru dat o uživateli a odhalování podezřelé satelitní komunikace.³¹⁶

Stejně jako oficiální a soukromé účty a webové stránky, také teroristé čelí kybernetickým útokům na své weby a účty. Způsob známý jako Denial of service (DoS – cílí na jeden server či zařízení) či Distributed denial of service (DDoS – cílí na více stránek nebo celé

³¹¹ The Internet and terrorism: a week after AqsaTube was removed from the Internet, it returned in a similar format and with support from a Russian company. - The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center. [online]. 2008 [cit. 02.03.2023]. Dostupné z: <https://www.terrorism-info.org.il/en/18402/>

³¹² MIŠKECHOVÁ, Tereza. Terorismus a internet. Brno, 2013. 85 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Kabinet informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Pavla KOVÁŘOVÁ.

³¹³ FBI Ditches Carnivore Surveillance System | FOXNews.com - Politics [online]. [cit. 02.03.2023]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20060822025113/http://www.foxnews.com/story/0,2933,144809,00.html>

³¹⁴ U.S., British Intelligence Mining Data From Nine U.S. Internet Companies in Broad Secret Program | The Washington Post [online]. 2013 [cit. 09. 02.2023]. Dostupné z: http://www.washingtonpost.com/investigations/us-intelligence-mining-data-from-nine-us-internet-companies-in-broad-secret-program/2013/06/06/3a0c0da8-cebf-11e2-8845-d970ccb04497_story.html?hpid=z1

³¹⁵ Google, Facebook, Dropbox, Yahoo, Microsoft, Paltalk, AOL and Apple Deny Participation In NSA PRISM Surveillance Program | The Crunch [online]. 2013 [cit. 09. 02.2023]. Dostupné z: <http://techcrunch.com/2013/06/06/google-facebook-apple-deny-participation-in-nsa-prism-program/>

³¹⁶ Q&A: What you need to know about Echelon | BBC News. [online]. 2003 [cit. 13.03.2023]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/sci/tech/1357513.stm>

sítě) přetíží online služby falešnými a nevyžádanými požadavky, čímž ji poškodí nebo zapříčiní její kolaps.³¹⁷

Dalším způsobem je monitoring proteroristického obsahu a jeho vyhodnocování za účelem zmírnění rizik. Jedním z příkladů je například projekt Europolu Check-the-Web³¹⁸, jenž slouží jako databáze pro členské státy Evropské unie a snaží se předejít zneužití internetu ze strany teroristů. Iniciativu v rámci těchto aktivit však přebírají kromě oficiálních organizací i občanští aktivisté. Dalšími příklady jsou Search for International Terrorist Entities (SITE) Intelligence Group³¹⁹, nevládní protiteroristická organizace, která se specializuje na sledování džihádistických aktivit v online prostředí, ale také usvědčování radikálních islamistů, dále pak Internet Haganah³²⁰ vzniklý z občanské iniciativy, jenž uveřejňoval desítku nejvýznamnějších islamistických diskuzních fór nebo akademický projekt Dark Web Terrorism Research³²¹ v režii University of Arizona. Ten využívá automatizované metody umožňující sběr daleko většího objemu dat, zároveň se díky nim dostane i do obtížně přístupných částí internetu (odtud pojmenování „dark web“³²²).

4.4.2.1 Nová iniciativa v regulaci online platforem

Legislativní orgány Evropské unie se na změny v komunikačních službách a strategiích snaží reagovat, nejnovějším počinem je Nařízení o digitálních službách 2022/2065 (Digital Service Act, zkráceně DSA). V jeho úvodu Evropský parlament a Evropská rada

³¹⁷ POŽÁR, Josef. 2015. Vybrané trendy kybernetické kriminality. Acta Informatica Pragensia, 2015, Vol.4 (3), p.336-348 – str. 342

³¹⁸ Europol Analysis Projects | Europol. Home | Europol [online]. 2021 [cit. 08.04.2023]. Dostupné z: <https://www.europol.europa.eu/operations-services-and-innovation/europol-analysis-projects>

³¹⁹ About SITE. SITE Intelligence Group [online]. [cit. 14.03.2023]. Dostupné z: <https://ent.siteintelgroup.com/about-site.html>

³²⁰ Top Ten Jihadi Forums, as of 14 February | Internet Haganah [online]. 2011 [cit. 24.1.2023]. Dostupné z: <http://internet-haganah.com/harchives/007162.html>

³²¹ Dark Web Terrorism Research Community Resource Development (CRD) | Eller College of Management. The University of Arizona [online]. [cit. 14.03.2023]. Dostupné z: <https://eller.arizona.edu/departments-research/centers-labs/artificial-intelligence/research/previous/dark-web-geo-web/crd>

³²² **Dark web** je podmnožinou tzv. deep webu (část internetu vyžadující speciální přístup). Obsah dark webu není indexován pomocí vyhledávačů a tvoří zhruba 6 % kybernetického prostoru. Často je prostorem nelegální činnosti. - ŠRÁMKOVÁ, Kristýna. Darknet jako rizikové prostředí pro děti. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. 84 s. Bakalářská práce.

konstatují, že „od přijetí směrnice 2000/31/ES³²³ (dále jen „směrnice o elektronickém obchodu“) se objevily nové a inovativní služby informační společnosti (digitální služby), které mění každodenní životy občanů Unie a utvářejí a proměňují způsob jejich komunikace, spojení, spotřeby a podnikání“³²⁴. Ve zkratce si EU od tohoto nařízení slibuje „sjednocení unijních pravidel pro digitální služby, udržení bezpečného online prostředí a lepší ochranu základních práv uživatelů.“³²⁵ Změny se týkají jak uživatelů, tak platform. Jejich pravidla se budou lišit podle toho, do jaké skupiny (zprostředkovatelské služby, hostingové služby, online platformy a velmi velké online platformy), budou zařazeny, přičemž největší změny postihly právě velmi velké online platformy. Mezi jejich povinnosti nově patří aktivní řešení šíření dezinformací, mechanismy k řešení bezpečnostních krizí, transparentnost (např. ohledně algoritmu), přijetí kodexů chování, podstoupení nezávislých auditů; zároveň pro ně platí nová pravidla v případě odstraňování závadného obsahu (nenávislé projevy, podněcování nesnášenlivosti, nabádání k terorismu atd.).³²⁶ Posun znamená DSA i pro uživatele platform. Zvláště ve vztahu k obsahu souvisejícímu s terorismem je podstatný mechanismus „Notice and Action“, díky němuž mohou uživatelé online platformě nahlásit obsah, jež považují za nezákonný, přičemž platforma pak musí toto oznámení posoudit. Zvláštní postavení má nově tzv. „důvěryhodný oznamovatel“, jehož oznámení musí platformy vyhodnocovat prioritně.³²⁷ Pokud nebudou platformy přistupovat ke kontrole obsahu a jeho případnému odstraňování s dostatečnou razancí, hrozí jim pokuty až v řádu miliard dolarů.³²⁸ Tato opatření by měla zrychlit systém kontroly obsahu. V prosinci 2016 totiž Evropská komise odhadla, že pouze

³²³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/31/ES ze dne 8. června 2000 o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu („směrnice o elektronickém obchodu“)

³²⁴ NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY o jednotném trhu digitálních služeb (akt o digitálních službách) a o změně směrnice 2000/31/ES [online]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0825&from=CS>

³²⁵ Ministerstvo průmyslu a obchodu [online]. [cit. 07.03.2023]. Dostupné z: https://www.mpo.cz/assets/cz/podnikani/2023/2/DSA_info_FAQ_2024.pdf

³²⁶ Jaká pravidla a povinnosti přináší nařízení o digitálních službách? | MPO. Ministerstvo průmyslu a obchodu [online]. 2023 [cit. 14.03.2023]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/digitalni-spolecnost/jaka-pravidla-a-povinnosti-prinasi-narizeni-o-digitalnich-sluzbach---271930/>

³²⁷ Důvěryhodní oznamovatelé podle nařízení o digitálních službách | MPO. Ministerstvo průmyslu a obchodu [online]. 2023 [cit. 14.03.2023]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/digitalni-spolecnost/duveryhodni-oznamovatele-podle-narizeni-o-digitalnich-sluzbach---271968/>

³²⁸ EU se dohodla na pravidlech regulace obsahu na sociálních sítích | České Noviny [online]. 2020 [cit. 16.03.2023]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/eu-se-dohodla-na-pravidlech-regulace-obsahu-na-socialnich-sitich/2196161>

43 % nahlášeného obsahu je zrevidováno během 48 hodin. Pomalé jednání pak umožňovalo obsahu souvisejícímu s terorismem zasáhnout větší počet lidí.³²⁹ Jak upozorňuje Moeller, zablokování účtu na Twitteru může trvat dalších 48 hodin, avšak založení nového účtu zabere několik minut.³³⁰ Profesionální týmy Islámského státu navíc sledují dění v reálném čase a v případě zablokování účtu aktivně odkazují své příznivce na účty nové.³³¹

4.4.2.2 Umělá inteligence

Paradoxem umělé inteligence je, že je využívána na „obou stranách fronty“, tedy jak v tvorbě dezinformačních obsahů, především fotografií a videí, tak v jejich detekci a vymycování. Digitální forenza díky algoritmům a prvkům umělé inteligence tyto falešné obrazy rozpozná,³³² což zjednodušuje regulaci obsahu na internetových platformách. Právě schopnost detekce závadného obsahu může pomoci v kultivaci online prostředí.

Hlasitá kritika snadného zneužití sítě i hrozba sankcí donutily Facebook v červnu 2017 posílit s využitím prvků umělé inteligence „potírání obsahů nesoucích prvky terorismu“.³³³ Konkrétně se jednalo především o odhalování textů podporujících terorismus, jak oznámila ředitelka Facebooku pro globální politické řízení Monika Bickertová: „Když se někdo pokusí na Facebook umístit teroristickou fotografii či video, naše systémy vyhledají, zda se neshoduje s již známými a publikovanými audiovizuálními obsahy teroristů. Pokud jsme například již odstranili propagandistická videa Islámského státu, pak umělá inteligence zabrání v opětovném umístění těchto videí na Facebook. Zajistili jsme také mnohem

³²⁹ Fighting ISIS on social media won't stop them from using it | Global risk insight [online]. 2017 [cit.09.03.2023]. Dostupné z: <https://globalriskinsights.com/2017/02/isis-loves-social-media/>

³³⁰ Fighting ISIS on social media won't stop them from using it | Global risk insight [online]. 2017 [cit.09.03.2023]. Dostupné z: <https://globalriskinsights.com/2017/02/isis-loves-social-media/>

³³¹ Tamtéž

³³² MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia, 2020, 467 stran. ISBN 978-80-200-3111-2. – str. 220

³³³ MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia, 2020, 467 stran. ISBN 978-80-200-3111-2. – str. 89

rychlejší odhalování falešných účtů, které opakovaně zakládají teroristé a jejich sympatizanti.“³³⁴

Ač často kritizované, v případě potírání projevů terorismu se propojení sociálních sítí ukázalo jako zefektivnění. „Jelikož nechceme, aby teroristé měli místo ve kterékoliv aplikaci z facebookové rodiny, začali jsme také pracovat na systémech, které umožní podnikat efektivní kroky proti teroristickým účtům na všech platformách, a to včetně společností WhatsApp nebo Instagram.“³³⁵ Celková úspěšnost těchto opatření je však otázkou, jelikož sama Bickertová přiznala, že jde o velmi komplikovaný boj. „Tato práce je nikdy nekončícím procesem, jelikož teroristé a jejich sympatizanti neustále zlepšují své metody.“³³⁶

4.5 Role médií při útocích a po nich

O významu sociální sítě Twitter při útocích v Bombaji 26. listopadu 2008 jsem již pojednávala v teoretické části práce. Tragédie přezdívaná „indické 11. září“ („Indian 9/11“) ³³⁷, při níž zemřelo 172 lidí a dalších 250 bylo zraněno, „zdůraznila roli sociálních sítí ve chvíli, kdy jsou možnosti klasických sdělovacích prostředků omezené či úplně chybí jejich přítomnost“.³³⁸ Z Facebooku, Twitteru a v té době velmi oblíbeného Flickru se stala galerie příspěvků, které obsahovaly fotografie a videa z ulic města, komentovaly aktuální dění nebo vyjadřovaly soustrast pozůstalým po obětech. „Občané využívající sociální sítě, nejen Twitter, demonstrovali jeho potenciál v informování takovým způsobem, že nad tím užaslo mnoho novinářů – a to rezonuje i v současných debatách.“³³⁹ Pro ilustraci role sítí při těchto událostech však nemusíme zacházet tak daleko do historie, tím spíše proto, že dosah sociálních sítí, jejich míra využívání a význam jako součásti zpravodajských médií

³³⁴ Hard Questions: How We Counter Terrorism | Meta. [online], 2017 [cit. 16.02.2023]. Dostupné z: <https://about.fb.com/news/2017/06/how-we-counter-terrorism/>

³³⁵ Tamtéž

³³⁶ Tamtéž

³³⁷ ROY, Tania. India's 9/11. *Theory, Culture & Society* 2010 26:7-8, 314-328

³³⁸ IBRAHIM, Yasmin. Social Media and the Mumbai Terror Attack: The coming of Age of Twitter. In ALLAN, S. a E. THORSEN *Citizen journalism: global perspectives*, v. 2., 2014, 15-26 s - str. 15

³³⁹ ALLAN, Stuart. *Citizen witnessing: revisioning journalism in times of crisis*. Malden, MA: Polity Press, 2013, 264 s. ISBN 074-5651-195-X. - str. 95

(ne-li zpravodajského média samotného) při teroristických útocích není o nic menší než před patnácti lety.

Podle Beaumontové došlo při bombajských atentátech ke kolizi tradičních mainstreamových a nových médií.³⁴⁰ Twitter, jenž v té době fungoval pouhé dva roky, se najednou stal hlavní scénou, na níž se informace objevovaly, a tradiční zpravodajská média, jako například CNN, byla vzhledem k rozsahu útoků (celkem 8 incidentů) nucena ho využívat jako zdroj – podle Ibrahimové tak začala „éra Twitteru“³⁴¹. Média se však této éře přizpůsobila, naučila se se sociálními sítěmi nesoúpeřit, ale využívat je ve svůj prospěch. A ačkoliv se někdy „tweety“ či facebookové statusy objevují i v televizi či tisku, největší možnosti mají v tomto ohledu internetová média. „Pro fenomén, kdy novináři pokrývají událost nikoliv z místa jejího konání, ale sdílením publikovaných obsahů očitých svědků na sociální síti Twitter, se vžil pojem „Twitter efekt“³⁴². Tento trend je vnímán velmi kontroverzně. Například Milan Vodička časté „obohacování“ zpráv o příspěvky uživatelů sociálních sítí kritizuje: „Není to správné a je to především o pohodlnosti. Dříve si redaktori museli všechny zdroje obcházet sami. Teď se dělá všechno přes telefon a často zjistíte, že tweety nepřinášejí ke zprávě žádnou přidanou hodnotu, jde třeba jen o komentář nebo glosu. (...) Velká část tweetů je ve zprávě jen proto, aby to vypadalo, ale nijak zprávu nerozvíjí.“³⁴³ Podle něj byla dříve v novinářských kruzích větší snaha o konzultaci tématu s odborníky nebo v případě zpráv ze zahraničí přínos ze strany zahraničních zpravodajů.³⁴⁴ Kritika se týká především „embedování“, tedy vkládání příspěvků ze sociálních sítí přímo do článků. V přístupu redakcí k volně dostupnému obsahu na sítích však můžeme pozorovat rozdíly. Online servis České televize se podle Aleše Měřičky snaží „embedy“ od neproověřených účtů omezit na minimum. „Pokud jde o autentické video, obracíme se na majitele účtu a snažíme se od něj získat povolení ke sdílení a použití materiálů, zvláště

³⁴⁰ BEAUMONT, 2008 In: HANIAKOVÁ, Tereza. Využití občanského žurnalismu redakcemi Hospodářské noviny a Le Soir při bruselském atentátu v březnu 2016. Praha, 2017. 60 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Roman Hájek. – str. 7

³⁴¹ IBRAHIM, Yasmin. Social Media and the Mumbai Terror Attack: The coming of Age of Twitter. In ALLAN, Stuart a E. THORSEN Citizen journalism: global perspectives, v. 2., 2014, 15-26 s - str. 24

³⁴² BRUNO, 2011 In: MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia, 2020, 467 stran. ISBN 978-80-200-3111-2. – str. 220

³⁴³ Rozhovor s vedoucím zahraniční rubriky MF Dnes Milanem Vodičkou, 8. února 2023 (Příloha č. 3, str. 149)

³⁴⁴ Tamtéž

pokud chceme některé fotografie použít plnohodnotně.“³⁴⁵ Redakce se tím především snaží předejít šíření neověřených materiálů. Ověřování pravdivosti informací, a nově hlavně fotografií a videí, je přitom pro profesionální redakce čím dál těžší. „Vývoj fake news a deep fake jakékoliv přejímání materiálů ohrožuje. Dnes už si člověk nemůže být jistý, odkud videa pochází a měli bychom se reálně zamýšlet nad tím, jestli to, co vidíme, je realita. Minimálně do budoucna - zda si to natočíme sami, bude důležitý parametr toho, jestli dané video jako zpravodajské médium použijeme,“³⁴⁶ doplňuje Karel Tínl.

4.5.1 Sociální sítě - nejrychlejší zdroj informací

Sociální sítě dostávají své pověsti „moderního média“, což se projevuje i v jejich adaptaci – Facebook v roce 2014 zavedl funkci „Safety Check“³⁴⁷, díky níž mohou při krizových situacích ubezpečit své přátele o tom, že jsou v pořádku.

4.5.1.1 Hashtag jako multifunkční nástroj

Symbolem sociálních sítí, zvláště pak Twitteru, se stal tzv. „hashtag“ (#). Toto metadatové označení ve spojení s klíčovým slovem je na sociálních sítích využíváno pro třídění obsahu – při zadání klíčového slova do vyhledávače jsou uživatelé nabídnuty příspěvky se stejnými nebo podobnými hashtagy.³⁴⁸ Právě propojení obsahu se stejnými hashtagy pomáhá médiím, která sociální sítě monitorují, rychle a přehledně vyhledávat příspěvky vážící se k jedné události, jednomu tématu.

Používání hashtagů v krizových situacích se stalo trendem, podle Tikky jde o „ritualizaci krizové komunikace“.³⁴⁹ Kromě uživatelů sociálních sítí se do tvorby hesel a hashtagů významně zapojují také média a novináři – pro příklad lze uvést #porteouverte Sylvaina

³⁴⁵ Rozhovor s šéfredaktorem online zpravodajství ČT Karlem Tínlm a šéfditorem online zpravodajství ČT Alešem Měříčkou, 1. února 2023 (Příloha č. 2, str. 146)

³⁴⁶ Tamtéž

³⁴⁷ Facebook releases Safety Check crisis response tool for Workplace - Engineering at Meta [online]. 2018 [cit. 17.03.2023]. Dostupné z: <https://engineering.fb.com/2018/10/09/web/safety-check-for-workplace/>

³⁴⁸ WARF, Barney. (Ed.). *The SAGE encyclopedia of the internet*. SAGE Publications, Limited. *ProQuest Ebook Central*, 2018. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?docID=5434980>. – str. 419

³⁴⁹ TIKKA, Minttu. Ritualisation of Crisis Communication: Crowd-enabled responses to the Stockholm terror attack on Twitter in *Nordicom Review* 40 (2019) 1, pp. 105-120. doi:10.2478/nor-2019-0006. – str. 114

³⁴⁹ Tamtéž, str. 105

Lapoixe nebo slogan „We are all Americans“ („Všichni jsme Američané“) známý v souvislosti s 11. zářím 2001, jenž byl poprvé použit editorkou francouzského Le Monde Jean-Marie Colombaniovou³⁵⁰, Tikka (2016) dále upozorňuje, že tento trend založený na hlubokém zapojení veřejnosti do krizové komunikace je odborníky (Givoni, 2016, Coombs 2012, Holmgreen 2015³⁵¹) pozorován už od roku 2010.

4.5.1.1.1 #JeSuisCharlie

Zřejmě nejznámější hashtag spojený s terorismem (konkrétně s útoky na redakci Charlie Hebdo), jenž dávno přesáhl svůj původní význam a jehož variace najdeme v nejrůznějších oblastech, je #JeSuisCharlie. Toto označení se v průběhu tří dnů (od atentátu po dopadení pachatelů) stalo nejvíce používaným hashtagem v historii, když bylo sdíleno až 6500krát během jedné minuty a použito ve 3,5 milionu tweetů ve 24hodinovém intervalu a v dalších 5 milionech v následujícím týdnu.³⁵² Podle Badouarda tkví jeho úspěch ve vyjádření v 1. osobě.

V opozici k vyjádřením solidarity vznikl o hodinu později než #JeSuisCharlie hashtag #JeNeSuisPasCharlie³⁵³, který byl na Twitteru použit více než v 74 000 případech.³⁵⁴ Tento přístup, jehož zastánci byli obviňováni ze znevažování památky zavražděných, odporoval teorii „spirály mlčení“ Elisabeth Noelle-Neumannové, podle níž se lidé zdráhají veřejně prezentovat názor odlišný od názoru většiny, a v médiích se mu nedostávalo přílišného prostoru. Překvapivost četnosti vyjádření #JeNeSuisPasCharlie tkví navíc i ve skutečnosti, že neochota lidí vyjádřit svůj vlastní názor, který by mohl být v opozici k většinovému mínění nebo mínění jejich přátel, je podle studie Hamptona a spol. v případě

³⁵⁰ Reflecting on the Spirit of Sept. 11. Interview with Jean-Marie Colombani | NPR [online]. 2007 [cit. 16.03.2023]. Dostupné z: <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=14272732>

³⁵¹ Holmgreen, L. Why am I to blame when the law is on my side? A study of crises, public opinion and frames. *On the Horizon*, 23(4): 363-373, 2015. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/284277129_Why_am_I_to_blame_when_the_law_is_on_my_side_A_study_of_crises_public_opinion_and_frames

³⁵² BADOUARD, Romain.. « Je ne suis pas Charlie ». Pluralité des prises de parole sur le web et les réseaux sociaux. *Le Défi Charlie. Les médias à l'épreuve des attentats*, 2016. (hal-01251253) In: LEFÉBURE, Pierre. SÉCAIL, Claire (Eds.), *Le Défi Charlie. Les médias à l'épreuve des attentats*. Paris : Lemieux Éditeur, 2016, 384 s. ISBN : 9782373440478. - str. 197

³⁵³ GIGLIETTO, Fabio., LEE, Yen. A hashtag worth a thousand words: Discursive strategies around #JeNeSuisPasCharlie after the 2015 Charlie Hebdo shooting. *Social Media+ Society*, 3(1), 2017.

³⁵⁴ Tamtéž

kontroverzních témat daleko větší na sociálních sítích vzhledem k jejich povaze.³⁵⁵ Potvrdilo se také, že v případě krizových situací, kdy jde o životy, se média odklánějí od „neutrální“ pozice a stojí spíše na straně vyjadřující solidaritu a lidskost. Autoři tweetů s označením #JeNeSuisPasCharlie však uvedli několik důvodů, proč se postavili do opozice – mezi nejčastější patřilo upozornění na svobodu slova, kritika „dvojího metru“ (vysoká pozornost v porovnání s dalšími projevy násilí a konflikty), obrana muslimské komunity a distancování se od pachatelů činu, nebo upozornění na provokativní karikatury na stránkách Charlie Hebdo.³⁵⁶

4.5.1.1.2 #JeSuisAhmed

Kromě redakce Charlie Hebdo však lidé na sociálních sítích hashtagem #JeSuisAhmed vyjadřovali solidaritu a soustrast s policistou Ahmedem Merabetem, jenž bratry Kouachiovy na útěku pronásledoval a pokusil se je zadržet, načež jimi byl zabit.³⁵⁷ Dva čtyřicetivteřinové video jeho chladnokrevné vraždy se začalo na sociálních sítích šířit krátce poté, co jej Jordi Mir pořídil ze svého bytu a zveřejnil na Facebooku. Přestože ho dle svých slov po patnácti minutách ze sítě smazal³⁵⁸, jeden z jeho přátel ho podle AP nahrál na YouTube, odkud ho převzala média, a stalo se jedním z nejpoužívanějších obrazů k ilustraci pařížského neštěstí.³⁵⁹ V rozhovoru pro AP Mir později uvedl, že svého

³⁵⁵ HAMPTON, Keith. (ed.) *Social media and the “spiral of silence*. Washington, DC: Pew Research Center, 2014. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/265728079> Social Media and the 'Spiral of Silence'

³⁵⁶ GIGLIETTO, Fabio., LEE, Yen. A hashtag worth a thousand words: Discursive strategies around #JeNeSuisPasCharlie after the 2015 Charlie Hebdo shooting. *Social Media+ Society*, 3(1), 2017.

³⁵⁷ Policeman Ahmed Merabet mourned after death in Charlie Hebdo attack | Charlie Hebdo attack | The Guardian. [online] 2015 [cit. 19.03.2023]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/jan/08/ahmed-merabet-mourned-charlie-hebdo-paris-attack>

³⁵⁸ Witness regrets 'stupid' decision to publish film of Paris policeman's murder | Charlie Hebdo attack | The Guardian. [online] 2015 [cit. 19.03.2023]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/jan/12/man-regrets-stupid-decision-to-publish-shocking-film-of-paris-policemans>

³⁵⁹ SUMIALA, Johanna, et al. *Hybrid Media Events : The Charlie Hebdo Attacks and the Global Circulation of Terrorist Violence*, Emerald Publishing Limited, 2018. ProQuest Ebook Central, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?docID=5231409>

jednání velmi lituje.³⁶⁰ Dodal, že ho k tomu vedl „hloupý reflex a roky na sociálních sítích, které ho naučily sdílet vše, co se stane“³⁶¹.

Přístupy jednotlivých médií k publikaci se lišily - některá (CNN) zveřejnila pouze tu jeho část, na níž není zachycen okamžik vraždy,³⁶² jiná zveřejnila nahrávku v celé její délce (The New York Times) nebo se rozhodla zveřejnit fotografie (vystřižené z videa). Většina však použila rozrastrování nebo jiný způsob zamaskování oběti v okamžiku její smrti. Výjimkou je například iDnes, které pouze upozornilo na drastičnost záběrů a video nijak neupravovalo.³⁶³ Naopak některá média (Huffington Post) pouze oznámila, že z vlastního rozhodnutí video nezveřejní vůbec.³⁶⁴ Den po útoku už fotografie vystřižené z videa „zdobily“ úvodní strany novin jako The Times, The New York Times, The Daily Telegraph, The Sun, The Daily Mail a dalších.³⁶⁵ Merabet se stal prototypem „ideální oběti“ popsané Nilsem Christiem - čestný muž, milující partner, zodpovědný policista, muslim. Právě jeho náboženské vyznání některá média vyzdvihovala dokonce v titulcích. Jejich motivace pro takové jednání mohly být různé – na jedné straně se mohlo v souvislosti se zdůrazněním jeho pozitivního obrazu jednat o snahu předejít vyvolání nesnášenlivosti vůči muslimské komunitě (např. ve Francii, kde je tato komunita mohutně zastoupena a hrozilo by její pobouření), na druhé straně mohl na pozadí etnických a náboženských sporů převládnout záměr o diskreditaci muslimů (jako v případě The

³⁶⁰ Witness regrets 'stupid' decision to publish film of Paris policeman's murder | Charlie Hebdo attack | The Guardian. [online] © [cit. 19.03.2023]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/jan/12/man-regrets-stupid-decision-to-publish-shocking-film-of-paris-policemans>

³⁶¹ Witness regrets 'stupid' decision to post murder of French policeman – The Irish Times. The Irish Times | Latest news and headlines - Irish news, world news, video and podcasts [online]. 2015 [cit. 15.03.2023]. Dostupné z: <https://www.irishtimes.com/news/world/europe/witness-regrets-stupid-decision-to-post-murder-of-french-policeman-1.2063022>

³⁶² Video shows suspects executing police officer in Paris – YouTube [online] 2015 [cit. 22.03.2023]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=QSo_BcR92Ro

³⁶³ Chránil ty, kteří se smáli jeho víře. Francie velebí mrtvého policistu. | IDNES [online]. 2015 [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: http://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/ahmed-merabet-francie-muslim-policista-charlie-hebdo.A150109_124618_zahranicni_aha

³⁶⁴ Charlie Hebdo Attack Footage Captures Suspects Murdering Police Officer As They Flee | HuffPost UK News [online]. 2015 [cit. 19.03.2023]. Dostupné z: https://www.huffingtonpost.co.uk/2015/01/07/charlie-hebdo-paris-attack-footage-reveals-suspects-shooting-police-officer-point-blank-range_n_6428646.html

³⁶⁵ SUMIALA, Johanna, et al. *Hybrid Media Events : The Charlie Hebdo Attacks and the Global Circulation of Terrorist Violence*, Emerald Publishing Limited, 2018. ProQuest Ebook Central, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?docID=5231409>

Times of Israel³⁶⁶). The Daily Telegraph explicitně uvedl, že Merabat „zemřel rukou svých souvěrců,“³⁶⁷ The Daily Mail zveřejnil titulek hlásající, že Merabet „zemřel, když bránil právo zesměšňovat svou víru.“³⁶⁸

4.5.1.1.3 #PorteOuvrte a další podobné iniciativy

Dalším příkladem úspěšného hashtagu je #PorteOuvrte (v překladu „otevřené dveře). Příspěvky s tímto označením plnily v různých variacích Twitter během mnoha útoků: v Paříži v listopadu 2015 a v Nice v červenci 2016 (#porteouvrete) Bruselu v březnu 2016 (kromě #porteouvrete také #ikwilhelpen – ve vlámsčině „já chci pomoci“³⁶⁹), v Mnichově v červenci 2016 (#offenetür), ve Stockholmu (#openstockholm) a Barceloně (#bedinbarcelona) v dubnu 2017 nebo o měsíc později v Manchesteru (#roomformanchester).³⁷⁰ Kromě ubytování nabízeli na Twitteru lidé také možnost svezení – například v případě stockholmského útoku byla totiž kvůli útěku pachatele zastavena veškerá hromadná doprava ve městě.³⁷¹ Všechny iniciativy zaznamenaly obrovský zájem uživatelů sítě. Při prvně jmenované události (Paříž 2015) bylo s hashtagem #PorteOuvrte zveřejněno celkem 399 256 tweetů³⁷². Jeho autorem je novinář Sylvain Lapoix, jehož cílem bylo na sociální síti propojit lidi, kteří hledali azyl, s těmi, kteří ho byli ochotni poskytnout.³⁷³ #PorteOuvrte však nebyl jediným informačním hashtagem, jenž se v souvislosti s pařížskými útoky na Twitteru objevil – v nastalém chaosu bylo mnoho užitečných informací soustředěno pod označeními #rechercheparis („hledání v Paříži“)

³⁶⁶ Officer killed in Hebdo attack was Muslim, police say | The Times of Israel [online]. 2015 [cit. 15.03.2023]. Dostupné z: <https://www.timesofisrael.com/officer-killed-in-paris-attack-was-muslim-police-say/>

³⁶⁷ Chránil ty, kteří se smáli jeho víře. Francie velebí mrtvého policistu. | IDNES [online]. 2015 [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: http://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/ahmed-merabet-francie-muslim-policista-charlie-hebdo.A150109_124618_zahranicni_aha

³⁶⁸ France unites behind #JeSuisAhmed on Twitter in tribute to Ahmed Merabet | Daily Mail [online]. 2015 [cit.20.03.2023]. Dostupné z: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2901681/Hero-police-officer-executed-street-married-42-year-old-Muslim-assigned-patrol-Paris-neighbourhood-Charlie-Hebdo-offices-located.html>

³⁶⁹ Pray for Brussels: What people were saying online after attack | BBC [online] 2016 [cit. 21.03.2023]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/blogs-trending-35872170>

³⁷⁰ TIKKA, Minttu. Ritualisation of Crisis Communication: Crowd-enabled responses to the Stockholm terror attack on Twitter in Nordicom Review 40 (2019) 1, pp. 105-120. doi:10.2478/nor-2019-0006. – str. 114

³⁷¹ Tamtéž, str. 115

³⁷² REILLY, Paul, VICARI, Stefania. Organizational Hashtags During Times of Crisis: Analyzing the Broadcasting and Gatekeeping Dynamics of #PorteOuvrte During the November 2015 Paris Terror Attacks. *Social Media + Society*, 7(1). 2021 <https://doi.org/10.1177/2056305121995788>

³⁷³ Tamtéž

nebo #recherchepersonne („hledání osoby“).³⁷⁴ Hashtagy však nepoužívali pouze obyvatelé Paříže, mezi nejaktivnějšími uživateli tohoto hesla byli občané ze Spojených států amerických, Itálie, Velké Británie nebo Španělska³⁷⁵, přičemž epicentrum, které bylo v úvodních minutách útoku ve Francii, se rozložilo do celého světa. Studie Reillyho a Vicariové, která se zaměřila na gatekeepery a nejaktivnější a nejvlivnější účty během incidentu, odhalila, že téměř tři čtvrtiny (74 %) tweetů pocházely od veřejnosti, v samotném šíření (kvůli většímu dosahu) ale hrály roli také profily známých osobností - televizních moderátorů (Camille Combal), komentátorů (Jake Humphrey), herců nebo hudebníků (Para One), novinářů (Lionel Teixeira) ale také influencerů a bloggerů (Parisianavores, Carnets de Traverse).³⁷⁶ Studie zároveň poukazuje na to, že velmi aktivními gatekeepery byly také twitterové účty zpravodajských médií (ITV News)³⁷⁷ – z grafů můžeme vyčíst, že jejich aktivita rostla s postupem času, a tedy i přibývajícemi informacemi, které bylo nutné ověřovat a třídit. Z analýzy nejaktivnějších účtů používajících označení #PorteOuverte vyplývá, že se hashtag přetransformoval na výraz solidarity, stejně jako hashtagy #PrayForParis a #JeSuisParis³⁷⁸ (analogicky pak #PrayforSweden nebo #PrayforStockholm apod.), jelikož mnoho z lidí, kteří s ním ve svých vyjádřeních operovali, nemohlo naplnit původní význam hesla, tedy „otevřít své dveře“ potřebným.³⁷⁹ Vzhledem k extrémnímu zapojení veřejnosti je však #PorteOuverte mimo jiné i dokonalým příkladem občanské iniciativy.

Solidarita a snaha pomoci však přirozeně nebyly jediné emoce, které útoky ve společnosti vzbudily. Evropská veřejnost byla otřesena brutálním útokem na redakci Charlie Hebdo

³⁷⁴ SCHAFER, Valérie, et al. Paris and Nice terrorist attacks: Exploring Twitter and web archives. *Media, War & Conflict*, 2019, 12.2: 153-170.

³⁷⁵ REILLY, Paul, VICARI, Stefania. Organizational Hashtags During Times of Crisis: Analyzing the Broadcasting and Gatekeeping Dynamics of #PorteOuverte During the November 2015 Paris Terror Attacks. *Social Media + Society*, 7(1). 2021 <https://doi.org/10.1177/2056305121995788>

³⁷⁶ Tamtéž

³⁷⁷ Tamtéž

³⁷⁸ GARCIA, David a Bernard RIMÉ. Collective Emotions and Social Resilience in the Digital Traces After a Terrorist Attack. *Psychological science* [online]. Los Angeles, CA: SAGE Publications, 2019, 30(4), 617-628 [cit. 08.04.2023]. ISSN 0956-7976. Dostupné z: doi:10.1177/0956797619831964

³⁷⁹ PETERSEN L., Havarneanu G., Reilly P. J., Serafinelli E., Bossu R. (2018). November 2015 Paris terrorist attacks and social media use: Preliminary findings from authorities, critical infrastructure operators and journalists. In Boersma K., Tomaszewski B. (Eds.), *Proceedings of the 15th ISCRAM Conference* (pp. 629–638). Rochester Institute of Technology, 2018

v lednu téhož roku a znejistělá příchodem velké vlny migrantů z Blízkého východu. Přestože velká část migrantů přichala do Evropy právě před řáděním Islámského státu v Sýrii a Iráku³⁸⁰, nedůvěra obyvatel „starého kontinentu“ s přibývajícími teroristickými incidenty narůstala. Sociální sítě, jejichž podstatou je seskupování lidí se stejnými postoji, se tak staly prostorem, v němž lidé vyjadřovali nenávisť. A přestože se útoky udály v Paříži, strach z terorismu se projevil i v dalších zemích, dokonce i v těch, pro které jsou útoky velmi výjimečnou záležitostí – tento efekt je nazýván „secondhand terrorism“ („terorismus z druhé ruky“)³⁸¹. Ve Finsku, které v roce 2015 přijalo pětinasobek migrantů oproti předchozímu roku³⁸², vznikly na Facebooku iniciativy jako Rajat Kiinni³⁸³ (v překladu „Uzavřete hranice“) a uprchlíci se stali diskutovaným tématem často zobrazovaným v tradičních médiích i na sítích v souvislosti s kriminálními činy.³⁸⁴ Podle studie mapující nenávistné projevy na online platformách čelilo v roce 2015 nenávistným projevům v online prostředí o 27% více mladých Finů (ve věku od 15 do 30 let), než v roce 2013.³⁸⁵ Po pařížských útocích bylo nejvíce těchto projevů soustředěno na „národnost a etnicitu (81%), náboženské vyznání (71%), terorismus (66%) nebo politické přesvědčení (47%)“.³⁸⁶

Reakcí veřejnosti na sociálních sítích se zabývalo několik studií a vzhledem k diverzitě vzorku uživatelů dospěly k různorodým závěrům. I studie Magdyho, Darwishe a Abokhodairové, která analyzovala 8,36 milionu tweetů v 50 hodinách po útoku, ukázala

³⁸⁰ NAIL, Thomas. A Tale of Two Crises: Migration and Terrorism after the Paris Attacks. *Studies in ethnicity and nationalism*, 16: 158-167, London: Blackwell Publishing, 2016, 16(1), 158-167. ISSN 1473-8481. Dostupné z: doi:10.1111/sena.12168

³⁸¹ COMER, Jonathan S a Philip C KENDALL. Terrorism: The Psychological Impact on Youth. *Clinical psychology (New York, N.Y.)* Malden, USA: Blackwell Publishing, 2007, 14(3), 179-212. ISSN 0969-5893. Dostupné z: doi:10.1111/j.1468-2850.2007.00078.x

³⁸² KAAKINEN, Markus, Atte OKSANEN a Pekka RÄSÄNEN. Did the risk of exposure to online hate increase after the November 2015 Paris attacks? A group relations approach. *Computers in human behavior*. Elmsford: Elsevier, 2018, 78, 90-9. ISSN 0747-5632. Dostupné z: doi:10.1016/j.chb.2017.09.022

³⁸³ Finnish Ministry of the Interior. (2016). In: KAAKINEN, Markus, Atte OKSANEN a Pekka RÄSÄNEN. Did the risk of exposure to online hate increase after the November 2015 Paris attacks? A group relations approach. *Computers in human behavior*. Elmsford: Elsevier, 2018, 78, 90-97. ISSN 0747-5632. Dostupné z: doi:10.1016/j.chb.2017.09.022

³⁸⁴ SILVENNOINEN, Oula. But – Where Do These People Come From?. *Trouble on the Far Right* [online]. Bielefeld: transcript Verlag, 2018, 39, 173-178. Dostupné z: doi:10.14361/9783839437209-021

³⁸⁵ KAAKINEN, Markus, Atte OKSANEN a Pekka RÄSÄNEN. Did the risk of exposure to online hate increase after the November 2015 Paris attacks? A group relations approach. *Computers in human behavior*. Elmsford: Elsevier, 2018, 78, 90-9. ISSN 0747-5632. Dostupné z: doi:10.1016/j.chb.2017.09.022

³⁸⁶ Tamtéž, str. 94

negativní výpady směrem k muslimům, počínaje od žádostí o zakročení ze strany vlády, konče u výzev k zabití všech muslimů.³⁸⁷ Jak ale autoři upozorňují, negativní komentáře byly minoritní, ty pozitivní označené například hashtagy #MuslimsAreNotTerrorist, #ThisisNotIslam nebo #NotInMyName spolu s neutrálně vyznívajícími příspěvky tvořily téměř tři čtvrtiny.³⁸⁸

4.5.2 Pachatelé versus oběti – média jako agenda-setter

Nedá se říct, že by útoky v roce 2015 byly něčím zbrusu novým, od slavných „dvojčat“ tou dobou uplynulo 14 let a i v době útoku na Spojené státy už byl terorismus reálnou hrozbou. Od té doby figurovala média v souvislosti s útoky pouze v roli informátora nebo prostředku k šíření informací. Výjimkou byly situace, kdy se novináři ocitli v hlavních rolích – únosy, následné vyjednávání či vyhrožování, po nichž následovaly dvě varianty; propuštění, nebo poprava. Výsledek se odvíjel jak od politické a finanční hodnoty rukojmích, tak od očekávaného efektu, jaký mohla mít jejich vražda. Zatímco organizované kriminální skupiny operující na území Iráku, Sýrie a dalších zemí Blízkého východu unášely novináře především pro získání výkupného a podle toho si také vybíraly své oběti (většinou z bohatých zemí jako je Španělsko, Japonsko, Itálie), Islámský stát začal od roku 2013³⁸⁹ častěji upřednostňovat cestu šíření strachu a demonstrování síly a krutosti. Například novinář James Foley byl tři roky před svou popravou propuštěn ze zajetí v Libyi.³⁹⁰ Teroristé častými únosy donutili většinu novinářů stáhnout se z území ovládaného IS. Ti, kteří se rozhodli zůstat, museli dodržovat pravidla určená IS;³⁹¹ některá

³⁸⁷ MAGDY, Walid; DARWISH, Kareem; ABOKHODAIR, Norah. Quantifying public response towards Islam on Twitter after Paris attacks. 2015. *arXiv preprint arXiv:1512.04570*, 2015.

³⁸⁸ Tamtéž

³⁸⁹ Novináři mezi džihádisty. Svět chtěl vidět válku zblízka a Islámský stát na tom vydělal | HlídacíPes.org. [online]. 2018 [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/novinari-mezi-dzihadisty-svet-chtel-sledovat-valku-a-islamsky-stat-na-tom-vydelaval/>

³⁹⁰ Global Post journalist James Foley talks about being captured in Libya - YouTube.[online]. 2012 [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=9VYXKeGNPPk>

³⁹¹ Islámský stát údajně sepsal pravidla pro novináře, musí přísahat věrnost vůdci Bagdádímu | iROZHLAS [online]. 2014 [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/islamsky-stat-udajne-sepsal-pravidla-pro-novinare-musi-prisahat-vernost-vudci-bagdadimu_201410101508_mvvydrova

média dokonce svým zpravodajům vstup do Sýrie zakázala.³⁹² Tím se hlavním zdrojem zpráv z této oblasti staly oficiální sdělovací prostředky Islámského státu. A média materiály publikované teroristy ochotně přejímala. Nahrávky brutálních poprav zajatců Islámského státu vzbudily po celém světě rozruch a silné pobouření. Vlna kritiky se však snesla také na média, která záběry umisťovala do vysílání i na své webové stránky.

Terorismus však nepřitahuje publicitu jen k pachatelům činů, může být také dokonale využito k nastolení mediální agendy jinými aktéry. Na vyvolávání strachu z terorismu si založilo svou kariéru nebo kampaň nemálo politiků (příklady najdeme i v českém politickém prostředí, kde, ačkoliv nejsou indicie vedoucí k reálnému nebezpečí útoku, toto téma rezonuje před volbami silně); informace o pachatelích jsou také často využívány k poukázání na společenské problémy. Po 11. září začal být terorismus spojován s (radikálním) Islámem. Když se v roce 2011 objevily zprávy o masakru na letním táboře Svazu dělnické mládeže na norském ostrově Utøya, média publikovala nepodložené informace i výroky politiků o tom, že pachatel je muslim.³⁹³ Ovšem po odhalení, že se jedná o praviceho extremistu Anderse Breivika přestalo být důležité jeho náboženské vyznání, místo toho se pozornost stočila k jeho dětství plnému šikany a pošramocnému vztahu s matkou.³⁹⁴ Je nutné si uvědomit, že to, jak pachatele vykreslují média, je pro mnoho příjemců mediálního obsahu určující pro utvoření názoru a jejich následné jednání. Ukvapené závěry či nepodložené informace vycházející z předsudků a stereotypů jsou jednou z hlavních rozbušek vedoucích k nesnášenlivosti a násilí.

4.5.2.1 „Umírání znovu a znovu“ – zobrazování obětí teroristických činů

Velkou proměnu lze zaznamenat i v přístupu médií k obětem terorismu a pozůstalým. Hluboké lidské příběhy přeživších nebo příbuzných po obětech neštěstí už dávno nejsou doménou pouze bulvárních médií, jako tomu bylo dříve. I média, která jsou považována za seriózní (např. France24, The Telegraph, Reuters), se čím dál častěji zaměřují na osudy

³⁹² Novináři mezi džihádisty. Svět chtěl vidět válku zblízka a Islámský stát na tom vydělával | HlídacíPes.org [online]. 2018 [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/novinari-mez-dzihadisty-svet-chtel-sledovat-vaiku-a-islamsky-stat-na-tom-vydelaval/>

³⁹³ SUMIALA, Johanna, et al. *Hybrid Media Events : The Charlie Hebdo Attacks and the Global Circulation of Terrorist Violence*, Emerald Publishing Limited, 2018. *ProQuest Ebook Central*, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?docID=5231409>

³⁹⁴ Tamtéž

konkrétních osob, které představují buď formou krátkých reportážních příspěvků³⁹⁵, nebo dokumentů³⁹⁶. Tyto dokumenty často vznikají při výročích a zahrnují výpovědi očitých svědků, rekonstrukce útoků, jejich vyšetřování, případné soudní procesy s podezřelými a pachateli.³⁹⁷ „V případě obětí to stejné co u pachatelů, jen s tím rozdílem, že pokud příbuzní sami chtějí některé skutečnosti zveřejnit, aby dokreslili nesmyslnost terorismu tím, že ukážou konkrétního člověka, který byl připraven o život, není důvod, proč jim nevyjít vstříc. Přání rodin obětí považuji za nejdůležitější vzhledem k tomu, že každá rodina se s tragickou ztrátou vyrovnává po svém.“³⁹⁸

I tento přístup však budí kontroverze. Jako příklad může posloužit případ Ahmeda Merabeta. Neustálé reprízování záběrů jeho smrti či jejich publikace a sdílení na internetu rozdělilo společnost. Merabetova rodina se silně ohradila, jeho bratr Malek, jenž předtím poskytl několik rozhovorů, na adresu médií uvedl: „Jak se vůbec opovažujete přebírat to video a vysílat ho? Slyšel jsem jeho hlas. Poznal jsem ho. Vídám a slýchám, jak ho masakrují každý den.“³⁹⁹ Merabetova partnerka dokonce posléze sdělila, že video zachycující smrt svého partnera shlédla v televizi, avšak nepoznala ho.⁴⁰⁰ Část lidí však uveřejnění videa chápe jako ukázkou krutosti teroristů a jako prostředek sjednocení společnosti. Pozitivním se může jevit fakt, že publicita, jaké se dostalo zavražděnému policistovi, svým způsobem odlákala do jisté míry pozornost od pachatelů činu. Přestože se novináři věnovali zjišťování detailů z životů bratrů Kouachiových a jejich motivaci, a nebáli se při tom tzv. „střílet do vlastních řad“, když uvedli, že za radikalizaci útočníků

³⁹⁵ The Bataclan survivors hoping for justice - YouTube. YouTube [online]. 2022 [cit. 06.03.2023]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=allXqVKQohM>

³⁹⁶ November 2015 attacks: The courage and resilience of a Bataclan survivor • FRANCE 24 English - YouTube [online]. 2022 [cit. 06.03.2023]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=rA3pLNY1AUQ>

³⁹⁷ 7/7 London Bombings: 10 Years On. YouTube [online]. 2015 [cit. 06.03.2023]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=oCQg0iGz3zA>

³⁹⁸ Rozhovor s bývalým zahraničním zpravodajem ČT ve Francii Petrem Zavadilem (Příloha č. 1, str. 139)

³⁹⁹ Witness regrets 'stupid' decision to publish film of Paris policeman's murder | Charlie Hebdo attack | The Guardian. [online]. 2015 [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/jan/12/man-regrets-stupid-decision-to-publish-shocking-film-of-paris-policemans>

⁴⁰⁰ Charlie Hebdo attack: Ahmed Merabet's family speak out - BBC News [online]. 2015 [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-30761229>

mohou do jisté míry také média ⁴⁰¹; Merabat se stal ve Francii symbolem, a to mnohem méně kontroverzním než provokativní Charlie Hebdo. Je vysoce pravděpodobné, že bez kontroverzního videa by se Merabetově vraždě nedostalo takové pozornosti.

4.5.2.2 Ústup od celebritizace pachatelů útoků

S přibývajícímí útoky, zvláště pak po brutálním vraždění v redakci Charlie Hebdo a obchodě Hyper Cacher, se začala veřejnost ptát, kde se přemíra násilí vzala a jak ji zastavit. Pozornost se stočila k médiím, která byla obviňována z komplikování práce bezpečnostním složkám při zásahu, projevování nedostatečného respektu k obětem a podněcování dalšího extremistického chování. Mediálním i veřejným prostorem se tak začaly šířit otázky zodpovědnosti: jsou média zodpovědná za vlnu teroru? „To je velmi dobrá otázka a sami jsme si ji v České televizi pokládali a zamýšleli se nad ní. I to byl jeden z důvodů, proč jsme se rozhodli zvýšit opatrnost a skepsi v přístupu k informování o útocích. Ne snad že bychom je přestali přinášet, abychom někoho nenaváděli, pokud to neodvysílá televize, přinese to spousta jiných médií nebo lidí na Twitteru, Facebooku a podobně,“⁴⁰² odpovídá Aleš Měříčka. „Lidé, kteří se k takovým činům odhodlají, mají jasné cíle, třeba i získání mediální pozornosti,“⁴⁰³ doplňuje Karel Tínl důvody, které k omezení „popularizace“ útoků vedly.

Zveřejňování záběrů způsobilo značnou polarizaci společnosti. Zatímco britský ministerský předseda David Cameron uvedl, že mu drastické záběry v médiích nevadí, protože „alespoň lidem připomínají, jak příšerná a vražedná organizace proti nim stojí,“⁴⁰⁴ odborné studie před neuváženým přebíráním materiálů publikovaných Islámským státem varovaly.⁴⁰⁵ Už o rok dříve ale udělala první velký krok italská televize RAI, která byla

⁴⁰¹ Charlie Hebdo attackers: born, raised and radicalised in Paris | Charlie Hebdo attack | The Guardian. [online]. 2015 [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/jan/12/-sp-charlie-hebdo-attackers-kids-france-radicalised-paris>

⁴⁰² Rozhovor s šéfredaktorem online zpravodajství ČT Karlem Tínlm a šéfredaktorem online zpravodajství ČT Alešem Měříčkou, 1. února 2023 (Příloha č. 2, str. 147)

⁴⁰³ Rozhovor s šéfredaktorem online zpravodajství ČT Karlem Tínlm a šéfredaktorem online zpravodajství ČT Alešem Měříčkou, 1. února 2023 (Příloha č. 2, str. 147)

⁴⁰⁴ David Cameron Says He Doesn't Mind The Media Broadcasting ISIS Video Clips. BuzzFeed [online]. 2016 [cit. 11.04.2023]. Dostupné z: <https://www.buzzfeed.com/husseinkesvani/cameron-isis-propaganda-video-broadcast>

⁴⁰⁵ Lowy Institute Warns Western Media To Be Cautious Of ISIS Propaganda When Reporting - B&T [online]. [cit. 16.04.2023]. Dostupné z: <https://www.bandt.com.au/lowy-institute-warns-western-media-to-be-cautious-of-isis-propaganda-when-reporting/>

v březnu 2015, tedy dva měsíce po útoku na Charlie Hebdo, jedním z prvních médií, které se rozhodlo omezit reportování o terorismu. RAI oznámila, že přestane na svém kanálu RAI News 24 a na svém webu Rainews.it publikovat videa Islámského státu.⁴⁰⁶ Ředitelka kanálu, Monika Maggioniová tehdy uvedla: „Toto rozhodnutí jsme konzultovali se všemi editory několik měsíců. Islámský stát se stal svým způsobem Hollywoodem teroru. Videá jsou podrobně studována a analyzována. Nechceme být součástí jejich propagandy, i z toho důvodu, že nevíme, kam až zajdou.“⁴⁰⁷

Propagandistické záběry z dílny Islámského státu však byly pouze první kapitolou. Tou další byly útoky, které se začaly odehrávat v Evropě, a zdejší média na ně musela reagovat.

V případě Charlie Hebdo vyvolal silnou vlnu znepokojení krok BFM-TV, která ve vysílání pustila úryvky z rozhovoru s Chérifem Kouachim a dalším pachatelem Amedym Coulibalym, zatímco drželi rukojmí. S únosci hovořili také redaktoři stanice RTL, kteří se kvůli nesprávnému zavěšení telefonu Coulibalym stali svědkem slov, která terorista říkal svým rukojmím.⁴⁰⁸ Zatímco Kouachiovy kontaktoval redaktor BFM-TV Igor Sahiri, Coulibaly inicioval komunikaci s televizí sám,⁴⁰⁹ čímž médium využil pro distribuci sdělení – v něm přiznal spolupráci s Kouachiovými, přihlásil se k Islámskému státu a také vyhrožoval zabitím rukojmích, pokud nebude bratrům umožněn volný odchod.⁴¹⁰ Přestože BFM-TV nahrávky poskytla policii, zveřejnila pouze jejich části a do vysílání je zařadila až několik hodin poté, co byla celá akce prohlášena za skončenou,⁴¹¹ některým kritikům vadilo, že byl teroristům poskytnut prostor k vyjádření. Na druhé straně komunikace mezi

⁴⁰⁶ Rai News stops broadcasting IS videos - Méditerranée Audiovisuelle | Italy [online]. 2015 [cit. 08.04.2023]. Dostupné z: <https://mediterranee-audiovisuelle.com/italy-rai-news-stops-broadcasting-is-videos/?lang=en>

⁴⁰⁷ Tamtéž

⁴⁰⁸ Paris attackers interview with French TV station: 'We are defenders of the Prophet. We took vengeance', said Charlie Hebdo killer Cherif Kouachi | The Independent [online]. 2015 [cit.09.03.2023]Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/paris-attackers-gave-interview-to-french-tv-station-we-are-defenders-of-the-prophet-we-took-vengeance-said-cherif-kouachi-9969749.html>

⁴⁰⁹ GROHMANN, Judith a Geoffrey BROOKS. *Fighting the war on terror: global counter-terrorist units and their actions*. Yorkshire: Pen & Sword Military, an imprint of Pen & Sword Books, 2018, 175 s. ISBN 1-5267-2748-X

⁴¹⁰ SUMIALA, Johanna, et al. *Hybrid Media Events : The Charlie Hebdo Attacks and the Global Circulation of Terrorist Violence*, Emerald Publishing Limited, 2018. *ProQuest Ebook Central*, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?docID=5231409>

⁴¹¹ Attentats: ce que les terroristes ont dit à BFMTV. Actualités en continu et info en direct et replay - BFMTV [online]. 2015 [cit. 21.03.2023]. Dostupné z: https://www.bfmtv.com/police-justice/attentats-ce-que-les-terroristes-ont-dit-a-bfmtv_AN-201501090024.html

médii a teroristy pomohla bezpečnostním složkám (i díky již zmiňované chybě při zavěšení) nalézt spojitosti mezi oběma akcemi a objasnit motivy radikálů.

I tato událost se stala podkladem pro myšlenku, kterou profesor psychopatologie na Université Paris VII Diderot Fethi Benslama předestřel ve svém rozhovoru pro Le Monde: „Proč ne pakt, kterým se všechna média zavazují zmiňovat vrahy pouze iniciálami, nezveřejňovat jejich fotografie, neuvádět biografické údaje, které je umožňují identifikovat?“⁴¹² Internetovou petici vyzývající celostátní média k anonymizaci teroristů, v jejímž popisu stojí například věta „Proč z něj (masového vraha) dělat ‚superstar‘?“ podepsalo téměř 167 tisíc lidí.⁴¹³ Ve Francii, jakožto zemi, která byla v letech 2015 až 2017 teroristickými útoky zasažena nejhůře, byly pochopitelně debaty o chování médií v takových situacích nejživější, proto je na jejím příkladu dle mého názoru nejpatrnější způsob uvažování médií a jeho posun.

„Nechceme být nástrojem, který bude Islámskému státu dělat reklamu. Nástrojem, díky němuž by teroristé mohli být oslavováni. (...) Islámský stát využívá všechny moderní komunikační nástroje. My mu na našich stránkách žádný prostor nedáme.“⁴¹⁴ Těmito slovy odůvodnil 27. července 2016 v reakci na útok v Nice francouzský deník Le Monde své rozhodnutí nezveřejňovat již nadále fotografie pachatelů teroristických činů. Napodobil tím kroky, jež učinily BFM-TV, Europe 1, katolický La Croix a France Médias Monde. V případě prestižního deníku šlo již o několikátou změnu přístupu k informování o útocích a jejich pachatelích, už dříve přestal Le Monde publikovat snímky z propagandistických materiálů Islámského státu. „Chceme se vyhnout tomu, aby byli teroristé postaveni na stejnou úroveň jako oběti, jejichž fotografie vysíláme,“ vysvětlil Hervé Bérout, ředitel redakce BFM-TV.⁴¹⁵ Zpravodajský kanál tak odmítl do vysílání zařadit fotografie teroristy

⁴¹²Les médias ne devraient pas publier les photos du tueur de Nice. Le Monde [online]. 2016 [cit. 20.02.2023]. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/societe/article/2016/07/18/fethi-benslama-les-medias-ne-devraient-pas-publier-les-photos-du-tueur-de-nice_4971486_3224.html

⁴¹³ Pour l'anonymat des terroristes dans les médias: Just a moment.... | Change.org [online]. [cit.20.02.2023]. Dostupné z: https://www.change.org/p/pour-l-anonymat-des-terroristes-dans-les-medias?recruiter=464158926&utm_source=share_petition&utm_medium=facebook&utm_campaign=autopublis_h&utm_term=des-lg-action_alert-reason_msg

⁴¹⁴ Médias : faut-il divulguer l'identité et la photo des terroristes | Le Monde [online]. 2016 [cit. 20.02.2023]. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/actualite-medias/article/2016/07/27/des-medias-decident-de-ne-plus-publier-les-portraits-des-auteurs-d-attentats_4975341_3236.html

⁴¹⁵ Tamtéž

Adela Kermiche, aby „nepřenesl obraz usmívajícího se mladého pohledného chlapce na fotografii, když právě někomu podřízl hrdlo“. ⁴¹⁶ Stanice Europe 1 zašla ještě dál a rozhodla se nezveřejňovat ani jména teroristů. V tom ji však France Médias Monde, BMF-TV ani Le Monde nenásledovaly, uvedly, že budou v publikaci těchto údajů „extrémně šetrné“, nicméně jména považují za „informační prvek“. ⁴¹⁷

Tento krok je z hlediska přístupu médií k informování o terorismu považován za zlomový, nicméně v odborných kruzích i u veřejnosti vyvolal diskusi, v níž je nejskloňovanějším slovem „cenzura“. Jednotný názor nepanoval napříč mediálním spektrem, dokonce ani uvnitř jednotlivých mediálních společností. Zdrženlivě se k věci postavil konzervativní deník Le Figaro, podle nějž je „vše otázkou umírněnosti, opatrnosti a zdravého rozumu“ ⁴¹⁸ nebo síť veřejnoprávních televizních stanic France Télévisions. Její informační ředitel Michel Field v dopise zaměstnancům deklaroval nutnost „odolat tomuto závodu o autocenzuru a velkolepá prohlášení.“ ⁴¹⁹ S tvrzením, že nepublikování fotografií pachatelů odradí další potenciální teroristy, nesouhlasil ani specialista na džihadismus Wassim Nasr z televizní stanice France 24, která spadá pod France Médias Monde: „Konspiračních teorií je už hodně. Pokud skryjeme fotografie nebo identitu pachatelů útoku, otevřeme jim dveře ještě více.“ ⁴²⁰

Proti „celebritizaci“ radikálů veřejnost vystupuje i nyní, kdy, jak již bylo zmíněno, několik médií přistoupilo na změnu jejich prezentace. Diváci BBC na počátku roku 2023 vyjádřili silný nesouhlas s prostorem, který veřejnoprávní médium věnuje ve svém vysílání mladé ženě, která jako patnáctiletá spolu se svými dvěma spolužačkami (skupina byla známá jako Bethnal Green Trio) opustila Spojené království a odjela do Sýrie, aby se tam přidala k Islámskému státu. ⁴²¹ V roce 2019 zaplnily britská média její protesty proti odebrání státního občanství a kauza neutichla ani do začátku roku 2023. Po odvysílání desetidílného

⁴¹⁶Tamtéž

⁴¹⁷ Tamtéž

⁴¹⁸ Médias : faut-il divulguer l'identité et la photo des terroristes | Le Monde [online], 2016 [cit. 20.02.2023]. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/actualite-medias/article/2016/07/27/des-medias-decident-de-ne-plus-publier-les-portraits-des-auteurs-d-attentats_4975341_3236.html

⁴¹⁹ Tamtéž

⁴²⁰ Tamtéž

⁴²¹ Shamima Begum: How can you lose your citizenship? - BBC News [online], 2023 [cit. 11.03.2023]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/explainers-53428191>

podcastu rekapitulujícího cestu Begumové a devadesátiminutové dokumentu, v němž se reportérům zpovídala o svém životě v syrském uprchlickém táboře, zaznamenala BBC nárůst žádostí o zrušení diváckých licencí. Diváci si stěžovali, že BBC prezentuje Begumovou „svým způsobem jako celebritu“ a „zranitelnou mladou dívku“, některé z nich znechutil samotný fakt, že „nevěsta džihádu“ dostává na obrazovkách tolik prostoru.⁴²²

4.5.3 Média proti terorismu

4.5.3.1 Vlastní pátrání

Přístup médií k terorismu odráží mimo jiné také trend, který žurnalistiku posunul blíže k veřejnému zájmu. Na něm je totiž podle manuálu Investigative Reporters and Editors, největší organizace svého druhu, investigativní žurnalistika založena. Podle této asociace investigativní žurnalistika „vychází ze zájmu o záležitosti zásadní pro čtenáře, diváky nebo posluchače. V mnoha případech si subjekty této novinářské činnosti přejí, aby informace týkající se jich zůstaly skryté.“⁴²³ V podobném duchu hovoří i akademická literatura – ta do základních aspektů investigativní žurnalistiky řadí „delší časový úsek mediálního pokrytí, nelegálnost nebo přinejmenším nemorálnost skutků a větší míru vlivu subjektů“.⁴²⁴ Přestože byla investigativní žurnalistika vždy spojována spíše s úniky politickými či korupčními kauzami, se zhmotněním reálné hrozby v podobě teroristických útoků začali novináři působit i v této oblasti. Francouzský novinář vystupující pod pseudonymem Said Ramzy se skrze Facebookovou stránku infiltroval do buňky Islámského státu připravující útok a šest měsíců shromažďoval o skupině informace a nahrával setkání s dalšími členy skrytou kamerou.⁴²⁵ „Alláhovi vojáci“, jak si skupina přezdívala, byli krátce před

⁴²² 'Why are the BBC giving Shamima Begum more airtime?: 'Sickened' viewers slam broadcaster | Daily Mail [online]. 2023 [cit. 11.03.2023]. Dostupné z: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-11726047/Sickened-viewers-slam-BBC-vow-cancel-licences-Shamima-Begum-documentary.html>

⁴²³ Investigative Reporters & Editors | Columbia: Missouri School of Journalism. FAQ| IRE [online]. [cit.21.03.2023]. Dostupné z: <https://ire.org/awards/ireawards/faq/>

⁴²⁴ ŠTĚTKA, Václav a Henrik ÖRNEBRING, 2013. Investigative Journalism in Central and Eastern Europe. The International Journal of Press/Politics. 18(4), 413-435. DOI: 10.1177/1940161213495921. ISSN 1940-1612. Dostupné také z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1940161213495921> - str. 415

⁴²⁵ French documentary provides footage from within IS group cell | France 24 [online].2016 [cit. 22.03.2023]. Dostupné z: <https://www.france24.com/en/20160505-French-documentary-provides-footage-within-group-cell>

plánovaným útokem zadržení, dokument, který odvysílala stanice Canal+,⁴²⁶ nicméně upozornil na těžkosti, s nimiž se bezpečnostní složky potýkají při odhalování teroristických skupin, a rozkryl detaily jejich fungování. Kromě úryvků z rozhovoru mezi novinářem a vůdcem skupiny ukazuje i korespondenci v rámci skupiny, schůzky v parku nebo tlumočí instrukce, které Ramzy dostával, a způsoby, jakými je dostával. U některých členů navíc zdůrazňuje momenty z jejich životů, které přispěly k jejich radikalizaci. Při tom všem se však dokument z roku 2016 vyhýbá přílišné prezentaci teroristů jako osob, čímž se vyhýbá obviněním z přehnané exponovanosti (potenciálních) teroristů.

4.5.3.2 Média jako pojistka bezpečnosti

Snižování míry informování v krizových situacích narušuje další funkci médií. „Pokud se o něčem bude informovat ztlumeně, může být také problematické. Každý velký teroristický útok je totiž svým způsobem selháním nějakých bezpečnostních procesů, jako například útoky na koncertu Ariany Grande. A média jsou tu i od toho, aby poukázala na selhání. Pokud napíšeme: „proběhl útok, je sedmdesát mrtvých,“ tak to vlastně příliš nepomůže tomu, aby se něco podobného stalo znovu. Upřímně, pokud média nepoukáží na problém, tak interní vyšetřování málokdy chce jít s těmi chybami ven,“⁴²⁷ říká Měříčka. Také krátce po útocích na Charlie Hebdo se objevily články poukazující na možné pochybení tajných služeb. Guardian například přinesl informaci o varování, které francouzská tajná služba obdržela od té alžírské.⁴²⁸ Pochybení připustil ve svém projevu tehdejší francouzský premiér Manuel Valls, a ukázalo se, že oba bratři Kouachiovi byli evidováni v databázi potenciálních teroristů a na seznamu zakazujícím jejich přítomnost v letadlech směřujících do nebo z USA.⁴²⁹ Nejinak tomu bylo o deset měsíců později po listopadových pařížských útocích, i v tomto případě médií rezonovaly zprávy o podcenění hrozeb a varování zahraničních rozvědek. Podle mluvčího Vojenského zpravodajství ČR je mezinárodní

⁴²⁶ Soldiers Of Allah : Canal+ : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive. Internet Archive: Digital Library of Free & Borrowable Books, Movies, Music & Wayback Machine [online]. 2016. Dostupné z: <https://archive.org/details/CanalSoldiersOfAllah>

⁴²⁷ Rozhovor s šéfredaktorem online zpravodajství ČT Karlem Tinlem a šéfredaktorem online zpravodajství ČT Alešem Měříčkou, 1. února 2023 (Příloha č. 2, str. 147)

⁴²⁸ Charlie Hebdo: could security services have prevented Paris attacks? | Charlie Hebdo attack | The Guardian. [online]. 2015 [cit. 21.03.2023]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/jan/10/charlie-hebdo-security-services-paris-attacks>

⁴²⁹ Tamtéž

spolupráce mezi těmito službami velmi rozvinutá: „Pokud existuje hrozba v nějakém státě, tajné služby si vychází vstříc a nevztahuje se to jen na NATO a podobné organizace. Terorismus je celosvětový problém a všichni mají stejný zájem. Pokud by například česká tajná služba zjistila, že se chystá něco dejme tomu v africké zemi, tak by určitě byla snaha sdělit tuto zprávu tamním úřadům, ať už napřímo nebo prostřednictvím nějakých partnerů.“⁴³⁰ Timothy Holman však upozorňuje, že se nemuselo nutně jednat o selhání francouzské tajné služby jako instituce, nýbrž o chyby jednotlivců nebo celého systému mezinárodní spolupráce zahrnujícího sběr, třídění a analýzu informací.⁴³¹

4.5.3.3 Boj uživatelů sociálních sítí proti terorismu

Po teroristickém útoku v Bruselu 22. listopadu 2015 pátrala policie po údajném pachateli Salahu Abdeslamovi. Při protiteroristické akci byl v belgickém hlavním městě vyhlášen zákaz vycházení, což se ihned stalo předmětem diskuzí na sociálních sítích. Kvůli ohrožení právě probíhajícího zátahu policie požádala veřejnost, aby nezveřejňovala informace o detailech akce.⁴³² S označením #BrusselsLockdown, které do té doby lidé využívali právě ke sdílení detailů ze svého okolí, začali tedy nejen obyvatelé Bruselu sdílet obrázky koček. Jednalo se jak o reálné fotografie, tak o fotomontáže koček jako superhrdinů nebo na známých belgických památkách. Někteří uživatelé své příspěvky dokonce doprovodili popisky jako „Breaking news“⁴³³, což je mělo ztížit identifikaci relevantního zpravodajského materiálu a zmást pachatele. Důvodem, proč Twitter a další sociální sítě zaplavily právě kočky, je podle Simsové údajně podobnost ve výslovnosti francouzských slov „cat“ (kočka) a „quatre“ (francouzsky čtyři).⁴³⁴ Právě ten den byly totiž bezpečnostní

⁴³⁰ Rozhovor s mluvčím Vojenského zpravodajství ČR Janem Pejškem, 30. listopadu 2022 (Příloha č. 4, str. 155)

⁴³¹ HOLMAN, Timothy. Paris: An Intelligence Failure or a Failure to Understand the Limits of Intelligence?, Commentary, RUSI, 2015, [cit.21.03.2023]. Dostupné z: <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/paris-an-intelligence-failure-or-a-failure-to-understand-the-limits-of-intelligence>

⁴³² Belgians tweet cat pictures during #BrusselsLockdown - BBC News [online]. 2015 [cit. 08.04.2023]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-34897645>

⁴³³ Belgians tweet cat pics to help police for #BrusselsLockdown | France24 [online]. 2015 [cit. 08.04.2023]. Dostupné z: <https://www.france24.com/en/20151123-belgium-tweet-cat-brussels-lockdown-paris-attacks-terrorism-europe>

⁴³⁴ SIMS, Alexandra, 2015. In: JENSEN, Minna S., Christina NEUMAYER a Luca ROSSI. 'Brussels will land on its feet like a cat': motivations for memefying #Brusselslockdown. *Information, communication & society* [online]. Abingdon: Routledge, 2020, **23**(1), 59-75 [cit. 11.04.2023]. ISSN 1369-118X. Dostupné z: doi:10.1080/1369118X.2018.1486866 – str. 60

opatření posíleny na stupeň 4. Tuto iniciativu následně ocenila prokuratura i policie: „Federální prokurátor a policejní složky chtějí poděkovat tisku a uživatelům sociálních sítí za to, že brali ohled na potřeby probíhající operace“⁴³⁵.

5 Závěr

Cílem této diplomové práce bylo co nejkomplexněji (v rámci možného rozsahu) představit problematiku přístupu médií k informování o terorismu a přiblížit významné znaky jeho proměny mezi lety 2010 a 2020. Tato práce je studií kombinující několik druhů zdrojů.

Při studii tohoto tématu jsem narazila na několik limitací. Jako největší se ukázala být obrovská komplexita tohoto tématu, která znemožňuje podrobné zkoumání jednotlivých částí při současném vykreslení všech souvislostí. V důsledku toho nejsou některé složky prozkoumány detailně, ale jsou pouze představeny a zasazeny do kontextu. Další omezení spatřuji v povaze tématu – obsah související s terorismem jakožto bezpečnostní hrozbou je obtížně přístupný, což komplikuje rešerše primárních zdrojů i čerpání informací z jiných zdrojů.

Publikace poskytují dostatek materiálu k vytvoření teoretického rámce, primární zdroje přináší aktuální příklady a odborné články pomáhají zasadit příklady do kontextu. Díky rozhovorům s osobnostmi z české mediální a bezpečnostní scény přináší práce nové poznatky, které mohou být základem pro další výzkum.

První výzkumná otázka práce zněla: „Jak se mediální produkce měnila či vyvíjela ve vymezeném období“. Přístup médií k informování o terorismu prošel ve sledovaném období dvěma výraznými změnami. První změnou je nárůst mediální produkce s touto tematikou v letech 2014 a 2015. V roce 2014 se jednalo o reflexi videí poprav zajatců publikovaných Islámským státem a jeho aktivit na Blízkém východě, které vyvrcholily vyhlášením chalífátu. V následujícím roce se k těmto tématům přidaly zprávy o expanzi Islámského státu reprezentované vlnou teroristických útoků v západoevropských městech,

⁴³⁵ Brussels Lockdown: Belgians tweet pictures of cats to confuse Isis terrorists | The Independent [online]. 2015 [cit. 08.04.2023] Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/brusselslockdown-belgians-respond-to-terror-alert-with-cat-pictures-to-confuse-suspects-a6744746.html>

především ve Francii a Velké Británii. Za zásadní události lze považovat útok na redakci Charlie Hebdo v lednu 2015 nebo klub Bataclan a další místa v Paříži v listopadu téhož roku. Trend nadměrného zájmu médií pokračoval i při útocích v roce 2016, zároveň se však (v Itálii už v roce 2015) začala rýsovat druhá výrazná změna přístupu, a sice ústup od přehnané pozornosti věnované terorismu doprovázený celkovou změnou mediální strategie. Zajímavostí je, že tyto dvě změny aplikované filozofie byly praktikovány souběžně (ve stejnou dobu), přestože jsou zcela protichůdné.

Dalším cílem této práce bylo zodpovědět otázku, zda se přístup médií k terorismu změnil v reakci na nějakou událost. Podle získaných poznatků mediální produkce chování teroristů ovlivňuje, není však zřejmé, do jaké míry. Distribuce videonahrávek brutálních poprav zajatců Islámského státu vyvolala ve světě strach a zároveň radikalizovala část obyvatel evropských států. U médií sice vyvolaly nahrávky šok a vlnu etických otázek a dilemat, nicméně zájem publika způsobil značnou nadprodukcí obsahu s touto tematikou. Každé video a následně i každý další teroristický útok vyvolaly vlnu zájmu publika, a tím i zájem médií. To přineslo změny rolí na mediálním poli. Sociální sítě začaly suplovat úlohu zpravodajských médií a všechny typy médií dohromady se staly nejen zdrojem informací, ale také prostorem pro vyjádření solidarity či nabídku pomoci.

Poslední výzkumná otázka se týkala toho, zda mediální produkce ovlivňuje chování teroristů. Podle poklesu počtu útoků po roce 2017, tedy v době, kdy některá média omezila prostor pro takový obsah, by se mohlo zdát, že teroristé od této praxe ustoupili. Bylo by však krátkozraké se domnívat, že jde o výsledek pouze jednání mediální sféry, zásluhu mají jistě také bezpečnostní opatření, která po vlně útoků v letech 2015 a 2016 doznala velkého zpřísnění, ale také mezinárodní boj proti terorismu, který na Blízkém východě ve střetech s Islámským státem zaznamenal úspěch. Internet umožnil rozvoj fenoménu „osamocených vlků,“ kteří díky němu mohou čerpat z instruktážních materiálů distribuovaných teroristickými organizacemi odkudkoliv na světě. Tento postup se již u několika případů potvrdil. Aktivita osamocených teroristů komplikuje práci bezpečnostním složkám, jelikož je jejich odhalení obtížnější než v případě organizované skupiny. Sociální sítě zase vinou neefektivní regulace umožňují radikálům sdružovat se a komunikovat a sdílet mezi sebou propagandistické materiály.

Dle těchto závěrů lze konstatovat, že oba subjekty této práce, tedy média i teroristé (teroristické organizace) navzájem odráží své chování. Nelze určit dominantního aktéra, poněvadž subjekty na sobě nejsou přímo závislé; nejvýstižnější charakteristikou vztahu se jeví označení „symbiotický“, zmiňované v několika zdrojích.⁴³⁶ V současné době jsou teroristické aktivity značně utlumeny, k čemuž přispěla i koronavirová pandemie, která v letech 2020 a 2021 vylidnila veřejná prostranství, což snížilo jejich atraktivitu v očích teroristů. Analogicky k tomu i mediální produkce na toto téma je omezena. Dle mého názoru však v budoucnu lze očekávat další vývoj vzájemného vztahu těchto dvou aktérů.

6 Summary

The aim of this thesis was to present the issue of the media approach to reporting about terrorism as comprehensively as possible (within the scope) and to present the significant features of its transformation between 2010 and 2020. This thesis combines the study of several types of sources.

In studying this topic, I have encountered several limitations. The biggest one turned out to be the enormous complexity of this topic, which makes it impossible to examine each part in detail while drawing all the connections. As a result, some components are not explored in detail, but are only introduced and placed in context. Another limitation is the nature of the topic - content related to terrorism, as a security threat, is difficult to access, which complicates primary source research and drawing information from other sources.

The publications provide enough material to create a theoretical framework, the primary sources provide actual examples, and the scholarly articles help put the examples in context. Thanks to interviews with personalities from the Czech media and security scene, the work provides new insights that can serve as a basis for further research.

The media's approach to reporting on terrorism has undergone two significant changes in the period under review. The first change is the increase in media production with this topic in 2014 and 2015. In 2014, this included coverage of videos of prisoner executions

⁴³⁶ WILKINSON, Paul. The media and terrorism: A reassessment. *Terrorism and political violence* [online]. Taylor & Francis Group, 1997, 9(2), 51-64 [cit. 15.02.2023]. ISSN 0954-6553. Dostupné z: doi:10.1080/09546559708427402

published by the Islamic State and its activities in the Middle East, culminating in the declaration of the caliphate. In the following year, these themes were joined by news of the expansion of the Islamic State, represented by a wave of terrorist attacks in Western European cities, particularly in France and the UK. The attack on the Charlie Hebdo newsroom in January 2015 or the Bataclan club and other sites in Paris in November of that year can be seen as major events. The trend of excessive media attention continued with the attacks in 2016, but at the same time a second significant change of approach began to emerge (in Italy as early as 2015), namely a retreat from excessive attention to terrorism, accompanied by an overall change in media strategy. Interestingly, these two changes in applied philosophy were practiced simultaneously (at the same time), despite being completely contradictory.

According to the findings, media production influences terrorist behaviour, but it is not clear to what extent. The distribution of video footage of the brutal executions of Islamic State prisoners has created fear in the world and radicalised some European populations. While the media were shocked by the footage and the wave of ethical questions and dilemmas it raised, the public interest has led to a significant overproduction of content on the subject. Each video, and subsequently each terrorist attack, has generated a wave of public interest and thus media interest. This has brought about role reversals in the media field.

Social networks have begun to replace the role of news media, and all types of media together have become not only a source of information, but also a space for expressing solidarity or offering help. Judging by the decline in attacks after 2017, a time when some media outlets have limited the space for such content, it would appear that terrorists have moved away from this practice. However, it would be short-sighted to assume that this is only the result of the actions of the media sphere; the security measures, which were greatly tightened after the wave of attacks in 2015 and 2016, certainly have a role to play, but also the international fight against terrorism, which has seen success in the Middle East in the clashes with the Islamic State. The internet has enabled the development of the phenomenon of "lone wolves," who can draw on briefing materials distributed by terrorist organisations from anywhere in the world. This practice has already been confirmed in several cases. The activity of lone terrorists makes the work of the security forces more difficult, as they are more difficult to detect than in the case of an organised group. Social

networks, in turn, due to ineffective regulation, allow radicals to come together and communicate and share propaganda materials among themselves.

According to these conclusions, it can be concluded that both subjects of this thesis, i.e. the media and terrorists (terrorist organizations), reflect each other's behavior. It is not possible to identify a dominant actor, since the subjects are not directly dependent on each other; the most apt characterization of the relationship seems to be the label "symbiotic", mentioned in several sources. Terrorist activity is currently much subdued, helped by the coronavirus pandemic that depopulated public spaces in 2020 and 2021, which reduced their attractiveness to terrorists. By analogy, media production on the subject has been limited. In my opinion, however, further developments in the relationship between these two actors can be expected in the future.

Použitá literatura

Odborná literatura

ALLAN, Stuart a Einar THORSEN (eds.). Citizen journalism: global perspectives. New York: Peter Lang, 2009. Global crisis and the media, vol. 1. ISBN 978-1-4331-0295-0

ALLAN, Stuart. Citizen witnessing: revisioning journalism in times of crisis. Malden, MA: Polity Press, 2013, 264 s. ISBN 074-5651-195-X

ALLAN, Stuart (eds.). Journalism after September 11. 1st publ. London: Routledge, 2002. Communication and society. ISBN 0-415-28800-2

ANZENBACHER, Arno. Úvod do etiky. Přeložil Karel ŠPRUNK. Praha: Academia, 2001, 292 stran. ISBN 80-200-0917-5

ARENDT, Hannah. "Ideology and Terror: A Novel Form of Government." The Review of Politics, vol. 15, no. 3, 1953, str. 303–327. JSTOR, Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1405171>.

BADOUARD, Romain.. « Je ne suis pas Charlie ». Pluralité des prises de parole sur le web et les réseaux sociaux. Le Défi Charlie. Les médias à l'épreuve des attentats, 2016. <hal-01251253>

BANDURA, Albert. Self-efficacy: the exercise of control. New York: W.H. Freeman and Company, 1997, ix, 32, 604 s. ISBN 9780716728504

BEAUMONT, Claudine. Mumbai attacks: Twitter and Flickr used to break news. The Telegraph [online]. 2008 [cit. 28.09.2022]. Dostupné z: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/india/3530640/Mumbai-attacks-Twitterand-Flickr-used-to-break-news-Bombay-India.html>

BLANKENSHIP, Justin C. LOSING THEIR "MOJO"?. *Journalism practice* [online]. ABINGDON: Routledge, 2016, **10**(8), 1055-1071 [cit. 21.02.2023]. ISSN 1751-2786. Dostupné z: doi:10.1080/17512786.2015.1063080

BOARU, Gheorghe, DAVID, Adrian-Cristian. TERRORISM AND MASS MEDIA TERRORISM. *Annals: Series on Military Sciences* [online]. Academy of Romanian Scientists Publishing House, 2020, 12(2), 93-113 [cit.14.04.2023]. ISSN 2066-7086. Dostupné z: <https://www.aos.ro/wp-content/anale/MTVol12Nr2Art.7.pdf>

BOCKSTETTE, Carsten. Terrorists Exploit Information Technologies. Per Condordiam, roč. 1, č. 3, s. 13-14.

BOLTER, Jay David a GRUSIN, Richard. *Remediation: Understanding New Media*. Cambridge, MA: MIT Press, 1999.

BOWDEN, Brett, DAVIS, Michael T. *Terror, From Tyrannicide to Terrorism*. University of Queensland Press, 2008,

BOWMAN, Shayne a Chris WILLIS. We Media: How audiences are shaping the future of news and information [online]. Stanford, California: The Media Center at the American Press Institute, 2003 [cit. 29.09.2022]. Dostupné z: https://www.hypergene.net/wemedia/download/we_media.pdf

BRUNS, Axel. *Gatewatching: Collaborative Online News Production*. New York: Peter Lang Publishing, 2005, 330 s. ISBN: 0-8204-7432-0

BOYD Danah M. a Nicol B. ELLISON. Social Network Sites: Definition, History and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 2007, 210-230 s. [online][cit. 25.01.2023]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x/epdf>

BUSARI, Stephanie. Tweeting the terror: How social media reacted to Mumbai. CNN [online]. 2008 [cit. 28.09.2022]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2008/WORLD/asiapcf/11/27/mumbai.twitter/>

COMER, Jonathan S a Philip C. KENDALL. Terrorism: The Psychological Impact on Youth. *Clinical psychology (New York, N.Y.)* Malden, USA: Blackwell Publishing, 2007, 14(3), 179-212. ISSN 0969-5893. Dostupné z: doi:10.1111/j.1468-2850.2007.00078.x

CRAIGHEAD, Geoff. *High-Rise Security and Fire Life Safety*. Butterworth-Heinemann. Third edition. 2009. s. 109. ISBN 9781856175555

CRESWELL, John.W. *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches*. Thousand Oakes: Sage Publications, 1998

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a VITOUŠOVÁ, Petra. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, 192 s. ISBN 978-80-247-2014-2

DAVISSON, Amber L. a BOOTH Paul (eds.). *Controversies in digital ethics*. New York: Bloomsbury Academic, 2016, 380 s. ISBN 978-150-1310-560.

EICHLER, Jan a kol. *Evropská bezpečnost 25 let po skončení studené války*. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica, 2016. s. 46. ISBN 978-80-245-2171-8

EICHLER, Jan. *Terorismus a války na počátku 21. století*. Praha: Karolinum, 2007, 352 s. ISBN 978-80-246-1317-8.

EVERARD, Paul. NATO and Cyber Terrorism, in *Responses to Cyber Terrorism*, ed. Centre of Excellence Defence against Terrorism, Ankara, Turkey, NATO Science for Peace and Security Series, E: Human and Societal Dynamics, vol. 34. Washington, DC: IOS Press, 2008

FAJMONOVÁ, Veronika. Vnímání terorismu: jaký vliv má narativ a jeho šíření | Ústav mezinárodních vztahů - Expertise to impact. Ústav mezinárodních vztahů - Expertise to impact [online].2017 [cit. 23.03.2023]. Dostupné z: <https://www.iir.cz/vnimani-terorismu-jaky-vliv-ma-narativ-a-jeho-sireni>

GANS, Herbert. J. *Deciding What Is News*. Constable. 1980

GARCIA, David a Bernard RIMÉ. Collective Emotions and Social Resilience in the Digital Traces After a Terrorist Attack. *Psychological science* [online]. Los Angeles, CA: SAGE Publications, 2019, **30**(4), 617-628 [cit. 2023-04-15]. ISSN 0956-7976. Dostupné z: doi:10.1177/0956797619831964

GIGLIETTO, Fabio a Yen LEE, Yen. A hashtag worth a thousand words: Discursive strategies around# JeNeSuisPasCharlie after the 2015 Charlie Hebdo shooting. *Social Media+ Society*, 3(1), 2017.

GLASER, Barney, G. STRAUSS, Anselm L. *The discovery of grounded theory*. New York. Aldine, 1967. 271 stran. ISBN: 0202302601, 9780202302607

GROHMANN, Judith a Geoffrey BROOKS. *Fighting the war on terror: global counter-terrorist units and their actions*. Yorkshire: Pen & Sword Military, an imprint of Pen & Sword Books, 2018, 175 s. ISBN 1-5267-2748-X

HAMM, Mark. *Lone Wolf Terrorism in America* | U.S. Department of Justice, 2013. Dostupné z: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/lone-wolf-terrorism-america>

HAMM, Mark, and Ramón Spaaij. *The Age of Lone Wolf Terrorism*, Columbia University Press, 2017. *ProQuest Ebook Central*, Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?docID=5275998>.

HAMPTON, Keith. (ed.) *Social media and the “spiral of silence*. Washington, DC: Pew Research Center, 2014. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/265728079_Social_Media_and_the_'Spiral_of_Silence'

HANIAKOVÁ, Tereza. *Využití občanského žurnalismu redakcemi Hospodářské noviny a Le Soir při bruselském atentátu v březnu 2016*. Praha, 2017. 60 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Roman Hájek

HEGGHAMMER, Thomas. „Global Jihadism after the Iraq War“. *Middle East Journal*, Vol. 60, No. 1 (Winter, 2006), pp. 12–13.

HELLMUELLER, L., V. HASE a P. LINDNER. *Terrorist Organizations in the News: A Computational Approach to Measure Media Attention Toward Terrorism*. *Mass communication & society* [online]. Philadelphia: Routledge, 2022, **25**(1), 134-157 [cit. 14.04.2023]. ISSN 1520-5436. Dostupné z: doi:10.1080/15205436.2021.1936068

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, 437 stran. ISBN 978-80-262-0982-9.

HOFFMAN, Burce. *Inside Terrorism*. 2. vyd. New York: Columbia University Press, 2006. 456 s. ISBN 978-0-2311-2699-1.

HOLLOWAY, David. *9/11 and the War on Terror*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2008, x, 197 stran. ISBN 0-7486-7077-7. Dostupné z: doi:10.1515/9780748632411

HOLMAN, Timothy. *Paris: An Intelligence Failure or a Failure to Understand the Limits of Intelligence?*, *Commentary*, RUSI, 2015, [cit.21.03.2023]. Dostupné z: <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/paris-an-intelligence-failure-or-a-failure-to-understand-the-limits-of-intelligence>

HOLMGREEN, L. *Why am I to blame when the law is on my side? A study of crises, public opinion and frames*. *On the Horizon*, 23(4): 363-373, 2015. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/284277129_Why_am_I_to_blame_when_the_law_is_on_my_side_A_study_of_crises_public_opinion_and_frames

HRDLIČKOVÁ, Lucie. Proměna etiky médií s nástupem občanského žurnalismu. Praha, 2018. 112 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Václav Moravec, Ph.D., Ph.D.

CHLUPÁČOVÁ, Kamila. *Homegrown terorismus*. Praha, 2016, s. 26. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra mezinárodních vztahů. Vedoucí diplomové práce PhDr. Radana Makariusová, PhD.

IBRAHIM, Yasmin. Social Media and the Mumbai Terror Attack: The coming of Age of Twitter. In ALLAN, Stuart a E. THORSEN Citizen journalism: global perspectives, v. 2., 2014, 15-26 s

JAKUBOWICZ, Karol. Nová ekologie médií: konvergence a mediamorfóza. 1. vyd. Zlín, 2013,

JANÁSOVÁ, Vendula. iReportéři České televize - natáčeji videa a staň se hvězdou. Praha, 2021. 109 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Mgr. Martin Lokšík

JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. Masová média. Praha: Portál, 2009, 416 s. ISBN 978-80-7367-466-3

JIRÁK, Jan In: REIFOVÁ, Irena a kolektiv. Slovník mediální komunikace. Praha: Portál, 2004, 328 s. ISBN 80-717-8926-7.,

JENKINS, Brian M. INTERNATIONAL TERRORISM: Trends and Potentialities. *Journal of international affairs* [online]. NEW YORK: School of International Affairs, Columbia University, 1978, **32**(1), 115-123. ISSN 0022-197X.

JENKINS, Henry. *Convergence culture: where old and new media collide*. New York: New York University Press, 2008, xi, 351 s. ISBN 978-0-8147-4295-2.

JOHNSON, Janet. How the Internet Changed after 9/11—Citizen Journalism, Social Media and Mobility. In: MediaRhetoric.com: The clearest way into the Universe is through a forest wilderness. John Muir.[online]. USA, 2011 [cit. 27.09.2022]. Dostupné z: <http://www.mediarhetoric.com/blog/how-the-internet-changed-after-911-citizenjournalism-social-media-and-mobility>

KAAKINEN, Markus, Atte OKSANEN a Pekka RÄSÄNEN. Did the risk of exposure to online hate increase after the November 2015 Paris attacks? A group relations approach. *Computers in*

human behavior. Elmsford: Elsevier, 2018, **78**, 90-9. ISSN 0747-5632. Dostupné z: doi:10.1016/j.chb.2017.09.022

KERLINGER, Fred N., CHMELAŘ, Vilém. *Základy výzkumu chování: pedagogický a psychologický výzkum*. Praha: Academia, 1972, 705 stran.

KONČELÍK, J., Kópplová, B., Prázová, I., Vykoukal, J. *Rozvoj české společnosti v Evropské unii III*. Praha: MATFYZPRESS, 2004.

KOZÁKOVÁ, Anna. *Digitální komunikační technologie a konvergence audiovizuálních médií – Česká televize a internet*. Praha, 2014. 97 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Martin Lokšík

LÁBOVÁ, Alena a Filip LÁB. *Soumrak fotožurnalistiky?: manipulace fotografií v digitální éře*. Praha: Karolinum, 2009, 155 stran. ISBN 978-80-246-1647-6.

LEE, JeSuk, Weon-Young LEE, Jang-Sun HWANG a Steven John STACK. To What Extent Does the 35 Reporting Behavior of the Media Regarding a Celebrity Suicide Influence Subsequent Suicides in South Korea?. *Suicide and Life-Threatening Behavior* [online]. 2014, vol. 44, issue 4, s. 457-472 [cit. 04.10.2022]. DOI: 10.1111/sltb.12109.

LEFÉBURE, Pierre. SÉCAIL, Claire (Eds.), *Le Défi Charlie. Les médias à l'épreuve des attentats*. Paris: Lemieux Éditeur, 2016, 384 s. ISBN : 9782373440478

LOKŠÍK, Martin. *Digitalizace regionálního zpravodajství České televize a jeho proměny: Aplikace digitálních technologií v produkci televizního zpravodajství 2004*. str. 21-28

LOTAN, Gilad., Erhardt GRAEFF, Mike ANANNY, Devin GAFFNEY, Ian PEARCE, Danah BOYD. The revolutions were tweeted: Information flows during the 2011 Tunisian and Egyptian Revolutions. *International Journal of Communication*, 5, 1375–1405, 2011. Dostupné z: <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/1246/643>

MAGDY, Walid, Kareem DARWISH a Norah ABOKHODAIR. Quantifying public response towards Islam on Twitter after Paris attacks. 2015. *arXiv preprint arXiv:1512.04570*, 2015.

MAKARIUSOVÁ, Radana. *Terorismus, globální terorismus a éra al-Káidy*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013, 185 stran. ISBN 978-80-86855-95-0.

MANOVICH, Lev. *The language of new media*. London, England: The MIT Press, 2001, 254 s. ISBN 978-0-262-63255-3.

MATUSITZ, Jonathan. *Terrorism and Communication: A Critical Introduction*. 1. vyd. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2013. 520 s. ISBN 978-1-4522-4028-2

MAXOVÁ, Barbora. *Úloha médií v krizovém vyjednávání s teroristickými organizacemi*. Praha, 2016. 62 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Václav Moravec, Ph.D

MCLUHAN, Marshall. *Understanding media: Extension of man*. 1st Ed. McGraw Hill, NY: McGraw-Hill, 1964.

McNAIR, Brian. *Sociologie žurnalistiky*. Praha: Portál, 2004. 184 s. ISBN 80-7178- 840-6.

McQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 1999, 447 s. ISBN 8071782009.

McQUAIL, Denis. *Žurnalistika a společnost*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, 254 s. ISBN 978-80-246-3093-9 -7

MÍŠKECHOVÁ, Tereza. *Terorismus a internet*. Brno, 2013. 85 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Kabinet informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Pavla Kovářová

MORAVEC, Václav. *Etika a česká média. 10 let v českých médiích*. Praha: Portál pro Newton Information Technology, 2005

MORAVEC, Václav. *Média v tekutých časech: konvergence audiovizuálních médií v ČR*. Praha: Academia, 2016, 188 s. ISBN 978-80-200-2572-2

MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia, 2020, 467 stran. ISBN 978-80-200-3111-2

MRKVIČKA, Tomáš In: REIFOVÁ, Irena a kolektiv. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004, 328 s. ISBN 80-717-8926-7

MRZENA, David. Vývoj mimořádného vysílání na ČT24 v letech 2013 až 2020. Praha, 2020. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra Žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce Mgr. Veronika Macková

MUELLER, John, STEWART, Mark G. American Public Opinion On Terrorism Since 9/11: Trends And Puzzles. Prepared for National Convention of the International Studies Association, Atlanta, Georgia, 2018.

NACOS, Brigitte. *Mass-Mediated Terrorism*. 2. vyd. Lanham: Rowman & Littlefield Publishing Group, 2007. 264 s. ISBN 978-0-7425-5380-4.

NAIL, Thomas. A Tale of Two Crises: Migration and Terrorism after the Paris Attacks. *Studies in ethnicity and nationalism*, 16: 158-167, London: Blackwell Publishing, 2016, 16(1), 158-167. ISSN 1473-8481. Dostupné z: doi:10.1111/sena.12168

NOVOTNÝ, Filip. *Mediální obraz sebevražd českých známých osobností v tištěných médiích*. 2015. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce Lábová, Alena.

O'LOUGHLIN, Ben, et al. Twitter and global political crises: Cycles of insecurity in# PrayforParis and# PrayforSyria. *Middle East Journal of Culture and Communication*, 2017, 10.2-3: 175-203.

PALETZ, David L. And John Boiney. *Researchers' Perspectives*. In. PALETZ, David L. (ed.) a Alex P. SCHMID: *Terrorism and the Media*, 1992, 1. vyd. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1992. 250 s. ISBN 0-8039-4483-7

PANOVSKÁ, Alena. *Regionální zpravodajství České televize a jeho rozvoj od roku 2012*. Praha, 2021. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce Čeňková, Jana.

PETERSEN L., Havarneanu G., Reilly P. J., Serafinelli E., Bossu R. (2018). November 2015 Paris terrorist attacks and social media use: Preliminary findings from authorities, critical infrastructure operators and journalists. In Boersma K., Tomaszewski B. (Eds.), *Proceedings of the 15th ISCRAM Conference* (pp. 629–638). Rochester Institute of Technology, 2018

PLAISANCE, Patrick Lee. Violence. In: *The handbook of mass media ethics*. Editor Lee Wilkins, Clifford G. Christians. New York: Routledge, 2008, xiv, 398 s. ISBN 9781410615480.

POŽÁR, Josef. 2015. Vybrané trendy kybernetické kriminality. *Acta Informatica Pragensia*, 2015, Vol.4 (3), p.336-348

- RATNER, Steven. *Accountability for Human Rights Atrocities in International Law*, Oxford, 2009
- READING, Anna. *Mobile Witnessing: Ethics and the Camera Phone in the 'War on Terror'*. UiT [online]. 2010 [cit. 28.09.2022]. Dostupné z: <https://uit.no/Content/241181/Mobile%20Witnessing%20Globalisations%2009.pdf>
- REEVE, Simon. *Jeden den v září: Mnichov: vyličení masakru na mnichovských olympijských hrách v roce 1972, politického zákulisí a tajné odvetné akce*. Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-753-6.
- REIFOVÁ, Irena a kolektiv. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004, 328 s. ISBN 80-717-8926-7
- REILLY, Paul, a Stefania VICARI. *Organizational Hashtags During Times of Crisis: Analyzing the Broadcasting and Gatekeeping Dynamics of #PorteOuverte During the November 2015 Paris Terror Attacks*. *Social Media + Society*, 7(1). 2021 <https://doi.org/10.1177/2056305121995788>
- ROSEN, Rebecca J. *10 Years Can Be a Long Time: The World Wide Web on 9/11*. *The Atlantic* [online]. 2011 [cit. 2018-04-07]. Dostupné z: <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2011/09/10-years-can-be-a-long-time-the-world-wide-web-on-9-11/244795/#.Tmz1-971CqR.bitly>
- ROY, Tania. *India's 9/11*. *Theory, Culture & Society* 2010 26:7-8, 314-328
- RUBY, Charles L. *The Definition of Terrorism*. *Analyses of social issues and public policy* [online]. Boston, USA and Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2002, 2(1), 9-14 [cit.13.03.2023]. ISSN 1529-7489. Dostupné z: doi:10.1111/j.1530-2415.2002.00021.x.
- RUDNER, Martin. "Electronic Jihad": The Internet as Al Qaeda's Catalyst for Global Terror. *Studies in conflict and terrorism*, 2017, Vol.40 (1), p.10-23
- SANTANA, A. D. *Virtuous or vitriolic: The effect of anonymity on civility in online newspaper reader comment boards*. *Journalism Practice* 8(1), 2014. st. 18-33
- SEDGWICK, Mark. „Jihadism, Narrow and Wide: The Dangers of Loose Use of an Important Term.“ *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, no. 2, 2015, pp. 34–41. [cit. 10. 04. 2023]. *JSTOR*, Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/26297358>
- SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha Grada Publishing, 2014, 539 stran. ISBN 978-80-247-3568-9.

SILVERMAN, David. *Interpreting qualitative data: methods for analysing talk, text and interaction*. 2nd ed. London: Sage Publications, 2003, xiii, 325 s. ISBN 0-7619-6865-2.

SUMIALA, Johanna, et al. *Hybrid Media Events : The Charlie Hebdo Attacks and the Global Circulation of Terrorist Violence*, Emerald Publishing Limited, 2018. *ProQuest Ebook Central*, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?docID=5231409>

SCHAFER, Valérie, et al. Paris and Nice terrorist attacks: Exploring Twitter and web archives. *Media, War & Conflict*, 2019, 12.2: 153-170.

SILVENNOINEN, Oula. But – Where Do These People Come From?. *Trouble on the Far Right* [online]. Bielefeld: transcript Verlag, 2018, 39, 173-178. Dostupné z: doi:10.14361/9783839437209-021

SIMS, Alexandra, 2015. In: JENSEN, Minna S., Christina NEUMAYER a Luca ROSSI. 'Brussels will land on its feet like a cat': motivations for memefying #Brusselslockdown. *Information, communication & society* [online]. Abingdon: Routledge, 2020, 23(1), 59-75 [cit. 2023-04-16]. ISSN 1369-118X. Dostupné z: doi:10.1080/1369118X.2018.1486866

SPENCER, Alexander. *Terrorism and the Media* [online]. Swindon, 2012. Arts and Humanities Research Council. 27 s., Dostupné z: <http://www.ahrc.ac.uk/documents/project-reports-and-reviews/ahrc-public-policy-series/terrorism-and-the-media/>

ŠKODOVÁ, Markéta In: REIFOVÁ, Irena a kolektiv. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004, 328 s. ISBN 80-717-8926-7

ŠRÁMKOVÁ, Kristýna. *Darknet jako rizikové prostředí pro děti*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. 84 s. Bakalářská práce

ŠTĚTKA, Václav a Henrik ÖRNEBRING, 2013. Investigative Journalism in Central and Eastern Europe. *The International Journal of Press/Politics*. 18(4), 413-435. DOI: 10.1177/1940161213495921. ISSN 1940-1612. Dostupné také z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1940161213495921>

THOMAS, Timothy L. Al Qaeda and the Internet: The Danger of „Cyberplanning“. *U.S. Army War College*. 2003, roč. 33, č. 1, s. 118.

THOMPSEN, P. A. What's fueling the flames in cyberspace? A social influence model. *Communication and cyberspace: Social interaction in an electronic environment*, 1993, s. 293-311

THOMSETT, Michael C. *The Inquisition: A History*, McFarland & Company, Inc. Publishers, 2010.

TIKKA, Minttu. Ritualisation of Crisis Communication: Crowd-enabled responses to the Stockholm terror attack on Twitter in *Nordicom Review* 40 (2019) 1, pp. 105-120. doi:10.2478/nor-2019-0006

TRAMPOTA, T. Zpravodajství. Praha: Portál, 2006. 192 s. ISBN 80-7367-096-8

TRAMPOTA, Tomáš. Analýza mediální reprezentace „Terorismu“ ve zpravodajském pořadu Události České televize. 2017 | Institut komunikačních studií a žurnalistiky. [online]. [cit. 06.03.2023]. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1348.pdf?v=1>

TUCKER, Robert C. The Theory of Charismatic Leadership. *Daedalus*, vol. 97, no. 3, 1968, pp. 731–756. Dostupné z: *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/20023840>

ULFKOTTE, Udo. Hrozba terorismu – Islamisté a jejich tajná síť. 1. vydání, Ikar, Praha, 2003. ISBN: 80-249-0162-5

WAISOVÁ, Šárka. Slabé státy: selhání, rozpad a obnova státnosti. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 295 s. ISBN 978-80-7380-069-7.

WARF, Barney. (Ed.). *The SAGE encyclopedia of the internet*. SAGE Publications, Limited. ProQuest Ebook Central, 2018. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?docID=5434980>

WEBER, Max, Wright Ch. MILLS a Hans Heinrich GERTH. *Essays in sociology*. New York: Oxford University Press, 1958, 490 s

WEIMANN, Gabriel. The Theater of Terror: The Psychology of Terrorism and the Mass Media. *Journal of aggression, maltreatment & trauma* [online]. 2004, 9(3-4), 379-390. ISSN 1092-6771. Dostupné z: doi:10.1300/J146v9n03_08

WEIMANN, Gabriel. The Psychology of mass-mediated terrorism. 2008. *American Behavioral Scientist*, 52(1): 69-86

WEIMANN, Gabriel. Terror on Facebook, Twitter, and Youtube. *Brown Journal of World Affairs*. 2010, roč. 16, č. 2, str. 52.

WEIMANN, Gabriel. Al Qaeda Has Sent You a Friend Request: Terrorists Using Online Social Networking. Haifa University, 2011, Dostupné z: <http://95.211.138.23/wp-content/uploads/2012/08/2012-Terrorists-using-onlinesocial-networking.pdf>

WEIMANN, Gabriel. *New Terrorism and New Media*. [online]. Washington, DC, 2014. Wilson Center. 17 s. [cit. 05.10.2022]. str. 14 Dostupné z https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/STIP_140501_new_terrorism_F.pdf

WEIMANN, Gabriel. *Www.terror.net: How Modern Terrorism Uses the Internet*. US Institute of Peace, 2022.

WEINBERG, Tamar. Microblogging Magic: How Twitter Can Transform Your Business. In: *The New Community Rules: Marketing on the Social Web*. Sebastopol: O'Reilly Media, Inc, 2009, s. 127. ISBN 978-144-9379-285.

WILKINSON, Paul. The media and terrorism: A reassessment. *Terrorism and political violence* [online]. Taylor & Francis Group, 1997, 9(2), 51-64 [cit. 15.02.2023]. ISSN 0954-6553. Dostupné z: doi:10.1080/09546559708427402

YIN, Robert K. *Case study research: design and methods*. 3rd ed. Thousand Oaks: Sage, 2003. 181 stran. ISBN 0-7619-2553-8

ZELIN, Aaron Y. *The State of Global Jihad Online. A Qualitative, Quantitative, and Cross-Lingual Analysis*. Washington Institute for Near East Policy, 2013

ZVELEBILOVÁ, Kristýna. *Vybrané etické problémy občanské a participativní žurnalistiky*. Praha, 2016. 91 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí práce PhDr. Václav Moravec, Ph.D

Online zdroje

7/7 London Bombings: 10 Years On. YouTube [online], 2015 [cit. 06.03.2023]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=oCQg0iGz3zA>

9/11 makers 'refused to film the dying'. The Guardian [online], 2002 [cit. 27.09.2022]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/media/2002/sep/12/september112001.usnews>

2015 GTD Heat Map | Global Terrorism Database [online]. 2016 [cit. 14.04.2023]. Dostupné z: https://www.start.umd.edu/gtd/images/START_GlobalTerrorismDatabase_2015TerroristAttacksConcentrationIntensityMap.jpg

2020 GTD Heat Map | Global Terrorism Database [online]. 2021 [cit. 14.04.2023]. Dostupné z: https://www.start.umd.edu/gtd/images/START_GTD-Heatmap_2020.jpg

About SITE. SITE Intelligence Group [online]. [cit. 14.03.2023]. Dostupné z: <https://ent.siteintelgroup.com/about-site.html>

Al Qaeda English Magazine Calls for Explosives on U.S.-Bound Aircraft | ADL. Homepage ORG | ADL [online], 2010 [cit. 12.03.2023]. Dostupné z: <https://www.adl.org/resources/news/al-qaeda-english-magazine-calls-explosives-us-bound-aircraft#.U0MLkFfQt-0>

Al Qaeda Releases First-Ever English Terror Magazine | ADL. Homepage ORG | ADL [online], 2010 [cit. 12.03.2023]. Dostupné z: <https://www.adl.org/resources/news/al-qaeda-releases-first-ever-english-terror-magazine#.U0MLjVfQt-0>

Al Qaeda's Inspire Magazine Publishes Calls for Attacks in the U.S. | ADL [online], 2011 [cit. 12.03.2023]. Dostupné z: <https://www.adl.org/resources/news/al-qaedas-inspire-magazine-publishes-calls-attacks-us#.U0MLIVfQt-0>

AQAP Releases Sixth Issue of Inspire Magazine | ADL. [online], 2011 [cit. 12.03.2023]. Dostupné z: <https://www.adl.org/resources/news/aqap-releases-sixth-issue-inspire-magazine#.U0MLmlfQt-0>

At Least 100 Dead in India Terror Attacks. The New York Times [online], 2008 [cit. 28.09.2022]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2008/11/27/world/asia/27mumbai.html>

Attentats: ce que les terroristes ont dit à BFMTV. Actualités en continu et info en direct et replay - BFMTV [online], 2015 [cit. 21.03.2023]. Dostupné z: https://www.bfmtv.com/police-justice/attentats-ce-que-les-terroristes-ont-dit-a-bfmtv_AN-201501090024.html

Belgians tweet cat pictures during #BrusselsLockdown - BBC News [online], 2015 [cit. 08.04.2023]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-34897645>

Belgians tweet cat pics to help police for #BrusselsLockdown | France24 [online], 2015 [cit. 08.04.2023]. Dostupné z: <https://www.france24.com/en/20151123-belgium-tweet-cat-brussels-lockdown-paris-attacks-terrorism-europe>

Berlin terrorist attack of December 2016 | European Union Agency for Criminal Justice Cooperation [online]. [cit. 16.04.2023]. Dostupné z: https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/2018-06/2016-12_Berlin-terrorist-attack.pdf

Bezpilotní letadla | Úřad pro civilní letectví. [online]. © 2023 [cit. 12.03.2023]. Dostupné z: <https://www.caa.cz/provoz/bezpilotni-letadla/>

Biggest social media platforms 2023 | Statista - The Statistics Portal for Market Data, Market Research and Market Studies [online], 2023 [cit. 15.03.2023]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>

Brussels Lockdown: Belgians tweet pictures of cats to confuse Isis terrorists | The Independent [online], 2015 [cit. 08.04.2023] Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/brusselslockdown-belgians-respond-to-terror-alert-with-cat-pictures-to-confuse-suspects-a6744746.html>

CBC News. Terrorist groups recruiting through social media. [online], 2012 [cit. 1.3.2023] Dostupné z: <https://www.cbc.ca/news/science/terrorist-groups-recruiting-through-social-media1.1131053//>

CNN Special Reports - 2006 Year in Review. CNN [online], 2007 [cit. 17.02.2023]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/SPECIALS/2006/yir/ireport/>

Crowdsourcing Terror: ISIS Asks for Ideas on Killing Jordanian Pilot - Vocativ. Vocativ | Vocativ – See the world through new eyes [online], 2014 [cit.05.03.2023]. Dostupné z: <https://www.vocativ.com/world/isis-2/suggestions-kill-pilot/>

Dabiq. Dostupné z:

<https://web.archive.org/web/20180924224956/https://svetovanabozenstvi.cz/nabozenstvi/islamsky-stat-dabiq/>

Dark Web Terrorism Research Community Resource Development (CRD) | Eller College of Management. The University of Arizona [online], Updated 2011 [cit. 14.03.2023]. Dostupné z: <https://eller.arizona.edu/departments-research/centers-labs/artificial-intelligence/research/previous/dark-web-geo-web/crd>

David Cameron Says He Doesn't Mind The Media Broadcasting ISIS Video Clips. BuzzFeed [online], 2016 [cit. 11.04.2023]. Dostupné z: <https://www.buzzfeed.com/husseinkesvani/cameron-isis-propaganda-video-broadcast>

Dorazil k nám fenomén „osamocených vlků“, varuje zpráva o extremistech. | iDNES.cz [online], 2013 [cit. 10.09.2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/extremiste-osamelivlci.A130512_153044_domaci_hv

Důvěryhodní oznamovatelé podle nařízení o digitálních službách | MPO. Ministerstvo průmyslu a obchodu [online], 2023 [cit. 14.03.2023]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/digitalni-spolecnost/duveryhodni-oznamovatele-podle-narizeni-o-digitalnich-sluzbach---271968/>

Etický kodex Aktuálně.cz. | Aktuálně.cz. [online], 2013 [cit. 13.01.2023]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/eticky-kodex/>

EU se dohodla na pravidlech regulace obsahu na sociálních sítích | ČeskéNoviny.cz [online], 2022 [cit. 16.03.2023]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/eu-se-dohodla-na-pravidlech-regulace-obsahu-na-socialnich-sitich/2196161>

Europol Analysis Projects | Europol [online]. 2021. [cit. 26.10.2022]. Dostupné z: <https://www.europol.europa.eu/operations-services-and-innovation/europol-analysis-projects>

Facebook releases Safety Check crisis response tool for Workplace - Engineering at Meta [online]. 2018 [cit. 17.03.2023]. Dostupné z: <https://engineering.fb.com/2018/10/09/web/safety-check-for-workplace/>

Facebook, Microsoft, Twitter and YouTube team up to fight terrorist propaganda - Los Angeles Times [online], 2016 [cit. 11.04.2023]. Dostupné z: <https://www.latimes.com/business/technology/la-fi-tn-internet-terrorism-20161205-story.html>

False web report plays havoc with Apple stock | Reuters [online]. 2008 [cit. 14.09.2022]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-apple-jobs-idUSTRE49250A20081003>

Fateh – The Hamas Web Magazine for Children: Incitement to Terror, Annihilation and SelfDestruction. Institute for Monitoring Peace and Cultural Tolerance in School Education, 2009. Dostupné z: https://www.impact-se.org/wp-content/uploads/2016/04/Al-Fateh_Report_2009_final.pdf

FBI Ditches Carnivore Surveillance System | FOXNews.com - Politics [online]. 2006 [cit. 02.03.2023]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20060822025113/http://www.foxnews.com/story/0,2933,144809,00.html>

Fighting ISIS on social media won't stop them from using it | Global risk insight [online]. 2017 [cit.09.03.2023]. Dostupné z: <https://globalriskinsights.com/2017/02/isis-loves-social-media/>

France unites behind #JeSuisAhmed on Twitter in tribute to Ahmed Merabet | Daily Mail [online]. 2015. [cit.20.03.2023]. Dostupné z: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2901681/Hero-police-officer-executed-street-married-42-year-old-Muslim-assigned-patrol-Paris-neighbourhood-Charlie-Hebdo-offices-located.html>

French documentary provides footage from within IS group cell | France 24 [online]. 2016 [cit. 22.03.2023]. Dostupné z: <https://www.france24.com/en/20160505-French-documentary-provides-footage-within-group-cell>

Global Post journalist James Foley talks about being captured in Libya - YouTube.[online]. 2012 [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=9VYXKeGNPPk>

Google, Facebook, Dropbox, Yahoo, Microsoft, Paltalk, AOL and Apple Deny Participation In NSA PRISM Surveillance Program | The Crunch [online]. 2013 [cit. 09. 02.2023]. Dostupné z: <http://techcrunch.com/2013/06/06/google-facebook-apple-deny-participation-in-nsa-prism-program/>

Hard Questions: How We Counter Terrorism | Meta. [online]. 2017 [cit. 16.02.2023]. Dostupné z: <https://about.fb.com/news/2017/06/how-we-counter-terrorism/>

How many fake Sandy pictures were really shared on social media? The Guardian [online]. 2012 [cit. 23.02.2023]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/news/datablog/2012/nov/06/fake-sandy-pictures-social-media>

Charlie Hebdo attack: Ahmed Merabet's family speak out - BBC News [online]. 2015 [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-30761229>

Charlie Hebdo Attack Footage Captures Suspects Murdering Police Officer As They Flee | HuffPost UK News [online]. 2015. [cit. 19.03.2023]. Dostupné z: https://www.huffingtonpost.co.uk/2015/01/07/charlie-hebdo-paris-attack-footage-reveals-suspects-shooting-police-officer-point-blank-range_n_6428646.html

Charlie Hebdo attackers: born, raised and radicalised in Paris | Charlie Hebdo attack | The Guardian. [online]. 2015 [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/jan/12/-sp-charlie-hebdo-attackers-kids-france-radicalised-paris>

Charlie Hebdo: could security services have prevented Paris attacks? | Charlie Hebdo attack | The Guardian. [online]. 2015 [cit. 21.03.2023]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/jan/10/charlie-hebdo-security-services-paris-attacks>

Chránil ty, kteří se smáli jeho víře. Francie velebí mrtvého policistu. | IDNES [online]. 2015 [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: http://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/ahmed-merabet-francie-muslim-policista-charlie-hebdo.A150109_124618_zahranicni_aha

Ideologie a extremismus ve hrách [online] [cit. 05.03.2023]. Dostupné z: <http://www.level.cz/index.php/component/content/article/55-clanky/4954-ideologie-a-extremismus-ve-hrach>

Images of 7 July: Tunnel horror. BBC NEWS | UK | [online]. 2006 [cit.08.09.2022]. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/5102860.stm

Interview: How Al-Qaeda Functions Online [online]. 2013 [cit. 07.04.2023]. Dostupné z: <http://www.rferl.org/content/al-qaeda-online/24920902.html>

Investigative Reporters & Editors | FAQ| IRE [online]. Columbia: Missouri School of Journalism [cit.21.03.2023]. Dostupné z: <https://ire.org/awards/ireawards/faq/>

Islamic State: Profile of Mohammed Emwazi aka 'Jihadi John' - BBC News [online]. 2015 [cit. 14.02.2023]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/uk-31641569>

Islamisté upálili zajatého pilota. Jordánci v odvetě popraví extremistku | ČT24 — Česká televize. [online]. 2015 [cit. 04.01.2022]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1499552-islamiste-upalili-zajateho-pilota-jordanci-v-odvete-popravi-extremistku>

Islamisté zveřejnili nové video. Upalují na něm zaživa jordánského pilota| Lidovky.cz [online]. 2015 [cit.04.01.2023]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/svet/islamiste-zverejnili-nove-video-upaluji-na-nem-zaziva-jordanskeho-pilota.A150203_181611_in_zahranici_ele

Islámský stát údajně sepsal pravidla pro novináře, musí přísahat věrnost vůdci Bagdádímu | iROZHLAS [online]. 2014 [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/islamsky-stat-udajne-sepsal-pravidla-pro-novinare-musi-prisahat-vernost-vudci-bagdadimu_201410101508_mvydrova

Jaká pravidla a povinnosti přináší nařízení o digitálních službách? | MPO. Ministerstvo průmyslu a obchodu [online]. 2023 [cit. 14.03.2023]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/digitalni-spolecnost/jaka-pravidla-a-povinnosti-prinasi-narizeni-o-digitalnich-sluzbach---271930/>

Journalists Provided Glimpses of Mumbai Attacks. The New York Times [online]. 2008 [cit. 28.09.2022]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2008/11/30/world/asia/30twitter.html>

La charte d'éthique et de déontologie du groupe Le Monde. Le Monde [online]. 2010 [cit. 14.04.2023]. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/actualite-medias/article/2010/11/03/la-charte-d-ethique-et-de-deontologie-du-groupe-le-monde_1434737_3236.html#huit-anchor-principes-deontologi

Les médias ne devraient pas publier les photos du tueur de Nice. Le Monde [online]. 2016 [cit. 20.02.2023]. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/societe/article/2016/07/18/fethi-benslama-les-medias-ne-devraient-pas-publier-les-photos-du-tueur-de-nice_4971486_3224.html

Lowy Institute Warns Western Media To Be Cautious Of ISIS Propaganda When Reporting - B&T [online]. 2016 [cit. 16.04.2023]. Dostupné z: <https://www.bandt.com.au/lowy-institute-warns-western-media-to-be-cautious-of-isis-propaganda-when-reporting/>

Marighella, Carlos. Minimanual of th Urban Guerilla [online] [cit. 4.3.2023]. Dostupné z: <http://www.marxists.org/archive/marighella-carlos/1969/06/minimanual-urban-guerrilla/index.htm>

Média jsou v krizi, říká mediální guru Denis McQuail | NEWTON Media [online]. 2014 [cit. 08.09.2014] Dostupné z: <https://www.newtonmedia.cz/media-jsou-v-krizi-rika-medialni-guru-denis-mcquail/>

Médias : faut-il divulguer l'identité et la photo des terroristes ?. Le Monde. [online]. 2016 [cit. 20.02.2023]. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/actualite-medias/article/2016/07/27/des-medias-decident-de-ne-plus-publier-les-portraits-des-auteurs-d-attentats_4975341_3236.html

Meta Reports Fourth Quarter and Full Year 2022 Results [online]. 2023 [cit. 15.03.2023]. Dostupné z: https://s21.q4cdn.com/399680738/files/doc_news/Meta-Reports-Fourth-Quarter-and-Full-Year-2022-Results-2023.pdf

Meta (Facebook): Facts and Statistics (2023) - Investing.com [online]. 2023 [cit. 15.03.2023]. Dostupné z: <https://www.investing.com/academy/statistics/facebook-meta-facts/#facebook-impressive-statistics-in-2022>

Ministerstvo průmyslu a obchodu [online]. 2023 [cit. 07.03.2023]. Dostupné z: https://www.mpo.cz/assets/cz/podnikani/2023/2/DSA_info_FAQ_2024.pdf

MSNBC Launches FirstPerson Citizen Journalism Site | Writers Write [online]. 2007 [cit. 17.02.2023]. Dostupné z: <https://www.writerswrite.com/msnbc-launches-firstperson-citizen-journalism-301071688>

Mumbai attacks: citizen journalism round-up | The Guardian. [online]. 2008 [cit. 29.09.2022]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2008/nov/27/mumbai-terror-attacks-india>

Můj terorista | Česká televize [online]. [cit. 25.01.2023]. Dostupné z: <https://www.cesktelevize.cz/porady/1185304026-muj-terorista/>

Na místa útoků často chodím. V pátek jsem ale zůstala doma, asi osud, tvrdí Češka v Paříži | Lidovky.cz [online]. 2015 [cit. 06.03.2023]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/svet/na-mista-utoku-casto-chodim-v-patek-jsem-ale-zustala-doma-tvrdi-ceska.A151114_104004_In_zahranici_jzl

November 2015 attacks: The courage and resilience of a Bataclan survivor • FRANCE 24 English - YouTube [online]. 2022 [cit. 06.03.2023]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=rA3pLNY1AUQ>

Novináři mezi džihádisty. Svět chtěl vidět válku zblízka a Islámský stát na tom vydělával | HlídacíPes.org [online]. 2018 [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/novinari-mezi-dzihadisty-svet-chtel-sledovat-valku-a-islamsky-stat-na-tom-vydelaval/>

Officer killed in Hebdo attack was Muslim, police say | The Times of Israel [online]. 2015 [cit. 15.03.2023]. Dostupné z: <https://www.timesofisrael.com/officer-killed-in-paris-attack-was-muslim-police-say/>

OhmyNews editor says „Every Citizen is a Reporter“ – International Symposium on Online Journalism [online]. 2005. [cit. 23.02.2023]. Dostupné z: <https://isoj.org/ohmynews-editor-says-every-citizen-is-a-reporter/>

Olympijské hry v Mnichově 1972: Co se tehdy stalo - Aktuálně.cz [online]. 2021 [cit. 18.09.2022]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/olympijske-hry-v-mnichove-1972-co-se-tehdy-stalo/r~d5a3aa56d00911eb878fac1f6b220ee8/>

Oxford Dictionaries [cit. 30.09.2022]. [cit. 02.02.2023] Dostupné z: <http://oxforddictionaries.com/>

Paris attacks: What happened on the night - BBC News. BBC [online]. 2015 [cit. 02.03.2023]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-34818994>

Paris attackers interview with French TV station: 'We are defenders of the Prophet... We took vengeance', said Charlie Hebdo killer Cherif Kouachi | The Independent [online]. 2015 [cit.09.03.2023]Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/paris-attackers-gave-interview-to-french-tv-station-we-are-defenders-of-the-prophet-we-took-vengeance-said-cherif-kouachi-9969749.html>

Prime time definition | Cambridge Dictionary [online]. [cit. 08.04.2023]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/prime-time>

Policeman Ahmed Merabet mourned after death in Charlie Hebdo attack | Charlie Hebdo attack | The Guardian. [online]. 2015 [cit. 19.03.2023]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/jan/08/ahmed-merabet-mourned-charlie-hebdo-paris-attack>

Pour l'anonymat des terroristes dans les médias: Just a moment... | Change.org [online]. [cit.20.02.2023]. Dostupné z: https://www.change.org/p/pour-l-anonymat-des-terroristes-dans-les-m%C3%A9dias?recruiter=464158926&utm_source=share_petition&utm_medium=facebook&utm_campaign=autopublish&utm_term=des-lg-action_alert-reason_msg

Pray for Brussels: What people were saying online after attack | BBC [online]. 2016 [cit. 21.03.2023]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/blogs-trending-35872170>

Prevence sebevražd: zdroj pro mediální profesionály, aktualizace z roku 2017. Světová zdravotnická organizace a Mezinárodní asociace pro prevenci sebevražd. [online]. 2017 [cit.13.09.2022]. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/258814>

Proč nefunguje iReportér | Česká televize [online]. 2023 [cit. 23.02.2023]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/faq/nova-media/251/>

Q&A: What you need to know about Echelon | BBC News. [online]. 2003 [cit. 13.03.2023]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/sci/tech/1357513.stm>

Rai News stops broadcasting IS videos - Méditerranée Audiovisuelle | Italy [online]. 2015 [cit. 08.04.2023]. Dostupné z: <https://mediterranee-audiovisuelle.com/italy-rai-news-stops-broadcasting-is-videos/?lang=en>

Redakční etický kodex| Seznam Zprávy. cz. [online]. [cit. 13.01.2023] Dostupné z: <https://o.seznam.cz/eticky-kodex/redakcni-eticky-kodex/>

Reflecting on the Spirit of Sept. 11. Interview with Jean-Marie Colombani | NPR [online]. 2007 [cit. 16.03.2023]. Dostupné z: <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=14272732>

Ringo of the ISIS Beatles gang reveals he saved Jihadi John's life before he executed Westerners | Daily Mail Online. 2019 [online]. [cit. 07.04.2023]. Dostupné z: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-7151739/Ringo-ISIS-Beatles-gang-reveals-saved-Jihadi-Johns-life-executed-Westerners.html>

Říkal si „Mrzák“. Kutil, z něhož se stal vysoce nebezpečný pachatel. Aneb výbušniny v rukou nespokojenců, vyděračů či závistivců. Terorismus, III. díl | PrahaIN [online]. 2022 [cit. 19.09.2022]. Dostupné z: <https://www.prahain.cz/krimi/rikal-si-mrzak-kutil-z-nehoz-se-stal-vysoce-nebezpecny-pachatel-aneb-vybusniny-v-rukou-nespokojencu-vyderacu-ci-zavistivcu-terorismus-iii-dil-5933.html>

September 11th Fast Facts. CNN [online]. 2015 [cit. 12.09.2022]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2013/07/27/us/september-11-anniversary-fast-facts/>

Shamima Begum: How can you lose your citizenship? - BBC News [online]. 2023 [cit. 11.03.2023]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/explainers-53428191>

Soldiers Of Allah | Canal+ [online]. 2016 [cit.14.11.2022]. Dostupné z: <https://archive.org/details/CanalSoldiersOfAllah>

Speech to American Bar Association. *Margaret Thatcher Foundation*. [online]. 2016. [cit. 10.09.2022]. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/106096>

Standards and Ethics | The New York Times [online]. [cit.03.03.2023]. Dostupné z: <https://www.nytc.com/company/standards-ethics/>

Strach z budoucnosti. Češi se bojí nedostatku pitné vody, teroristických útoků i migrace, ukázal průzkum | iROZHLAS [online]. 2019 [cit. 14.04.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/pruzkum-median-nedostatek-pitne-vody-obavy-cesi-budoucnost-teroristicke-utoky_1901010936_tec

Švédsko: Zvýšená možnost teroristických útoků | Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. [cit. 20.02.2023]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/cestujeme/aktualni_doporuceni_a_varovani/svedsko_zvysena_moznost_teroristicky.html

Terorismus v EU: počty útoků, obětí a zatčení v roce 2020 | Evropský parlament. [online]. 2021 [cit.11.04.2023]. Dostupné z:

<https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20210628STO07262/terorismus-v-eu-pocty-utoku-obeti-a-zatceni-v-roce-2020>

Terrorists may use Google Earth, but fear is no reason to ban it | Technology | The Guardian. [online]. 2009 [cit. 14.03.2023]. Dostupné z:

<https://www.theguardian.com/technology/2009/jan/29/read-me-first-google-earth>

The Bataclan survivors hoping for justice - YouTube. YouTube [online]. 2022 [cit. 06.03.2023]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=allXqVKQohM>

The Internet and terrorism: a week after AqsaTube was removed from the Internet, it returned in a similar format and with support from a Russian company | The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center. [online]. 2008 [cit. 02.03.2023]. Dostupné z: <https://www.terrorism-info.org.il/en/18402/>

The Open Fronts and the Individual Initiative - Inspire Magazine (Fall 2010)

The Sun's editorial standards, policies and ethics | The Sun [online]. [cit. 14.04.2023]. Dostupné z: <https://www.thesun.co.uk/sun-editorial-standards-policies-ethics/>

Top Ten Jihadi Forums, as of 14 February, Internet Haganah [online]. 2011 [cit. 24.1.2023]. Dostupné z: <http://internet-haganah.com/harchives/007162.html>

U.S., British Intelligence Mining Data From Nine U.S. Internet Companies in Broad Secret Program |The Washington Post [online]. 2013 [cit. 09. 02.2023]. Dostupné z: http://www.washingtonpost.com/investigations/us-intelligence-mining-data-from-nine-us-internet-companies-in-broad-secret-program/2013/06/06/3a0c0da8-cebf-11e2-8845-d970ccb04497_story.html?hpid=z1

U.S. Survey Finds TV Everywhere Hitting Mainstream, with 57% of Respondents Interested in Multiscreen Viewing,Quickplay media [online]. 2012 [cit. 20.02.2023]. Dostupné z: <https://www.businesswire.com/news/home/20120411005804/en/U.S.-Survey-Finds-TV-Everywhere-Hitting-Mainstream-with-57-of-Respondents-Interested-in-Multiscreen-Viewing>

Video shows suspects executing police officer in Paris – YouTube [online]. 2015 [cit. 22.03.2023]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=QSo_BcR92Ro

Vnímání terorismu: jaký vliv má narativ a jeho šíření | Ústav mezinárodních vztahů [online]. 2017 [cit. 10.01.2023]. Dostupné z: <https://www.iir.cz/vnimani-terorismu-jaky-vliv-ma-narativ-a-jeho-sireni>

Vývoj médií od knihtisku po internet – MediaGram [online]. [cit. 12.03.2023]. Dostupné z: <https://mediagram.cz/dejepis/vyvoj-medii-od-knihtisku-po-internet>

When is it worth using a helicopter for a TV news report? | SeattleTimes. [online]. 2014 [cit. 21.02.2023]. Dostupné z: <https://www.seattletimes.com/opinion/when-is-it-worth-using-a-helicopter-for-a-tv-news-report/>

Who was French police killer Larossi Abballa? - BBC News [online]. 2016 [cit. 16.04.2023]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-36526067>

Why are the BBC giving Shamima Begum more airtime?: 'Sickened' viewers slam broadcaster | Daily Mail [online]. 2023 [cit. 11.03.2023]. Dostupné z: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-11726047/Sickened-viewers-slam-BBC-vow-cancel-licences-Shamima-Begum-documentary.html>

Witness regrets 'stupid' decision to publish film of Paris policeman's murder | Charlie Hebdo attack | The Guardian. [online]. 2015 [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/jan/12/man-regrets-stupid-decision-to-publish-shocking-film-of-paris-policemans>

Witness regrets 'stupid' decision to post murder of French policeman | The Irish Times [online]. 2015 [cit. 15.03.2023]. Dostupné z: <https://www.irishtimes.com/news/world/europe/witness-regrets-stupid-decision-to-post-murder-of-french-policeman-1.2063022>

Začal soud se strůjci teroristických útoků z Paříže, Abdeslam se označil za vojáka IS | ČT24. [online]. [cit. 20.02.2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3366704-v-parizi-zacina-soud-s-utocniky-na-bataclan-a-stadion-v-saint-denis>

Základní informace k regulačnímu rámci EU pro bezpilotní systémy - Úřad pro civilní letectví. [online]. 2020 [cit. 11.03.2023]. Dostupné z: <https://www.caa.cz/provoz/bezpilotni-letadla/zakladni-informace-k-regulacnimu-ramci-eu-pro-bezpilotni-systemy/>

Zpravodajské weby 2020: Na čele Novinky, v TOP 10 i nový web CNN Prima. Mediaguru [online]. 2021 [cit. 27.03.2023]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2021/01/zpravodajske-weby-2020-na-cele-novinky-v-top-10-i-novy-web-cnn-prima/>

Dokumenty

Analýza zpravodajských pořadů českých televizí 2010 | Mediatenor. Dostupné z: https://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/vyrocní_zpravy/prilohy_10/53.pdf

Analýza zpravodajských pořadů českých televizí 2013| Mediatenor. Dostupné z: https://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/vyrocní_zpravy/prilohy_13/analyza-zpravodajstvi-ceskych-televizi.pdf

Analýza zpravodajství českých televizí a ČRo 2015 | Mediatenor. Dostupné z: https://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/vyrocní_zpravy/prilohy_15/zpravodajstvi.pdf

Analýza zpravodajství českých televizí a ČRo 2016 | Mediatenor. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1352.pdf?v=1>

Analýza zpravodajství českých televizí a ČRo 2017 | Mediatenor. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1352.pdf?v=1>

Analýza zpravodajství českých televizí a ČRo 2018 | Mediatenor. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1443.pdf?v=1>

Analýza zpravodajství českých televizí a ČRo 2020 | Mediatenor. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1883.pdf?v=1>

Audit národní bezpečnosti. Ministerstvo vnitra České republiky, odbor bezpečnostní politiky a prevence kriminality. [online] 2016. [cit. 18.02.2023]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/audit-narodni-bezpecnosti>

BBC Editorial Guidelines | BBC [online] 2015. Dostupné z: <https://www.bbc.com/editorialguidelines/guidelines/>

Editorial Policy Guidance Note – The Use of Language When Reporting Terrorism | BBC [online]. 2010. Dostupné z: <http://downloads.bbc.co.uk/guidelines/editorialguidelines/pdfs/reporting-terrorism.pdf>

Kodex České televize | Česká televize [online]. 2003. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/kodex-ct/preambule-a-vyklad-pojmu/>

Kodex Českého rozhlasu | Český rozhlas [online]. 2016. Dostupné z: <https://informace.rozhlas.cz/sites/default/files/documents/00730694.pdf>

Listina základních práv a svobod Ústavy ČR. 1992. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY o jednotném trhu digitálních služeb (akt o digitálních službách) a o změně směrnice 2000/31/ES [online]. 2020. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0825&from=CS>

Recommendations – Reporting on Suicide [online]. 2020 [cit. 07.10.2022]. Dostupné z: <https://reportingonsuicide.org/recommendations/>

The 9/11 Commission Report. The National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States. [online]. 2004. [cit. 07.01.2023]. Dostupné z: <https://www.9-11commission.gov/report/911Report.pdf>

Výroční zpráva o činnosti České televize v roce 2010. Dostupné z: https://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/vyrocní_zpravy/zprava2010.pdf?ver=1.03

Výroční zpráva o činnosti České televize v roce 2011. Dostupné z: https://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/vyrocní_zpravy/zprava2011.pdf

Výroční zpráva o činnosti České televize v roce 2013. Dostupné z: https://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/vyrocní_zpravy/zprava2013-2.pdf?v2

Výroční zpráva o činnosti České televize v roce 2017. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1333.pdf?v=1>

Výroční zpráva o činnosti České televize v roce 2018. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1435.pdf?v=1>

Výroční zpráva o činnosti České televize v roce 2019. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1618.pdf?v=1>

Rozhovory

Rozhovor s bývalým zahraničním zpravodajem ČT ve Francii Petrem Zavadilem (Příloha č. 1)

Rozhovor s šéfredaktorem online zpravodajství ČT Karlem Tinlem a šéfedítorem online zpravodajství ČT Alešem Měřičkou, 1. února 2023 (Příloha č. 2)

Rozhovor s vedoucím zahraniční redakce MF Dnes Milanem Vodičkou, 8. února 2023 (Příloha č. 3)

Rozhovor s mluvčím Vojenského zpravodajství ČR Janem Pejškem, 30. listopadu 2022 (Příloha č. 4)

Teze diplomové práce

SCHVÁLENO

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce									
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:									
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Panovská Alena	Razítko podatelny: <table border="1"><tr><td colspan="2">Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd</td></tr><tr><td>Došlo dne: 12 -09- 2022</td><td>-1-</td></tr><tr><td>Čj: 184</td><td>Příměh:</td></tr><tr><td>Přidělena:</td><td></td></tr></table>	Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd		Došlo dne: 12 -09- 2022	-1-	Čj: 184	Příměh:	Přidělena:	
Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd									
Došlo dne: 12 -09- 2022		-1-							
Čj: 184		Příměh:							
Přidělena:									
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2021									
Fakultní e-mail diplomantky/diplomanta: 29033870@fsv.cuni.cz									
Studijní program/forma studia: Žurnalistika									
Název práce v češtině: Přístup médií k informování o terorismu a jeho proměna v letech 2010 - 2020									
Název práce v angličtině: Media approach towards informing about terrorism and its change between 2010 and 2020									
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2022/2023) (diplomovou práci je možné obhajovat nejdříve šest měsíců od schválení tezí) LS 2022/2023									
Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků): Vzhledem k tomu, že terorismus je nejčastěji definován jako plánované, politicky motivované násilí, sloužící k dosažení vytčených cílů, je jeho úspěšnost přímo či nepřímo závislá na ohlasu, který tyto činy vyvolají v médiích, potažmo v publiku konzumujícím mediální obsahy. I přesto je vztah agresor – média poměrně málo prozkoumaným a popsáným. Při neočekávatelných událostech, jakými teroristické útoky jsou, se navíc dostávají do popředí formy žurnalistiky, které běžně nemají v médiích tolik prostoru – občanská a participativní, čímž se zároveň mění také práce profesionálních novinářů a strategie mediálních aktérů. Doposud bylo toto téma zpracováno především v zahraničí a z velké části se věnuje veškerému mediálnímu pokrytí terorismu v globálním měřítku. Ani v tuzemsku se vzájemnému vztahu médií a teroristických organizací nevěnuje přílišná pozornost, snad z důvodu, že přímo České republiky se žádný z největších dosavadních útoků netýkal. Výjimkou je několik diplomových prací z minulé dekády a odborných publikací nabízejících náhledy na jednotlivé segmenty tématu, které se tato práce snaží pojmout komplexně. Proto budou pro tuto práci využity jak odborné publikace a mediální texty, tak i rozhovory s osobnostmi, které se tématem buď zabývají, nebo s ním mají osobní zkušenosti.									
Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků): Předpokládaným cílem práce je popsání chování médií vůči teroristickým organizacím a jeho proměny mezi lety 2010 a 2020. Autorka se při zpracování zaměří na proměny přístupu médií k problematice informování o teroristických útocích a vzájemnou propojenost mezi mírou informování o těchto činech a jejich dalším uskutečňováním. V teoretické části budou kromě metodologie představeny základní informace o dvou subjektech této práce – terorismu a médiích. V části praktické se pak autorka pokusí o jejich propojení v kontextu, vykreslení jejich vzájemného vztahu a jeho proměn vlivem několika zásadních událostí. Pozornost bude zaměřena i na nedobrovolné aktéry násilných aktů, kteří jsou často jediným zdrojem informací z místa dění a jako platformu pro svou iniciativu využívají sociální sítě. S využitím odborných publikací, mediální produkce a hloubkových rozhovorů s osobnostmi, které mají s tématem osobní zkušenosti nebo se jím zabývají, se zvláště zaměří na to, jak si v této věci počínají česká média.									
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):									

<p>1 Úvod – představení tématu a cíle práce</p> <p>2 Metodologie – přiblížení podkladů pro výzkumnou část</p> <p>2.1 Studie – charakteristika metody</p> <p>2.2 Hlubkový rozhovor – charakteristika metody</p> <p>3 Teoretická část</p> <p>3.1 Terorismus - jeho původ, podstata a cíle</p> <p>3.2 Metody používané teroristickými organizacemi - mediální strategie využívané v PR</p> <p>3.3 Média a zobrazování násilí – etické zásady a rozdílné přístupy, kodexy</p> <p>3.3.1 Terorismus v médiích – historie informování o terorismu</p> <p>3.4 Participativní a občanská žurnalistika jako fenomén – vznik, platformy, metody, problematika medializace – veřejný zájem, přihlašování k teroristickým činům, viktimizace obětí</p> <p>4 Studie proměny přístupu médií k terorismu v letech 2010 – 2020 – Tato část se soustředí jak na konkrétní jednotlivé události (pařížské útoky v klubu Bataclan v listopadu 2015, útok na pařížskou redakci časopisu Charlie Hebdo, výbuchy na letišti v Bruselu v listopadu 2016, londýnské útoky v roce 2017), tak na souhrny událostí se stejnou tematikou (popravy zajatců Islámského státu), či na delší časová období. Pojednává též o specifikách informování o teroristických útocích v přímém přenosu, přičemž oběti jsou postaveny (nebo se samy staví) do role reportérů. Část obsahuje samostatnou podkapitulu věnující se českým médiím a jejich přístupu k informování o terorismu zpracovanou na základě poznatků získaných především během rozhovorů s osobnostmi, které mají s tématem osobní zkušenosti nebo se jím zabývají. Zároveň neopomíjí ani problematiku sociálních sítí jako zdroje informací a konflikt profesionální a občanské žurnalistiky.</p> <p>4 Závěr – shrnutí poznatků z obou předcházejících částí práce</p> <p>5 Summary</p>
<p>Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období): Práce se soustředí na období mezi lety 2010 a 2020. Jako podkladový materiál budou využity odborné tematické publikace, mediální texty vážící se k tématu a hlubkové rozhovory s několika osobnostmi z české mediální scény (převážně novináři), které se tématem zabývají.</p>
<p>Metody (techniky) zpracování materiálu: Studie, hlubkové rozhovory</p>
<p>Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2–5 řádků): SEDLÁKOVÁ, Renata. <i>Výzkum médií</i>. Grada, 2015. 548 stran. ISBN: 978-80-247-3568-9 Odborná publikace zaměřující se na výzkum mediální komunikace a technik a postupů využívaných k analýze obsahu a příjemců. Zároveň přináší základní návod a pravidla pro samostatnou vědeckou práci v oblasti výzkumu médií. JONES, David Martin. <i>Handbook of terrorism and counter terrorism post 9/11</i>. Northampton: Edward Elgar Publishing, 2019. ISBN : 9781786438027 Kniha nabízí pohledy a komentáře expertů a akademiků z Asie, Spojených států, Evropy i Blízkého východu a srovnává tak přístupy k tématu terorismu a nových globálních hrozeb v různých koutech světa. Zaměřuje se na proměny terorismu po zářijových útocích v roce 2001 a odhaduje vývoj tohoto asymetrického konfliktu v souvislosti se čtvrtou průmyslovou revolucí. FAHMY, Shahira S. <i>Media, terrorism, and Society: Perspective and Trends in the Digital Age</i>. In: <i>Mass communication & society</i>, 2017, Vol.20 (6), p.735-739. Routledge, 2017. ISSN: 1520-5436 Ústředním tématem tohoto článku je popsání tří subjektů – médií, teroristických organizací a společnosti – a jejich vzájemného vztahu v době digitálních médií. CHAUDHARY, Anju Grover. <i>The Media's responsibility in Reporting Terrorism</i>. In: <i>Media Asia</i>, Vol. 29 (3), p. 158-164. Singapore: Routledge, 2002. ISSN: 0129-6612 Tento článek se soustředí na hlavní otázky týkající se role médií ve „válce proti terorismu“. Zabývá se mimo jiné konfliktem mezi národní bezpečností a svobodou tisku, problematikou objektivity a nároky publika. GIESSMANN, Hans J. <i>Media and the Public Sphere: Catalyst and Multiplier of Terrorism</i>. In: <i>Media Asia</i>, 2002, Vol.29 (3), p.134-136. Singapore: Routledge. ISSN: 0129-6612</p>

Článek zaměřující se na oboustranně závislý vztah mezi médii a teroristickými organizacemi přibližuje mimo jiné změnu, jakou prošly jak útoky páchané radikály, tak jejich mediální pokrytí. Autor popisuje například, jak se vinou senzacechtivosti média stávají otroky teroristů, a že je jejich úkolem informovat o činech zodpovědněji.

von SIKORSKI, Christian. „Muslims are not Terrorists“: Islamic State Coverage, Journalistic Differentiation between Terrorism and Islam, Fear Reactions and Attitudes Toward Muslims. In: Mass communication & society, 2017, Vol.20 (6), p.825-848. Routledge. ISSN: 1520-5436

Článek reagující na výzkumy vnímání muslimů jako teroristů se soustředí primárně na rozlišování těchto dvou pojmů a vliv médií na jejich směřování. Autor popisuje, jak nesprávně podávané informace nerozlišující mezi pojmy „terorista“ a „muslim“ mohou vést k růstu a šíření nenávisti a svá tvrzení podkládá výsledky laboratorního experimentu.

HELLMUELLER, Lea. Terrorist Organizations in the News: A Computational Approach to Measure Media Attention Toward Terrorism. In: Mass communication & society, 2022, Vol.25 (1), p.134-157. Philadelphia: Routledge. ISSN: 1520-5436

Média na jednu stranu odsuzují teroristické činy, na straně druhé však dávají medializací jejich pachatelům moc, o níž usilují. Prostřednictvím obsahové analýzy mediálního pokrytí 30 teroristických organizací ve Spojených státech amerických a Velké Británii studie zkoumá, jak teroristé zneužívají civilních cílů pro získání pozornosti médií. Studie je kritikou reflexi na roli žurnalistiky při pokrývání extremistických skupin.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

ZUMROVÁ, Michaela. *Nejzávažnější teroristické útoky 21.století v Evropě ve zpravodajství ČTK*. 2018. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce Trunečková, Ludmila.

CHOMÁTOVÁ, Nikola. *Vizuální rámcování teroristických útoků v průběhu let*. 2017. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce Štefaniková, Sandra.

RANDUŠKA, David. *Vybrané eticky sporné aspekty referování českých audiovizuálních médií o organizaci Islámský stát*. 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce Moravec, Václav.

MAXOVÁ, Barbora. *Úloha médií v krizovém vyjednávání s teroristickými organizacemi*. 2016. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Vedoucí práce Moravec, Václav.

Datum / Podpis studenta/ky

11.9.2022

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případně doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

ALICE N. TEJKALOVÁ

12.9.2022

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO VE VYHLÁŠCE ŘEDITELE INSTITUTU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY PSV UK.

PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO PROGRAMU.

Přílohy

Příloha č. 1: Rozhovor s bývalým zahraničním zpravodajem ČT ve Francii Petrem Zavadilem (rozhovor)

Příloha č. 2: Rozhovor s šéfredaktorem online zpravodajství ČT Karlem Tinlem a šéfedítorem online zpravodajství ČT Alešem Měříčkou, 1. února 2023 (rozhovor)

Příloha č. 3: Rozhovor s vedoucím zahraniční redakce MF Dnes Milanem Vodičkou, 8. února 2023 (rozhovor)

Příloha č. 4: Rozhovor s mluvčím Vojenského zpravodajství ČR Janem Pejškem, 30. listopadu 2022 (rozhovor)

Příloha č. 1: Rozhovor s bývalým zahraničním zpravodajem České televize ve Francii Petrem Zavadilem (otázky byly respondentovi na jeho žádost zaslány písemně 29. prosince 2022, odpovědi byly obdrženy 5. března 2023.)

Jaký je postup redaktora (zahraničního zpravodaje) v případě útoku?

To jsou dvě rozdílné věci. Úkolem zahraničního zpravodaje (mluvíme samozřejmě o případě, kdy se teroristický útok odehrál v zemi, kde působí) je dostat se co nejdříve na místo, kde k útoku došlo, aby byl schopen podávat informace přímo odtamtud. Během přesunu je nezbytné shánět všechny dostupné informace. Zahraniční zpravodaj má samozřejmě zřídka přímé zdroje informací v bezpečnostních složkách v zemi působnosti, ale měl by se dobře orientovat v tom, kteří místní novináři mají k těmto zdrojům nejlepší přístup, a sledovat právě jejich nejčerstvější informace. Ve chvíli, kdy zahraniční zpravodaj dorazí na místo, a pokud útok právě probíhá (jako to v mém případě bylo u Bataclanu), obvykle se musí zařadit k ostatním novinářům, kteří mají vymezený prostor pro práci v bezpečné vzdálenosti od místa dění. Odtud pak může živě vstupovat, případně se účastnit (vzácných) vyjádření pro tisk ze strany bezpečnostních složek. Také je to místo, kam chodí někteří očití svědkové, aby se s novináři podělili o to, co viděli. Jejich důvěryhodnost musí zpravodaj posoudit sám a na základě toho se o tyto poznatky případně podělit s diváky. Po celou dobu je také ve spojení s domovskou redakcí, která rovněž sleduje všechny možné zdroje a může zpravodajovi některé informace doplnit, případně porovnat s těmi, které má k dispozici on. Obecně platí, že je vždy přínosné a cenné mít zpravodaje přímo na místě, protože si může povšimnout detailů, které mají výpovědní hodnotu, ale nejsou nezbytně v hledáčku velkých mezinárodních agentur, od kterých přebírají záběry zpravodajské televize na celém světě a které se logicky soustředí na zachycení těch nejpodstatnějších věcí. Pokud se teroristický útok odehrává v zemi, kam často míří čeští turisté, je vždy důležité oslovit také český zastupitelský úřad, aby dal vědět, zda jsou nebo byli ohroženi čeští občané.

Druhá věc je práce redaktora, který na místě není. V mnoha ohledech se jeho činnost podobá činnosti zpravodaje. Také on se snaží získat co nejvíc důvěryhodných informací z různých zdrojů, ideálně ze zdrojů místních, u kterých se dá očekávat, že mají nejlepší a nejrychlejší přístup k tomu, co je v tu chvíli dostupné. Co se týče konkrétně práce v televizi, bývá vyhrazen i jeden redaktor k tomu, aby do kontinuálního vysílání chodil podávat divákům nejnovější informace, pokud zpravodaj není na místě nebo se zrovna musí věnovat natáčení.

**Změnil se tento postup nějak například vlivem online zpravodajství, kontinuálního vysílání?
Je větší tlak na co nejrychlejší živý vstup, případně průběžně vstupy?**

Rozhodně ano. Tlak na co nejrychlejší živý vstup samozřejmě vzrostl už se vznikem kontinuálního zpravodajského programu ČT24. Zpočátku se vstupy dělaly telefonicky, ale v průběhu mého působení ve Francii se velmi rychle začaly rozvíjet technologie umožňující živý přenos i obrazem za pomoci mobilních dat. Dnes už se telefonické vstupy dělají jen výjimečně (například při výpadku dat). V případě mimořádných událostí, jako je teroristický útok, kontinuální vysílání vyžaduje vstupy průběžně a je potřeba vyvážit tyto potřeby s potřebami natáčení reportáže. Osobně se kloním k variantě, aby se vstupovalo ve chvíli, kdy jsou k dispozici nové důvěryhodné informace. Ve chvíli, kdy je situace víceméně stále stejná, lze použít sestřih předcházejícího vstupu a využít čas k natáčení. V případě ČT24 jsou považovány za klíčové relace Zprávy ve 12 hodin, Zprávy v 16 hodin a večerní pořady počínaje Událostmi. Do těchto pořadů se při výjimečných událostech vstupy nabízejí přednostně a v zásadě automaticky.

Jak se redaktor vypořádává se senzacechtivostí a extrémní poptávkou po exkluzivním obsahu, zvláště v případě událostí jako teroristické útoky?

V tomto případě považuji za důležité určit, co máte na mysli, když říkáte „exkluzivní obsah“. Předpokládám, že mluvíte například o dramatických okolnostech, za jakých teroristické útoky probíhaly, o emočně vypjatých reakcích příbuzných obětí nebo o senzacechtivé podrobnosti ze života pachatelů poté, co vyjde najevo jejich totožnost. Ve všech těchto případech si redaktor či zpravodaj musí položit klíčovou otázku, zda má objevený detail dostatečný zobecňující přesah, který ukazuje například na nějaký trend. Abych uvedl konkrétní příklad, podstatnou informací může být napojení útočníka na nějakou zastřešující teroristickou organizaci (např. Islámský stát), protože ukazuje na to, jakým způsobem tato organizace funguje a jaká je její momentální síla. Naopak za nepodstatný detail by se dala považovat například pohlavní orientace útočníka nebo jeho rodinné poměry, což jsou podrobnosti, ze kterých se dají snadno vyvozovat mylné nebo dokonce nebezpečné závěry. V případě obětí to platí rovněž, snad jen s tím rozdílem, že pokud příbuzní sami chtějí některé skutečnosti zveřejnit, aby dokreslili nesmyslnost terorismu tím, že ukážou konkrétního člověka, který byl připraven o život, není důvod, proč jim nevyjít vstříc. Prání rodin obětí považuji za nejdůležitější vzhledem k tomu, že každá rodina se s tragickou ztrátou vyrovnává po svém. Vnímám skutečnost, že podobné detaily současná média zaznamenávají a předávají čím dál víc a čím dál častěji. Příčin to má zřejmě mnoho a samozřejmě se to týká především komerčních subjektů

Vidíte v těchto případech rozdíl mezi přístupem redaktorů veřejnoprávních a komerčních médií?

Rozdíl vidím a nijak ho nesoudím, protože vyplývá z podstaty věci. Komerční média potřebují přitáhnout co největší pozornost veřejnosti a není žádným tajemstvím, že velká část veřejnosti senzace vyhledává. Veřejnoprávní služba nemá za úkol tomuto zájmu za každou cenu vycházet vstříc, naopak se má snažit předávat informace podstatné a ověřené. Jestli se jí to daří za všech okolností, to už je na posouzení diváka nebo čtenáře.

Téměř každý novinář má dnes Twitter. Často je to místo, kde se jako první objeví různé fotografie či videa z míst útoku, načež tyto materiály následně přebírají zpravodajské agentury a média. Patří Twitter do portfolia spolehlivých zdrojů redaktora?

Twitter (i některé další sítě) dnes patří mezi velmi užitečné nástroje novináře, už proto, že ho používá jako prvotní komunikační kanál i řada hybatelů událostí, včetně politiků. Je tedy pravda, že některé správné informace se nejdříve objevují právě tam. Nicméně nelze Twitter považovat za důvěryhodnou „agenturu“ a je potřeba velmi pečlivě volit, kterému účtu bude novinář důvěřovat. A i tady by mělo platit zlaté pravidlo ověření informace minimálně ze dvou důvěryhodných zdrojů. Co se týče fotografií a videí, naštěstí dnes existují nástroje, které mohou dosti bezpečně určit, zda se jedná o podvrh (například využití starého materiálu a jeho zasazení do zcela odlišného aktuálního kontextu; ze své praxe si vybavuji, že v době uprchlické krize v Evropě se začaly objevovat na sítích nahrávky z násilných střetů maskovaných demonstrantů s francouzskou policií s tvrzením, že jde právě o migranty. Mnohdy to přitom byly i několik let staré záběry střetů policie s mladými francouzskými levicovými radikály.). Tlak na rychlost i zdánlivá důvěryhodnost některých podvrhů jsou nicméně dnes natolik silné, že se bohužel přehmaty mohou stát a stávají se i velmi renomovaným médiím.

Ne každé médium má svého zahraničního zpravodaje. Pokud tedy umístí příspěvek na Twitter či jinou sociální síť, a ten je dostupný pro všechny, nepřipravuje tak své médium o výhodu?

Situací, kdy se zpravodaj dostane k naprosto exkluzivní informaci, není mnoho. Nicméně pokud nastane, považuji za důležité, aby zpravodaj informoval nejprve redakci a teprve potom umístil příspěvek na sociální síť. A mám pocit, že většina mých kolegů to tak dělá. Většina z nich má také na svém účtu uvedeno, pro jaké médium pracuje, a vycházím z předpokladu, že pokud se ho jiné médium rozhodne citovat, tuto skutečnost uvede. Nejsem naivní a vím, že to tak nefunguje stoprocentně, nicméně mám pocit, že to je zatím stále většinová praxe. Obecně si tedy nemyslím, že by příspěvky zahraničních zpravodajů připravovaly jeho domácí médium o nějakou podstatnou výhodu.

Jak je to se spoluprací novinářů a bezpečnostních složek?

Obecně vzato je taková, jak si ji obě strany nastaví. Jsou novináři, kteří dříve působili v bezpečnostních složkách, mají tam stále řadu kontaktů, získávají díky tomu exkluzivní informace a zároveň mají dostatečný vhled do problematiky k tomu, aby věděli, jakou informaci a za jakých okolností mohou použít. Jiní novináři, většinou investigativní, si takové kontakty vytvářejí postupně a postupně si také získávají důvěru zdrojů v bezpečnostních složkách. Novinář ale musí vždy na paměti, že i jeho mohou zdroje využívat jako nástroje nátlaku a předávat jim za tímto účelem pouze kusé informace.

Z méně obecného hlediska, pokud se zaměříme na problematiku terorismu, v ČR je to okrajové téma a málokdo se na něj specializuje. Co se týče Francie, kde jsem působil, někteří tamní novináři své zdroje v protiteroristických jednotkách nepochybně měli, ale jakým způsobem se k informacím dostávali a za jakých okolností je mohli zveřejňovat, vám bohužel říci nedokážu.

Zmínil bych možná ještě jednu specifickou spoluprací novinářů a bezpečnostních složek, konkrétně armády. V tomto případě mají i čeští novináři dnes už bohaté zkušenosti s takzvanými „embedy“, tedy s cestami, na kterých doprovázejí české vojáky na jejich zahraničních misích. Nejčastěji to bylo v Afghánistánu. V takových případech je samozřejmě spolupráce velmi těsná, vojáci zčásti cítí odpovědnost za bezpečí novinářů a novináři zase nemají sklony kritizovat nebo zpochybňovat působení vojáků. Tato praxe je běžná na celém světě. A armády dokonce pořádají pro novináře jakési kurzy přežití, kde jim simulují bojové podmínky. Osobně jsem tento typ cest příliš nevyhledával. Pokud je jakákoli jiná možnost, jak přinést hodnověrné informace z nějaké oblasti, určitě bych ji upřednostnil. Nicméně někdy je tato spolupráce nevyhnutelná a v rámci možností je funkční pro obě strany.

Pokud novináři mají kontakty mezi bezpečnostními sbory, stává se, že například kolují mezi novináři informace o bezpečnostních hrozbách?

Z vlastní zkušenosti takový případ neznám ani o žádném konkrétním nevím. V době, kdy Francii postihla vlna atentátů financovaných IS, samozřejmě nejen novináři, ale i celá společnost tušili, že k dalším útokům ještě dojít může, ale o konkrétních místech se dalo jen spekulovat a nevybavuji si, že by někdy tyto spekulace předpověděly skutečnost. Obecně tedy informace o bezpečnostních hrozbách kolovaly, ale nikoli o konkrétních. Nemohu vyloučit případy, kdy tajné služby dokázaly nějaký útok odvrátit a později se o tuto informaci podělily se spřízněnými novináři, ale to už je jiná situace.

Setkal jste se už s tím, že po incidentu bylo novinářům například policií nebo tajnými službami zakázáno o některých skutečnostech informovat, přestože se dostaly ven?

Nesetkal jsem se s tím osobně. Zřejmě takové případy existují, ale svědectví vám o tom podat nemohu.

Při probíhajícím vyšetřování poskytují bezpečnostní složky často jen kusé informace. Jaké zdroje redaktor používá?

Kromě oficiálních informací a otevřených zdrojů přístupných každému má novinář na místě ještě k dispozici osobní svědectví lidí, kteří mohli být přítomni něčemu podstatnému. Jsou případy, kdy očití svědkové nabízejí novinářům i nahrávky. Opakuji, že v takových případech je nezbytné pečlivě zvážit, zda je svědectví důvěryhodné a přínosné. Z osobní zkušenosti si vybavuji situaci krátce po atentátu v Saint-Etienne-du-Rouvray (červenec 2016), kdy tři vrazi zabili v tamním kostele kněze a těžce zranili dalšího člověka. Jakýsi člověk tam obcházel novináře, včetně nás, a ujišťoval nás, že má konkrétní informace o pachatelích v době, kdy ještě policie žádné podrobnosti o jejich totožnosti nezveřejnila. V tomto případě stačila krátká rešerše jeho jména na internetu, než jsme zjistili, že jde o člověka, který působí na francouzské dezinformační scéně s napojením na krajní pravici. Kromě napojení útočníků na IS se žádná z informací, které se nám snažil dodat, nepotvrdila.

Podnikají novináři nějaké pátrání na vlastní pěst?

Ano, podnikají. Vybavuji si například francouzský dokument někdy z doby, kdy byla vlna teroru na vrcholu, a kdy se novináři arabského původu napojili přes internet na skupinu mladých islámských radikálů, kteří zatím pouze mluvili o tom, že by rádi nějaký atentát spáchali. V tu chvíli novináři samozřejmě upozornili francouzské bezpečnostní složky a poskytli jim veškeré informace, které měli k dispozici. Skupina nic spáchat nestihla, policie je vyslechla a patrně je varovala, že budou nadále pod dohledem. Nevybavuji si, že by byl někdo v tomto případě odsouzen. Každopádně novinářské pátrání rozkrylo, jak snadno radikalizace funguje.

V případě že se novinář ocitne na místě útoku, na co se soustředí jako první?

Zcela prakticky se soustředí na to, aby si zajistil místo, odkud může vysílat a podávat informace. Soustředí se také na jejich získání ze zdrojů zmíněných v první odpovědi. Obvykle je všechno intuitivní a zároveň řízené pokyny bezpečnostních složek, které zajišťují perimetr v okolí útoku. Pro televizní zpravodajství jsou samozřejmě nejdůležitější záběry, takže televizní zpravodaj a jeho kameraman vždy hledají místa, odkud je možné vidět třeba na forenzní kriminalisty, kteří sbírají na místě činu důkazy, jako tomu bylo v případě teroristického útoku na Westminsterském mostě

v Londýně, kdy policisté v bílých pláštích celou noc prohledávali každou píd' území v blízkosti parlamentu.

Stává se například, že se někdy dostane do problematické situace, kdy řeší dilema, zda upřednostnit žurnalistiku, nebo „lidskou stránku“ a pomoc zasaženým?

Do této situace jsem se nedostal a v případě teroristických útoků není ani příliš pravděpodobná. Nicméně vcelku často se jí čelí například v případě přírodních katastrof, jako je zemětřesení nebo povodně, kdy mohou lidé novináře žádat o pomoc, například o odvoz do bezpečnější oblasti. Pokud vím, drtivá většina kolegů v takových situacích pomoc neodmítá, přestože se tím připravují o čas, který by mohli věnovat své práci.

Příloha č. 2: Rozhovor s šéfredaktorem online zpravodajství České televize Karlem Tinlem (KT) a šéfedítorem online zpravodajství ČT Alešem Měřičkou (AM) uskutečněný dne 1. února 2023 ve 13 hodin v budově České televize. Délka záznamu: 42 minut.

Existuje rozdíl mezi online servisem veřejnoprávní televize a soukromým online médiem?

KT: Obecně se přístup mediálních domů k online servisu proměňuje v čase velmi zásadně. Největší změny bych zařadil asi do období posledních dvanácti třinácti let.

Před zhruba deseti lety Economia přicházela s myšlenkou integrovaného newsroomu a online first. Pokud vím, tak před rokem od této myšlenky ustoupila a rozhodla se naopak newsroom dezintegrovat. I tak ale minimálně v Hospodářských novinách (Ihned.cz) publikují redaktori novin v případě potřeby na webu, z něhož se stalo svým způsobem zrcadlo tištěného média. Čili už to prošlo obrovským vývojem – z prvotní separace obou větví došlo k jejich sloučení a velkému důrazu na online a nyní se od toho upouští, protože to zřejmě nesplnilo očekávání,

I v ČT se za posledních osm let vývoj významně projevuje, například v daleko hlubší integraci onlinu do rozhodovacích editoriaálních struktur Zpravodajství ČT, daleko intenzivněji spolupracujeme s redakcí vysílání, máme propojení obsahové oběma směry, tedy od televizní redakce směrem k nám i naopak. V tom vidím pozitivní vývoj pro online. Ale ve veřejnoprávním médiu je třeba si uvědomit i určité limity, například Zákon o ČT, který jasně definuje, co je úloha onlinu v rámci veřejnoprávního média. Tento zákon nehovoří například o exkluzivitě obsahu pro online platformu, což dodržujeme, ale v některých dalších veřejnoprávních médiích v Evropě to platit nemusí.

Jakou změnou podle vás prošlo online zpravodajství od jeho počátku?

KT: Naším základním kamenem a klíčovým pojmem, který by měl definovat web ČT24, je důvěryhodnost, Ač to může znít jako klišé, tak to je to, na co koukáme jako první, ať děláme cokoli. Rychlost, počet zpráv nebo čtenost jsou pro nás sekundární, i když se podle těchto měřítek interpretuje, zda tu práci děláme dobře. V první řadě se snažíme nevydávat nepravdy či nevytvářet jakékoli dezinformace. Neříkám, že se to nestane, všude může dojít k omylům. Řídím se ale pravidlem čtyř procent, které znám z byznysu, a to říká, že každý výrobek má alespoň 4 % „zmetků“. My těch čtyř procent nedosahujeme ani zdaleka, proto si myslím, že web ČT24 je v tomto ohledu poměrně úspěšný, třeba i na úkor toho, že některou zprávu máme oproti konkurenci o trochu později.

AM: Troufnu si však odhadovat, že špičková soukromá média mají takové procesy nastavené také na velmi vysoké úrovni, že míra kontroly je u nich poměrně vysoká. S každým případem jsme navíc obezřetnější. Když monitorujeme média, ať už česká nebo zahraniční, tak se nám už několikrát stalo, že i ta, která my sami považujeme za spolehlivá a důvěryhodná, měla nějakou chybnou informaci. Tím pádem jsme z toho poučení, více vyčkáváme, doověřováváme si ty informace, než abychom kvůli rychlosti převzali něco, co se pak ukáže, že není pravda,

KT: Ještě bych rád zdůraznil, že na důvěryhodnosti lpíme opravdu hodně, už proto, že ji máme v DNA, ačkoliv to zní jako klišé. To je náš rozdíl oproti mnoha soukromým médiím, která často jako to zásadní prosazují rychlost. Slogany „Jsme nejrychlejší“ nebo „Máme informace jako první“, které jsme teď u některých mohli vidět třeba během prezidentských voleb, nepatří do veřejnoprávní instituce. My vám to řekneme správně a dodáme k tomu absolutní kontext.

Právě při volbách už je dnes online zpravodajství nenahraditelné, spousta lidí nesleduje sčítání v televizi, ale na webu. Jak je to ale při teroristických útocích, je pro ně také web primárním zdrojem?

KT: ČT24 funguje mimořádně v mimořádných situacích. Jsme vnímáni tak, že pokud potřebují lidé velmi důležitou informaci, jdou ji hledat k nám. To se týká jak vysílání, tak webu. Obecně v případě mimořádných situací, mezi něž patří i teroristické útoky, zájem mimořádně roste. Například co se týče čtenosti webu, covid v letech 2020 a 2021 způsobil oproti roku 2016 trojnásobný nárůst čtenosti webu.

AM: Za poslední dobu se žádný velký teroristický útok neodehrál. Nicméně v letech 2015 a 2017 se formoval přístup evropských médií k terorismu. U ČT24 se v praxi osvědčil princip second-screenu, kdy diváci sledují vysílání a zároveň k tomu sledují web. Další věcí, která rozhoduje o tom, zda lidé dávají přednost onlinu nebo televizi, je čas, kdy se daná událost stane. Záleží, jestli jsou doma nebo v práci u počítače, kde si mohou vysílání pustit, nebo na cestě, venku, kdy k televizi nemají přístup a vytáhnou telefon. Tedy pokud by se stalo něco v sedm ráno ve všední den, tak si troufnu říct, že primární bude televize. Pak je tam možná ještě jedna specifická věc, a to že web je z hlediska kapacit, ať už personálních nebo finančních, méně náročný než vysílání. Někdy tedy postupujeme tak, že vysílání se události věnuje, ale následně se domluvíme, že v jednu ráno to ukončí a převezme to už jen web, který se tomu věnuje po zbytek noci textově nebo tam teče nějaké video. Ve tři ráno sice na televizi moc lidí nekouká, ale i tak jim chceme ten servis poskytnout.

KT: Web ČT24 je navíc specifický tím, že má dvě složky – video a text. V momentě, kdy se něco děje, vidíme nárůst zájmu o psanou část i o video. Čili v případě teroristického útoku diváci mohou sledovat vysílání i v online prostoru.

Navíc jsou tu i technické parametry. Když si představím, že se ve tři ráno něco stane v zahraničí, je daleko snazší nastartovat zpravodajství v onlinu, než nastartovat celé vysílání, na němž se podílí hodně profesí. Česká televize dělá hodně proto, aby v případě mimořádné události běželo vysílání co nejrychleji, což reflektuje třeba noční vysílání od zahájení války. Na webu ale stačí, když začne psát jeden člověk a základní zpráva vyjde do pár minut. Čili je důležité správně využívat technologie, když jsou potřeba.

AM: Čistě prakticky – v případě webu také není nutné, aby se člověk fyzicky dostal do budovy televize. Shodou okolností jsem začátek války 24. února nahazoval z domova, jelikož jsem se v noci probudil, zjistil, co se děje, vzbudil jsem několik lidí a následně jsme jeli už podle nastavených pravidel.

Jak se liší postup redakce při plánovaných a neplánovaných událostech?

AM: To je velmi široce položená otázka. Záleží na tom, zda víme, že se jedná o teroristický útok, protože to je od roku 2016 jedna z nejobtížněji identifikovatelných věcí, jelikož společnost začala být mimořádně vnímavá vůči všemu. Když pak někdo dostal infarkt za volantem a narazil do zastávky, hned za tím každý viděl teroristický útok. Před tou sérií bychom se tím ani nezabývali, že v Dánsku zemřeli tři lidé po nárazu auta do zastávky. Může být útok a teroristický útok. Lidé útočí z vášně, a tak dále. Tudíž pro nás je zásadní ta míra jistoty, jakou máme, že jde o teroristický útok. Po roce 2016 však následně začal být velký tlak, aby všechny útoky byly ve zpravodajství a lidé nám začali i psát, že támhle v Dánsku se střílí, tak proč my to nevysíláme. Následně se začaly ozývat i takové hlasy, že to záměrně tajíme. Nicméně si myslím, že už jsme se s tím od té doby naučili pracovat, jsme trpělivější a asertivnější v tom, že si raději počkáme o deset minut déle a přineseme ověřenou informaci, než abychom byli první a následně museli opravovat. A bude to znít cynicky, ale od doby Charlie Hebdo a Bataclanu už bylo těch útoků tolik, že zájem publika mít to okamžitě už lehce opadl, už to není tak nové. Tím je na nás vyvíjen i trochu menší tlak.

KT: Tím se vracíme k tomu, co už jsem říkal. Rychlost a potřeba jít po té senzaci a mít tu čtenost, nás nedonutí vydat zprávu dříve, než jsme si jisti, že je to zpráva pravdivá. Nepotřebujeme vydávat dvojsmyslné zprávy, u kterých by si lidé museli domýšlet, jestli jde, nebo nejde o teroristický útok. Rozhodovací procesy máme nastavené tak, abychom věděli, o čem píšeme.

A představme si hypoteticky, jak by to vypadalo, kdyby se něco takového stalo v České republice. Tím se dostáváme k další věci, kterou je připravenost. Před každou událostí plánovanou, se snažím redakci připravit na to, co se může stát. Když vidíme vykolejenou tramvaj a nevíme, co se stalo, snažíme se připravit na všechny scénáře, od toho nejčernějšího, po ten nejsvětější. Člověk si pak zachová daleko chladnější hlavu. Mimořádné situace samozřejmě nečekáme, ale je důležité se na začátku zamyslet, kolik například bude potřeba lidí, jak dlouho to může trvat.

Takže existují nějaké redakční směrnice, rutiny, které aplikujete?

Není žádný standardizovaný postup, ale pokaždé se na začátku zamýšlíme nad možnými scénáři. Navíc při velké události se do akce zapojují všichni. Pokud se událost stane ve standardní pracovní době, je to samozřejmě jednodušší. Když se stane v noci, je tu přítomen editor televizního vysílání, který budí našeho nočního redaktora, a ten, pokud vyhodnotí, že je to velká událost, budí další řetězec lidí.

Máte od čtenářů nějakou zpětnou vazbu, co vlastně od webu očekávají? Protože v dnešní době je v případě útoku plný Twitter různých videí a fotek. Co tedy hledají na webu?

AM: Nejsm si jistý, jestli se to dá takto generalizovat. Bude to zřejmě odlišné podle druhu teroristického útoku. Je rozdíl, jestli informujeme o události, která už proběhla a je ohraničená, nebo o stále probíhající. Některé útoky, například Nice, Bataclan nebo Charlie Hebdo, které bylo v tomhle ohledu úplně extrémní, jsou vlastně aktuální i více hodin nebo dokonce dní. Tyto útoky jsou nejnáročnější v tom, že na síti a do zpravodajství stále působí příliv nových věcí a diváci mají pocit, že jsou vtaženi, chtějí vědět, co se právě teď děje, a jdou po základních informacích. Typicky tedy sledují vysílání nebo textový online.

Ale u útoků, kde útočník už byl zadržen nebo zneškodněn, se vlastně už jen vracíme zpátky, mapujeme, co se stalo, jaký je to typ útoku, jestli je tam česká stopa, jaké jsou příběhy obětí a podobně. A tam je těžší najít těžiště zájmu čtenářů nebo diváků.

KT: U případů, kde sledujeme průběh, je velmi atraktivní video. U skončené věci však není žádná akce. Takže uživatel si to v klidu přečte, stráví nad tím více času, chce třeba načerpat více informací. U zdrojů je důležité se zamyslet nad mediální gramotností uživatelů. V těchto okamžicích se objevuje spousta dezinformací. Lidé mají ve zpravodajskou ČT24 důvěru, věří nám i v tom, že tyto dezinformace dokážeme vyfiltrovat. Ano, je tam editorální zásah a zpoždění, ale v článcích můžeme nabídnout přímo tweety, které jsou důvěryhodné. Pokud budeme čerpat přímo z Twitteru, můžeme se sice k některým věcem dostat „jako první“, ale také se můžeme šeredně spálit.

V souvislosti s obsahem, který natočí lidé přímo na místě, setkáváte se například s nabídkami odkoupení nějakých audiovizuálních materiálů?

AM: Sociální síť, hlavně Twitter, toto téměř úplně odbouraly. Dřív, když se lidé k něčemu připlatili a natočili to, měli něco unikátního a snažili se to zobchodovat. Dnes má každý v kapse 4K kameru, takže spousta věcí je natočena velkým množstvím lidí, a pokud by to jeden chtěl prodat, dalších dvacet nám to dá zadarmo.

Naopak když jsou někde nějaké autentické fotky nebo videa pořízená na jasně identifikovatelné ulici, tak se obrátíme na majitele účtu a snažíme se z něj dostat povolení ke sdílení a použití materiálů. Tudiž je to spíše naše poptávka. Je to i tím, že jsme možná důslednější než jiná média, která jsou zvyklá to brát automaticky tak, že ty materiály patří všem. Variantou je také to, že celý tweet embedujeme, ale pokud chceme použít fotku plnohodnotně, obracíme se na ty lidi.

KT: Navíc vývoj fake news a deep fake tohle ohrožuje. Dnes už si člověk nemůže být jistý, odkud videa pochází a měli bychom se reálně zamýšlet nad tím, jestli to, co vidíme, je realita. Minimálně do budoucna - zda si to natočíme sami, bude důležitý parametr toho, jestli dané video jako zpravodajské médium použijeme. Text se dal zfalšovat už během posledních padesáti let, s fotkou je to tu už několik let, video je ale novinka. Zatím se nacházíme v době, kdy není tak jednoduché ty věci vyrobit rychle doma na koleni a nemůže to dělat každý, ale do budoucna se obávám, že to bude velmi snadné a důvěřovat budete moct jen tomu, co si sám natočíte nebo vyfotíte.

Jaké nástroje máte k dispozici pro rozpoznání těchto věcí?

AM: Jde o nástroje, které má k dispozici víceméně každý. Na fotky existuje spousta online programů, které hlídají, jak proběhla komprese fotky, u videa pracují na stejném principu, Ale nemáme žádné své speciální nástroje.

KT: Podezření ale musíme brát stále vážněji, protože například před pěti lety ta hrozba byla o poznání menší.

AM: Samozřejmě musíme dát i na instinkt, například když se nějaké video objeví až příliš rychle, je to podezřelé. Navíc my máme výhodu toho, že jsme součástí například EBU. Samozřejmě máme síť zahraničních zpravodajů, ale nepředpokládáme, že bychom měli takové štěstí, že by se zrovna náš zpravodaj a s kameramanem ocitl v ulici, kde k něčemu dojde. A vše, co EBU, která sdružuje veřejnoprávní televize, produkuje, mají k dispozici všichni členové. Díky tomu máme materiálů tolik, že si ho nepotřebujeme opatřovat někde mimo, Jde o hrubé materiály i živé vysílání a podobně, takže nejsme nuceni si dohledávat na Twitteru.

Vytěžujete nějak zahraniční zpravodaje?

KT: Ti jsou k dispozici především televizní redakci, směrem k onlinu fungují minimálně, i když i takové případy jsou. Spíše než o teroristické útoky jde ale třeba o rozhovor s kuchařem královny Alžběty a podobné zajímavosti, ke kterým se v těch zemích díky svým kontaktům dostanou.

AM: Z Ukrajiny nám někteří zpravodajové nebo kameramani přispívají, ale je to případ od případu a na dobrovolné bázi. Máme ale přístup k hrubým materiálům, ze kterých čerpáme a může z nich vzniknout obsah pro web.

Zejména v letech 2015-2017 razantně narostl počet útoků v Evropě, nepodílela se na tom také média, která z každého útoku dělala senzaci?

AM: To je velmi dobrá otázka a sami jsme si ji tady pokládali a zamýšleli se nad ní. I to byl jeden z důvodů, proč jsme se rozhodli zvýšit opatrnost a skepsi v přístupu k informování o útocích. Ne snad, že bychom je přestali přinášet a tím, abychom někoho nenaváděli, tak to nefunguje, protože pokud to neodvysílá televize, přinese to spousta jiných médií nebo lidí na Twitteru, Facebooku a podobně.

KT: Přispěl k tomu i fakt, že po boomu útoků se i policie naučila vyzývat lidi a média, aby to omezili. My jsme to vnímali a reagovali. Ti lidé, kteří se k takovým činům odhodlají, mají jasné cíle, třeba i získání mediální pozornosti. To máme v hlavě a jako veřejnoprávní médium máme ty hranice určitě nastavené jinak, díky tomu, že nehoníme čtenost, než soukromá média, která jdou více po senzacích.

AM: Navíc to má spousta rozměrů. A pokud se o něčem bude informovat takhle ztlumeně, může to být také problematické. Každý velký teroristický útok je totiž svým způsobem selháním nějakých bezpečnostních procesů, viz například útoky na koncertu Ariany Grande. A média jsou tu i od toho, aby poukázala na selhání. Pokud napíšeme, že proběhl útok a je sedmdesát mrtvých, tak to vlastně příliš nepomůže tomu, aby se něco podobného nestalo znovu. Upřímně, pokud média nepoukází na problém, tak interní vyšetřování málokdy chce jít s těmi chybami ven. Ten problém je strašně složitý a každý útok je unikátní. Dát si na to univerzální recept, co napsat a nenapsat, nemůže fungovat.

Funguje v tomto ohledu nějaká spolupráce s bezpečnostními složkami?

KT: Nevybavuji si to, maximálně policie požádala formou tiskové zprávy média, aby byla obezřetná a nenapomáhala.

AM: Něco podobného se u nás stalo v Uherském Brodě, policie následně žádala, aby se nezobrazovalo to místo ve zprávách a podobně. Jinak ale žádná systematická spolupráce neprobíhá.

Příloha č. 3: Rozhovor s Milanem Vodičkou, bývalým zahraničním redaktorem MF DNES ve Spojených státech amerických a vedoucím zahraniční rubriky, 8. února 2023 v sídle MF DNES. Délka záznamu 47 minut.

Jak si vysvětlit nárůst útoků v letech 2015-2017 v Evropě? Je relevantní vinit z něho média a jejich senzacechtivost?

Určitě ano, ale je potřeba dodat i ne. Nepochybně, pokud se nějaký člověk dočte, že támhle Ahmed někde zaútočil a celá Evropa je z toho paf, tak si může říct „to udělám taky, proslavím se“. Na druhé straně mají pro tyto lidi větší význam sociální sítě. Oni sice sledují, co média píší, ale hlavní význam má pro ně styk se spřízněnými dušemi a sympatizanty ve skupinách na sítích.

A napravila to média tím svým rozhodnutím informovat o útocích méně?

Já myslím, že nejde vůbec o to, že by si média řekla „už toho bylo moc a nebudeme lidi děsit“, takhle to nefunguje. Média se umírnila proto, že to téma přestalo táhnout lidi, protože si na to zvykli. První teroristický útok v Paříži byl hrůza, druhý taky, třetí už méně, ale třicátý už nikoho nezajímá. A následně pobodání nožem v Německu už zaplní v novinách velmi málo místa, zatímco před několika lety by to byla hlavní zpráva na celý den, určitě otvírák zahraničního zpravodajství. Média fungují zcela cynicky a pragmaticky a událostem se věnují natolik, nakolik to zajímá diváky a čtenáře. Ta domnělá uvědomělost je spíše zástěrkou a „svatouškovstvím“. Pokud by to mělo mít nějaký dopad, nesměly by fungovat sociální sítě.

Nevytlačila právě online média a sociální sítě obsahy s tematikou terorismu z tištěných médií, která nemohou nabídnout tak rychlé informování?

Rozhodně ano. Dám ale příklad z naší praxe: Nedávno jsme zaznamenali sérii útoků nožem v západní Evropě, ale nevěnovali jsme tomu takovou pozornost jako třeba před sedmi lety. Následně se ale snažíme udělat jakousi nadstavbu – podívejme se, jak Západ reaguje, jak se často ti útočníci omlouvají tím, že prošli nějakými traumaty a podobně.

V souvislosti se sociálními sítěmi se zvedla vlna občanské žurnalistiky, kdy již krátce po útoku zaplavují Twitter videa a fotky z místa činu. Dá se to vnímat jako ohrožení profesionální žurnalistiky?

Já si myslím, že občanská žurnalistika je absolutní nesmysl a konstrukt. Už na TV Nova existoval pořad Námět na reportáž. Kdyby byla občanská žurnalistika plnohodnotná, tak nemusí novináři studovat fakultu žurnalistiky nebo média, mohou si studovat co chtějí a stejně dělat novináře. Ale

stejně jako nechci, aby mi zuby vrtal občanský zubař, tak nechci dostávat informace od občanských žurnalistů. Neznají žánry, etiku a podobně. Ale hlavní problém je, že v případě občanské žurnalistiky nevíme, kdo nám ten obsah posílá, proč bychom mu pak měli věřit? Pokud víme, že zprávu vydala MF DNES, New York Times, stojí za zprávou i kredibilita instituce. To, že někdo natočil, když někde vybuchla bomba, tu bylo vždy. Samozřejmě v tom hrají roli nové technologie i dramatická doba po 11. září. Odborníci pak začali mít pocit, že veřejnost bude upozorňovat média na to, že se něco děje.

Ale například náraz letadla do první věže 11. září zachytili lidé, i když filmaři, čistě náhodou. Tudíž nejde spíše o to, že kvůli nepředvídatelnosti jsou běžní lidé často jediní, kdo mají nějaké fotky nebo záznamy?

To ovšem není občanská žurnalistika, ale normální svědectví, jako když turista ve Skotsku fotí rodinku a najednou zjistí, že na fotce vzadu vylézá něco z jezera.

V online žurnalistice se poměrně hodně využívá příspěvků z Twitteru, které se třeba i embedují přímo do článků...

Není to správné a je to především o pohodlnosti. Dřív si redaktoři museli všechny zdroje obcházet sami. Teď se dělá všechno přes telefon a často zjistíte, že tweety nepřináší ke zprávě žádnou přidanou hodnotu, jde třeba jen o komentář nebo glosu. Kdysi dávno jsem v zahraniční rubrice zavedl sešit plný kontaktů na amerikanisty, orientalisty a další odborníky, kterým jsme volali, když se něco stalo. Nebo každý ze „zahraničářů“, kdo byl v dané zemi, se snažil ke zprávě přispět něčím svým a originálním. Velká část tweetů je ve zprávě jen proto, aby to vypadalo, ale nijak zprávu nerozvíjí.

Je tedy snaha, pokud máte nějaké své kontakty, dopátrat se něčemu víc?

Já za svou éru zažil čtyři koncepty. Na začátku mé kariéry se zpráva vlastně „přežvejkala“, jedinými zdroji byla agentura a rádio, na televizi se nikdo moc nekoukal. Ve druhé etapě, po roce 1990, se fenoménem stala CNN. Já jsem byl v té době zástupcem šéfredaktora a mluvilo se hodně o tom, že CNN bude brzy i u nás. Nakonec z toho byla ČT24. Tehdy jsme se báli, co vlastně budeme čtenářům nabízet, když už všechno budou vědět z kontinuálního vysílání z předešlého dne. Vymyslel jsem koncepci kontextuální zprávy, která se drží dodnes. My svým způsobem děláme časopis na každý den. Neděláme klasické zprávy říkající, že v Táboře spadla věž, je tam tolik mrtvých, místo toho napíšeme, že to byla 36. věž, která v Česku spadla za poslední dva roky a tak dále. Nyní už se k tomu přistupuje i na internetu na webech jako idnes.cz, seznam.cz, echo24.cz. A jako byla papírová média pod tlakem televize a televize pod tlakem internetu, tak teď je online pod tlakem sítí.

Má na tomto tlaku zásluhu i trend online reportáží, v nichž lidé sledují dění minutu po minutě?

Určitě ano, ale na druhé straně, kolik lidí u online reportáží opravdu sedí a sleduje dění minutu po minutě? Vždycky tu byla soutěž, kdo přinese informaci jako první a redaktoři si rvali vlasy, když něco vydali o dvě minuty později než konkurence. To je ale hloupost, jelikož lidé nesledují, kdo tu či onu zprávu vydá jako první, většinou mají své oblíbené médium, které sledují. Naopak je občas lepší, než soutěžit o to, kdo vydá první fleš, soustředit se na vydání rozsáhlejší zprávy, aby lidé věděli, co se přesně děje. Já jsem o tom napsal článek, ve kterém upozorňuju na to, že se vinou úřednické opatrnosti lidé často drží v nevědomosti, aby někdo neřekl něco špatně. Specialisté jsou na to Němci. Pár let zpátky, když se auto začalo používat jako zbraň, neboursal jeden řidič do zahrádky a zabil při tom několik lidí. Byl to tehdy nějaký psychicky nemocný jedinec. Ale několik dnů trvalo, než to úřady potvrdily, dokonce kvůli tomu Německu kondolovali státníci z jiných zemí.

Jak obtížné je tedy v dnešní době identifikovat, zda se jedná o teroristický útok?

Velkou roli v tom dle mého hraje chybějící odvaha úřadů, které případy řeší stále dokola, protože se bojí, že by v tom mohl být skryt nějaký motiv terorismu. A také politická korektnost. Pamatujeme si na velké vlny migrantů, které sem přicházely, politici i přes nevoli lidí je tu vítali. A následně bylo těžké přiznat, že představovali nějaké nebezpečí, takže byly tendence udělat z každého útočnicka psychiatrického pacienta, jako kdyby to mělo pozůstalým nějak pomoci. Jenže útočníci jsou různí, někteří se opravdu cítí být džihádisty a cítí, že mají nějaké poslání. A ostatní sem přišli s tím, že se u nás budou mít líp, ale nemají, začnou být naštvaní a pak to dělají z frustrace.

Ve velké míře se mluvilo o útocích v Evropě, ale jaké parametry musí útok například v Afghánistánu mít, aby se dostal do našeho zpravodajství? Jde o geografickou blízkost?

Je to velmi cynické. V novinách jsme teď měli článek o tom, že v Pákistánu zemřelo 101 lidí, ale až po dvou dnech. Kdyby zahynulo tolik lidí v Lipsku, byla by toho plná média. A až třetí den, i když z prostorových důvodů, jsme psali o tom, co to vlastně znamená, že Tálibán se vrací a podobně. Problém je, že už jsme si zvykli na to, že v některých zemích jsou útoky téměř každotýdenní záležitostí. Nejde to ani z kapacitních důvodů, usledovat, kde všude po světě se nějaké útoky odehrají. A ani čtenáře už by to nezajímalo. To máte jako se čtvercem vzdálenosti – událost musí být větší, čím dál je od místa, kde o ní člověk čte, aby upoutala jeho pozornost. A podobně jsou na tom zprávy ve stylu, že v Somálsku bude hladomor. Poplach se vyvolává stále dokola, takže člověk postupně otupí. Je to stejné, jako když bude na plovárně někdo pořád křičet „někdo se topí“. Párkrát zareagujete, ale pak už člověk ani nezvedne oči a někdo se vážně utopí.

Žurnalistika je stále pod větším tlakem humanitárních a neziskových organizací, které tyto zprávy vydávají a vede to k tomu, že lidi už to nezajímá.

Vy jste byl jako jeden z mála novinářů přímo na místě, kde jeden z útoků proběhl, v Pentagonu. Jaký je v takových případech postup redaktora, který se vyrovnává se stresem, technickými potížemi?

Zásadní věc je pochopit, že se vůbec děje něco mimořádného. Člověk není na takové situaci vytrénovaný, takže kdyby byl na Prahu vzdušný útok, pravděpodobně bude hodně lidí stát s otevřenou pusou nebo panikařit, až při druhém nebo třetím náletu budou vědět, co mají dělat. Ani já nechápal, co se děje. Ale pak začnou pracovat instinkty, takže jsem věděl, že se musím přesunout někam, odkud můžu pracovat, tedy do hotelu, kde jsem měl notebook. Nemá cenu psát do redakce SMS zprávy, že se něco děje, protože oni už to ví z agentur.

Napadá vás ale spousta scénářů, protože to je něco neuvěřitelného. Tehdy jsem si myslel, že mají v Pentagonu vojenské cvičení a modlil jsem se, aby se neobrátil vítr, protože jsem s sebou měl jen jeden oblek. Mozek se snaží najít logické vysvětlení, že se prostě pilotovi udělalo špatně, tak letadlo narazilo. A až když vám to dojde, tak můžete sepsat, co se vlastně stalo.

Je stále výhoda mít své lidi na místě, když se stane něco mimořádného? Nebo už současná propojenost tuto potřebu vymazala?

Vždy je lepší, když je novinář na místě. Sice je to doménou televizí, které potřebují záběry, ale měl by tam být i písíci novinář. I když si to neuvědomuje, tak se mu v hlavě usazuje obrázek a různé detaily, píše následně jinak a lidé to hltají víc. Pokud píšete zprávu o místě nebo události, kam jste jen zavolala, bude to suchá zpráva. I kdyby člověk nemohl být na místě, hodí se podívat se třeba na záběry z místa.

Při nedostatku oficiálních informací, podnikají novináři nějaké pátrání na vlastní pěst, s využitím vlastních zdrojů?

Každý se samozřejmě snaží najít něco svého, čím by se proslavil, co by vypátral. Vždy se novináři snaží být na místě co nejdřív, mluvit s očitými svědky, udělat z toho příběh. Nevybavuju si ale konkrétní příklady, o jaké pátrání by mohlo jít...

Mám na mysli třeba informace o tom, kdy útočník přišel do země, s kým se stýkal, jaké stránky sledoval...

To musí novinář dostat od policistů. V redakcích okamžitě v takových situacích volají svým zdrojům, občas dochází i k takzvaným veřejným únikům. Neproblíhá to ovšem tak, že by novináři dojeli na místo jako první, prošacovali teroristu nebo oběti, jeli na adresu jejich bydliště, a tam se ptali, co byl ten člověk zač.

Krátce po útocích se objevuje mnoho konspiračních teorií a fake news. Jak mohou novináři ověřovat a vyvracet tyto dezinformace?

Člověk musí zkrátka být opatrný, používat zdravý selský rozum a nevěřit všemu. Zodpovědný za to pak totiž není zdroj, ale přímo novinář. Novináři ale moc dobře sledují, co o tématu píše BBC a další ověřené zdroje, tedy agentury Reuters nebo AP. A díky internetu se může okamžitě podívat na lokální zdroje. Já nesnáším slovo fake news a dezinformace, to je pro mě zase konstrukt. Všechny tyhle věci tu byly už dávno, prvně výrazně se projevíly v roce 2014 v souvislosti s Krymem a znovu s Trumpem. Americká média pak začala vykládat, že třeba třicet procent všeho, co je, je úmyslně naimplantováno jako nesmysl. Samozřejmě, že zlomek toho, co se šíří světem, je nepřesný a podaný tak, aby to hrálo v něčí prospěch. Jenže takové informace tu byly vždycky a teď se tváříme, jako by to byl další covid, hrozba pro lidstvo. Já si myslím, že hlavní je tomu zabránit třeba tím, že úřady budou informovat hned a přesně a nebude probíhat tichá pošta, při které se význam věcí úplně změní.

Příloha č. 4: Rozhovor s mluvčím Vojenského zpravodajství Janem Pejškem ze 30. listopadu 2022.

Vztah médií a teroristů je v mnoha odborných publikacích popisován jako symbiotický. Jaký je v tomhle ohledu vztah médií a tajných služeb?

Tajné služby média využívají jako jeden ze zdrojů informací v rámci tzv. OSINTu (monitoring a analýza otevřených zdrojů). Média jsou významným zdrojem pro všechny zpravodajské služby, VZ nevyjímaje. Zároveň tajné služby jsou pro média velmi lákavým zdrojem, novináři touží po tom dostat se k informacím exkluzivně. To znamená, že se obě strany navzájem potřebují, ale vzhledem k podstatě tajných služeb by se informace z nich neměly dostat do médií vůbec nebo by měly být vypouštěny velmi málo, a teď nemyslím přímo VZ. Myslím, že České republice se občas stane, že novinář použije informace (pod zástěrkou tajného zdroje) od tajných služeb.

Ve vztahu k terorismu používají spíše tajné služby média, protože se v nich může objevit něco, co jim pomůže například něco rozuzlit nebo na něco narazit. Samozřejmě vytěžují i sociální sítě. Pokud se nebudeme omezovat na česká média

Pro příklad v Afghánistánu při teroristických útocích na koaliční vojáky se dříve nebo později v některém z arabských médií objeví nějaká informace, s jejíž pomocí se dá dobrat k motivu nebo potvrzení pachatelů. Tudíž je dobré umět monitorovat média.

Pokud se vyšetřuje nějaký teroristický čin, tak si nedovedu představit, že by se mezi médii a tajnými službami měla odehrávat nějaká komunikace, protože by to mohlo například ohrozit průběh vyšetřování.

Takže žádná řízená komunikace ze strany tajných služeb tam neprobíhá? Mám na mysli třeba různé zakazy nebo doporučení, o čem psát, o čem rozhodně nepsat.

Já mohu mluvit za Vojenské zpravodajství, tedy české prostředí a jsem tam relativně krátce (od dubna 2022), předtím jsem byl 20 let mluvčím ministerstva obrany, tudíž bych věděl, kdyby VZ takovou cestou šlo. A nevybavuji si, že by se něco takového dělo. Ale například BIS (Bezpečnostní informační služba), když byla kauza Vrbětice a pan premiér s ministrem vnitra a šéfem BIS sděloval, že za tím stojí Rusové, tak tam byl nátlak ze strany médií, že o tom něco ví dopředu. Ale neexistuje nástroj, který by jim mohl legitimně zakázat něco publikovat. Tudíž jedním z důvodů, proč byla tehdy tisková konference s oznámením svolána snad v sobotu odpoledne, bylo to, že se objevily náznaky, že to nevydrží do pondělí, což byl původní plán. A oni se báli, že se to objeví v médiích dřív, než to oficiálně sdělí. Ale nevím o tom, že by existovaly nějaké zákony nebo

normy, kterými by to šlo regulovat, určitě ne za stavu mírového, běžného. Ale nevím ani o tom, že by zákony pamatovaly na takovou „cenzuru“ v době válečného stavu nebo stavu ohrožení.

V kodexech jednotlivých médií je například uvedena situace ohrožení národní bezpečnosti...

Ano, a samozřejmě je jiná věc, pokud by některé médium vyzradilo utajovanou skutečnost, na to zákon pamatuje, a pak může být daný novinář stíhán nebo souzen za vyzrazení utajované informace. Ale pokud to bude chtít napsat i s rizikem, že bude následně stíhán, tak si nemyslím, že by se mu to dalo nějak legislativně zakázat.

Napadá mě třeba případ z roku 2016, kdy média u nás zveřejnila jméno a informace o příslušníkovi VZ, který byl unesený v Libanonu spolu s českými novináři. Tehdy se zjistilo, že jeho jméno a snad i fotografie byly na stránkách ministerstva obrany. Šlo nějak zasáhnout?

Já tehdy byl na ministerstvu. Samozřejmě, že nám nedělalo radost, že bylo jméno pana Psíka zveřejněno. Ale takový je dnešní modus operandi médií, že když něco vědí, tak to prostě napíší, aniž by se dotazovali. Tuším, že to první napsal pan Hrubeš z Mladé fronty a nedá se říct, že by měl nějakou tendenci se radit nebo si něco potvrdovat. Při tendenci být první se na takové věci moc neohlíží. K VZ přechází velké množství vojáků z Armády ČR. V armádě v utajení nejsou, u VZ pak ano. Tady si ho novinář dokázal ztotožnit, když se dostal ke jménu. Od nás v tu chvíli nikdo nevěděl, že existuje několik let stará fotka na webu ministerstva obrany z doby, kdy byl pan Psík příslušníkem armády. Takže chyba to vlastně nebyla. V době, kdy jsme dávali fotku pana Psíka s jeho jménem na internet, jsme netušili, že bude za pár let u tajné služby a už by jeho tvář a jméno neměly být publikované.

Pokud tedy média něco takového publikují, jak to zkomplikuje tajné službě práci?

Určitě to zkomplikuje práci tajné službě v tom ohledu, že na věcech nemůže pracovat člověk, jehož jméno je provaleno. Pokud si vybuduje nějaké kontakty, musí to předat někomu jinému, ale práce v tajných službách je založena na osobních kontaktech. Tudíž to může protáhnout celý případ, i když záleží na tom, v jaké fázi se to provalí.

A jak jsme se bavili o vztahu tajných služeb a médií, tak ponaučení, které pro nás plyne z případu v Libanonu, je, že novinář může napsat něco, co tajným službám zkomplikuje práci nebo způsobí nepříjemnosti, ale výsledkem pak může být například seznam novinářů v dané zemi, se kterými tajné služby nechtějí nic řešit, a to ani off record. Novinář může napsat něco, díky čemu bude chvíli slavný, ale zároveň si tím může zavřít dveře pro jakoukoliv budoucí spolupráci. Vůči takovým novinářům pak postupujeme naprosto striktně, čili jim říkáme, že informace sdělujeme pouze zákonným adresátům a neexistují žádné výjimky.

Dost často po útocích vyplave v médiích na povrch, že tajná služba pachatele monitorovala a vnímala jako potenciální bezpečnostní hrozbu. Jak média k takovým informacím přijdou? Jde o tajné zdroje?

Myslím si, že zpravidla jde o „tajné zdroje“, ať už zevnitř tajné služby, nebo od někoho jiného. Jde o to, že v jistou chvíli tajná služba své poznatky předává dál. U nás se jedná o tzv. zákonné adresáty, tedy vládu, prezidenta, některé informace si vyměňují tajné služby mezi sebou. Nedokážu odpovědět, odkud média tato zjištění mají, chci věřit tomu, že nepochází z tajných služeb. Aby mohly tajné služby odposlouchávat, musí na to být souhlas soudce, tudíž to jde přes další lidi. O takových akcích ví málo lidí, ale nejsou to jen lidé z tajných služeb, může to být policie, vyšetřovatelé, justice, operátor. Takže dřív či později se ta informace rozšíří.

Děje se to často?

Bavíme-li se o České republice, tak se nedomnívám, že se to děje často. Ani například hrozba terorismu u nás není taková.

Zpravodajské služby jsou první, kdo zachytí potenciální riziko terorismu. Chápu, že nemůže sledovat veškeré osoby na území, jaká je tedy nejčastější příčina vyšší ostražitosti u některých osob?

Je to kombinace několika faktorů či ukazatelů. Zpravodajská služba provádí několik činností – OSINT (monitoring otevřených zdrojů), HUMINT (vytěžování lidských zdrojů), jinými slovy, tajné služby mají své zaměstnance, ale také osoby jednající ve prospěch, což znamená lidi, kteří jsou placeni státem za to, že když mají nějakou informaci, tak ji sdělí, nebo i vlastenci, kteří to nedělají kvůli penězům. Sociální sítě jsou teroristy hojně využívány, takže i to je cenný zdroj.

Probíhá nějaká spolupráce mezi tajnými službami jednotlivých států?

Rozhodně ano. Pokud existuje hrozba v nějakém státě, tajné služby si vychází vstříc a nevztahuje se to jen na NATO a podobné organizace. Myslím si, že terorismus je celosvětový problém a všichni mají stejný zájem. Pokud by například česká tajná služba zjistila, že se chystá něco dejme tomu v africké zemi, tak by určitě byla snaha sdělit tuto zprávu tamním úřadem, ať už napřímo nebo prostřednictvím nějakých partnerů.

V případě, že by se zjistilo, že se na našem území plánuje nějaký útok, jaký je hlavní cíl VZ?

Posláním VZ je obrana území a zájmů ČR včetně jejich obyvatel. Nejsme armáda ani policie, naši lidé neběhají se samopaly. Pokud by se něco stalo nebo chystalo, naším úkolem je to včas odhalit, zjistit co nejrelevantnější podklady a ve správnou chvíli to předat bezpečnostním orgánům.

Následný zákrok proti pachatelům už by ale prováděly speciální jednotky k tomu cvičené, nikoliv agenti Vojenského zpravodajství.

Následné vyšetřování ale vedete?

Vyšetřování probíhá paralelně – policie, justice i zpravodajství. Ale samozřejmě by nás zajímaly okolnosti – kontakty a motivy pachatele apod.